

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Mgr. Zuzana Lebedová, LL.M.

Náhrada újmy z protiprávních sterilizací

Rigorózní práce

Tematický okruh: Zdravotnické právo

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 08. 11. 2024

Prohlašuji, že jsem předkládanou rigorózní práci vypracoval/a samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 431 154 znaků včetně mezer.

.....

rigorozant

V Praze dne 08. 11. 2024

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla především poděkovat MUDr. Jánů Šoltésovi za odborné rady a cenné připomínky, jakož i za psychickou podporu, povzbuzování a trpělivost při psaní této rigorózní práce. Velký dík patří rovněž doc. MUDr. Janu Bláhovi, Ph.D., MHA, LL.M. za jeho ochotu a konzultace. Poděkování patří i mé rodině, která mi pomohla skloubit mateřské povinnosti s těmi studijními.

Obsah

ÚVOD	1
1. VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ	6
1.1. STERILIZACE	6
1.1.1. Podmínky pro provedení sterilizace	8
1.1.2. Poučovací povinnost	9
1.1.3. Protiprávní sterilizace.....	10
1.1.3.1. Odlišný důvod než zdravotní a jiný než zdravotní.....	12
1.1.3.2. Nedostatek svobodného a informovaného souhlasu	13
1.1.3.3. Postup <i>non lege artis</i>	14
1.1.3.4. Pod nátlakem	16
1.1.3.5. Motivování k podstoupení sterilizace	16
1.2. NÁHRADA ÚJMY	17
1.2.1. Náhrada újmy při neoprávněném zásahu do osobnostních práv	18
1.2.2. Jednorázová peněžní částka podle zákona č. 297/2021 Sb.	18
1.2.3. Náhrada škody podle zákona o odpovědnosti za přestupky.....	19
1.2.4. Náhrada škody a nemajetkové újmy v penězích podle trestního řádu	20
1.2.5. Peněžité pomoci obětem trestných činů	21
2. RELEVANTNÍ PLATNÁ PRÁVNÍ ÚPRAVA	23
2.1. MEZINÁRODNÍ PRÁVNÍ ÚPRAVA	23
2.1.1. Úmluva o biomedicině	23
2.1.2. Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod.....	25
2.1.3. Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen	27
2.1.4. Všeobecná deklarace lidských práv	29
2.1.5. Evropská sociální charta.....	30
2.1.6. Úmluva proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání	31
2.1.7. Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace	32
2.1.8. Mezinárodní pakt o občanských a politických právech	33
2.1.9. Římský statut Mezinárodního trestního soudu.....	35
2.2. PRÁVO EU.....	35
2.2.1. Smlouva o EU	36
2.2.2. Listina základních práv EU	36
2.3. ČESKÁ PRÁVNÍ ÚPRAVA.....	40
2.3.1. Listina základních práv a svobod	40
2.3.2. Občanský zákoník	42
2.3.3. Zákon o zdravotních službách.....	44
2.3.4. Zákon o specifických zdravotních službách.....	48
2.3.5. Trestní zákoník	50
2.3.6. Trestní řád	55
2.3.7. Zákon o odpovědnosti za přestupky	56
2.3.8. Zákon č. 297/2021 Sb.....	56
2.3.9. Zákon č. 45/2013 Sb.....	57
2.3.10. Vyhláška č. 340/2012 Sb.....	57
3. RELEVANTNÍ NEPLATNÁ PRÁVNÍ ÚPRAVA	58

3.1.	ZÁKON Č. 20/1966 SB., O PÉČI O ZDRAVÍ LIDU	58
3.2.	SMĚRNICE Č. 1/1972 VĚSTNÍK MZ	60
3.3.	VYHLÁŠKA Č. 152/1988 SB.	63
4.	NÁHRADA ÚJMY Z PROTIPRÁVNÍCH STERILIZACÍ V ROVINĚ OBČANSKOPRÁVNÍ	64
4.1.	NÁHRADA ÚJMY VZNIKLÉ V SOUVISLOSTI S NEOPRÁVNĚNÝM ZÁSAHEM DO OSOBNOSTNÍCH PRÁV	64
4.1.1.	Prvky odpovědnosti.....	66
4.1.1.1.	Protiprávnost	67
4.1.1.2.	Příčinná souvislost.....	68
4.1.1.3.	Zavinění.....	69
4.1.1.4.	Újma	69
4.1.2.	Majetková újma.....	69
4.1.3.	Nemajetková újma.....	70
4.1.4.	Nemajetková újma na zdraví.....	71
4.1.5.	Způsob a rozsah náhrady újmy.....	73
4.1.5.1.	Způsob a rozsah náhrady majetkové újmy	73
4.1.5.2.	Způsob a rozsah náhrady nemajetkové újmy	74
4.1.5.3.	Způsob a rozsah náhrady nemajetkové újmy na zdraví	75
4.1.5.4.	Test proporcionality	78
4.1.5.5.	Podmínka přiměřenosti	80
4.1.5.6.	Okolnosti zvláštního zřetele hodné	81
4.1.5.7.	Snížení náhrady újmy	82
4.1.6.	Řízení o žalobě na náhradu újmy způsobené neoprávněným zásahem do osobnostních práv.....	83
4.1.6.1.	Žaloba na náhradu újmy	83
4.1.6.2.	Žalobce	86
4.1.6.3.	Žalovaný.....	87
4.1.6.4.	Promlčení	89
4.1.6.5.	Překážky <i>litispendence</i> a <i>rei iudicatae</i> , vázanost rozhodnutí	92
4.1.6.6.	Rozhodnutí	94
4.1.6.7.	Opravné prostředky	95
4.1.7.	Dílčí závěr ke kapitole 4.1.....	95
5.	NÁHRADA ÚJMY Z PROTIPRÁVNÍCH STERILIZACÍ V ROVINĚ SPRÁVNÍHO PRÁVA.....	99
5.1.	POSKYTNUTÍ JEDNORÁZOVÉ PENĚŽNÍ ČÁSTKY OSOBÁM STERILIZOVANÝM V ROZPORU S PRÁVEM.....	99
5.1.1.	Rozhodné období.....	99
5.1.2.	Teritoriální vymezení	100
5.1.3.	Oprávnění žadatelé	101
5.1.4.	Jednorázová peněžní částka	102
5.1.5.	Lhůta pro uplatnění nároku	102
5.1.6.	Řízení o přiznání nároku na poskytnutí jednorázové peněžité částky	103
5.1.6.1.	Žádost o přiznání nároku.....	103
5.1.6.2.	Důkazní prostředky	104
5.1.6.3.	Nedostatečné poučení.....	106
5.1.6.4.	Nedodržování zákonné lhůty pro vydání rozhodnutí	107
5.1.6.5.	Další práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 297/2921 Sb.	110

5.1.6.6.	Problematika skartace	111
5.1.6.7.	Některé procesní aspekty	113
5.1.6.8.	Správní rozhodnutí	114
5.1.6.9.	Opravné prostředky	114
5.1.7.	Dílčí závěr ke kapitole 5.1.....	115
5.2.	NÁHRADA ŠKODY PODLE ZÁKONA O ODPOVĚDNOSTI ZA PŘESTUPKY	116
5.2.1.	Poškozený.....	117
5.2.2.	Škoda.....	117
5.2.3.	Podmínky pro uložení povinnosti poškozenému	119
5.2.4.	Řízení o náhradě škody podle zákona o odpovědnosti za přestupky	120
5.2.4.1.	Uplatnění adhezního nároku.....	120
5.2.4.2.	Překážky <i>litispence</i> a <i>rei iudicatae</i>	122
5.2.4.3.	Další povinnost správního orgánu.....	123
5.2.4.4.	Správní rozhodnutí	123
5.2.4.5.	Opravné prostředky	125
5.2.4.6.	Užití <i>analogie legis</i>	126
5.2.5.	Dílčí závěr ke kapitole 5.2.....	126
6.	NÁHRADA ÚJMY Z PROTIPRÁVNÍCH STERILIZACÍ V ROVINĚ TRESTNĚPRÁVNÍ.....	128
6.1.	NÁHRADA ŠKODY A NEMAJETKOVÉ ÚJMY PODLE TRESTNÍHO ŘÁDU	128
6.1.1.	Poškozený.....	128
6.1.2.	Obviněný	129
6.1.3.	Podmínky pro přiznání nároku	130
6.1.4.	Způsob náhrady újmy	131
6.1.5.	Řízení o náhradě škody nebo nemajetkové újmy.....	132
6.1.5.1.	Návrh na uložení povinnosti obžalovanému	132
6.1.5.2.	Rozhodnutí v trestním řízení	134
6.1.5.3.	Opravné prostředky	136
6.1.6.	Dílčí závěr ke kapitole 6.1.....	137
6.2.	PENĚŽITÁ POMOC OBĚTEM TRESTNÝCH ČINŮ	138
6.2.1.	Oprávnění žadatelé.....	139
6.2.2.	Podmínky pro poskytnutí peněžité pomoci.....	140
6.2.3.	Důvody pro neposkytnutí peněžité pomoci.....	140
6.2.4.	Řízení o poskytnutí peněžité pomoci	141
6.2.4.1.	Žádost o poskytnutí peněžité pomoci.....	142
6.2.4.2.	Správní rozhodnutí	143
6.2.4.3.	Opravné prostředky	144
6.2.5.	Dílčí závěr ke kapitole 6.2.....	145
	ZÁVĚR.....	146
	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	150
	SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK.....	163
	ABSTRAKT	165
	ABSTRACT	166

Úvod

V minulosti na území ČR docházelo k provádění protiprávních sterilizací majících téměř systémový charakter zaměřujících se zejména na osoby z nižších sociálních vrstev, nízkopříjmových rodiny a na příslušníky menšin. Sterilizace se však nedotýkala pouze žen, i přestože tyto nepochybně početně tvořily většinu poškozených, mezi poškozenými byli i muži. Ačkoliv se protiprávně sterilizované osoby mohly bránit „klasickým“ způsobem u soudu, bylo zřejmé, že taková možnost obrany je přinejmenším nedostatečná s ohledem na promlčení, neunesení důkazního břemene a náklady soudního řízení. Přes kritiku České republiky ze zahraniční, Veřejným ochráncem práv a lidskoprávními organizacemi se tak v relativně nedávné době dostalo tomuto tématu poměrně značné legislativní pozornosti, jejímž výsledkem bylo přijetí zákona č. 297/2021 Sb., o poskytnutí jednorázové peněžní částky osobám sterilizovaným v rozporu s právem a o změně některých souvisejících předpisů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon č. 297/2021 Sb.“).

S nabytím účinnosti zákona č. 297/2021 Sb. se dne 1. ledna 2022 nejenže podstatným způsobem změnila možnost protiprávně sterilizovaným osobám se domoci náhrady újmy spočívající ve vyplacení jednorázové částky, ale současně započala běžet tříletá lhůta, dokdy je možné tento nárok uplatnit. Tato rigorózní práce je odevzdána ještě před uplynutím této lhůty, čímž tak může reagovat na vzniknuvší problémy spojené s uplatňováním daného nároku, a její poznatky tak mohou být přínosem pro osoby, které o tento nárok budou ještě žádat, v čemž spočívá aktuálnost této práce. A i přestože se může zdát, že problematika náhrady újmy z protiprávních sterilizací je ze současného pohledu neperspektivním tématem, který se již v budoucnu nebude objevovat, je třeba uvést, že i přes aktuální právní úpravu stanovující striktní podmínky pro provedení sterilizací nemůže být již z podstaty věci jejich provedení protiprávně nikdy zcela zamezeno. S jistotou však lze tvrdit, že systémové provádění sterilizací za podpory státu jako v dobách minulých již v demokratickém státě neobstojí. Ať už se tedy v budoucnu budou objevovat nároky na náhradu újmy z protiprávních sterilizací provedených do 31. března 2012,¹ nebo i pozdějšího data, je vždy k tomuto tématu třeba přistupovat citlivě a řádně využít možností příslušné právní úpravy.

Cílem této práce bude analyzovat jak v teoretické, tak v praktické rovině náhradu újmy z protiprávních sterilizací, popsat relevantní právní úpravu pojednávající o náhradě újmy z protiprávních sterilizací včetně identifikování jejich nedostatků a deficitů aplikační praxe,

---

¹ S tímto datem se pojí, dokdy lze provedenou protiprávní sterilizací odškodnit podle zákona č. 297/2021 Sb. Na protiprávní sterilizace provedené po tomto datu se již tento zákon nevztahuje.

a předložit návrhy *de lege ferenda*. K jeho dosažení bude použita rešerše odborné literatury, rozbor relevantní právní úpravy a judikatury, včetně jejich kritického zhodnocení. V práci bude použito zejména metody deskripce, analýzy a komparace. Za účelem dosažení cíle práce jsou vymezeny následující výzkumné otázky:

I. Nabízí současná právní úprava protiprávně sterilizovaným osobám dostatečné možnosti náhrady újmy?

II. Jakých změn je případně třeba pro zajištění odpovídající náhrady jejich újmy?

Samotná práce bude rozdělena do šesti samostatných kapitol. První kapitola bude představovat terminologické uvedení do zkoumané problematiky, kde budou vymezeny základní pojmy jako je sterilizace a náhrada újmy. S těmito pojmy bude pracováno v průběhu celé práce, proto bude jejich vysvětlení v úvodní části práce žádoucí. Rovněž bude v rámci této kapitoly upozorněno na některé chyby a nepřesnosti, které se zejména v právní literatuře v souvislosti s používáním medicínských pojmů vztahujících se ke sterilizaci objevují. Jednotlivé náhrady újmy budou pouze stručně představeny, neboť jim budou věnovány samostatné kapitoly, a současně bude komentován jejich vztah co do možností použití s náhradami újmy v režimu jiných právních úprav.

Druhá a třetí kapitola se bude věnovat relevantní právní úpravě, a to jak té aktuálně platné, tak neplatné. V rámci platné právní úpravy bude pojednáno nejen o právních předpisech upravujících provedení sterilizací a náhrady újmy z protiprávních sterilizací, ale i předpisech garantujících práva, která jsou v případě protiprávních sterilizací porušena. Takto budou zanalyzovány relevantní právní předpisy mezinárodního, evropského i českého práva. V rámci této kapitoly budou komentovány zásadní ustanovení vztahující se k tématu náhrady újmy z protiprávních sterilizací a rovněž bude poukázáno na nedostatky právní úpravy a navrženy její změny *de lege ferenda*, případně bude upozorněno na určité otázky, které by si v rámci diskuze na úrovni akademické a vědecké obce zasloužily větší pozornosti. Jelikož by prostý výčet daných ustanovení nebyl nijak prospěšný, bude mnohdy v rámci jejich výkladu kvůli jeho ucelenosti komentována celá problematika souborně. Kupříkladu v rámci podkapitoly týkající se zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o zdravotních službách“) bude rozebráno poučení a informovaný souhlas, neboť zejména on upravuje dané téma. Aby byla zajištěna přehlednost práce, bude v textu odkazováno, kde je předmětná otázka blíže rozebrána. I přestože je neplatná právní úprava zpravidla významná pro historické přiblížení dané problematiky a její pochopení právě v kontextu dějin, v tomto případě bude uváděna z důvodu, že byla právním podkladem pro provádění protiprávních sterilizací. A protože se tato práce bude zabývat náhradou újmy z některých protiprávních sterilizací i z minulosti, je žádoucí přiblížit i tehdejší zákonný rámeček prováděných sterilizací.

Zbývající kapitoly budou představovat stěžejní část práce jak co do významu, tak rozsahu, neboť budou pojednávat o jednotlivých možnostech náhrady újmy z protiprávních sterilizací. V rámci každé kapitoly bude kriticky zhodnocen obsah právní úpravy a popsány podmínky pro uplatnění konkrétního institutu, jakož i stručná deskripce řízení o náhradě újmy. Podkapitoly týkající se řízení o příslušné náhradě újmy přinesou zejména přednes významných částí a problematiky daného řízení namísto vyčerpávajícího přesného popisu jeho průběhu. Oddíly pojednávající o rozhodnutích a opravných prostředcích budou představovat spíše exkurz do jejich problematiky, neboť rozsah práce je neumožňuje blíže zkoumat, přesto jejich úplné opomenutí by nebylo žádoucí. Dále budou vedeny úvahy *de lege ferenda* o případných změnách současné právní úpravy tak, aby byla zajištěna existence efektivních a funkčních nástrojů pro dosažení náhrady újmy z protiprávních sterilizací. Každá kapitola bude rovněž obsahovat dílčí závěr, kde budou stručně zrekapitulovány nabyté informace, uvedeny výhody a nevýhody daných institutů, jakož případně i jejich vzájemná komparace.

Čtvrtá kapitola bude pojednávat o náhradě újmy v rovině občanskoprávní, konkrétně pak o náhradě újmy při neoprávněném zásahu do osobnostních práv člověka. Jelikož to byl v podstatě jediný způsob, jak se v minulosti protiprávně sterilizované osoby mohly domoci náhrady újmy, existuje ve věci nezanedbatelné množství judikatury. Její rozbor tak bude předkládán napříč dílčími částmi této kapitoly, stejně jako uvádění příkladů týkajících se protiprávních sterilizací, aby byla v této kapitole vytvořena ucelená analýza náhrady újmy při zásahu do osobnostních práv právě optikou protiprávních sterilizací, nikoliv výlučně z obecného hlediska. Jelikož může být protiprávní sterilizací zasaženo do různých osobnostních práv, mohou být i nároky z nich vzniklé značně rozmanité. Proto je trochu alibisticky třeba upozornit, že právě kvůli variabilitě okolností provedení protiprávních sterilizací nelze přednést konkrétní výčet čeho přesně a v jaké výši se může protiprávně sterilizovaná osoba domáhat, vždy to totiž bude odvislé od daného případu.

Pátá kapitola se bude týkat náhrady újmy v rovině správního práva. Nejvíce bude věnováno pozornosti institutu jednorázové peněžní částky dle zákona č. 297/2021 Sb., neboť aktuálně právě v této oblasti vzniká nová judikatura, v důsledku čehož se i vyvíjí aplikační praxe Ministerstva zdravotnictví, oboje bude zanalyzováno a případně i podrobena kritickému zhodnocení. Jelikož lze ve věci spatřovat výrazné angažování se Veřejného ochránce práv, tak i tato jeho práce bude určitým způsobem komentována. Protože podkapitola o jednorázové peněžní částce dle zákona č. 297/2021 Sb. je hlavním důvodem aktuálnosti celé této práce, bude v jejím dílčím závěru podrobena důslednější a podrobnější evaluace tohoto institutu. Jelikož se lze náhrady újmy z protiprávních sterilizací domáhat i v rámci adhezního řízení při řízení o přestupku, bude této

možnosti věnována podkapitola. Je však již úvodem akcentovat, že se pro osoby protiprávně sterilizované nebude jednat o příliš atraktivní nástroj co do jeho výhod a nevýhod použití, neboť se v rámci něj lze domáhat jen náhrady škody, nikoliv nemajetkové újmy, tudíž jeho uplatnění je v rámci tématu práce podle mého názoru spíše akademické.

Šestá kapitola bude věnována náhradě újmy z protiprávních sterilizací v rovině trestního práva. Přestože tato aktuálně nenabízí speciální ustanovení trestného činu, jehož skutková podstata by se explicitně týkala protiprávních sterilizací,² leč některé případy mohou naplňovat některé stávající skutkové podstaty trestných činů. Je rovněž možné, že České republice v budoucnu vzniknou v rámci mezinárodních závazků povinnosti spočívající právě v zakotvení nových skutkových podstat trestných činů jako je nucená sterilizace, pak by bylo možné očekávat, že náhrada újmy právě v dikci trestního práva bude stále častější. V rámci této kapitoly bude pojednáno i o peněžité pomoci obětem trestných činů, i když se rozhodně nejedná o typickou náhradu újmy. Ta je v této práci zařazena, neboť se jedná o institut určitým způsobem podobný jednorázové peněžní částce dle zákona č. 297/2021 Sb., jelikož oba jsou v podstatě zvláštními druhy sociálních dávek *sui generis*, jejichž účelem je alespoň částečně náhrada určité újmy. Optikou této kapitoly, kdy oběť protiprávní sterilizace může být současně i obětí trestného činu, je zařazení peněžité pomoci obětem trestných činů do výčtu náhrad újem z protiprávních sterilizací zdůvodnitelné.

V této práci nebudou rozebírány důvody, kvůli nimž v minulosti docházelo k protiprávním sterilizacím, vývoj právní úpravy včetně nepřijatých návrhů, ani okolnosti vedoucí k přijetí jejího aktuálního znění. Jedná se zejména o politologicko-sociologické důvody, které se sice nepochybně dotýkají této práce, bohužel v rámci samotného tématu práce není prostoru pro jejich zkoumání. Rovněž nebude věnována pozornost práci Veřejného ochránce práv a činnostem zejména lidskoprávních organizací, které vedly k přijetí aktuální právní úpravy, i přestože se totiž oba podíleli na zviditelnění této problematiky a nepochybně se tak zasloužili o výsledek stávající právní úpravy. Byť protiprávní sterilizace zdaleka nebyly záležitostí pouze České republiky a zkoumání přístupu jednotlivých zemí co se týče možností náhrad újem by tak bylo přinejmenším příléhavé z důvodu komparace s českou právní úpravou a jakožto určitá inspirace pro zavedení nových právních institutů *de lege ferenda*, nebude v této práci provedeno žádné srovnání se zahraničím. V práci nebude rozebírána ani případná problematika nároků na náhradu újmy vzniklé z narození dítěte (*wrongful conception/pregnancy*), došlo-li k nesprávně provedené

---

² Kromě § 401 písm. d) zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „trestní zákoník“), kterým je útok proti lidskosti spočívající ve vynucené sterilizaci za podmínek stanovených právě tímto ustanovením. Ovšem použití tohoto ustanovení je natolik specifické, že jej nelze dost dobře pro účely této práce použít, přesto bude stručně v kapitole 2.3.5. komentováno.

sterilizaci. A ani se nebude zabývat mimosoudním vyrovnáním, kteréžto je nepochybně nejvhodnějším prostředkem k dosažení náhrady újmy. Zajisté lze v souvislosti s tématem práce nalézt další otázky, kteréžto by si zasloužily bližší zkoumání, to však rozsah práce neumožňuje.

Závěrem bych chtěla uvést, že se nepodílím na rozhodování o žádném z v této práci uvedených nároků na náhradu újmy z protiprávních sterilizací, čímž tak mohu zcela nezávisle zhodnotit aktuální stav a jednotlivé možnosti nabízené stávající právní úpravou. Kvůli své indiferentnosti ve věci tak mohu aktuální právní úpravu a řízení nezaujatě a kriticky komentovat, stejně jako kupříkladu šetření Veřejného ochránce práv ve věci. Domnívám se, že kritika činností všech v této věci zainteresovaných subjektů je v akademické práci žádoucí a rozhodně není mým cílem kohokoli dehonestovat. Znovu tak akcentuji, že si vážím práce všech, kdož se jakýmkoliv způsobem podíleli či podílejí na rozvoji této problematiky, jakož i protiprávně sterilizovaných osob, které musely snést těžko představitelné utrpení.

1. Vymezení základních pojmů

Tato práce se zabývá problematikou, která propojuje právní termíny s těmi medicínskými, tudíž aby její obsah mohl být správně pochopen, je třeba použité základní pojmy přesně vymežit. Určité výrazy totiž mohou v odborné mluvě obsahovat homonyma, a tak je jejich precizace vysoce žádoucí. Většina pojmů je definována přímo zákonem či jinými právními předpisy, nicméně protože se může jednat i o termíny mimoprávního názvosloví, bude o některých těchto pojednáno i prostřednictvím odborné literatury. Nadto i přes existenci zákonných definic a rozsáhlého vědeckého poznání bývá používání těchto pojmů zejména v právní literatuře chybné, na což se pokusím upozornit a vysvětlit je. Stěžejními pojmy této práce jsou tak sterilizace a náhrada újmy, oboje pak v kontextu protiprávního provedení sterilizace.

1.1. Sterilizace

Podle § 12 zákona č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o specifických zdravotních službách“) se *sterilizací rozumí zdravotní výkon zabraňující plodnosti bez odstranění nebo poškození pohlavních žláz*. U žen se zpravidla provádí chirurgickým přerušением vejcovodů či jejich zneprůchodněním, u mužů chirurgickým přerušением obou chámovodů.³ Definiční znaky sterilizace však naplňuje i odstranění dělohy. I přestože některá literatura⁴ uvádí, že se jedná o chirurgický výkon, ve skutečnosti existují i způsoby nechirurgické, které spočívají v podání lékařského přípravku způsobujícího neplodnost. Tato neinvazivní metoda bývá označována jako chemická sterilizace,⁵ kdy je prostřednictvím prášků či injekcí omezena tvorba vajíček u žen a u mužů tvorba spermií.⁶ Zákon o specifických zdravotních službách tak správně používá širší termín zdravotní výkon namísto pouze výkonu chirurgického. Některá literatura⁷ rovněž uvádí, že účelem sterilizace je trvalá antikoncepce, toto informace však není přesná, neboť existují metody, jejímž účelem je sterilizace dočasná, jako je IVD.^{8 9} Omezení plodnosti v případě sterilizace tak může být trvalé a nenávratné, v některých případech dočasné a návratné. Existují rovněž i případy, kdy při zdánlivě trvalé sterilizaci došlo

---

³ ŠUSTEK, P., HOLČAPEK, T. *Zdravotnické právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 420.

⁴ Např. § 12. In: MACH, J., BURIÁNEK, A., ZÁLESKÁ, D., MÁCA, M., STEINLAUF, B. *Zákon o specifických zdravotních službách: Praktický komentář* [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2023-09-03]. ASPI_ID KO373_2011CZ. Dostupné v Systému ASPI. ISSN: 2336-517X.

⁵ JANSÁ, J., PETERA, J. Hormonální léčba karcinomu prostaty. *Urologie pro praxi* [online]. [cit. 2023-09-03]. Dostupné z: <https://www.urologiepropraxi.cz/pdfs/uro/2009/06/05.pdf>

⁶ ROB, L., MARTIN, A., CITTERBART, K. a kolektiv. *Gynekologie*. 2. vyd. Praha: Galen, 2008. s. 125.

⁷ ŠIMÁČKOVÁ, K., HAVELKOVÁ, B., ŠPONDROVÁ, P. *Mužské právo. Jsou právní pravidla neutrální?* Praha: Wolters Kluwer, 2020, s. 720.

⁸ IVD (*intra vas device*) je druh dočasné vazektomie, která slouží k prozatímnímu uzavření chámovodu ucpávkou.

⁹ MUCHA, Z., RAJMON, P., HLUŠÍ, P. Mužská sterilizace (vazektomie) – současné medicínské a právní aspekty. *Urologie pro praxi*. [online]. [cit. 2023-09-03]. Dostupné z: <https://www.solen.cz/pdfs/uro/2009/02/11.pdf>

svévolně k plnému obnovení reprodukčních schopností ženy.¹⁰ Takového stavu lze v některých případech docílit i chirurgickým zákrokem.

V souvislosti s tím je třeba uvést, že i v případě použití trvalé metody sterilizace existují možnosti početí. Dochází-li u žen k přerušení vejcovodů, lze posléze otěhotnět prostřednictvím IVF.¹¹ Dochází-li k odstranění vaječnicků (nejedná se však o sterilizaci, ale již kastraci), lze posléze otěhotnět prostřednictvím IVF s dárcovskými vajíčky. Dochází-li k odstranění dělohy, existuje za určitých podmínek možnost její transplantace (jedná se však spíše o experimentální, nikoliv rutinní výkon). Dochází-li u muže k přerušení chámovodu, lze posléze získat mužské pohlavní buňky metodou MESA/TESE.¹² V návaznosti na tyto zdravotnické výkony je tak třeba rozlišovat pojmy jako je fertilita¹³ a sterilita. I sterilní osoby, jsou-li fertilmí, mají reprodukční schopnosti. Naopak u sterilních a současně infertilmích osob jsou reprodukční schopnosti vyloučené. Zákonomárece tedy zvolil správný výraz, když použil ve vymezení sterilizace plodnost namísto schopnosti reprodukce.

Důležitým definičním znakem sterilizace je výkon bez odstranění a poškození pohlavních žláz. Pohlavními žlázami ženy jsou vaječnický, pohlavními žlázami muže varlata. Dojde-li k jejich odstranění, nenazývá se takový výkon sterilizací, ale kastrací. V porovnání se sterilizací se jedná o výkon mající závažnější dopad pro danou osobu, neboť takový zákrok vede ke ztrátě hlavního zdroje pohlavních hormonů. K tomu je třeba uvést, že termín kastrace definovaný v § 17 zákona o specifických zdravotních službách předpokládá tento výkon toliko u mužů s cílem potlačit jeho sexualitu za explicitně stanovených podmínek uvedených v odst. 2. Citované ustanovení se nevztahuje na situace, kdy dochází ke kastraci z jiných, typicky zdravotních důvodů. Rovněž se nevztahuje na kastraci žen, a to ať už z jakékoli důvodu. Nabízí se tak otázka, jestli by neměla být kastrace ženy legislativně upravena, neboť se nejedná o sterilizaci a nelze tak použít zákonné ustanovení o ní. *Ad absurdum* tento legislativní nedostatek teoreticky umožňuje provádět zákroky zabraňující plodnosti, aniž by byl limitován stanovením speciálním pravidel.¹⁴

---

¹⁰ Nejvyšší soud v rozsudku sp. zn. 25 Cdo 2382/2010 ze dne 15. června 2011 dospěl k závěru, že ani *de lege artis* provedená sterilizace nebrání stoprocentně otěhotnění a nejsou vyloučeny případy samovolného zprůchodnění vejcovodů. Pokud pacientka sama od sebe otěhotněla, tato skutečnost sama o sobě neznamená, že sterilizace byla provedena chybně.

¹¹ IVF (*in vitro fertilisation*) je metoda asistované reprodukce, kdy dochází k mimotělnímu oplodnění vajíčka.

¹² MESA (*Microsurgical Epididymal Sperm Aspiration*) je metoda spočívající v mikrochirurgickém odsátí spermií z nadvarlete. TESE (*Testicular Sperm Extraction*) je metoda spočívající v chirurgickém získání spermií z varlete.

¹³ Fertilita má několik významů, v tomto případě je to schopnost donosit a porodit životaschopné dítě.

¹⁴ Je třeba zdůraznit, že odstranění vaječnicků bez existence zdravotního důvodu by nepochybně bylo postupem *non lege artis* a podle mého názoru by naplňovalo i skutkové podstaty některých trestných činů. Účelem tohoto zamyšlení bylo poukázat na absenci speciální právní úpravy, která by stanovala podobná pravidla jako v případě sterilizace, nikoliv tvrdit, že lze svévolně provádět kastraci.

Mnohdy se jak v literatuře,¹⁵ tak v judikatuře¹⁶ uvádí, že sterilizace není zákrokem, který by byl medicínsky nezbytný pro zachování nebo zlepšení zdraví pacientky. V případě odstranění vejcovodů není tato skutečnost pravdivá, neboť 1 % i více gynekologických zhoubných nádorů má dle recentních studií původ právě ve vejcovodech.¹⁷ Odstranění dělohy je v doporučených postupech pro management *ultimum refugium*¹⁸ život ohrožujícího krvácení v časném poporodním období.¹⁹ K odstranění dělohy může ale dojít pochopitelně i z důvodu původu zhoubného nádoru přímo v tkáni dělohy. Sterilizace tak není pouze metodou antikoncepce, ale může být i nejdůležitějším terapeutickým opatřením. V souvislosti s tím se tak může stát, že sterilizace bude provedena jako život zachraňující výkon při gynekologickém krvácení z dělohy/ vejcovodu. A tedy za zdravotního stavu pacienta, který vyžaduje poskytnutí neodkladné péče a současně neumožňuje, aby vyslovil se sterilizací souhlas.²⁰ Okolnosti provedení sterilizace mohou být opravdu rozličné, přičemž ne každé neudělení souhlasu k jejímu provedení způsobuje její protiprávnost.

1.1.1. Podmínky pro provedení sterilizace

Provedení sterilizace jakožto výkonu plánovaného je v současné době podmíněné důvody zdravotními, tak jinými než zdravotními. Ustanovení § 12 a 13 zákona o specifických zdravotních službách tak upravuje přesné podmínky, kdy lze v rámci těchto (na první pohled poměrně širokých) důvodů provést sterilizaci. Sterilizaci ze zdravotních důvodů je možné provést, trpí-li pacient takovou nemocí nebo vadami, *u nichž existuje vysoká míra pravděpodobnosti vážného ohrožení zdraví nebo života v důsledku těhotenství nebo porodu nebo zdravého vývoje plodu nebo zdraví nebo života budoucího dítěte.*²¹ Zákon zde stanovuje věkový limit 18 let a udělení písemného souhlasu. Provedení sterilizace u osoby s omezenou svéprávností nebo osobě mladší 18 let lze jen při kumulativně splněných podmínkách, kterými jsou písemný souhlas opatrovníka nebo zákonného zástupce nezletilého (i.), kladné stanovisko odborné komise (ii.) a souhlas soudu

---

¹⁵ JIRKA, V., Tzv. informovaný souhlas pacienta s lékařským zákrokem jako nezbytný předpoklad přípustnosti zásahu do jeho tělesné integrity, *Právní rozhledy*, 2004, č. 15, s. 568.

¹⁶ např. rozsudek Městského soudu v Praze č. j. 14 Ad 3/2024-39 ze dne 19. června 2024.

¹⁷ TRABERT, B. et al. "Reported Incidence and Survival of Fallopian Tube Carcinomas: A Population-Based Analysis From the North American Association of Central Cancer Registries." *Journal of the National Cancer Institute* vol. 110,7 (2018): 750-757. doi:10.1093/jnci/djx263 [online]. [cit. 2024-10-09]. Dostupné z: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC6037124/>

¹⁸ Zákrok, který bývá označován jako „poslední útočiště“, zpravidla obnáší vysokou míru rizik či závažných následků, v jejichž důsledku se k němu má přistoupit až v krajním případě, kdy nelze použít jiné zákroky.

¹⁹ BALÍK, M. a kol. Česká společnost anesteziologie, resuscitace a intenzivní medicíny ČLS JEP. *Mezioborové konsenzuální stanovisko k peripartálnímu život ohrožujícímu krvácení* [online]. [cit. 2024-10-09]. Dostupné z: <https://www.csarim.cz/getmedia/c8201284-bb20-46ad-a5a2-1ee4e0c4cda3/doporuceny-postup-peripartalni-zivot-ohrozujici-krvaceni-mezioborove-konsenzualni-stanovisko-2011.pdf.aspx>.

²⁰ § 38 odst. 1 písm. c) zákona o zdravotních službách.

²¹ § 12 věty třetí zákona o specifických zdravotních službách.

(iii.). Složení komise, pracovně-právní vztahy členů komise k poskytovateli zdravotních služeb,²² pravidla jednání komise, stejně tak jako náležitosti odborného stanoviska upravuje § 13 odst. 3 až 8 zákona o specifických zdravotních službách. Sterilizace provedená ze zdravotních důvodů je hrazena z veřejného zdravotního pojištění. Pro sterilizaci z jiných než zdravotních důvodů je stanovena věková hranice 21 let, nebrání-li ovšem jejímu provedení závažné zdravotní důvody. Provést sterilizaci z tohoto důvodu lze výlučně na žádost pacienta mající písemnou formu, ta je posléze součástí jeho zdravotnické dokumentace. Naopak není vyžadováno stanovisko odborné komise či souhlas soudu. Sterilizace provedená z jiných než zdravotních důvodů není hrazena z veřejného zdravotního pojištění a je na pacientovi, aby náklady za provedení zdravotního výkonu uhradil sám.²³

Provádění sterilizací je zakázáno ve zdravotnických zařízeních Vězeňské služby České republiky. Tím je zajištěno, že za žádných okolností nebude docházet k možnému zneužívání vztahu nadřízenosti a podřízenosti v souvislosti s tak závažným zákrokem jako je sterilizace.²⁴ Rovněž je třeba akcentovat, že tímto absolutním zákazem je zcela vyloučené jakékoliv trestání vězňů tímto způsobem (a to i v teoretické rovině).

1.1.2. Poučovací povinnost

Významnou podmínkou pro provedení sterilizace z obou zákonných důvodů je podání informace o povaze sterilizačního zákroku, jeho trvalých následcích a možných rizicích ošetřujícím lékařem. Jedná se tak o speciální poučovací povinnost ve vztahu k té obecné upravené v § 31 zákona o zdravotních službách, která je blíže popsána v kapitole 2.3.3. Podmínkou pro splnění této poučovací povinnosti je přítomnost svědka, kterým je zdravotnický pracovník. Pacient má rovněž právo požadovat přítomnost jiného svědka, přičemž poskytovatel zdravotních služeb je povinen tomuto přání vyhovět. O splnění poučovací povinnosti, resp. o podání informace se všemi zákonnými náležitostmi, je sepsán záznam, který musí být obligatorně podepsán ošetřujícím lékařem podávajícím informaci, pacientem, svědkem, příp. svědky. Písemná forma poučení je v tomto případě povinnou náležitostí, byť je současně judikaturou kladen důraz na vysvětlení povahy zákroku ústní formou lékařem, neboť v takovém případě je vyloučeno

---

²² Poskytovatel zdravotních služeb je fyzická nebo právnická osoba disponující oprávněním k poskytování zdravotních služeb, přičemž tyto může poskytovat pouze v rozsahu v něm uvedených.

²³ § 12 a § 13. In: MACH, J., BURIÁNEK, A., ZÁLESKÁ, D., MÁČA, M., STEINLAUF, B. *Zákon o specifických zdravotních službách: Praktický komentář* [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2023-10-02]. ASPI_ID KO373_2011CZ. Dostupné v Systému ASPI. ISSN: 2336-517X.

²⁴ § 16. In: MACH, J., BURIÁNEK, A., ZÁLESKÁ, D., MÁČA, M., STEINLAUF, B. *Zákon o specifických zdravotních službách: Praktický komentář* [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2023-10-02]. ASPI_ID KO373_2011CZ. Dostupné v Systému ASPI. ISSN: 2336-517X.

automatické podepsání dokumentu pacientem bez jeho seznámení se s jeho obsahem.²⁵ Jedná-li se o plnění poučovací povinnosti u sterilizace ze zdravotních důvodů, musí lhůta mezi poučením a provedením zákroku činit alespoň 7 dní. Jedná-li se o plnění poučovací povinnosti u sterilizace z jiných než zdravotních důvodů, musí být lhůta mezi poučením a provedením zákroku činit alespoň 14 dnů. Po řádném poučení, ovšem bezprostředně před provedením zákroku, musí pacient, příp. jeho zákonný zástupce či opatrovník, udělit s připravovaným zákrokem písemný souhlas. Takový postup se týká jak sterilizace ze zdravotních, tak jiných než zdravotních důvodů.²⁶ Stanovením náležitostí (nejen obsahových, personálních, ale i časových), jaké poučení pacienta musí mít, je zajištěno, aby měl pacient čas si důsledky sterilizace promyslet a daný zákrok byl proveden podle jeho svobodné a vážné vůle prosté omylu.

1.1.3. Protiprávní sterilizace

Protiprávní sterilizace spočívá v absenci některé ze zákonných podmínek pro provedení sterilizace. Její povaha může být nedbalostní i úmyslná, protiprávnost může spočívat v opomenutí²⁷ i konání. Protiprávnost, tedy doslova její provedení v rozporu s právem, je třeba posuzovat podle právních předpisů účinných v době provedení zákroku, to se však netýká použití korektivu dobrých mravů. Typickými důvody, které lze označit za způsobující protiprávnost zákroku, je neudělení souhlasu k zákroku sterilizovanou osobou, jeho udělení při současném porušení právních předpisů upravujících v období provedení sterilizačního výkonu, případně za okolností vylučujících nebo vážně narušujících svobodu a prostotu omylu uděleného souhlasu, či rozpor s dobrými mravy. Pro posouzení, byla-li provedena sterilizace protiprávně podle stávající právní úpravy, je zásadní splnění podmínek uvedených v § 12 - 16 zákona o specifických zdravotních službách. Uvedením těchto předpokladů v zákoně a jejich zpřesněním tak současně došlo nepřímo k vymezení, co je nyní protiprávní sterilizace. Byť nelze uvést přesný výčet porušení jakých ustanovení je provedení sterilizací protiprávní, v následujících podkapitolách budou popsány z mého pohledu ty nejzásadnější. Tímto výběrem však není dotčeno, že protiprávnost nemůže být shledána i v jiných aspektech (např. v nedostatku věku pacienta,

---

²⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu č. j. 25 Cdo 3100/2021-218 ze dne 20. ledna 2023.

²⁶ § 15. In: MACH, J., BURIÁNEK, A., ZÁLESKÁ, D., MÁČA, M., STEINLAUF, B. *Zákon o specifických zdravotních službách: Praktický komentář* [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2023-09-04]. ASPI_ID KO373_2011CZ. Dostupné v Systému ASPI. ISSN: 2336-517X.

²⁷ Opomenutím je myšleno především nedodržení některých zákonem vyžadovaných náležitostí (např. na personální složení sterilizační komise), tak opomenutí některého z doporučených postupů, v jehož důsledku se musí přistoupit ke sterilizaci jako *ultimum refugium*. Typicky to může být přeskočení některých z kroků primárního ošetření při odstraňování příčin krvácení (např. při *hypotonii/atonii* dělohy), kdy odstranění dělohy je pomyslným posledním krokem v algoritmu, k němuž by mělo být přistoupeno až po neúspěšném použití méně invazivních metod jako je např. farmakologická léčba podáním *uterotonic*, digitální nebo instrumentální revize dutiny děložní či chirurgická intervence.

absenci souhlasu soudu, jejím provedením ve zdravotním zařízení Vězeňské služby apod.). Současně je třeba doplnit, že se níže uvedené důvody protiprávních sterilizací protínají, a že v některých případech by popsanou situaci bylo možné podřadit souběžně pod jiný důvod.

Protiprávní sterilizací dochází k zásahu do osobnostních práv člověka. Městský soud v Praze v rozsudku sp. zn.14 Ad 3/2004 ze dne 19. června 2024 uvedl: „sterilizace je závažným zásahem do fyzické integrity a reprodukčního zdraví člověka. Jelikož se týká jedné ze základních tělesných funkcí lidských bytostí, týká se mnoha aspektů osobní integrity jednotlivce, včetně jeho fyzické a duševní pohody a emocionálního, duchovního a rodinného života.“ Součástí fyzické a psychické integrity je i zdraví, které patří mezi hlavní faktory mající vliv na kvalitu života, a řadí se tak mezi absolutní základní práva a hodnoty.²⁸ V případě protiprávních sterilizací nepochybně dochází ke zhoršení zdraví, nikoliv pouze v zabránění plodnosti, a tedy omezení reprodukčních schopností, ale i v možném vzniku komplikací operačních metod sterilizace, a to jak perioperačních (např. komplikace v laparotomii, komplikace při dilataci děložního hrdla v případě odstranění dělohy, rizika krvácení), tak pooperačních (např. zánětlivé komplikace, mimoděložní těhotenství).²⁹ Rovněž nelze přehlédnout psychické problémy projevující se úzkostnými a depresivními symptomy. Zdraví však není jedinou složkou osobnosti člověka, do níž je protiprávní sterilizací zasaženo, těmi mohou být lidská důstojnost, právo na dodržování zákazu nelidského a ponižujícího zacházení, zákaz diskriminace.³⁰ Dále je třeba doplnit, že v některých kulturách je plodnost značně prioritizována, pročež provedením sterilizace se dotčená osoba musí vyrovnat s určitým sociálním stigmatem,³¹ čímž nepochybně dochází k zásahu do její cti a vážnosti. Každá protiprávní sterilizace tak může mít jiné dopady do osobnostních práv člověka, jakož i rozdílné zdravotní následky, kdy tyto skutečnosti budou mít nepochybně vliv na požadovanou výši náhrady újmy.

Aktuálním tématem, který by v budoucnu mohl vyvolat „další generaci“ protiprávně sterilizovaných osob a s tím i sukcesivní povinnost státu odškodňovat, jsou ti, kteří jsou tuto nuceni podstoupit kvůli změně pohlaví. Podle § 29 odst. 1 věty první zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „občanský zákoník“) *změna pohlaví nastává chirurgickým zákrokem při současném znemožnění reprodukční funkce a přeměně pohlavních orgánů*. I přes současnou českou právní úpravu nedovolující změnu pohlaví bez provedení

---

²⁸ Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 444/11 ze dne 5. prosince 2012.

²⁹ KOŘENEK, A. Operační metody sterilizace u žen. *Česká gynekologie* [online]. [cit. 2024-05-07]. Dostupné z: <https://www.prolekare.cz/casopisy/ceska-gynekologie/2010-6/operacni-metody-sterilizace-u-zen-33459>.

³⁰ SIVÁK, J. *Aspekty ochrany osobnosti lékaře a pacienta*. Praha: Wolters Kluwer, 2019, s. 53.

³¹ TESAŘOVÁ, K., VODÁRENSKÁ, L. Lékaři ženám tvrdili, že jde o dočasnou antikoncepci, říká aktivistka a oběť násilné sterilizace Gorolová. *IROZHLAS.cz* [online]. [cit. 2024-05-08]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zivotni-styl/spolecnost/nasilna-sterilizace-elena-gorolova-bbc-dite-rom-nerom_1910041536_and.

sterilizace, lze v zahraničí a zejména pak v rozhodovací praxi Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“) spatřovat nezanedbatelný posun, kdy podmiňování změny pohlaví provedením sterilizace představuje rozpor s Čl. 8 EÚLP.³² Byť dosavadní judikatura českých soudů nutnost sterilizace spíše podporovala³³ nebo se jí meritorně vůbec nezabývala,³⁴ byť podle mého názoru jí mohla přinejmenším jako *orbiter dictum* komentovat, bylo jen otázkou času, než dojde ke změně v rozhodovací praxi či legislativě. Přelomovým se v této věci stal nálezh Ústavního soudu sp. zn. P1. ÚS 52/23 ze dne 24. dubna 2024, jímž byla předmětná zákonná úprava občanského zákoníku zrušena. Ústavní soud shledal stávající právní úpravu jako rozpornou s právem trans lidí na ochranu tělesné integrity a osobní autonomie ve spojení s lidskou důstojností, přičemž konstatoval, že je zjevně nepřiměřené vyžadovat bezvýjimečně provedení natolik invazivního a nevratného zákroku jakou je chirurgická sterilizace, jež je již svou povahou zákrok rizikový a ohrožující zdraví člověka pouze z důvodu zachování právní jistoty a stability.³⁵ Současně odložil vykonatelnost předmětného nálezu do 30. června 2025, tudíž je nyní na zákonodárci, jakým způsobem zákonné podmínky změny pohlaví upraví. V souvislosti s tím však vyvstává otázka, že shledal-li Ústavní soud stávající právní úpravu jako protiústavní, nebude-li potřeba odškodnit v budoucnu právě ty osoby, které již byly k sterilizačnímu zákroku proti své vůli z důvodu změny pohlaví donuceny? Tím netvrdím, že by tyto osoby mohly využít možností stávající právní úpravy pro náhradu újmy z protiprávních sterilizací, neboť sterilizace, kterou podstoupili z důvodu právního uznání změny pohlaví bez ohledu na jejich skutečnou vůli, vyplývá z občanského zákoníku, a tedy zásah do jejich tělesné integrity měl svůj právní základ. Ale spíše jestli by v budoucnu nebylo třeba přijmout zákon po vzoru zákona č. 297/2021 Sb., který ovšem bude určen sterilizovaným trans osobám?

1.1.3.1. Odlišný důvod než zdravotní a jiný než zdravotní

Tento bod v první řadě reaguje na v minulosti prováděné sterilizace,³⁶ jejichž důvodem k provedení mnohdy býval etnický původ sterilizované osoby nebo její příslušnost k některé menšině. Byť významná část protiprávně provedených sterilizací v Československu měla takto diskriminační původ a následně popsané důvody protiprávnosti jsou jen nástrojem, jak byly tyto osoby k sterilizaci donuceny, přičemž byla to právě jejich etnická příslušnost, která vedla k těmto

---

³² Rozsudek ESLP ve věci *Garçon a Nicot* proti Francii ze dne 6. dubna 2017, stížnost. č. 79885/12.

³³ Rozsudek Nejvyššího správního soudu č. j. 2 As 199/2018-37 ze dne 30. května 2019.

³⁴ Nález Ústavního soudu sp. zn. P1. ÚS 2/20 ze dne 9. listopadu 2021.

³⁵ Ústavní soud. *Chirurgický zákrok včetně sterilizace jako podmínka úřední změny pohlaví neobstál před Ústavním soudem* [online]. [cit. 2024-05-07]. Dostupné z: <https://www.usoud.cz/aktualne/chirurgicky-zakrok-vcetne-sterilizace-jako-podminka-uredni-zmeny-pohlavi-neobstal-pred-ustavnim-soudem>.

³⁶ Tím je myšleno za účinnosti zákona o péči o zdraví lidu.

praktikám, existují však případy, kdy sterilizace byla provedena čistě z důvodu rasového původu osoby. Jsou totiž známy situace, kdy ve zdravotnické dokumentaci bylo uvedené „sterilizace z důvodu romského původu.“³⁷ V kontextu těchto událostí je třeba akcentovat, že odlišný důvod než zdravotní či jiný než zdravotní na žádost pacient způsobuje protiprávnost provedení zákroku a přinejmenším je postupem *non lege artis*. Rovněž v demokratickém státě není třeba připomínat, že nelze akceptovat situaci, kdy by sterilizace byla trestem za spáchaný trestný čin nebo jako výsledek mučení či jiného trýznivého zacházení. V žádném případě by takový důvod provedení sterilizace nebyl legální ani legitimní.

1.1.3.2. Nedostatek svobodného a informovaného souhlasu

Nedodržení poučovací povinnosti, jejíž specifika jsou popsána v kapitole 1.1.2., tak i absence písemného souhlasu bezprostředně před provedením sterilizačního zákroku, způsobují jeho protiprávnost. I tento důvod navazuje na dříve prováděné praktiky, kdy sterilizované osoby vůbec nevěděly, že byly sterilizovány, při udělování souhlasu byly rozrušené (např. z probíhajícího porodu či jiné obdobné operace), neměly možnost se seznámit s podepsaným dokumentem, myslely, že podepisují souhlas s jiným zdravotním zákrokem či podepsaly blanketní souhlas s provedením jakékoliv operace.³⁸ Takovou situaci se zabýval i ESLP, když v rozsudku ve věci V.C. proti Slovensku ze dne 8. listopadu 2011, stížnost č. 18968/07 dovodil, že za svobodný a informovaný souhlas nemůže být považován souhlas udělený během probíhajícího porodu, a tedy že provedení sterilizace bez souhlasu je nelidským a ponižujícím zacházením. Rovněž ESLP zkritizoval tehdejší právní úpravu platící i v České republice, že dostatečně negarantuje zejména ženám ve zranitelném postavení, že jim sterilizační zákrok nebude proveden bez jejich souhlasu.³⁹ Současná právní úprava takový postup neumožňuje a zpřesňuje podmínky pro poučení před svědkem, o němž musí být učiněn písemný zápis, tak časový odstup mezi poučením pacienta, udělením jeho souhlasu a provedením sterilizačního zákroku. Pokud sterilizace představuje možné nežádoucí riziko plánovaného zákroku, musí být o této skutečnosti pacient poučen. K povinnosti svobodného a informovaného souhlasu ve spojení s podmínkou sterility pro právní uznání změny pohlaví lze zmínit, že ESLP v rozsudku ve věci Van Kück proti Německu ze dne 12. června 2003, stížnost č. 35968/97 dospěl k závěru, že *léčebný výkon nelze považovat za předmět skutečného*

---

³⁷ KOŠLEROVÁ, A. Sterilizace z důvodu romského původu: ministerstvo ale ženě odmítlo přiznat odškodnění. *IROZHLAS.cz* [online]. [cit. 2023-09-06]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/romsky-sterilizace-stat-ministerstvo-zdravotnictvi-odskodneni_2211080500_ank.

³⁸ ŠIMÁČKOVÁ, K., HAVELKOVÁ, B., ŠPONDROVÁ, P. *Mužské právo. Jsou právní pravidla neutrální?* Praha: Wolters Kluwer, 2020, s. 721-722.

³⁹ KONŮPKA, P a kol. *Evropská úmluva o lidských právech. Praktický průvodce*. Praha: Právnická fakulta Univerzity Karlovy, 2022, s. 142.

souhlasu, pokud skutečnost, že se jí dotčená osoba nepodrobí, tuto osobu zbavuje plného výkonu jejího práva na genderovou identitu a osobní rozvoj, které je základním aspektem práva na respektování soukromého života. Na základě toho tak vyvstává otázka, zda souhlas k provedení sterilizačního zákroku podmíněný právě § 29 odst. 1 občanského zákoníku lze považovat za svobodný a dobrovolný?

V souvislosti s tímto tématem je třeba zdůraznit, že v určitých případech je možné provést sterilizaci bez souhlasu pacienta, a přesto takový postup bude *lege artis*. To platí tehdy, pokud je pro její provedení dán jiný zákonný důvod než pouhý souhlas pacienta. Typickým příkladem je situace předpokládaná podle § 38 odst. 3 písm. a) zákona o zdravotních službách, kdy není s ohledem na zdravotní stav pacienta možné jeho souhlas získat. Doktrína označuje tento stav jako stav nouze, přičemž je blíže popsán v kapitole 2.3.3.⁴⁰

1.1.3.3. Postup *non lege artis*

Protiprávní sterilizace může být způsobena i postupem *non lege artis*. Ten je opakem postupu *lege artis*, kterým je poskytování zdravotních služeb na náležitě úrovni v souladu s uznávanými medicínskými postupy a pravidly lékařské vědy při současném respektování individuality pacienta.⁴¹ Ovšem ne všechna pochybení nutně znamenají postup *non lege artis* – například chyba v diagnóze jím typicky není.⁴² Postup *non lege artis* je tak neurčitým pojmem, kterýžto je třeba posuzovat *ad hoc* a vždy *ex ante*, tedy optikou konkrétních okolností daného případu a podle informací, poznatků a možností, které měl zdravotnický pracovník v době rozhodování k dispozici, nikoliv dostupnými až posléze. Rovněž je třeba zohlednit časové souvislosti a podmínky, za kterých byl výkon prováděn, jakož i rizika, kterým zdravotnický pracovník čelil.⁴³ Navzdory tomu, že pojem *lex artis* není doktrínou přesně definován, přičemž vychází z § 4 odst. 5 zákona o zdravotních službách a Čl. 4 Úmluvy na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny (dále jen „Úmluva o biomedicíně“), odborná veřejnost i soudy si v medicínsko-právních sporech osvojily jeho používání, tudíž mu je věnováno značné pozornosti v judikatuře⁴⁴ i literatuře.⁴⁵

---

⁴⁰ ŠUSTEK, P., HOLČAPEK, T. *Zdravotnické právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 428.

⁴¹ § 4 odst. 5 zákona o zdravotních službách.

⁴² To samozřejmě neplatí absolutně – zajisté by bylo postupem *non lege artis*, pokud by chyba v diagnóze byla způsobena v důsledku závažného porušení postupů (např. v bezdůvodném nevyužití dostupných diagnostických metod) či z důvodu hrubé neznalosti zdravotnického pracovníka, kteroužto by vzhledem ke svému vzdělání a postavení měl mít.

⁴³ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 2221/2011 ze dne 31. října 2013.

⁴⁴ Např. nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 1/12 ze dne 27. listopadu 2012, usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 7 Tdo 219/2005 ze dne 22. března 2005.

⁴⁵ ŠUSTEK, P., HOLČAPEK, T. *Zdravotnické právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 265-272.

Nepostupování na náležitě úrovni může být ve věci skutečně různorodé, a přestože je sterilizace poměrně specifickým zákrokem, u něž provedení *non lege artis* nebude podle mého názoru v praxi příliš časté, nelze jej samozřejmě nikdy vyloučit. Prerušeni vejcovodů jakožto důsledek chyby, která neúmyslně vznikla při jiném operačním zákroku, není u fyziologických pacientek dost dobře možné, což je dáno jednak anatomickou polohou vejcovodů, tak jejich stavbou, neboť se jedná o velkou dobře viditelnou svalovou trubici. Zatímco tak u gynekologických operací může poměrně snadno dojít k prerušení močovodu (a takový postup může být i *lege artis*), to se ovšem netýká vejcovodů. To však neplatí u patologických stavů, kdy v důsledku zánětlivých či onkologických procesů nebo typicky srůstů po předchozích zákrocích může být operační terén významně nepřehledný nebo změněný. A samozřejmě mohou existovat i různé anomálie. Pak i za normálních okolností dobře viditelný vejcovod může být nechtěně v průběhu jiného zákroku prerušen.

Postupem *non lege artis* může být i samotné nedostatečné informování pacienta o sterilizaci jakožto možném riziku jiné operace – a kupříkladu odstranění dělohy je reálným rizikem různých gynekologických operací, včetně porodů. Byť existují doporučené postupy k zastavení život ohrožujícího krvácení, nezřídka kdy tyto končí právě odstraněním dělohy. Pacientka musí být o tomto možném riziku řádně informována. V úvahu přichází i různá selhání, kterážto lze označit za vysoce raritní, přesto se typově v praxi již staly. Tím je například zapomenutí cizího předmětu (např. břišní textilní roušky) v oblasti malé pánve, kterážto může způsobit infekci, jejímž následkem bude právě sterilizace. Ovšem v praxi existují přísná opatření a systém kontroly, kdy se klade vysoký důraz na prevenci, aby k takovým situacím nedocházelo. Fikcí není ani záměna pacientů, i když i v tomto případě by se jednalo opravdu o výjimečný případ.

Nejreálnějším tak podle mého názoru jsou pochybení při sterilizaci jakožto výkonu, který je přímo plánovaným, kdy se může operátor či veškerý personál operačního sálu dopustit chyb, které jejich jednání učiní postupem *non lege artis*. Typicky kvůli neodbornému postupu může dojít k poranění vaječníků nebo i jiných orgánů či cév, k nedostatečnému použití antibiotické clony, k použití nevhodných nástrojů a materiálů, k zvolení způsobu operace u neindikovaného pacienta (např. laparoskopie u kardiopulmonálně nestabilní pacientky). Všechny tyto (a samozřejmě nespočet dalších) nesprávnosti způsobí, že poskytnutá zdravotní služba spočívající ve výkonu sterilizace bude *non lege artis*.

Pochybením je i nedostatečné provedení sterilizace, které může být způsobeno špatným podvazem vejcovodů (např. nedostatečně dotaženým podvazem, nepostačujícím počtem podvazů, neúplným prerušením vejcovodů). K tomu je však třeba doplnit, že nemusí být nutně postupem *non lege artis*, pokud po provedení sterilizace došlo ke zprůchodnění vejcovodů, neboť toto se jako

riziko výkonu může stát, což samo o sobě neznamená, že sterilizace byla provedena chybně.⁴⁶ I o této skutečnosti však musí být pacientka informována.

1.1.3.4.Pod nátlakem

Udělený souhlas pacienta musí obsahovat všechny náležitosti právního jednání,⁴⁷ jinak se jedná o zdánlivé právní jednání podle § 554 občanského zákoníku. Docházelo-li k jednání pod nátlakem, zcela určitě nebyly naplněny náležitosti vůle, kterými je svoboda a prostost omylu. Svobodnou vůlí není ta, která byla projevena pod vlivem nebo působení třetí osoby. I tento bod reaguje na dříve prováděné sterilizace, kdy přinucení mělo různou formu – od hrozby odebrání sociálních příspěvků a dávek, odebrání dětí do ústavů, tak pohružku vězením. Jakékoliv jednání vyvíjející nátlak na osobu podstupující sterilizační zákrok, která by se v případě svobodné vůle rozhodla jinak, způsobuje, že se k udělenému souhlasu jako zdánlivému právnímu jednání nepřihlíží.

1.1.3.5.Motivování k podstoupení sterilizace

Pro rozpor s dobrými mravy může být provedená sterilizace protiprávní, pokud osoba podstupující sterilizaci byla motivována jinou osobou k podstoupení takového zákroku. Samozřejmě ne každá motivace k tomu, aby byla některá osoba sterilizována, je v rozporu s dobrými mravy a způsobuje protiprávnost zákroku, každý případ je třeba posuzovat *ad hoc*. Zatímco z aplikační praxe vyplývá, že není možné tolerovat vyplácení částky v podobě peněžitého příspěvku nebo věcné dávky přímo od státu za podstoupení sterilizačního zákroku, jako např. umožňoval § 35 vyhlášky Ministerstva zdravotnictví a sociálních věcí č. 152/1988 Sb., kterou se provádí zákon o sociálním zabezpečení a zákon České národní rady o působnosti orgánů České socialistické republiky v sociálním zabezpečení (dále jen „vyhláška č. 152/1988 Sb.“), nelze nic namítat, pokud například mezi partnery dojde k dohodě o metodě trvalé antikoncepce, pročež sterilizované osobě bude taková „oběť“ partnerem nějakým způsobem kompenzována, zajisté se v takovém případě nejedná o protiprávní jednání.

Účelem zamyšlení nad tímto tématem bylo v minulosti prováděné motivování k postoupení sterilizace pro blaho lidu v zájmu „zdravé populace“, přičemž stát různými způsoby v rozporu s dobrými mravy využíval pozitivních, tak negativních nástrojů k usměrňování porodnosti právě prostřednictvím sterilizací. Osobně však zastávám názor, že byla-li vůle osoby k podstoupení sterilizačního zákroku vážná a svobodná, byť současně motivovaná finanční odměnou od státu,

---

⁴⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 2382/2010 ze dne 15. června 2011.

⁴⁷ Těmi jsou obecně náležitosti subjektu, vůle, projevu vůle, předmětu a formy.

nejedná se o rozpor s dobrými mravy a na odškodnění by v takovém případě neměly mít sterilizované osoby nárok. Spatřuji totiž rozdíl v tom, byla-li daná osoba k sterilizaci donucena pod nátlakem, nebo jí podstoupila dobrovolně pod vidinou finanční odměny. Jak již bylo uvedeno výše, byť aplikační praxe Ministerstva zdravotnictví reflektující § 3 odst. 3 zákona č. 297/2021 Sb., shledává i takovou sterilizaci za protiprávní a odškodňuje ji, já se s tímto postupem neztotožňuji.

1.2. Náhrada újmy

Náhrada újmy obecně znamená kompenzaci různého druhu a původu za určitou újmu způsobenou poškozenému. Ta může mít materiální, tak imateriální formu. Byť je náhrada újmy pojmem typicky občanskoprávním, je používán napříč právními odvětvími, přičemž každé má určitá specifika odlišující jej od náhrady újmy podle jiné právní úpravy. Rozmanitost právní úpravy rovněž může způsobit aktivaci práva na náhradu újmy podle několika právních předpisů současně, jejich použití se může a nemusí vylučovat. Může být vícero oprávněných subjektů (zpravidla jím je poškozený, ale může jím být i jiná osoba, např. osoba blízká), více nositelů odpovědnosti subjektivit ve vztahu k oprávněnému subjektu (typicky škůdce, ale odpovědnost může nést kupříkladu i stát) a různé orgány projednávající a rozhodující případný spor (příznačně jím bude soud, ale v některých případech i správní orgán).

V souvislosti s protiprávními sterilizacemi je zásadních pět zákonů, podle nichž se mohou poškození domáhat náhrady újmy z protiprávních sterilizací – podle občanského zákoníku, zákona č. 297/2021 Sb., zákona č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o odpovědnosti za přestupky“), zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů (dále jen „trestní řád“) a zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů), ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon č. 45/2013 Sb.“). Jednotlivé instituty těchto právních předpisů, které jsou prostředkem pro nahrazení újmy z protiprávních sterilizací, budou níže jakožto základní pojmy stručně představeny, jakož bude uveden jejich vztah co do možností použití s náhradami újmy v režimu jiných právních úprav, podrobně pak budou popsány v kapitolách 4 - 6. Dlužno dodat, že zařazení některých níže uvedených institutů mezi náhrady újmy je přinejmenším kontroverzní, neboť jím nejsou v pravém slova smyslu, a dokonce ani nenesou takový název. Jelikož však jejich účelem je nahrazení újmy, jsou zařazeny v daném výčtu a bude o nich v této práci blíže pojednáno.

1.2.1. Náhrada újmy při neoprávněném zásahu do osobnostních práv

Náhrada újmy při neoprávněném zásahu do osobnostních práv vyplývá zejména z § 2956 a násl. občanského zákoníku a jedná se o institut, na jehož základě se mohou protiprávně sterilizované osoby domáhat náhrady újmy. Nejvyšší soud v rozsudku sp. zn. 25 Cdo 3423/2018 ze dne 29. srpna 2019 k jeho použití uvedl, že: *„ke vzniku občanskoprávní povinnosti odčinit nemajetkovou újmu způsobenou zásahem do osobnosti člověka musí být splněna podmínka existence zásahu objektivně způsobitelného vyvolat nemajetkovou újmu spočívajícího buď v porušení nebo ohrožení osobnosti člověka v jeho fyzické či morální integritě. Zásah musí být neoprávněný (protiprávní) a musí být zjištěna existence příčinné souvislosti mezi takovým zásahem a dotčením osobnostní sféry člověka. Neoprávněným je zásah do osobnosti člověka, který je v rozporu s objektivním právem, tj. s právním řádem.“* Použití § 2956 občanského zákoníku je však podmíněno naplněním jiné (obecné či zvláštní) skutkové podstaty náhrady újmy, neboť se jedná o tzv. nesamostatnou skutkovou podstatu. Protože protiprávní sterilizací bude typicky způsobena újma na zdraví člověka, zajisté je v rámci tématu práce přílehlavým i § 2958 a násl. občanského zákoníku, a tedy i specifické druhy nemajetkové újmy, kterými jsou bolestné, ztížení společenského uplatnění a tzv. další nemajetkové újmy. O této problematice, jakož i podmínkách pro uplatnění nároku, blíže pojednává kapitola 4.1.

Co se týče jejího vztahu k náhradám újmy v režimu jiných právních úprav, tak zahájení občanskoprávního řízení brání již probíhající trestní řízení.⁴⁸ Bude-li tak nejprve uplatněn nárok na náhradu újmy v trestním řízení, zakládá tato skutečnost překážku *litispendence* a nelze občanskoprávní řízení vůbec zahájit.⁴⁹ Jelikož se v adhezním řízení při řízení o přestupku může rozhodovat pouze o majetkové újmě, může vedle sebe probíhat občanskoprávní řízení o náhradě nemajetkové újmy vycházející ze stejného skutku (protiprávní sterilizace). Pokud by však předmětem občanskoprávního řízení byl i (nebo pouze) nárok na náhradu majetkové újmy, pak by jeho předchozí uplatnění v rámci řízení o přestupku rovněž zakládalo překážku *litispendence*.⁵⁰

1.2.2. Jednorázová peněžní částka podle zákona č. 297/2021 Sb.

Poskytnutí jednorázové peněžní částky je komplexně upravené zákonem č. 297/2021 Sb. a je dočasným institutem, prostřednictvím něž se mohou některé protiprávně sterilizované osoby domáhat náhrady újmy. Jeho použití je však limitováno jak rozhodným obdobím protiprávně provedené sterilizace, místem provedené sterilizace, tak časovým obdobím pro podání žádosti o ní.

⁴⁸ § 83 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „OSŘ“).

⁴⁹ Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 33 Odo 1345/2005 ze dne 30. října 2007.

⁵⁰ DRÁPAL, L., BUREŠ, J. a kol. *Občanský soudní řád I. a II. Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2009, s. 548-554.

Byť se pro domáhání se této náhrady ujalo označení „odškodnění“, které je používáno nejen Důvodovou zprávou k zákonu č. 297/2021 Sb., médií, soudy, Veřejným ochráncem práv, dokonce i samotným Ministerstvem zdravotnictví, není to podle mého názoru zcela přesné označení. Odškodnění je *stricto sensu* náhradou majetkové újmy, což zajisté není případ tohoto institutu. Jednorázová peněžní částka podle zákona č. 297/2021 Sb. totiž není náhradou škody, ale podle mého názoru spíše zvláštním druhem sociální dávky *sui generis* vyplácené státem za újmu způsobenou poškozenému. Nejvyšší správní soud k této věci ve svém usnesení č. j. 9 As 61/2023-63 ze dne 17. června 2024 uvedl: „*byť jde tedy o nárok přiznaný předpisem veřejného práva, svoji podstatou má blíže spíše k soukromoprávním nárokům na náhradu újmy způsobené na zdraví.*“ Přestože se nejedná o typickou náhradu újmy, kvůli její povaze i účelu („odškodnění“ protiprávně sterilizovaných osob) ji lze do tohoto výčtu zařadit.

Protiprávně sterilizované osoby si tak mohou v období od 1. ledna 2022 do 1. ledna 2025 podat žádost o přiznání nároku na poskytnutí jednorázové peněžní částky, která se podává u Ministerstva zdravotnictví, které o nároku rovněž rozhoduje. Touto problematikou se podrobně zabývá kapitola 5.1.

Co se týče jejího vztahu k náhradám újmy v režimu jiných právních úprav, tak ustanovení § 4 odst. 3 zákona č. 297/2021 Sb. uvádí, že *přiznání nároku nevyklučuje uplatnění práv příslušejících oprávněné osobě z důvodu zásahu do integrity podle obecných předpisů občanského práva. Přiznaný nárok se však na případnou náhradu škody či přiměřené zadostiučinění započte.* Byť dané ustanovení explicitně uvádí „obecné předpisy občanského práva“, je třeba akcentovat, že v adhezních řízeních se o nároku protiprávně sterilizované osoby hmotněprávně rozhoduje podle těch právních předpisů, z nichž nárok vyplývá, přičemž v tomto případě to budou právě ustanovení občanského zákoníku. Přiznaný nárok se dle mého názoru započte na případnou náhradu majetkové či nemajetkové újmy uplatněné jak v rámci trestního řízení, tak řízení o přestupku. Protiprávně sterilizovaná osoba splňující podmínky pro poskytnutí jednorázové peněžní částky se tak může domáhat náhrady škody či přiměřeného zadostiučinění vyjádřeného v penězích pouze ve výši, která by převyšovala jednorázovou peněžní částku.

1.2.3. Náhrada škody podle zákona o odpovědnosti za přestupky

Náhrada škody je upravena zejména v § 89 zákona o odpovědnosti za přestupky a jedná se o institut, prostřednictvím něž se mohou některé protiprávně sterilizované osoby domáhat odškodnění. Jeho použití je podmíněno škodou, která vznikla spácháním přestupku. Pro samotné přiznání nároku na náhradu škody je nezbytné kumulativní splnění zákonem stanovených podmínek, které jsou podrobně popsány v kapitole 5.2.3. Uplatní-li poškozený tento nárok, správní

orgán mu jej může přiznat v celé výši, uspokojit ho toliko z části a se zbytkem odkázat na soud nebo jiný orgán veřejné moci, nebo jej s celým jeho nárokem odkázat na soud či jiný orgán veřejné moci.

Co se týče vztahu tohoto institutu k náhradám újmy v režimu jiných právních úprav, tak nárok na náhradu škody podle zákona o odpovědnosti za přestupky nelze uplatnit, pokud se již o nároku o náhradě totožné škody vede občanskoprávní řízení nebo jiné (typicky trestní) řízení či již v těchto řízeních bylo rozhodnuto. V takovém případě správní orgán vyrozumí poškozeného o nemožnosti rozhodovat o náhradě této škody. Pokud stále občanskoprávní či jiné řízení probíhá, vyrozumí jej o výsledku řízení o přestupku.⁵¹ Pokud bylo nejdříve zahájeno řízení o přestupku, jehož součástí je i rozhodování o nároku poškozeného na náhradu škodu, a až posléze je zahájeno trestní řízení, které se vede o totožném skutku, správní orgán řízení o přestupku usnesením zastaví.⁵²

1.2.4. Náhrada škody a nemajetkové újmy v penězích podle trestního řádu

Náhrada škody a nemajetkové újmy v penězích je upravena zejména v § 43 odst. 3 trestního řádu a jedná se o institut, prostřednictvím něž se mohou některé protiprávně sterilizované osoby domáhat náhrady újmy. Jeho použití je podmíněno ublížením na zdraví, způsobením majetkové škody nebo nemajetkové újmy trestným činem, který je stíhán v trestním řízení před soudem.⁵³ Pro samotné přiznání tohoto nároku je nezbytné kumulativní splnění zákonem stanovených podmínek, které jsou podrobně popsány v kapitole 6.1.3. Požádá-li poškozený o tento nárok, soud má právo v odsuzujícím rozsudku uložit obžalovanému povinnost k jeho náhradě v plné výši, uspokojit jej toliko z části, nebo vůbec a v celém rozsahu jej odkázat na občanskoprávní řízení. K uspokojení poškozeného lze nicméně dosáhnout i dříve než při vyhlášení rozsudku, a to zejména v případech odklonů v trestním řízení.

Co se týče vztahu tohoto institutu k náhradám újmy v režimu jiných právních úprav, tak předchozí uplatnění nároku v občanskoprávním řízení nebrání pozdějšímu uplatnění stejného nároku v řízení trestním. Ustanovení § 44 odst. 3 trestního řádu totiž nezná překážku *litispendence*, jen vylučuje, aby o nároku bylo (nikoliv však pravomocně) rozhodnuto. Vicherek tvrdí, že bude-li nejdříve zahájeno řízení občanskoprávní, mohou obě řízení být tedy vedena současně do okamžiku rozhodnutí soudu ve věci.⁵⁴ Podle mého názoru v takové situaci bude spíše soud postupovat dle podle §109 odst. 2 c) OSŘ a občanskoprávní řízení přerušit do doby skončení

---

⁵¹ § 70 odst. 3 zákona o odpovědnosti za přestupky.

⁵² § 86 odst. 4 zákona o odpovědnosti za přestupky.

⁵³ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 5. vydání. Praha: Leges, 2007, s. 231.

⁵⁴ VICHEREK, R. Podmínky přiznání nároku na náhradu škody v trestním řízení. *Epravo.cz*. [online]. [cit. 2023-10-15]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/podminky-priznani-naroku-na-nahradu-skody-v-trestnim-rozeni-95828.html>.

trestního řízení, namísto jeho souběžného vedení. Pokud však trestní soud zjistí, že o nároku již bylo rozhodnuto v jiném řízení, poučí poškozeného o překážce věci rozhodnuté, případně usnesením rozhodne o tom, že poškozený není příslušný tento nárok uplatňovat v trestním řízení.⁵⁵ Řízení o přestupku, v rámci nějž se rozhoduje i o náhradě škody, nelze o totožném skutku v trestním řízení vést, neboť jej správní orgán musí zastavit.⁵⁶

1.2.5. Peněžité pomoc obětem trestných činů

Poskytnutí jednorázové⁵⁷ peněžní částky obětem trestných činů je upraveno v § 23 zákona č. 45/2013 Sb., a je institutem, prostřednictvím nějž se mohou některé protiprávně sterilizované osoby domáhat náhrady újmy. Jeho použití je však limitováno toliko pro oběti trestných činů splňujících podmínky uvedené v § 23 odst. 2 a 3 zákona č. 45/2013 Sb. Podmínky poskytnutí tohoto nároku jsou podrobně popsány v rámci kapitoly 6.2.2. Tento institut není náhradou újmy, ale spíše zvláštním druhem sociální dávky *sui generis* vyplácené státem, přesto kvůli jeho sekundárnímu účelu, jímž je alespoň částečná reparace újmy oběti, je zařazen do této práce. Primárním účelem peněžité pomoci obětem trestných činů je překlenutí zhoršené sociální situace způsobené oběti trestným činem, nebo za určitých podmínek úhrada nákladů spojených s poskytnutím odborné psychoterapie, fyzioterapie nebo jiné odborné služby, prostřednictvím níž dochází k nápravě vzniklé nemajetkové újmy.⁵⁸

Protiprávně sterilizované osoby splňující podmínky přiznání tohoto nároku si tak mohou podat žádost o peněžitou pomoc, která se podává u Ministerstva spravedlnosti, které o nároku rovněž rozhoduje, a to ve lhůtě do 2 let ode dne, kdy se oběť o škodě nebo nemajetkové újmě dozvěděla, nejpozději do 5 let od spáchání trestného činu.

Co se týče jejího vztahu k náhradám újmy v režimu jiných právních úprav, tak § 25 odst. 2 zákona č. 45/2013 Sb. uvádí, že *peněžité pomoc se poskytne, pokud škoda, újma na zdraví nebo jiná nemajetková újma nebyla plně nahrazena*. Byla-li vzniknuvší újma nahrazena (bez ohledu na to kým – může to být kupříkladu i pojišťovna), peněžité pomoc se neposkytne. Byla-li nahrazena částečně, poskytne se do nanejvýš do výše nenahrazené části.⁵⁹ Využila-li oběť zákonných prostředků, aby po pachateli uplatnila nárok na náhradu újmy, se posuzuje ke dni

⁵⁵ VICHEREK, R. Podmínky přiznání nároku na náhradu škody v trestním řízení. *Epravo.cz*. [online]. [cit. 2023-10-15]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/podminky-priznani-naroku-na-nahradu-skody-v-trestnim-rizeni-95828.html>.

⁵⁶ § 86 odst. 4 zákona o odpovědnosti za přestupky.

⁵⁷ Byť má tato peněžité pomoc typicky povahu jednorázovou, při splnění podmínek uvedených v § 28 odst. 3 zákona č. 45/2013 Sb. je jí možné poskytnout i opakovaně.

⁵⁸ GRÍVNA, T., ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Oběti trestných činů. Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2020, s. 155-157.

⁵⁹ GRÍVNA, T., ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Zákon o obětech trestných činů*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2014, s. 178-180.

rozhodnutí o žádosti.⁶⁰ Podle § 33 zákona č. 45/2013 Sb. *poskytnutím peněžité pomoci oběti přechází nárok oběti na náhradu škody nebo nemajetkové újmy vůči pachateli na stát, a to v rozsahu peněžité pomoci.* Pokrývá-li poskytnutá peněžítá pomoc pouze část nároku, může se ve zbytku poškozený domáhat náhrady újmy prostřednictvím prostředků jiné právní úpravy.⁶¹

---

⁶⁰ GRIVNA, T., ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Oběti trestných činů. Komentář.* 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2020, s. 155-157.

⁶¹ GRIVNA, T., ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Zákon o obětech trestných činů.* 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2014, s. 208-209.

2. Relevantní platná právní úprava

Právní řád ČR je tvořen zákony a dalšími právními předpisy, ratifikovanými a vyhlášenými mezinárodními smlouvami, k nimž dal Parlament ČR souhlas, a nálezy Ústavního soudu, kterými Ústavní soud zrušil právní předpis nebo jeho část.⁶² Právní úprava náhrady újmy z protiprávních sterilizací spočívá v předpisech různého původu, právní síly a rozličných subjektech je vydávaných. Objevuje se na úrovni práva mezinárodního, českého i EU. Zatímco mezinárodní právo a právo EU především garantují práva, které nesmí být provedenou sterilizací dotčena, vnitrostátní právo upravuje samotné podmínky provedení sterilizace a možnosti náhrady újmy. Společně pak vytváří právní úpravu, která poměrně komplexně pokrývá danou problematiku, přičemž podle mého názoru lze nalézt spíše dílčí pochybení, zajisté nelze hovořit o nedostacích systémového charakteru. Stávající právní úpravu tak hodnotím jako funkční, paradoxně problém spatřuji v právní úpravě *de lege ferenda*, která může učinit náhradu újmy z protiprávních sterilizací nepřehlednou a nejednoznačnou.

2.1. Mezinárodní právní úprava

Mezinárodní právo je soubor právních norem, které upravují právní vztahy mezi subjekty mezinárodního společenství. Mezi prameny mezinárodního práva lze řadit mezinárodní smlouvy a obyčeje.⁶³ Aby se mezinárodní smlouva stala součástí právního řádu ČR, musí k její ratifikaci dát souhlas parlament. Řádně vyhlášená a ratifikovaná mezinárodní smlouva má pak přednost před zákonem, resp. stanoví-li něco jiného než zákon, použije se právě mezinárodní smlouva.⁶⁴

2.1.1. Úmluva o biomedicíně

Úmluva o biomedicíně je mezinárodní smlouvou přijatou Radou Evropy. Její důležitost tkví především v zakotvení práv pacientů, které do doby jejího přijetí byly spíše opomíjeny, a vymezením katalogu lidských práv, které právě v souvislosti s biologií a medicínou zaručuje. Díky její významnosti proto bývá mnohdy označována za ústavu zdravotnického práva.⁶⁵

Podle Čl. 1 odst. 1 Úmluvy o biomedicíně *budou smluvní strany chránit důstojnost a svébytnost všech lidských bytostí a každému bez diskriminace zaručí úctu k integritě jeho bytosti a ostatní práva a základní svobody při aplikaci biologie a medicíny*. Toto ustanovení vyjadřuje účel a předmět celé Úmluvy o biomedicíně, přičemž prostřednictvím poměrně široké variability

---

⁶² Vnitrostátní právní předpisy Česká republika. *Portál evropské e-justice*. [online]. [cit. 2023-09-10]. Dostupné z: https://e-justice.europa.eu/content_member_state_law-6-cz-maximizeMS-cs.do?member=1.

⁶³ Mezinárodní právo. *Portál evropské e-justice*. [online]. [cit. 2023-09-12]. Dostupné z: https://e-justice.europa.eu/10/CS/international_law.

⁶⁴ Čl. 10 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky (dále jen „Ústava“).

⁶⁵ ŠUSTEK, P., HOLČAPEK, T. *Zdravotnické právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 33.

pojmu jako je důstojnost a svébytnost všech lidských bytostí chrání základní hodnoty. Rovněž je v tomto článku zajištěný zákaz diskriminace, který je ovšem dále rozvinut a zdůrazněn v Čl. 11 Úmluvy o biomedicíně. Všechny tyto statky jsou chráněny toliko při aplikaci biologie a medicíny, čímž je limitována působnost této Úmluvy. Ustanovení Čl. 1 Úmluvy o biomedicíně tak představuje základní rámec, při respektování jakých hodnot může být aplikována biologie a medicína, a které statky tak musí být bezpodmínečně chráněny.

Podle Čl. 2 Úmluvy o biomedicíně *jsou zájmy a blaho lidské bytosti nadřazeny zájmům společnosti a vědy*. Tímto ustanovením je vyjádřena moderní aplikace biologie a medicíny, kdy veškeré zákroky musejí být prováděny ve prospěch daného jednotlivce, a nikoliv tyto odůvodňovat zájmy společnosti či potřebami vědy. To reaguje na různé praktiky a zákroky prováděné v minulosti, kdy věda a s tím spojené blaho lidské společnosti zcela ustoupilo humanitě a způsobilo utrpení jednotlivcům. Takový postup je v dnešní společnosti nepřijatelný, proto je vysloveno nadřazení zájmu a blaha jednotlivce nad společností a vědy. V kontextu tohoto ustanovení nelze provádět sterilizace ve prospěch zdravé populace, a i pokud se člověk mající genetickou vadu, u níž lze předpokládat její přenesení na potomstvo, rozhodne mít děti, nikdo nesmí takto zvolený postup rozporovat a znemožňovat mu další rozmnožení právě prostřednictvím kupříkladu sterilizací. Ustanovení Čl. 2 Úmluvy o biomedicíně není nikterak dotčeno vystřídáním zásady *salus aegroti, suprema lex*,⁶⁶ která vyzdvihovala právě zdraví a blaho pacienta, zásadou *non salus, sed voluntas aegroti suprema lex*,⁶⁷ která upřednostňuje vůli nemocného, neboť v tomto případě nezáleží, co je pro zdravotníky nejvyšším příkazem (jestli zdraví a blaho nebo vůle pacienta), ale nadřazení zdraví a blaha jedince právě nad zájmy společnosti a vědy.

Podle Čl. 4 Úmluvy o biomedicíně *je nutno jakýkoliv zákrok v oblasti péče o zdraví, včetně vědeckého výzkumu provádět v souladu s příslušnými profesními povinnostmi a standardy*. Těmi se rozumí provádění zákroků *lege artis*, tedy v souladu s předepsanými postupy a pravidly lékařské vědy, ale i postupování v souladu s příslušnými zákony a stavovskými předpisy. Ke sterilizaci jakožto neplánovanému zákroku hrozícímu jako riziko jiného zdravotního výkonu je nutno striktně přistupovat jako *ultimum refugium*. Lékař je v takovém případě povinen s ohledem na důsledky sterilizace použít jiné možnosti primárního ošetření a přistoupit ke sterilizaci, až pokud jiné metody nebudou účinné a funkční.

V Čl. 5 Úmluvy o biomedicíně je zakotveno obecné pravidlo týkající se svobodného a informovaného souhlasu pacienta, kdy bez jeho poskytnutí nelze provádět žádný zákrok v oblasti péče o zdraví. Součástí toho je stanovení poučovací povinnosti ohledně účelu, povaze, důsledcích

---

⁶⁶ Zdraví (blaho) nemocného je nejvyšším příkazem.

⁶⁷ Nikoliv prospěch, ale vůle nemocného je nejvyšším příkazem.

a rizicích zákroku. Pacientovu poskytnutí svobodného a informovaného souhlasu musí předcházet právě poučení přinejmenším v rozsahu stanoveném právě Úmluvou o biomedicině, vnitrostátní právní úprava však může tento rozsah rozšiřovat o další okruhy, o nichž musí být pacient poučen (např. alternativy léčby či zákroku). Nesplnění poučovací povinnosti by způsobilo, že projev vůle pacienta nebude považován za svobodný a informovaný souhlas. Je třeba zdůraznit, že pacient má právo takto vyslovený souhlas kdykoliv odvolat, nelze jej tak kupříkladu limitovat smluvním ujednáním o neodvolatelnosti; pokud by toto bylo ujednáno, nepřihlíželo by se k němu.

Podle Čl. 24 Úmluvy o biomedicině *má osoba, která utrpěla újmu způsobenou zákrokem, nárok na spravedlivou náhradu škody za podmínek a postupů stanovených zákonem.* Jedná se o poměrně výjimečné ustanovení, neboť nadnárodní právní předpisy ne zcela tradičně stanovují právní rámec pro náhradu škody, typicky nechávají tuto otázku zcela v gesci jednotlivých států. I v tom tkví určitým způsobem jedinečnost Úmluvy o biomedicině. Je však třeba zdůraznit, že toto ustanovení nezakládá žádnou speciální úpravu důkazního břemene (např. jeho obrácení), ani speciální úpravu podmínek odpovědnosti, ale pouze konstatuje právo osoby utrpící újmu přivozenou zákrokem na náhradu škody podle příslušného vnitrostátního předpisu. Je tedy na jednotlivých státech, aby zajistily existenci ustanovení vnitrostátního právního předpisu tak, aby byl naplněn účel a smysl Čl. 24 Úmluvy o biomedicině. V České republice je jím občanský zákoník, který právě upravuje podmínky náhrady škody. Je třeba akcentovat, že toto ustanovení je třeba vykládat v kontextu celé Úmluvy o biomedicině, zejména pak Čl. 1, tudíž nelze tento nárok extenzivně rozšiřovat kupříkladu i na nároky případných obětí trestných činů, byť by byly spáchány v souvislosti s poskytováním zdravotních služeb.⁶⁸ Nárok na spravedlivou náhradu škody se tak vztahuje výlučně na újmu způsobenou zákrokem při aplikaci biologie či medicíny.

2.1.2. Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod

Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „EÚLP“) je mezinárodní smlouvou přijatou Radou Evropy, která vychází z Všeobecné deklarace lidských práv. Její důležitost tkví především v zakotvení občanských a politických práv a stanovení ESLP. Provádění sterilizací není přímo řešeno touto úmluvou, přesto se jí právě prostřednictvím katalogu občanských práv dotýká. Jednotlivé požadavky a pravidla obsažená v EÚLP pak jsou blíže specifikována v judikatuře ESLP.⁶⁹

---

⁶⁸ Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 1085/2011 ze dne 23. srpna 2012.

⁶⁹ KONŮPKA, P a kol. *Evropská úmluva o lidských právech. Praktický průvodce.* Praha: Právnická fakulta Univerzity Karlovy, 2022, s. 10.

Podle Čl. 3 EÚLP *nikdo nesmí být mučen nebo podrobován nelidskému či ponižujícímu zacházení anebo trestu*. Jedná se o zakotvení jedné z nedůležitějších a nejzákladnějších hodnot demokratické společnosti, jejíž povaha je absolutní a nepřipouštějící žádné výjimky. Pod věcný rozsah tohoto ustanovení lze podřadit poskytnutí lékařského zákroku bez svobodného a informovaného souhlasu pacienta, ovšem při současném překročení minimální míry a intenzity závažnosti nelidského a ponižujícího zacházení. V rozhodovací praxi je ESLP při argumentaci tímto ustanovením opatrný a spíše upřednostňuje použití jiných článků EÚLP.⁷⁰

Podle Čl. 8 EÚLP má každý *právo na respektování soukromého a rodinného života, obydlí a korespondence*, přičemž toto ustanovení v kontextu provádění protiprávních sterilizací chrání zejména tři zájmy, a to soukromý život, rodinný život a domov. Přesné definice těchto pojmů pochopitelně neexistují a není ani zájem je judikaturou dovodit. Provedení lékařského zákroku bez souhlasu pacienta, či dokonce proti jeho vůli, je pak zásahem do jeho práva na fyzickou integritu.⁷¹ ESLP velice často ve svých rozhodnutích týkajících se právě zásahů do tělesné integrity aplikuje tento článek, ovšem při dosažení určité intenzity zásahu není vyloučeno posuzování konkrétního případu optikou více článků EÚLP naráz.^{72 73}

Čl. 14 EÚLP zakazuje jakékoliv formy diskriminace. Diskriminací se přitom rozumí bezdůvodné rozdílné zacházení s osobami nacházejícími se v analogické situaci.⁷⁴ Toto ustanovení je v kontextu protiprávních sterilizací relevantní, pokud je její provedení založeno na některém z diskriminačních důvodů. Porušení tohoto ustanovení tedy nelze vyslovit u každé protiprávní sterilizace.⁷⁵ Dlužno zdůraznit, že za obzvlášť závadnou formu diskriminace lze považovat rozdílné zacházení kvůli rase nebo etnické příslušnosti.⁷⁶

Závěrem je třeba akcentovat, že prováděním protiprávních sterilizací v kontextu porušení ustanovení EÚLP se zabývá nejen ESLP, ale i Rada Evropy. Kromě vydání různých mezinárodních dokumentů (např. prohlášení Komisaře Rady Evropy nebo rezoluci Rady Evropy) označující podmínku sterility pro právní uznání změny pohlaví za porušující právo na tělesnou integritu a právo na založení rodiny, a označení jakékoliv formy nedobrovolné sterilizace

---

⁷⁰ KMEC, J., KOSAŘ, D., KRATOCHVÍL, J., BOBEK, M. *Evropská úmluva o lidských právech*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2012, s. 401-450.

⁷¹ Rozsudek ESLP ve věci Glass proti Spojenému království ze dne 9. března 2004, stížnost č. 61827/00.

⁷² Rozsudek ESLP ve věci M.C. proti Bulharsku ze dne 4. prosince 2003, stížnost č. 39272/98.

⁷³ KMEC, J., KOSAŘ, D., KRATOCHVÍL, J., BOBEK, M. *Evropská úmluva o lidských právech*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2012, s. 863-962.

⁷⁴ Rozsudek ESLP ve věci Andrlé proti České republice ze dne 17. února 2011, stížnost č. 6268/08.

⁷⁵ KMEC, J., KOSAŘ, D., KRATOCHVÍL, J., BOBEK, M. *Evropská úmluva o lidských právech*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2012, s. 1207-1242.

⁷⁶ Rozsudek ESLP ve věci V.C. proti Slovensku ze dne 8. listopadu 2011, stížnost č. 18968/07.

ve 21. století za neakceptovatelnou, je nepochybně zajímavá i rozhodovací praxe ESLP.⁷⁷ V rozsudku Y. Y. proti Turecku č. 14793/08 ze dne 10. března 2015 dospěl totiž ESLP k závěru, že podmínka pro udělení souhlasu s operativní změnou pohlaví spočívající v sterilitě je v rozporu s Čl. 8 EÚLP. Nicméně ESLP posuzoval sterilitu výlučně jako podmínku přístupu k operativní změně pohlaví, a nikoliv jako podmínku k právnímu uznání změny pohlaví. I přestože tak nelze tvrdit, že by existoval jasný názor ESLP k dané věci (tedy je-li nebo není-li podmínka sterility pro právní uznání změny pohlaví konformní s EÚLP), lze podle mého názoru v budoucnu očekávat promítnutí nepochybného a nezastavitelného vývoje postoje společnosti k této věci a vyslovení podmínky sterility pro právní uznání změny pohlaví za rozpornou s Čl. 8 EÚLP. Nicméně nelze předjímat, zda taková skutečnost nastane, příp. kdy, a rovněž jaké bude mít dopady pro odškodňování protiprávních sterilizací.

K tématu je nezbytné ještě doplnit, že i Česká republika čelila stížnostem protiprávně sterilizovaných žen u ESLP. Ve dvou případech však nebylo meritorně rozhodnuto, neboť došlo ke smírnému urovnání a vyplacení 10.000 EUR každé stěžovatelce českou vládou.⁷⁸ Třetí stížnost byla shledána nepřijatelnou pro zneužití práva podat stížnost, neboť stěžovatelka uzavřela s nemocnicí, kde byla sterilizována, smír, na jehož základě jí byla zaplacená částka ve výši 500.000 Kč jako náhrada nemajetkové újmy.⁷⁹ Čtvrtá stížnost byla shledána zjevně neopodstatněnou z důvodů,⁸⁰ které jsou blíže komentovány v kapitole 4.1.6.4.

2.1.3. Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen

Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen je mezinárodní smlouvou přijatou Valným shromážděním OSN, jejímž účelem je prostřednictvím navrhovaných postupů zajistit rovnoprávnost mužů a žen a zcela tak eliminovat diskriminaci na základě pohlaví. Zatímco jiné mezinárodní smlouvy upravují zákaz diskriminace pro obě pohlaví, tato úmluva se zabývá zajištěním toliko rovnoprávnosti žen, resp. faktickým zajištěním materiální rovnosti žen.⁸¹ Vzhledem k tomu, že to byly právě ženy, které se v rámci protiprávních sterilizací nejčastěji stávaly jejich oběťmi, je tato úmluva k tématu práce přiléhavá. A přestože neobsahuje ustanovení, která by konkrétně upravovala protiprávní sterilizace, prostřednictvím jiných se i na tento předmět nezanedbatelně vztahuje. Z těchto důvodů je tak téma protiprávních sterilizací jedním z námětů,

---

⁷⁷ KONŮPKA, Petr. *Evropská úmluva o lidských právech. Praktický průvodce*. Praha: Právnická fakulta Univerzity Karlovy, 2022, s. 135.

⁷⁸ Rozhodnutí ESLP ve věci Ferenčíková proti České republice ze dne 30. srpna 2011, stížnost č. 21826/10, rozhodnutí ESLP ve věci R.K. proti České republice ze dne 27. listopadu 2012, stížnost č. 7883/08.

⁷⁹ Rozhodnutí ESLP ve věci Červeňáková proti České republice ze dne 23. října 2012, stížnost č. 26852/09.

⁸⁰ Rozhodnutí ESLP ve věci Maděrová proti České republice ze dne 8. června 2021, stížnost č. 32812/2013.

⁸¹ KOLDINSKÁ, K., TOMEŠ, I., KŘEPELKA, F. *Sociální právo EU*. Praha: Wolters Kluwer, 2017, s. 92.

ke kterým se v souvislosti s plněním závazků plynoucích právě z této úmluvy kupříkladu Veřejný ochránce práv vyjadřoval.⁸²

Podle Čl. 12 Úmluvy o odstranění všech forem diskriminace žen *státy, smluvní strany, přijmou veškerá příslušná opatření k odstranění diskriminace žen v oblasti péče o zdraví s cílem zajistit na základě rovnoprávnosti mužů a žen, přístup ke zdravotnickým službám, včetně těch, jež se vztahují na plánování rodiny*. Toto ustanovení vytváří prostor pro garanci ochrany zdraví a dostupnosti zdravotní péče ženám s akcentem na plánování rodiny. Je-li cílem tohoto ustanovení zajištění ochrany zdraví žen, a jejich podpora v rámci plánování rodiny v jeho různých fázích od početí, samotného těhotenství, tak mateřství, je zamezení plodnosti žen bez jejich souhlasu nepochybně v rozporu s tímto ustanovením. Je-li stát zavázán k ochraně takových statků, musí aktivně činit opatření, aby takové jeho závazky byly efektivně zajištěny, a nikoliv sám svévolně zdraví žen poškozovat.

Podle Čl. 16 odst. 1 písm. e) Úmluvy o odstranění všech forem diskriminace žen *státy, smluvní strany, přijmou veškerá příslušná opatření k odstranění diskriminace žen ve všech věcech týkajících se manželství a rodinných vztahů a zejména zajistí na základě rovnoprávnosti mužů a žen stejná práva rozhodnout se svobodně a odpovědně o počtu a době narození jejich dětí a mít přístup k informacím, vzdělání a prostředkům, které jim umožní uplatňovat tato práva*. Primárním účelem tohoto ustanovení je, aby to v rámci rodiny nebyli pouze muži, kdož budou rozhodovat o počtu dětí, ale aby byl zohledňován názor a přání ženy, jaký počet potomků a v jakém období jejího života je chce mít. Tedy aby žena pod tíhou muže či rodiny nepřijala submisivní roli, která by ji nutila být matkou, i přestože by její vůle byla jiná. Byť se toto ustanovení především týká poměrů uvnitř rodiny, *largo sensu* jej lze vztáhnout i ke vztahu státu a ženy. Tedy nesmí to být ani stát, kdo bude určovat, kolik dětí a v jakém věku je má žena mít. Rozhodně pak není v pravomoci státu prostřednictvím sterilizací takové právo ženy limitovat a v podstatě určovat maximální počet jejich dětí. Pokud má stát zájem na uplatňování vyššího důrazu na kvalitu potomstva namísto jeho počtu, může toto usměrňovat pomocí vzdělání, přístupu k informacím a celkovou emancipací žen, nikoliv nuceným korigováním porodnosti prostřednictvím sterilizací.

Závěrem je třeba akcentovat, že k provádění této úmluvy byl zřízen Výbor pro odstranění diskriminace žen, který nejenže monitoruje činnost jednotlivých států, jež ratifikovaly tuto úmluvu, jehož prostřednictvím jsou generálnímu tajemníkovi OSN předkládány zprávy

---

⁸² Vyjádření veřejné ochránkyně práv k plnění závazků plynoucích z Úmluvy o odstranění všech forem diskriminace žen, č. j. KVOP-56681/2019, sp. zn. 98/2019/DIS ze dne 30. prosince 2019. [online]. [cit. 2023-12-23]. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/uploads-import/ESO/98-2019-DIS-AKV-doporučení_vyjádření_VOP_pro_Urad_vlady_CR.pdf.

jednotlivých států o plnění dané úmluvy, ale rovněž přijímá individuální stížnosti a podání na diskriminaci žen a přijímá rozhodnutí a stanoviska. Ustanovením Čl. 29 Úmluvy o odstranění všech forem diskriminace žen je zřízen arbitrážní orgán, který má představovat řešení sporů o výklad při provádění této Úmluvy. Pokud ani arbitráž nevede k urovnání sporu, může se kterákoliv ze stran obrátit na Mezinárodní soudní dvůr.⁸³ Je tak třeba zhodnotit, že existují různé nástroje v rámci kontrolního mechanismu Úmluvy o odstranění všech forem diskriminace žen, prostřednictvím nichž lze efektivně zajistit plnění závazků plynoucích právě z této úmluvy.

2.1.4. Všeobecná deklarace lidských práv

Všeobecná deklarace lidských práv je dokument přijatý Valným shromážděním OSN, jehož významnost tkví v tom, že jako vůbec první dokument zformuloval základní práva a svobody, jenž náleží každému člověku. Je třeba zdůraznit, že Všeobecná deklarace lidských práv není mezinárodní smlouvou, ale toliko politickým dokumentem, tudíž není právně závazná, a tedy ani vymahatelná. I přesto je však respektovaným dokumentem, jenž přinejmenším ovlivnil přijetí dalších, již právně závazných listin.⁸⁴

Podle Čl. 5 Všeobecné deklarace lidských práv *nikdo nesmí být mučen nebo podrobován krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestu*. Tímto je vyjádřena základní zásada ve vztahu k lidství a humanitě, kdy nejenže nelze tolerovat jakékoliv jednání spočívající v mučení či uložení nelidského a krutého trestu, ale i v zacházení mající právě tyto vlastnosti. Zatímco mučení a uložení trestu jsou pojmy poměrně jasné a určité, zacházení je pojem vágní a nejednoznačný, u něž je možná široká škála výkladů. Z tohoto důvodu lze nalézt rozličné situace, které sice budou mít stejný důsledek (sterilizaci), ale v závislosti na způsobu jejího provedení se bude odvíjet možné porušení tohoto ustanovení. Nelze tak tvrdit, že každá protiprávní sterilizace odporuje Čl. 5 Všeobecné deklarace lidských práv, každý případ je třeba posuzovat *ad hoc*. Podstatou tohoto ustanovení je však deklarování určitých hodnot typických pro demokratickou společnost, a zajištění jejich nezcizení za žádné situace.

Podle Čl. 16 odst. 1 Všeobecné deklarace lidských práv *mají muži a ženy, jakmile dosáhnou plnoletosti, právo, bez jakéhokoliv omezení z důvodu příslušnosti rasové, národnostní nebo náboženské, uzavřít sňatek a založit rodinu*. Ačkoliv se toto ustanovení vztahuje i na právo uzavřít sňatek, v kontextu protiprávních sterilizací je zásadní právě právo na založení rodiny. Nikdo nesmí omezen při realizaci tohoto práva, zvláště pak ne z uvedených diskriminačních důvodů. Provádění protiprávních sterilizací (především bez souhlasu dotčených osob) zejména u příslušníků určitých

⁸³ KOLDINSKÁ, K., TOMEŠ, I., KŘEPELKA, F. *Sociální právo EU*. Praha: Wolters Kluwer, 2017, s. 92.

⁸⁴ TOMEŠ, I., KOLDINSKÁ, K. *Sociální právo Evropské unie*. Praha: C.H.Beck, 2003, s. 21-27.

etnických skupin představuje rozpor právě s tímto ustanovením. Podle odst. 3 téhož ustanovení *je rodina přirozenou a základní jednotkou společnosti a má nárok na ochranu ze strany společnosti a státu*. Toto ustanovení zakládá závazek státu vytvořit takový systém, aby byla zajištěna ochrana rodiny. Postupoval-li by stát tak, že by nejenže nezajišťoval ochranu rodiny, ale dokonce by znemožňoval její existenci, porušoval by právě toto ustanovení.

Podle Čl. 25 odst. 2 věty první Všeobecné deklarace lidských práv *mají mateřství a dětství nárok na zvláštní péči a pomoc*. Toto ustanovení se obsahově vztahuje k Čl. 3 odst. 3 Všeobecné deklarace lidských práv, jehož prostřednictvím je chráněna rodina, zatímco v tomto případě požívá ochranu mateřství a dětství. Těm se dostává oproti rodině větší ochrany, a to právě prostřednictvím zajištění zvláštní péče a pomoci. Výklad pojmů „zvláštní péče a pomoci“ může být značně diskutabilní a v rámci různých států, kultur a společností může být interpretován zcela rozdílně, a přesto bude naplněn účel a smysl tohoto ustanovení. Podstatou tak není stanovení konkrétních podmínek a způsobů, jak nárok na zvláštní péči a pomoc realizovat, ale deklarovat jejich jedinečnost a křehkost, a zajistit jim prostřednictvím nich zvláštní ochranu. V každém případě praktiky popsané v kapitole 1.1.3., kdy bylo kupříkladu zneužito bezbrannosti žen při probíhajícím porodu k udělení souhlasu se sterilizací, jsou typicky rozporné právě s tímto ustanovením.

2.1.5. Evropská sociální charta

Evropská sociální charta je mezinárodní smlouvou zaměřující se na sociální práva, přijatou členskými státy v rámci Rady Evropy, která představuje první specializovaný katalog sociálních práv přijatý v rámci Evropy. V roce 1996 byla výrazně revidována, v jejímž důsledku byla posílena rovnost mužů a žen, a to především prostřednictvím ochranných ustanovení různých druhů vztahujících se kupříkladu k ochraně rodičovství.⁸⁵ V kontextu protiprávních sterilizací je významný Čl. 11 Evropské sociální charty, který deklaruje právo na ochranu zdraví spočívající v přijímání různých opatření právě na jeho zajištění. Dané ustanovení obsahuje demonstrativní výčet, prostřednictvím jakých nástrojů mohou přijaté smluvní strany docílit zajištění práva jednotlivce na jeho ochranu zdraví. K tomuto je třeba zmínit rozhodnutí Evropského výboru pro sociální práva ve věci Transgender Europe a ILGA Europe proti České republice ze dne 15. května 2018, věc č. 117/2015, v němž byla česká právní úprava změny pohlaví shledána rozpornou právě s Čl. 11 Evropské sociální charty, neboť podmínka chirurgického zákroku spočívajícího ve sterilizaci podmiňující právní uznání změny pohlaví představuje nikoliv nezbytný zásah do práv chráněných právě Čl. 11 Evropské sociální charty. Tím tak byly započaty legislativní práce na změně české právní úpravy, které však do dne odevzdání práce nebyly dokončeny, ovšem

---

⁸⁵ KOLDINSKÁ, K., TOMEŠ, I., KŘEPELKA, F. *Sociální právo EU*. Praha: Wolters Kluwer, 2017, s. 110-111.

v mezidobí vydal Ústavní soud náleží sp. zn. Pl. ÚS 52/23 ze dne 24. dubna 2024, v němž stávající právní úpravu podmiňující chirurgický zákrok sterilizace pro změnu pohlaví zrušil. Této problematice, a především pak důsledkům shledání dané právní úpravy jako protiústavní v kontextu náhrady újmy z protiprávních sterilizací se věnuje kapitola 1.1.3.

Ustanovení Čl. 13 Evropské sociální charty zakládá právo na sociální a lékařskou pomoc, a to zejména osobám, které jsou součástí nižší sociální vrstvy. Těmto osobám jsou za určitých okolností zajištěny sociální dávky a pomoc různého charakteru, přičemž to byly právě tyto osoby, které byly v minulosti nejčastěji oběti protiprávních sterilizací. Ustanovením Čl. 16 Evropské sociální charty je pak zakotveno právo rodiny na sociální, právní a hospodářskou ochranu, jehož cílem je zajištění nezbytných podmínek pro plný rozvoj rodiny prostřednictvím různých prostředků. Určitou spojitost k tématu práce lze spatřovat i v Čl. 17 Evropské sociální charty, kterým je zajištěno právo dětí na sociální, právní a hospodářskou ochranu. V souvislosti s tím vyvstává hypotetická otázka, lze-li rozsah tohoto ustanovení vztáhnout i na děti, které by mohly být potenciálně narozeny, pokud by jejich rodiče nebyli sterilizováni? Domnívám se však, že nikoliv, neboť tyto potenciální, reálně však nenarozené děti rozhodně nemají právní status *nascitura* či jiný obdobný, a nelze jim tak přiznávat ochranu. Nicméně nelze přehlédnout nezanedbatelný vývoj společnosti i ve vztahu k lidským právům a třeba v budoucnu bude shledána protiprávní sterilizace i v rozporu s tímto článkem Charty, a to právě kvůli právům potencionálních, reálně však nezplozených ani nenarozených dětí.

2.1.6. Úmluva proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání

Úmluva proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání (dále jen „Úmluva proti mučení“) je mezinárodní smlouvou přijatou Valným shromážděním OSN, jejímž cílem je ochrana lidských práv spočívající v zabránění mučení a jinému krutému, nelidskému a ponižujícímu zacházení. I přes velké množství států, které tuto úmluvu přijalo, byla ratifikována jen marginální částí z nich, čímž se její použitelnost poměrně zúžila.

Tato úmluva obsahuje ustanovení obsahující definici mučení, upravující procesní postupy států v případě zjištění, že na jeho území dochází k mučení, zahrnující závazky smluvních států přijmout taková opatření, aby se zcela zamezilo mučení, a deklarující práva osob, které se nachází na území státu pod jurisdikcí smluvních států. Vzhledem k tomu, že provádění protiprávních sterilizací může být za určitých okolností považováno za kruté, nelidské či ponižující zacházení, v některých

(spíše ale podle mého názoru opravdu výjimečných) případech může naplňovat i definici mučení,⁸⁶ lze pak na vzniknuvší situaci použít právě tuto Úmluvu proti mučení. V souvislosti s náhradou újmy z protiprávních sterilizací je významný Čl. 13 Úmluvy proti mučení, který zakládá závazek každého smluvního státu zajistit, aby osoba tvrdící, že byla vystavena mučení, měla právo podat stížnost a aby věc byla neprodleně a nestranně projednána. Rovněž je tímto ustanovením zajištěna ochrana takové osoby, včetně svědků. Byť se může zdát, že toto ustanovení přímo nesouvisí s tématem práce, právo na prošetření daného skutku a zajištění ochrany takové osoby jsou elementární předpoklady pro následné odškodnění.

2.1.7. Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace

Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace (dále jen „Úmluva o odstranění diskriminace“) je mezinárodní smlouvou přijatou rezolucí Valného shromáždění OSN, jejímž cílem je zajistit rovnost mezi všemi lidmi a potlačit jakékoliv rozdíly zejména na základě rasy, barvy pleti nebo národnostního původu. Deklaruje tak, že jakákoliv diskriminace je nebezpečná a neospravedlnitelná, v důsledku čehož je třeba s veškerými jejími projevy a formami bezpodmínečně skoncovat.

Podle Čl. 2 odst. 1 písm. a) Úmluvy o odstranění diskriminace *se každý smluvní stát zavazuje, že nebude provádět rasovou diskriminaci proti osobám, skupinám osob nebo institucím a že zajistí, aby veškeré veřejné orgány a instituce, celostátní i místní, jednaly v souladu s tímto závazkem.* I přestože tato úmluva vstoupila v Československu v platnost již v roce 1969, nedocházelo k plnění tohoto závazku, a naopak to byl přímo stát, kdo různými způsoby diskriminaci projevující se prováděním protiprávních sterilizací zejména na určitém etniku nejen podporoval, ale dokonce i organizoval a realizoval. Stát tak má povinnost přijmout veškerá opatření, aby diskriminaci odstraňoval, nikoliv jednal v rozporu s touto úmluvou.

Podle Čl. 5 písm. e) bodu iv) Úmluvy o odstranění diskriminace je povinností každého smluvního státu zajistit každému užívání práva na ochranu zdraví, aniž by docházelo k jakémukoliv rozlišování podle rasy, barvy pleti, národnostního nebo etnického původu. Ochranou zdraví je především myšleno dosažení takového stavu, aby z žádné lidské aktivity

---

⁸⁶ Podle Čl. 1 Úmluvy proti mučení znamená pro účely této Úmluvy výraz "mučení" jakékoli jednání, jímž je člověku úmyslně působena silná bolest nebo tělesné či duševní utrpení s cílem získat od něho nebo od třetí osoby informace nebo přiznání, potrestat jej za jednání, jehož se dopustil on nebo třetí osoba nebo z něhož jsou podezřelí nebo s cílem zastrážit nebo přinutit jej nebo třetí osobu nebo z jakéhokoli jiného důvodu založeného na diskriminaci jakéhokoli druhu, když taková bolest nebo utrpení jsou působeny veřejným činitelem nebo jinou osobou jednajícím z úředního pověření nebo z jejich podnětu či s jejich výslovným nebo tichým souhlasem. Toto vymezení nezahrnuje bolest nebo utrpení, které vznikají pouze v důsledku zákonných sankcí, jsou od těchto sankcí neoddělitelné nebo jsou jimi vyvolány náhodou.

nevznikala nepřijatelná zdravotní rizika,⁸⁷ *stricto sensu* ale i zachování či zlepšení zdravotního stavu, nikoliv jeho zhoršení provedením sterilizací.

Podle Čl. 6 Úmluvy o odstranění diskriminace mají smluvní strany povinnost zajistit všem osobám jednak účinnou ochranu před činy rasové diskriminace porušující lidská práva a základní svobody, tak zajistit, aby tyto osoby mohly dosáhnout u soudu spravedlivé a přiměřené náhrady za jakoukoliv škodu způsobenou právě v důsledku této diskriminace. Zajištění přístupu k soudům, jakož i možnost domoci se odškodnění, není a podle mého názoru nikdy nebylo problémem České republiky,⁸⁸ reálnou překážkou při domáhání se odškodnění byly ale některé právní instituty (např. promlčení), které jsou součástí právního řádu ČR, ovšem v daném případě jejich použití znemožňuje poškozeným uplatnit jejich práva. Tedy problémem nebyl samotný přístup k soudu, ale existence takových institutů, které reálnou obranu poškozených znesnadňovaly či znemožňovaly. Bohužel toto ustanovení nemůže obsáhnout všechny podmínky, aby bylo takové právo zajištěno nejen v teoretické, ale i praktické rovině, v kontextu čehož jej hodnotím jako *soft law*.

2.1.8. Mezinárodní pakt o občanských a politických právech

Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (dále jen „Mezinárodní pakt“) je mezinárodní smlouvou přijatou na zasedání OSN, přičemž navazuje na Všeobecnou deklaraci lidských práv. Deklaruje základní občanská a politická práva, zakazuje diskriminaci a zavazuje smluvní strany k tomu, aby učinily opatření pro zajištění práv chráněných právě tímto paktem. Svým obsahem dopadá na problematiku náhrady újmy z protiprávních sterilizací, aniž by toto téma výslovně upravoval. Závazky vyplývající z Mezinárodního paktu jsou posuzovány v rámci Výboru Spojených národů pro lidská práva.

Podle Čl. 7 Mezinárodního paktu *nikdo nesmí být mučen nebo podrobován krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestu. Zvláště nebude nikdo bez svého svobodného souhlasu podrobován lékařským nebo vědeckým pokusům*. Problematice mučení, krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení a trestu bylo již v této práci věnováno velké množství pozornosti, proto se v rámci tohoto článku zaměřím na větu druhou, podle níž jsou zakázány pokusy na lidech, pokud s tím nevyslovili svobodný souhlas. I přestože mi není znám případ, kdy by po roce 1945 na území České republiky, resp. Československa, byly prováděny

---

⁸⁷ BENCKO, V. a kol. *Hygiena: Učební texty k seminářům a praktickým cvičením*. 2. vydání. Praha: Karolinum, 2002, s. 6.

⁸⁸ Např. rozhodnutí Městského soudu v Praze sp. zn. 9 Co 476/73 ze dne 16. srpna 1973, jehož předmětem byla náhrada bolesti a za ztížení společenského uplatnění za provedenou sterilizaci při porodu vedeným císařským řezem, z čehož vyplývá, že přístup k soudu ve věci (byť samozřejmě v mnoha ohledech omezeně) byl možný i za minulého režimu.

nedobrovolné pokusy na lidech spočívající ve sterilizaci, nelze přehlédnout praktiky za druhé světové války, kdy tyto nepochybně byly prováděny. Otázka eugeniky, fertility a sterility jsou témata zřejmě vědecky a lékařsky lákavá, ovšem jejich zkoumání přímo na lidech může být (a historicky i bylo) vysoce zvrácené a nehumánní. Proto je třeba hodnotit stanovení elementárních mantinelů kupříkladu právě mezinárodní smlouvou jako vysoce pozitivní. Při takovém výzkumu je třeba vždy apelovat na existenci svobodného souhlasu zkoumané osoby, a postupovat tak, aby byla zajištěna její práva, zejména pak musí být kladen důraz na zacházení s ní nesnižující lidskou důstojnost a nezpůsobující bolest.

Podle Čl. 17 odst. 1 Mezinárodního paktu *nikdo nesmí být vystaven svévolnému zasahování do soukromého života, do rodiny, domova nebo korespondence ani útokům na svou čest a pověst*. Tímto ustanovením je poměrně komplexně vyjádřena ochrana hodnot, kteréžto by mohly být protiprávními sterilizacemi dotčeny. Předmětné ustanovení obsahuje totiž výčet zájmů, na které má každý nárok a do nichž nesmí být svévolně zasaženo. I přes absenci výjimek není ochrana citovaných hodnot absolutní, neboť jsou chráněny jen před svévolnými zásahy, zásah mající právní základ je tak možný. Jedná se o pojmy neurčité, kdy i z rozhodovací činnosti Výboru Spojených národů pro lidská práva nelze nalézt jejich přesné definice. I z tohoto důvodu lze každý z těchto pojmů dále rozvinout – kupříkladu součástí zákazu zasahovat do soukromého života je i právo jednotlivce na sebeurčení, tedy volbu, jakým způsobem chce žít svůj život, včetně otázky, jestli se chce reprodukčně realizovat. Rodina se neskládá pouze ze sociálních, právních, kulturních či morálních vztahů, ale pod tímto širokým pojmem je možné spatřit nespočet souvisejících problematik (např. zhoršení partnerského života kvůli omezení plodnosti, vyživovací povinnosti narušené protiprávní sterilizací, kdy osoba povinná nebude v důsledku výkonu sterilizace schopna tyto závazky plnit). Explicitní uvedení pověsti je poměrně neobvyklé, kupříkladu EÚLP pověst považuje za součást soukromého života.⁸⁹ Ve specifických případech může mít protiprávní sterilizace vliv na dobrou pověst i čest, naopak korespondence a domov nejsou ve věci přílehlavými, neboť domovem je třeba spatřovat spíše osobní vazbu jednotlivce k nějakému místu a korespondenci není třeba nikterak komentovat. Podle Čl. 17 odst. 2 Mezinárodního paktu *má každý právo na zákonnou ochranu proti takovým zásahům nebo útokům*. Tím je vyjádřen závazek smluvních států přijmout taková opatření, aby byla citovaným hodnotám poskytována ochrana.

---

⁸⁹ KMEC, J., KOSAŘ, D., KRATOCHVÍL, J., BOBEK, M. *Evropská úmluva o lidských právech*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2012, s. 863-962.

2.1.9. Římský statut Mezinárodního trestního soudu

Římský statut Mezinárodního trestního soudu (dále jen „Římský statut“) je mezinárodní smlouvou, na jejímž základě byl zřízen Mezinárodní trestní soud. Mimo technických otázek typu pravomoci, funkce a jurisdikce Mezinárodního trestního soudu upravuje i nucené sterilizace. Ustanovením Čl. 7 odst. 1 písm. g) Římského statutu jsou nucené sterilizace zařazeny do seznamu zločinů proti lidskosti za předpokladu, že byly *spáchány v rámci rozsáhlého nebo systematického útoku zaměřeného proti civilnímu obyvatelstvu při vědomí existence takového útoku*. Ustanovením Čl. 8 odst. 2 písm. b) části (xxii) Římského statutu jsou nucené sterilizace zařazeny do seznamu válečných zločinů jakožto *čin závažně porušující zákony a obyčeje platných v mezinárodních ozbrojených konfliktech v existujícím rámci mezinárodního práva*. Ustanovením Čl. 8 odst. 2 písm. e) části (vi) Římského statutu jsou nucené sterilizace zařazeny do seznamu válečných zločinů jakožto *činy závažně porušující zákony a obyčeje platných v ozbrojených konfliktech jiné než mezinárodní povahy, v existujícím rámci mezinárodního práva*.

Zařazení nucených sterilizací do katalogu spadajícím pod jurisdikci Mezinárodního soudního dvora způsobuje možnost spravedlivého postihování jejich páchaní právě prostřednictvím norem mezinárodního práva trestního. Samotná hrozba takového postupu, tedy aktivace výkonu jurisdikce, představuje podle mého názoru efektivní nástroj proti provádění těch nejzávažnějších zločinů (včetně nucených sterilizací za určitých okolností). Hodnotím vysoce pozitivně, že jsou nucené sterilizace explicitně uvedeny v Římském statutu a rovněž počet zemí, které Římský statut přijaly a ratifikovaly, čímž je působnost Římského statutu značně rozsáhlá.

2.2. Právo EU

Právo EU je nadnárodním právním řádem, který bývá rozdělen na právo primární a sekundární. Primárním právem jsou pojmenovány smlouvy a zásady, kterými je formulováno jednotlivé rozdělení pravomocí mezi EU a členskými státy. Primární právo je tvořeno zakládajícími smlouvami, pozměňujícími smlouvami, smlouvami o připojení, dodatkovými dohodami, Listinou základních práv EU a smlouvami o připojení nových členských států. Sekundární právo je naopak odvozené od primárního, na rozdíl od práva primárního není tvořeno členskými státy, ale orgány EU a členským státům je pouze adresováno. Tématu náhrady újmy z protiprávních sterilizací se právo EU dotýká zejména prostřednictvím základních práv a hodnot, které skrze různé předpisy práva primárního garantuje. Na úrovni evropského práva tak není obsažena regulace, která by komplexně upravovala jednotlivé podmínky pro provedení sterilizací, stejně tak možnosti náhrady újmy z nich, je tedy na každém členském státu, aby při současném ctění hodnot a zásad, k jejichž dodržování se zavázal, vytvořil svůj funkční systém.

2.2.1. Smlouva o EU

Smlouva o EU je zakládající smlouvou mnohdy označovanou za ústavu EU. Prostřednictvím ní jsou definovány různé oblasti, pro problematiku protiprávních sterilizací je pak nejrelevantnější formulace hodnot a cílů, na kterých je EU založena. Na tyto je možné hledět jako na základní meze a limity, prostřednictvím nichž je určen způsob provádění pravomocí EU jejími orgány. Hodnoty a cíle uvedené ve Smlouvě o EU mají současně význam pro interpretaci právních předpisů členskými státy a Soudním dvorem EU. Jednotlivé hodnoty a cíle se objevují prakticky v celé Smlouvě o EU, nejvíce je však jejich koncentrace patrná v preambuli a Hlavě I Smlouvy o EU.⁹⁰

Ustanovení Čl. 2 Smlouvy o EU uvádí obligatorní etablované základní hodnoty EU,⁹¹ přičemž v rámci protiprávních sterilizací jsou zásadní dvě v tomto článku uvedené hodnoty a zásady, a to úcta k lidské důstojnosti a dodržování lidských práv. Porušování těchto hodnot kterýmkoliv členským státem je nepřijatelné a vzhledem k závazkům vyplývajícím z této smlouvy i vyloučené.⁹² Ustanovení Čl. 3 odst. 3 Smlouvy o EU obsahuje souhrn cílů EU pro veškerou činnost orgánů EU,⁹³ věta druhá tohoto ustanovení pak uvádí, že *EU bojuje proti sociálnímu vyloučení a diskriminaci, podporuje sociální spravedlnost a ochranu, rovnost žen a mužů, mezigenerační solidaritu a ochranu práv dítěte*. Sociální spravedlnost představuje poměrně široký pojem týkající se postavení člověka ve společnosti, kdy jednou z jeho částí je zákaz znevýhodňování jedince pro jeho vlastnosti a okolnosti, jenž nemohl ovlivnit. Kupříkladu nucení příslušníka menšiny k sterilizaci by nepochybně bylo mj. v rozporu s touto zásadou. Ustanovení Čl. 6 odst. 1 zakotvuje ochranu práv, svobod a zásad obsažených v Listině základních práv EU, přičemž je tímto článkem Listina základních práv EU inkorporována do primárního práva EU.

2.2.2. Listina základních práv EU

Listina základních práv EU (dále jen „LZPEU“) je součástí primárního práva EU a představuje evropský katalog lidských práv, svobod a zásad uznaných EU. Jejím prostřednictvím jsou tak chráněna základní práva, jež požívají lidé v EU. Ani tento dokument neobsahuje konkrétní ustanovení o protiprávních sterilizacích a náhrady újmy z nich, přesto její ustanovení na toto téma dopadají.

---

⁹⁰ TICHÝ, L., ARNOLD, R., ZEMÁNEK, J., KRÁL, R., DUMBROVSKÝ, T. *Evropské právo*. 4. vydání. Praha: C.H.Beck, 2010, s. 55.

⁹¹ Hodnoty spočívající na účtě k lidské důstojnosti, svobody, demokracie, rovnosti, právního státu a dodržování lidských práv, včetně práv příslušníků menšin.

⁹² TICHÝ, L., ARNOLD, R., ZEMÁNEK, J., KRÁL, R., DUMBROVSKÝ, T. *Evropské právo*. 4. vydání. Praha: C.H.Beck, 2010, s. 55.

⁹³ Tedy i těch, které mají vymezenou pravomoc jiným právním předpisem (např. Smlouvou o fungování EU).

Podle Čl. 1 LZPEU je lidská důstojnost nedotknutelná. Musí být respektována a chráněna. Lidská důstojnost představuje základní východisko vztahující se k dalším právům požívajících ochranu podle LZPEU, její důležitost byla vyjádřena v rozsudku Soudního dvora Evropské unie (dále jen „SDEU“) ve věci Zubair Haqbin proti Federaal Agentschap voor de opvang van asielzoekers ze dne 12. listopadu 2019, věc č. C-233/18, a požívá tak ochranu absolutní. V souvislosti s protiprávními sterilizacemi lze poukázat na úzkou propojenost lidské důstojnosti a osobní autonomie jedince, kdy je to právě člověk disponující právem rozhodovat o svém životě a mající v rámci daného rozhodování různé možnosti.⁹⁴ Je to tedy jedinec, kdo se má rozhodnout, jestli zákrok s tak závažnými dopady na lidské zdraví jako je sterilizace podstoupí či nikoliv. Bude-li o tom rozhodovat stát, a provádět tak sterilizace bez souhlasu dotčené osoby, je takovým jednáním nepochybně porušeno právo na ochranu lidské důstojnosti.⁹⁵

Podle Čl. 3 odst. 1 LZPEU má každý právo na to, aby byla respektována jeho fyzická a duševní nedotknutelnost. Byť by fyzická a duševní nedotknutelnost měla být vykládána extenzivně, nejedná se o právo absolutní a může být omezeno podle Čl. 52 odst. 1 LZPEU. Toto ustanovení tak chrání jakýkoliv zásah, mimo zákonné výjimky umožňující jeho omezení, do práva na nedotknutelnost lidské osobnosti, kterým může být způsobení bolesti, zranění či ublížení člověku, a to ať už fyzickým, tak psychickým způsobem.⁹⁶ Provedením protiprávní sterilizace je primárně porušena integrita těla člověka spočívající v zabránění plodnosti, sekundárně pak ve způsobení bolesti při provádění zákroku a v souvislosti se zákrokem. V rovině duševní integrity je to pak zejména zásah do psychiky člověka, jenž v důsledku ztráty schopnosti plodnosti může pociťovat méněcennost v kontextu společnosti a v tlaku svého okolí na to mít děti. V každém případě je provedením protiprávní sterilizace jak fyzická, tak duševní integrita zasažena, a to různou měrou v závislosti na okolnostech případu.

Podle Čl. 3 odst. 2 písm. a) LZPEU se v lékařství a biologii musí dodržovat zejména svobodný a informovaný souhlas dotčené osoby poskytnutý zákonem stanoveným způsobem. Právo na nedotknutelnost lidské osobnosti je tak realizováno i prostřednictvím svobodného a informovaného souhlasu,⁹⁷ přičemž nelze nikoho nutit, aby podstoupil jakýkoliv zákrok proti své vůli.⁹⁸ I v tomto případě je třeba akcentovat, že toto právo může být v souladu s Čl. 52 odst. 1

---

⁹⁴ Rozsudek SDEU ve věci S. Coleman proti Attridge Law a Steve Law ze dne 17. července 2008, věc č. C-303/06.

⁹⁵ TOMÁŠEK, M., ŠMEJKAL, V. *Smlouva o EU. Smlouva o fungování EU. Listina základních práv EU. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2022, s. 1455-1461.

⁹⁶ TOMÁŠEK, M., ŠMEJKAL, V. *Smlouva o EU. Smlouva o fungování EU. Listina základních práv EU. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2022, s. 1468-1469.

⁹⁷ Rozsudek SDEU ve věci Nizozemsko proti Evropskému parlamentu a Radě EU ze dne 9. října 2001, věc č. C-377/98.

⁹⁸ Rozsudek ESLP ve věci Glass proti Spojenému království ze dne 9. března 2004, stížnost č. 61827/10.

LZPEU omezeno. Podle Čl. 3 odst. 2 písm. b) LZPEU *se v lékařství a biologii musí dodržovat zejména zákaz eugenických praktik, zejména těch, jejichž cílem je výběr lidských jedinců.* Z vysvětlení LZPEU jasně vyplývá, že se daný zákaz explicitně vztahuje na provádění sterilizací jakožto praktiky, která je součástí organizace a provádění výběrových programů, jejichž cílem je eugenika, příp. výběr lidských jedinců. Korigování porodnosti a výběru populace právě prostřednictvím zneplodnění určité skupiny osob zcela nepochybně dopadá na toto ustanovení a je tak i v rámci tohoto ustanovení nepřijatelné.

Podle Čl. 4 LZPEU *nikdo nesmí být mučen ani podroben nelidskému či ponižujícímu zacházení anebo trestu.* Toto ustanovení chrání celkem tři zásahy do duševní a fyzické integrity, a to různou intenzitou. Mučení je nejvýraznějším takovým zásahem a je řazeno mezi *ius cogens*.⁹⁹ Vyžaduje úmyslné jednání způsobující člověku velmi závažné a kruté utrpení. Jelikož jeho zákaz garantuje jednu z nejvýznamnějších hodnot, je považován za součást tzv. tvrdého jádra lidských práv.¹⁰⁰ Zákaz mučení je subjektivním vymahatelným právem, nikoliv zásadou ve smyslu Čl. 52 odst. 5 LZPEU. Prolomení tohoto zákazu není ospravedlnitelné za žádných okolností, ani kdyby jeho prostřednictvím byla sledována ochrana jiných lidských práv a hodnot. Nelidské nebo ponižující zacházení a trestání pak představují v rámci způsobeného utrpení zásahy menší intenzity, než tomu je v případě mučení, přesto jsou typicky chráněny společně v rámci jednoho ustanovení. Zatímco judikatura striktně rozlišuje mučení jako specifickou kategorii, v rámci nelidského nebo ponižujícího zacházení nebo trestání nejsou patrné přílišné rozdíly. K jejich způsobení postačuje nedbalostní jednání, přičemž utrpení a ponižení musí v každém případě překročit určitou nezbytnou míru příslušné formy legitimního zacházení.¹⁰¹ Tuto míru nelze kategorizovat, neexistuje judikaturou dovozená hranice, vždy je třeba posuzovat každý jednotlivý případ *ad hoc*.¹⁰² Protiprávní sterilizace jsou ve skutkových okolnostech širokým pojmem, v jejichž rámci mohou naplňovat jak znaky mučení (např. systematické a násilné sterilizace prováděné nacisty zejména na židovském obyvatelstvu nepochybně naplňuje definiční znaky mučení), tak nelidského nebo ponižujícího zacházení a trestání (např. sterilizování žen při porodu, aniž by s touto skutečností byly seznámeny). Naopak rozpornost sterilizací se zákonem může být natolik marginální, že nebude naplněn žádný z těchto institutů (např. provedení sterilizace za předchozím nedostatečným personálním složením sterilizační komise).

---

⁹⁹ *Ius cogens* je označení právní normy, která je závazná pro všechny subjekty mezinárodního práva.

¹⁰⁰ Rozsudek ESLP ve věci Jalloh proti Německu ze dne 11. července 2006, stížnost č. 54810/00.

¹⁰¹ Rozsudek ESLP ve věci Kafkaris proti Kypru ze dne 12. února 2008, stížnost č. 21906/04.

¹⁰² TOMÁŠEK, M., ŠMEJKAL, V. *Smlouva o EU. Smlouva o fungování EU. Listina základních práv EU. Komentář.* Praha: Wolters Kluwer, 2022, s. 1473-1474.

Podle Čl. 7 LZPEU *má každý právo na respektování svého soukromého a rodinného života, obydli a komunikace*. Jedná se o relativní právo, které lze v souladu s Čl. 52 odst. 1 LZPEU omezit. Jsou jimi chráněny hodnoty, které flexibilně reagují na vývoj společnosti, tedy v tomto ohledu lze očekávat dynamické rozvíjení judikatury. V souvislosti s protiprávními sterilizacemi je zásadní právo na respektování soukromého a rodinného života, a to zejména orgány veřejné moci, čímž samozřejmě není dotčeno i jinými osobami práva soukromého. Soukromý život v sobě zahrnuje i část týkající se rozhodování o vlastní identitě a životě. Podle judikatury ESLP sem spadá i rozhodování o genderové identitě,¹⁰³ přičemž opět vyvstává sukcesivní otázka týkající se povinné sterilizace osob podstupující změnu pohlaví. V rámci rodinného života lze shledávat ochranu různorodých vztahů uvnitř rodiny, i bez existence biologické vazby. Tento pojem je tak třeba vykládat vysoce extenzivně a s ohledem na aktuální vývoj rodinného života lze očekávat stále širší výklad tohoto institutu.¹⁰⁴ Podle mého názoru se právo na respektování rodinného života vztahuje i na právo mít děti, tedy prostřednictvím protiprávních sterilizací je toto právo v podstatné míře zasaženo.

Podle Čl. 9 LZPEU *je právo uzavřít manželství a založit rodinu zaručeno v souladu s vnitrostátními zákony, který upravují výkon těchto práv*. Zatímco právo na respektování rodinného života je chráněno prostřednictvím Čl. 7 LZPEU, toto ustanovení chrání výlučně právo založit rodinu a uzavřít manželství. Tedy precizuje a zpřesňuje Čl. 7 LZPEU. Vzhledem k tomu, že garance těchto práv je přenesena na vnitrostátní právo, nedostává se tak tomuto ustanovení významné pozornosti v rámci judikatury ESLP či SDEU.¹⁰⁵ Pokud by v budoucnu opět docházelo k systematickým provádění sterilizací, jistě by toto ustanovení mělo vyšší relevanci.

Podle Čl. 33 odst. 1 věty první LZPEU *požívá rodina právní, hospodářské a sociální ochrany*. Toto ustanovení navazuje na Čl. 7 a 9 LZPEU, přičemž zajišťuje ochranu rodiny z hlediska hospodářských a sociálních práv. Je na jednotlivých státech, jakými konkrétními prostředky zajistí rodině ochranu (např. různými dávkami, daňovými opatřeními), nelze však naopak rodinu jakýkoliv takovými prostředky omezovat či znemožňovat. Zatímco dávky na podporu porodnosti lze označit za souladné s tímto ustanovením, dávky za sterilizaci lze nepochybně prohlásit za rozporné s tímto ustanovením.¹⁰⁶

---

¹⁰³ Rozsudek ESLP ve věci Goodwin proti Spojenému království ze dne 11. února 2002, stížnost č. 28957/95.

¹⁰⁴ TOMÁŠEK, M., ŠMEJKAL, V. *Smlouva o EU. Smlouva o fungování EU. Listina základních práv EU. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2022, s. 1486-1492.

¹⁰⁵ TOMÁŠEK, M., ŠMEJKAL, V. *Smlouva o EU. Smlouva o fungování EU. Listina základních práv EU. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2022, s. 1486-1492.

¹⁰⁶ TOMÁŠEK, M., ŠMEJKAL, V. *Smlouva o EU. Smlouva o fungování EU. Listina základních práv EU. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2022, s. 1575-1576.

Podle Čl. 35 LZPEU *má každý přístup k preventivní zdravotní péči a na obdržení lékařské péče za podmínek stanovených vnitrostátními právními předpisy a zvyklostmi. Při vymezování a provádění všech politik a činností EU je zajištěn vysoký stupeň ochrany lidského zdraví.* Toto ustanovení v sobě zajišťuje jednak rovný přístup všech k zajištění zdravotní péče, a jednak povinnost unijních institucí zohlednit podle principu proporcionality při veškerém svém jednání ochranu zdraví všech obyvatel EU. Každému občanovi EU tak musí být zajištěna stejná zdravotní péče, přičemž nelze připustit jakoukoliv diskriminaci v rámci její dostupnosti či kvality. Toho musí být zajištěno i v rámci jednoho členského státu pro příslušníky různých menšin. Dále je tímto ustanovením limitováno veškeré jednání v rámci vymezování a provádění všech politik a činností EU právě korektivem ochrany lidského zdraví.¹⁰⁷

2.3. Česká právní úprava

Právní řád ČR je tvořen právními předpisy ČR a normami v nich obsaženými.¹⁰⁸ Česká právní úprava poměrně obsáhle upravuje celou problematiku náhrady újmy z protiprávních sterilizací. V rovině ústavních zákonů je deklarováno dodržování základních lidských práv, která by byla protiprávně provedenými sterilizacemi porušena. V rovině zákonů je pak specifikováno provádění samotných sterilizací, tak i možnosti náhrady újmy v režimu různých právních předpisů. V současné době neexistuje podzákonná právní úprava, která by byla relevantní pro náhradu újmy z protiprávních sterilizací, jako tomu bylo v minulosti.¹⁰⁹ V rámci následujících podkapitol bude pojednáno o dle mého názoru relevantních ustanoveních jednotlivých právních předpisů českého právního řádu, které se týkají právě náhradě újmy z protiprávních sterilizací.

2.3.1. Listina základních práv a svobod

Listina základních práv a svobod (dále jen „LZPS“) je vnitrostátním katalogem lidských práv a svobod, mající právní sílu ústavního zákona. Provedením protiprávní sterilizace mohou být porušena některá základní práva garantovaná právě LZPS.

---

¹⁰⁷ TOMÁŠEK, M., ŠMEJKAL, V. *Smlouva o EU. Smlouva o fungování EU. Listina základních práv EU. Komentář.* Praha: Wolters Kluwer, 2022, s. 1582-1583.

¹⁰⁸ Vnitrostátní právní předpisy Česká republika. *Portál evropské e-justice* [online]. [cit. 2023-09-10]. Dostupné z: https://e-justice.europa.eu/content_member_state_law-6-cz-maximizeMS-cs.do?member=1.

¹⁰⁹ Samozřejmě lze určitou spojitost nalézt ve vyhlášce č. 340/2012 Sb., o zrušení směrnice Ministerstva zdravotnictví České socialistické republiky č. 1/1972 Věstník MZ ČSR, o provádění sterilizace, a směrnice Ministerstva zdravotnictví České socialistické republiky č. 4/1985 Věstník MZ ČSR, pro činnost zdravotnických pracovišť při ověřování nových poznatků na těle živého člověka použitím metod dosud nezavedených v klinické praxi, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „vyhláška č. 340/2012 Sb.“). Okrajový vztah ke sterilizaci jakožto zdravotnického zákroku lze nalézt i ve vyhlášce č. 319/2023 Sb., o stanovení hodnot bodu, výše úhrad za hrazené služby a regulačních omezení pro rok 2024, ve znění pozdějších předpisů. V každém případě ale již neexistuje podzákonná právní úprava, která by upravovala samotné provedení sterilizací.

Podle Čl. 7 odst. 1 LZPS je *nedotknutelnost osoby a jejího soukromí zaručena. Omezena může být jen v případech stanových zákonem*. Tímto ustanovením je zajištěno zachování tělesné a duševní integrity, a tedy jakékoliv nedobrovolné zásahy do tělesné schránky člověka jsou z podstaty věci zakázány. Toto právo svědčí každému, a to bez ohledu na jeho občanství, náboženství, věk nebo svéprávnost. Prizmatem tohoto ustanovení je vytvořen normativní rámec, který konkrétním způsobem stanovuje podmínky pro poskytnutí zdravotních služeb se souhlasem pacienta, a rovněž lze absenci takového souhlasu sankcionovat nástroji práva správního, občanského, tak *ultima ratio* trestního. Protiprávní sterilizací bude typicky porušeno právě toto ustanovení. Podle Čl. 7 odst. 2 LZPS *nikdo nesmí být mučen ani podroben krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestu*. S ohledem na povahu sterilizace spočívající v (mnohdy trvalém) zabrání plodnosti, lze o takovém protiprávně provedeném zákroku tvrdit, že dosahuje minimální míry závažnosti zásahu do tělesné integrity sterilizované osoby, a tedy s ohledem na důsledky naplňující definici nelidského a ponižujícího zacházení. Na základě tohoto ustanovení nemůže být sterilizace uložena jako trest, neboť by byla v rozporu právě se závazkem státu, že nikdo nebude podroben krutému, nelidskému nebo ponižujícímu trestu.¹¹⁰

Podle Čl. 10 odst. 1 LZPS *má každý právo, aby byla zachována jeho lidská důstojnost, osobní čest, dobrá pověst a chráněno jeho jméno*. Podle Čl. 10 odst. 2 LZPS *má každý právo na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života*. Zatímco právo na život z hlediska jeho fyzické a biologické existence je zaručeno Čl. 6 LZPS, dané ustanovení se vztahuje na kvalitu života spočívající v soukromých a rodinných aspektech. Právo na soukromý život zahrnuje garanci osobního sebeurčení, tak ochranu osobních práv, mezi něž lze zařadit i právo na lidskou důstojnost, osobní čest, dobrou pověst a jméno. Ochrana těchto práv spočívá nejen před zásahem veřejnou mocí, tak i třetích osob. Právo na rodinný život zahrnuje zejména právo na založení rodiny a uzavření manželství. Provedení protiprávní sterilizace tak zasahuje do tohoto práva, neboť významným způsobem zasahuje právě do soukromého a rodinného života.¹¹¹

Podle Čl. 32 věty první LZPS jsou *rodičovství a rodina pod ochranou zákona*. Rodina požívá podpory zejména z důvodu jejího významu v kontextu celé společnosti, kdy se jedná o jednu z jejích nejstarších a nejzákladnějších jednotek.¹¹² Samotná ochrana se realizuje napříč právními předpisy, mnohdy může dojít ke kolizím tohoto práva v rámci jedné rodiny, v rámci jedněch

---

¹¹⁰ Čl. 7. In: WAGNEROVÁ, E., ŠIMÍČEK, V., LANGÁŠEK, T., POSPÍŠIL, I. a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. 2. vydání, Praha: Wolters Kluwer, 2023.

¹¹¹ Čl. 10. In: WAGNEROVÁ, E., ŠIMÍČEK, V., LANGÁŠEK, T., POSPÍŠIL, I. a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. 2. vydání, Praha: Wolters Kluwer, 2023.

¹¹² Čl. 32. In: WAGNEROVÁ, E., ŠIMÍČEK, V., LANGÁŠEK, T., POSPÍŠIL, I. a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. 2. vydání, Praha: Wolters Kluwer, 2023.

rodičů. Citované ustanovení sice explicitně garantuje ochranu rodičovství a rodiny, ovšem argumentem *e ratione legis*¹¹³ lze dovést toto právo i na teprve mít rodinu a teprve být rodičem, tedy na samotné právo založit rodinu. Toto právo s sebou přináší nejen potřebu zajistit pomoc od státu v podobě různých ustanovení týkajících se hospodářských, sociálních a kulturních práv. Není třeba zdůrazňovat, že se jedná o právo, nikoliv povinnost, tudíž pokud se kdokoliv rozhodne nezakládat rodinu či zabránit své plodnosti, není toto ustanovení vůči němu vynutitelné.

2.3.2. Občanský zákoník

Občanský zákoník je v rámci tématu práce významným právním předpisem z důvodu jeho komplexní a systematické úpravy hmotného soukromého práva, mj. obsahuje i právní úpravu výkonu a ochrany přirozených práv k lidské osobnosti a problematiku náhrady majetkové a nemajetkové újmy při jejich zásahu, o čemž blíže pojednává kapitola 4.1. Jelikož občanský zákoník řeší i témata, která jsou obsažena v zákonech speciálních, bude v mnohých případech použit jako *lex generalis*. Je však třeba akcentovat, že občanský zákoník je důležitým právním předpisem i pro posuzování náhrady újmy v režimu jiných právních úprav, neboť hmotněprávní posouzení nároku v adhezních řízeních mnohdy (a v této věci příznačně) vyplývá právě z občanského zákoníku.

K protiprávním sterilizacím typicky dochází při poskytování zdravotních služeb, tudíž je třeba stručně komentovat i smlouvu, na jejímž podkladě jsou tyto nejčastěji poskytovány. Smlouva o péči o zdraví je upravena v § 2636 a násl. občanského zákoníku, ovšem dlužno doplnit, že obsah práv a povinností tímto smluvním vztahem daným se řídí ustanovením zákona o zdravotních službách a zákona o specifických zdravotních službách.¹¹⁴ Smluvními stranami jsou poskytující zdravotní službu a objedávající si její poskytnutí. Tím typicky bude pacient, ovšem může jím být i osoba rozdílná. Předmětem smlouvy o péči o zdraví je plnění, kterým však není „zdraví“ jakožto dosažení určité úrovně zdravotního stavu, ale péče o zdraví postupem *lege artis*.¹¹⁵ Zatímco lze ujednat smlouvu, jejímž předmětem bude dosažení určitého a konkrétního výsledku, nelze sjednat péči v nižší kvalitativní míře.¹¹⁶ Smluvní strany jsou si rovny, žádná ze stran nevystupuje v nadřazeném postavení. Nicméně nelze přehlédnout nerovné postavení v odborné znalosti, kdy pacient zpravidla nebude medicínsky znalý. Toto nerovné postavení by mělo být vyrovnáno

---

¹¹³ Argumentem smyslem, účelem či rozumem zákona.

¹¹⁴ HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2014, s. 1145-1177.

¹¹⁵ § 2636. In: ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník: Komentář, Svazek VI, (§ 2521-3081)*. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2024-10-13]. ASPI_ID KO89_f2012CZ. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.

¹¹⁶ ŠUSTEK, P., HOLČAPEK, T. *Zdravotnické právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 205.

povinným poučením, o čemž blíže pojednává kapitola 2.3.3. Občanský zákoník v ustanoveních navazujících na § 2636 obsahuje úpravu práv a povinností smluvních stran, tedy poskytovatele zdravotních služeb a typicky pacienta, jak už však bylo nastíněno výše, kvůli jejich úpravě zejména v zákoně o zdravotních službách mnohdy dochází k duplicitnímu řešení dané problematiky.¹¹⁷ Protože vztah mezi poskytovatelem a pacientem je při poskytování zdravotních služeb zpravidla právě smluvní, má tato skutečnost dopad i na právní režim odpovědnosti, kdy mnohdy namísto deliktní bude přílehou právě odpovědnost smluvní.¹¹⁸

K poučovací povinnosti je třeba doplnit, že ustanovení § 94 a násl. občanského zákoníku upravuje informační povinnost o zákroku při zásahu do tělesné a duševní integrity člověka, nicméně v případě poskytování zdravotních služeb se použije právní úprava obsažená v zákoně o specifických zdravotních službách a zákona o zdravotních službách.¹¹⁹ Samozřejmě by bylo možné namítat, že k protiprávní sterilizaci může dojít i mimo poskytování zdravotních služeb (např. jako následek mučení), avšak se z mého pohledu jedná o až příliš velkou fikci, kterážto si zde nezaslouží bližší pozornosti.

Optikou tématu práce je třeba zmínit i § 2898 občanského zákoníku týkající se limitů ujednání o vyloučení či omezení povinnosti k náhradě újmy. Tedy ujednání smluvních stran o tom, že se předem omezí či zcela vyloučí povinnost k náhradě újmy na přirozených právech člověka. V takovém případě se jedná o zdánlivé právní jednání, a tudíž se k němu nepřihlíží. Rovněž se nelze platně vzdát práva na náhradu újmy způsobené člověku na jeho přirozených právech. Tímto ustanovením je vyjádřen jeden ze způsobů ochrany přirozených práv člověka před zásahy do nich. Je však třeba akcentovat, že toto ustanovení není absolutní, resp. existují situace, kdy člověk může učinit souhlas se zásahem do svých přirozených práv, aniž by došlo k aktivaci práva na náhradu újmy či by byl vůbec přítomen prvek protiprávnosti.¹²⁰ Tím je kupříkladu udělení souhlasu se sterilizací podle § 13 odst. 1 zákona o specifických zdravotních službách. Na základě tohoto ustanovení a při kumulativním splnění podmínek uvedených právě v § 13 zákona o specifických zdravotních službách lze provést sterilizaci a fakticky tak zasáhnout do přirozených práv člověka. Udělení souhlasu totiž představuje okolnost vylučující protiprávnost,

---

¹¹⁷ ŠUSTEK, P., HOLČAPEK, T. *Zdravotnické právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 205.

¹¹⁸ HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2014, s. 1145-1177.

¹¹⁹ LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2022, s. 389-391.

¹²⁰ HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2014, s. 1504-1509.

tudíž se poškozený nemůže bránit proti takovému zásahu a po dobu trvání svolení mu ani nevznikají žádné deliktní nároky.¹²¹

2.3.3. Zákon o zdravotních službách

Zákon o zdravotních službách je právním předpisem upravujícím poskytování zdravotních služeb, přestože výslovně neupravuje provádění sterilizací, definuje obecné pojmy a podmínky poskytování zdravotních služeb (včetně oprávnění k nim), které se vztahují právě i na provádění sterilizací jakožto zdravotního výkonu. Nadto se ustanovení tohoto zákona v souvislosti s poskytováním specifických zdravotních služeb použijí, pokud zákon o specifických zdravotních službách nestanoví něco jiného.¹²²

Právo každého člověka svobodně rozhodovat v otázkách péče o vlastní zdraví, a to včetně rozhodování, zda se podrobí určitým medicínským výkonům, již deklaroval Ústavní soud, přičemž doplnil, že pouze zákon jej může zavázat k povinnosti podrobit se k nějakým vyšetřením či zákrokům.¹²³ Podle § 28 odst. 1 zákona o zdravotních službách *lze zdravotní služby pacientovi poskytnout pouze s jeho svobodným¹²⁴ a informovaným¹²⁵ souhlasem, nestanoví-li tento zákon jinak*. Podle § 31 zákona o zdravotních službách je poskytovatel zdravotních služeb povinen zajistit informování pacienta o jeho zdravotním stavu a o navrhovaném léčebném postupu srozumitelným způsobem v dostatečném rozsahu, a současně mu umožnit klást otázky vztahující se k jeho zdravotnímu stavu a navrhovaným zdravotním službám, přičemž tyto musí být srozumitelně zodpovězeny.¹²⁶ Tato povinnost vyplývá z více právních předpisů,¹²⁷ při provedení sterilizace je precizována v § 15 odst. 1 zákona o specifických zdravotních službách. Poučovací povinnost (resp. povinnost informovat pacienta o jeho zdravotním stavu) plní ošetřující zdravotnický pracovník, který má způsobilost k poskytování zdravotních služeb, přičemž o skutečnosti, že byl pacient poučen, provede záznam do zdravotnické dokumentace.¹²⁸ Informace o zdravotním stavu pacienta podle § 31 odst. 2 zákona o zdravotních službách obsahuje nejen údaje o příčině a původu samotné nemoci, ale i účelu, povaze, předpokládaném přínosu, možných

---

¹²¹ LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654)*. Komentář. 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2022, s. 285-328.

¹²² § 12 odst. 2 zákona o specifických zdravotních službách.

¹²³ Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 639/2000 ze dne 18. května 2001.

¹²⁴ Souhlas je svobodný, je-li dán bez jakéhokoliv nátlaku.

¹²⁵ Souhlas je informovaný, je-li pacientovi před jeho vyslovením podána informace podle § 31 zákona o zdravotních službách nebo pokud se pacient podání informace vzdal.

¹²⁶ Poskytovatel je povinen umožnit klást doplňující otázky vztahující se ke zdravotnímu stavu pacienta a navrhovaným zdravotním službám i osobě určené pacientem.

¹²⁷ Např. Čl. 5 Úmluvy o lidských právech a biomedicíně a § 2638 a násl. občanského zákoníku.

¹²⁸ V případě provedení sterilizace je tato povinnost rozšířena o nezbytný podpis pacienta a svědka v záznamu o podání informace podle § 15 odst. 1 věty třetí zákona o specifických zdravotních službách.

důsledcích a rizicích navrhovaných zdravotních služeb, alternativách zdravotní služby (včetně vhodnosti, přínosu a rizicích), další potřebné léčbě a možnosti vzdání se práva na informace o zdravotním stavu a určení osoby, které má být tato informace podána, případně vyslovení zákazu o podávání informací o jeho zdravotním stavu. Městský soud v Praze v rozsudku č. j. 8 Ad 6/2023-33 ze dne 13. prosince 2023 tyto informace rozvinul právě optikou sterilizace jakožto podstoupivšího zákroku, kdy precizoval o jakých informacích měla být pacientka poučena: „ *o svém zdravotním stavu (nutnost provést sterilizaci z důvodu 4 porodů a opakovaných interrupcí, jak uváděl zástupce žalované při jednání), o účelu (nakolik je sterilizace jako antikoncepce stoprocentní), povaze (o způsobu provedení sterilizace tj. zneprůchodnění vejcovodů – jak? nebo jejich celé odstranění?), možných důsledcích (vliv na menstruační cyklus a sexuální život, možnost otěhotnět jen umělým oplodněním, které není zcela jisté, a které si bude muset hradit sama) a o jiných možnostech řešení zdravotního stavu, jejich vhodnosti, přínosech a rizicích (jiný druh antikoncepce jeho přínosy a rizika).*“

Ovšem nelze přehlédnout, že podle rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 1381/2013 ze dne 29. dubna 2015 není poučovací povinnost infinitní a je nezbytné poučovat právě o těch rizicích, které lze důvodně předpokládat při kombinaci pravděpodobnosti rizika určitého nepříznivého vývoje nebo nepříznivých následků zákroku a závažnosti takových následků pro zdravotní vývoj pacienta. Nelze tak vyžadovat poučení o nepravděpodobných, a ne zcela závažných rizicích, ovšem při vzrůstu pravděpodobnosti a závažnosti rizik je potřeba poučení úměrně vyšší. Nicméně i pokud není pacient řádně o všech rizicích poučen, zákrok je proveden *lege artis* a lze důvodně předpokládat, že by při řádném poučení s takovým zákrokem souhlasil, nevzniká poskytovateli zdravotních služeb povinnost k náhradě újmy. Vzhledem k existenci speciální poučovací povinnosti k provedení sterilizace je toto ustanovení relevantní zejména, pokud sterilizace není přímo plánovaným zákrokem, ale představuje možné nežádoucí riziko zákroku (např. při život ohrožujícím krvácení v časném poporodním období způsobeným nejčastěji poruchou placentace a atonií dělohy). Je-li pacient řádně poučen o možném riziku zákroku spočívajícího v sterilizaci (a i o důsledcích, pokud by nebyla provedena) a přesto pacient odmítne udělit souhlas, je poskytovatel zdravotních služeb povinen takovou skutečnost respektovat a snažit se nalézt léčebný postup, aby došlo ke zlepšení nebo zachování zdravotního stavu pacienta, aniž by byla provedena sterilizace. V takovém případě totiž k provedení sterilizace nesmí přistoupit, ani pokud by pacientovi hrozila smrt. To ostatně koreluje se zásadou *non salus, sed voluntas aegroti suprema lex*. Nerespektování práva pacienta (mimo výjimky předpokládané

v § 38 zákona o zdravotních službách), byť jakkoliv pro zdravotnické pracovníky nepochopitelného, je závažným zásahem do jeho osobnostních práv.¹²⁹

V praxi se takový souhlas nejčastěji opatřuje pacientovým podepsáním dokumentu obsahujícím právě jeho poučení, mnohdy formulářového typu, který je často zdravotnickými pracovníky vnímán jako byrokratická a formální překážka v péči o zdraví pacienta.¹³⁰ Pro splnění poučovací povinnosti však není zásadní podepsání takového dokumentu (byť se nepochybně jedná o významný důkazní prostředek v rámci potenciálního sporu), ale jeho ideálně ústní vysvětlení pacientovi, neboť právě v takovém případě je zajištěno, že je pacient řádně poučen a samotný dokument obsahující poučení nepodepisuje toliko mechanicky.¹³¹ Městský soud v Praze se v rozsudku č.j. 14 Ad 3/2024-39 ze dne 19. června 2024 mj. zabýval podmínkou poučení a informovaného souhlasu právě ve věci sterilizace. Jednalo se o případ, kdy pacientka podepsala informovaný souhlas formulářového typu a až následně s odstupem několika dní podala žádost o sterilizaci, která byla schválena personálně neúplnou sterilizační komisí. Informovaný souhlas však neobsahoval zmínku o výkonu sterilizace a v žádosti o sterilizaci byly uvedené pouze zkratkovité odborné termíny, nikoliv důvody vedoucí pacientku k podstoupení daného zákroku. Protože dokument označený jako „informovaný souhlas“ předcházel podané žádosti pacientkou a neobsahoval poučení o povaze sterilizace jakožto výkonu trvalému, jeho důsledcích, rizicích a alternativách, shledal soud, že souhlas ke sterilizaci z předložené dokumentace nevyplývá.

De lege ferenda by s rozvojem technologií a elektronizací zdravotnictví bylo možné uvažovat o možnosti rozšířit způsob zaznamenání tohoto souhlasu i prostřednictvím zvukových a video nahrávek. Je samozřejmě otázkou hranice etiky, kdy takový souhlas a v jakém stavu pacienta zaznamenat, jak ho případně uchovávat, ovšem někdy mohou nastat situace, kdy pacient je zcela racionální, ale má natolik zhoršené motorické funkce, že podpis dokumentu vleže je pro něj neproveditelný. Pak provozovateli zdravotních služeb vzniká těžká otázka, jak takto získaný souhlas kupříkladu v budoucnu prokázat. S tím souvisí i prokazování udělení souhlasu ústně či konkludentně. Z rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 5157/2009 ze dne 25. ledna 2012 vyplývá, že ústní forma poučení je v souladu s právními předpisy, ovšem za předpokladu, že bude v řízení prokázáno, že pacient byl v odpovídajícím rozsahu poučen a že souhlas udělil. Zakotvení této možnosti do právní úpravy by tak problematiku udělování souhlasu ulehčilo a učinilo

---

¹²⁹ § 31. In: MACH, J., BURIÁNEK, A., ZÁLESKÁ, D., MÁCA, M., STEINLAUF (VRÁBELOVÁ), B., STIERANKOVÁ, A. *Zákon o zdravotních službách: Praktický komentář*. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2023-10-2]. ASPI_ID KO372_2011CZ. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.

¹³⁰ DOLEŽAL, T. Problematické aspekty vztahu lékaře a pacienta zejména s ohledem na institut tzv. informovaného souhlasu. *Časopis zdravotnického práva a bioetiky* [online]. [cit. 2023-11-24]. Dostupné z: <http://medlawjournal.ilaw.cas.cz/index.php/medlawjournal/article/view/1/pdf>.

¹³¹ Rozsudek Nejvyššího soudu č. j. 25 Cdo 3100/2021-218 ze dne 20. ledna 2023.

ji transparentnější. K obtížnému prokazování ústního poučení v případě sterilizací Městský soud v Praze v rozsudku č. j. 18 Ad 3/2024-35 ze dne 14. května 2024 uvedl: „*Je možné, že žalobkyně byla ústně lékařem či jiným zdravotnickým pracovníkem poučena konkrétně o obsahu všech zákroků, které měla podstoupit, způsobu jejich výkonu, jejich důsledcích i rizicích. Jak již soud uvedl výše, obsah tohoto poučení však z informovaného souhlasu, jež je součástí zdravotní dokumentace, nevyplývá a o skutečném obsahu poučení tak nelze na základě dostupných listin učinit dostatečně podložený úsudek.*“

Pacientovi lze poskytnout různé druhy zdravotních služeb i při absenci jeho souhlasu, existují pro to ovšem zákonné důvody uvedené v § 38 zákona o zdravotních službách, přičemž jejich výčet nelze dále rozšiřovat. Práva pacienta převzatého do zařízení poskytujícího zdravotní služby bez jeho souhlasu jsou pak upravena v § 104 a násl. občanského zákoníku. V kontextu provádění sterilizací je relevantní především ustanovení § 38 odst. 3 písm. a) zákona o zdravotních službách, pro jehož použití je třeba kumulativní splnění dvou podmínek, a to nezbytnost poskytnutí neodkladné péče definované v § 5 odst. 1 písm. a) zákona o zdravotních službách¹³² (i.), a nemožnost vyslovení pacientova souhlasu s ní (ii.). Tím zákonodárce zúžil možnosti použití tohoto ustanovení jen na ty nejkrajnější případy, kdy pacient nejenže nemůže projevit vůli (např. z důvodu jeho bezvědomí nebo vlivu omamných a psychotropních látek), ale současně je potřeba mu poskytnout neodkladnou péči (nikoliv jiný druh zdravotní péče). Je třeba zdůraznit, že zdravotnický pracovník poskytující takovou neodkladnou péči musí do zdravotnické dokumentace uvést důvody, které ho vedly k poskytnutí zdravotní služby bez souhlasu pacienta. Použití tohoto ustanovení je limitováno institutem dříve vysloveného přání podle § 36 zákona o zdravotních službách, podle něž má pacient právo vyslovit souhlas nebo naopak nesouhlas s poskytnutím určité zdravotní služby či jejího způsobu pro případ, že se dostane do zdravotního stavu, kdy již svou vůli nebude schopen projevit. Kupříkladu učinil-li by pacient při splnění

---

¹³² Podle § 5 odst. 1 písm. a) zákona o zdravotních službách je druhem zdravotní péče *nedokladná péče, jejímž účelem je zamezit nebo omezit vznik náhlých stavů, které bezprostředně ohrožují život nebo by mohly vést k náhlé smrti nebo vážnému ohrožení zdraví, nebo způsobují náhlou nebo intenzivní bolest nebo náhlé změny chování pacienta, který ohrožuje sebe nebo své okolí.*

zákonné formy¹³³ a všech zákonných podmínek¹³⁴ dříve vyslovené přání spočívající v nesouhlasu se sterilizací za žádných okolností, i přes riziko úmrtí pacienta je toto třeba respektovat.¹³⁵

2.3.4. Zákon o specifických zdravotních službách

Klíčovým právním předpisem upravujícím podmínky pro provádění sterilizací v České republice je zákon o specifických zdravotních službách. Ten mj. definuje sterilizaci, upravuje jednotlivé podmínky pro její provedení, stanovuje lhůty a formy pro určitá jednání (např. poučení pacienta, souhlas pacienta), zakazuje provádění sterilizačních zákroků ve zdravotnických zařízeních Vězeňské služby, rovněž zpřesňuje personální požadavky pro členy odborné komise a její postup. Zákon o specifických zdravotních službách tak v § 12 – 16 komplexně a zcela dostatečně vymezuje postupy a podmínky pro provedení sterilizace, které jsou blíže popsány v kapitole 1.1.1.

Ustanovení § 90 odst. 1 zákona o specifických zdravotních službách dále vymezuje, která protiprávní jednání v souvislosti s provedením sterilizací jsou přestupkem. Těch se může dopustit výlučně poskytovatel zdravotních služeb, tedy jak právnická, tak fyzická osoba. K projednání je příslušný správní orgán, který vydal oprávnění k poskytování zdravotních služeb. Poskytovatel se dopustí přestupku, nezajistí-li, aby před provedením sterilizace byl pacient informován podle § 15 odst. 2 zákona o specifických zdravotních službách. Byť toto ustanovení odkazuje na § 15 odst. 2, zcela nepochybně se jedná o důsledek legislativní chyby, neboť odkazované ustanovení upravuje udělení souhlasu pacienta. Tento nedostatek však lze jednoduše překlentnout argumentací účelem a smyslem zákona, a vztáhnout tak porušenou povinnost správně k § 15 odst. 1 zákona o specifických zdravotních službách. Poskytovatel se dále dopustí přestupku, pokud ustaví odbornou komisi, jejíž složení nebo vztah jejího člena k poskytovateli je v rozporu s § 13 odst. 3 nebo 4. Tímto ustanovením je posílena nezávislost rozhodování odborné komise. Poskytovatel se dopustí přestupku, pokud provede v rozporu s § 14 bez písemného souhlasu pacienta sterilizaci ze zdravotních důvodů. Ustanovení § 14 však upravuje provádění sterilizací z jiných než zdravotních důvodů, proto by mělo předmětné ustanovení odkazovat na § 13 odst. 1. Poskytovatel se dále dopustí přestupku tím, že provede bez písemného souhlasu zákonného zástupce pacienta nebo opatrovníka pacienta podle § 13 odst.

---

¹³³ Podle § 36 odst. 3 zákona o zdravotních službách *musí mít dříve vyslovené přání písemnou formu a musí být opatřeno úředně ověřeným podpisem pacienta.*

¹³⁴ Podle § 36 odst. 6 zákona o zdravotních službách dříve vyslovené přání nelze uplatit u nezletilých pacientů nebo pacientů s omezenou svéprávností. Podle § 36 odst. 2 věty druhé bude respektováno jen takové dříve vyslovené přání, které bylo učiněno na základě písemného poučení pacienta o důsledcích jeho rozhodnutí, a to buď lékařem, který je jeho všeobecný praktik, nebo jiným ošetřujícím lékařem v oboru zdravotní péče, s nímž dříve vyslovené přání souvisí.

¹³⁵ § 36. In: MACH, J., BURIÁNEK, A., ZÁLESKÁ, D., MÁCA, M., STEINLAUF (VRÁBELOVÁ), B., STIERANKOVÁ, A. *Zákon o zdravotních službách: Praktický komentář.* [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2023-10-18]. ASPI_ID KO372_2011CZ. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.

2 písm. a), kladného stanoviska odborné komise podle § 13 odst. 2 písm. b) nebo souhlasu soudu podle § 13 odst. 2 písm. c) sterilizaci ze zdravotních důvodů. Poskytovatel se dále dopustí přestupku, pokud provede sterilizaci z jiných důvodů nebo jiné osobě, než je stanoveno v § 13 odst. 1 nebo 2. Provádění sterilizace ze zdravotních důvodů v rozporu s právními předpisy je tak poměrně obsáhle postihováno v rámci přestupkového práva a představuje tak další nástroj, aby bylo znění zákona dodržováno.

I přestože se jedná poměrně o široký výčet přestupků, které se týkají provádění sterilizací, zasloužil by si rozšířit *de lege ferenda* o některá další protiprávní jednání. Byť totiž zákon o specifických zdravotních službách stanovuje zákazy, postupy a lhůty pro provedení sterilizací, nestanovuje za jejich porušení sankci. Jednání v rozporu se zákonem o specifických zdravotních službách jsou tak protiprávními činy, ovšem ne zákonem výslovně označenými za přestupky, a tedy ani nevykazující znaky stanovené zákonem, čímž tak nedochází k naplnění definice přestupku podle § 5 zákona o odpovědnosti za přestupky. Rozšířením výčtu přestupků i o tyto další protiprávní jednání (např. provedení sterilizace ve zdravotnických zařízeních Vězeňské služby ČR) by tak zajistilo, že i další nesplnění zákonné povinnosti o sterilizačním zákroku by mohlo být postihováno v rovině správního trestání. Taková skutečnost by sice nepřinesla poškozenému možnost náhrady nemajetkové újmy, ale v rámci řízení o přestupku by se mohl domáhat alespoň náhrady škody podle § 89 zákona o odpovědnosti za přestupky. Rovněž správní trestání poskytuje poškozeným určitou morální satisfakci tím, že by takové jednání bylo na úrovni veřejného práva projednáváno a sankcionováno. Ustanovení § 90 odst. 1 zákona o specifických zdravotních službách sice odkazuje na § 15 odst. 2, ve skutečnosti se však týká ustanovení § 15 odst. 1. Není tak přestupkem, pokud poskytovatel nezajistí bezprostředně před započítím výkonu písemný souhlas pacienta či jeho zákonného zástupce nebo opatrovníka. A protože se jedná o jakousi poslední pojistku, že jsou pacientovi známy všechny důsledky a rizika sterilizačního zákroku a s těmito souhlasí, mělo by nepochybně být i její nesplnění postihováno v rámci řízení o přestupku. Ustanovení § 90 odst. 1 písm. c) bodu 1. sice odkazuje na § 14, ovšem i v tomto případě se jedná o důsledek legislativní chyby. Porušením § 14 tak *de lege lata* není přestupkem, což přinejmenším ze systematického hlediska vytváří nejasnosti o konzistenci právní úpravy, když provedení sterilizace ze zdravotních důvodů bez písemného udělení souhlasu pacienta je přestupkem, a naopak provedení sterilizace z jiných než zdravotních důvodů bez písemné žádosti pacienta přestupkem není.

Závěrem lze uvést, že by nepochybně bylo žádoucí, aby znění skutkových podstat odpovídalo ustanovením, na které odkazují a došlo tak k odstranění právní nejistoty. Jak již bylo uvedeno výše, byť lze tyto drobné nedostatky překlenout argumentací účelem a smyslem zákona, přináší

to jisté nejasnosti a nepřehlednosti právní úpravy a minimálně správní orgán se s těmito nedostatky (a to zcela zbytečně) bude muset v rámci rozhodnutí o přestupku vypořádávat. Rovněž současné znění právní úpravy oddaluje účel očekávaných účinků dozoru správním orgánem, zejména pak využití preventivně odstrašujícího významu případného uložení správního trestu za spáchání příslušného přestupku. Kvůli možnosti náhrady škody v rámci řízení o přestupku tak tyto nedostatky právní úpravy fakticky ztěžují poškozenému možnost domoci se jeho odškodnění za protiprávní sterilizace.

2.3.5. Trestní zákoník

Trestní zákoník je primárním pramenem trestního práva dospělých osob a subsidiárním pramenem trestního práva mladistvých a ve věcech právnických osob. Komplexně a systematicky stanovuje, jaká jednání jsou trestným činem a jaké tresty za ně lze uložit.¹³⁶ Ač stávající znění trestního zákoníku neobsahuje ustanovení o trestném činu, kterým by bylo výslovně provedení protiprávní sterilizace, lze některá jednání s ní související podřadit pod jiné skutkové podstaty trestných činů. S ohledem na přijetí Úmluvy o prevenci a potírání násilí na ženách a domácího násilí (dále jen „Istanbulská úmluva“), kterou ovšem Česká republika doposud neratifikovala, se konkrétně nucená sterilizace v budoucnu může stát součástí katalogu trestných činů. K samotné trestní odpovědnosti lékaře, jiného zdravotnického pracovníka či poskytovatele zdravotních služeb lze uvést, že se jedná o složitou právní problematiku, přičemž není cílem práce se jí věnovat a zkoumat ji. Tato kapitola tak kvůli rozsahu bude představovat spíše exkurz než hloubkovou analýzu, kterou by si témata v ní zasloužila. S tím souvisí, že i níže uvedený výčet trestných činů není absolutní, zajisté lze nalézt i jiné trestné činy, k nimž může dojít v souvislosti s protiprávními sterilizacemi, ovšem účelem této kapitoly není ani přednesení vyčerpávajícího výkladu o takových trestných činech, ale jejich představením v dalších kapitolách pojednat o náhradě újmy z protiprávních sterilizací právě v rovině trestněprávní.

Podle § 30 odst. 3 trestního zákoníku je svolení poškozeného k lékařskému zákroku jsoucího *lege artis* i v případě trestných činů proti životu a zdraví okolností vylučující protiprávnost. Postupuje-li tedy zdravotnický pracovník podle poznatků lékařské vědy a praxe, v souladu s právním řádem, respektuje-li individualitu pacienta a konkrétní okolnosti daného případu, a především pak obdržel-li od pacienta informovaný souhlas, je trestnost daného skutku ze zákona vyloučena.¹³⁷ Tím je vyjádřena významná ochrana zdravotnických pracovníků a poskytovatelů

---

¹³⁶ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část.* 5. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 47-48.

¹³⁷ § 30. In: ŠČERBA, F. a kol. *Trestní zákoník. Komentář.* 1. vydání (2. aktualizace). [online]. [cit. 2023-10-11] Praha: C.H. Beck, 2022. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz>.

zdravotních služeb, kteří by při deficitu tohoto ustanovení nesli podstatně vyšší riziko trestní odpovědnosti při péči o pacienty, což by se nepochybně promítlo do jejich aktivity podílet se na zlepšování zdravotního stavu pacientů zejména u diagnóz mající nepříznivé prognózy. K otázce absence informovaného souhlasu v případě lékařského zákroku existují v rámci odborné veřejnosti poměrně rozdílné názory,¹³⁸ přesto se ve stanovisku Nejvyššího státního zastupitelství č. 6/1998 uvádí, že „pokud se jedná o léčebný lékařský zákrok, tak i v případě, že dotčený lékařský zákrok není v rozporu s právní úpravou kryt právně relevantním souhlasem pacienta, nenaplnuje takové protiprávní jednání zpravidla ani formální znaky skutkové podstaty některého trestného činu ani není zjevně nebezpečné pro společnost.“¹³⁹ Tedy i pokud pacient neudělil k takovému zákroku informovaný souhlas, ale zdravotnický pracovník postupoval *lege artis* a v souladu s právním řádem, není ani v takovém případě zpravidla zdravotnický pracovník trestně odpovědný. Nicméně jak již bylo nastíněno výše, naplnění skutkové podstaty některého z trestných činů by s nadsázkou bylo možné nalézt téměř v každém zdravotnickém výkonu, při němž nenastane zamýšlený výsledek, proto je třeba akcentovat na použití zásady subsidiarity trestní represe a aplikovat normy trestního práva jako nejzazšího prostředku (*ultima ratio*).

Podle § 181 trestního zákoníku spočívá trestný čin poškození cizích práv v jednání pachatele způsobujícím vážnou újmu jinému na právech tím, že někoho uvede v omyl nebo využije něčího omylu. Objektem tohoto trestného činu jsou nemajetková práva. Objektivní stránka spočívá ve způsobení vážné újmy na právech jinému.¹⁴⁰ Pachatelem může být jak fyzická, tak právnická osoba. Subjektivní stránkou je úmyslné zavinění. Tento trestný čin bývá označován jako „nemajetkový podvod“, neboť se pachatel dopustí podvodného jednání spočívajícího v úmyslném uvedení jiného v omyl nebo využití omylu jiného způsobující vážnou (nikoliv však majetkovou) újmu na právech poškozeného.¹⁴¹ V souvislosti s protiprávními sterilizacemi lze naplnit skutkovou podstatu trestného činu poškození cizích práv tím, že poskytovatel zdravotních služeb úmyslně uvede pacienta v omyl o povaze zákroku a jeho rizicích. V takovém případě je pacient nejen nepoučen o riziku zákroku, kterou je sterilizace, ale ani neudělí k takovému výkonu informovaný souhlas, přestože z podstaty plánovaného zákroku vyplývá, že riziko sterilizace je vysoce pravděpodobné. Tím, že pacient nebyl o této skutečnosti předem informován, nevyslovil

---

¹³⁸ KOPALOVÁ, M. Vyšetřování lékařského zákroku provedeného bez řádného souhlasu pacienta v trestním řízení: Problematické momenty české právní praxe, evropská úmluva o lidských právech a srovnání s Německem. *Zdravotnické právo v praxi* [online]. [cit. 2023-11-24]. Dostupné z: <https://pravo.solen.cz/pdfs/pra/2006/03/03.pdf>.

¹³⁹ JIRKA, V. Porušení povinnosti lékaře poskytovat zdravotní péči se souhlasem pacienta a trestní právo. *Trestněprávní revue*, 2006, č. 4(5), s. 102.

¹⁴⁰ JELINEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 5. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 596-597.

¹⁴¹ § 181. In: ŠČERBA, F. a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 1. vydání (2. aktualizace). [online]. [cit. 2023-10-12] Praha: C.H. Beck, 2022. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz>.

s ní souhlas, a byla mu sterilizací způsobena vážná újma na jeho právech, lze uvažovat o trestní odpovědnosti poskytovatele zdravotních služeb právě za tento trestný čin.¹⁴² Každý případ je však třeba hodnotit *ad hoc* a především důsledně posuzovat, jestli došlo k naplnění skutkové podstaty – zejména s ohledem na závažnost újmy na právech, a neopomenout především nezbytný úmysl pachatele. Zatímco o trestný čin poškození cizích práv nepůjde tehdy, pokud poskytovatel zdravotních služeb opomene pacienta o riziku sterilizace poučit z nedbalosti, tedy pokud bude jeho jednání spočívat v opomenutí kulpózním, rozdílná situace bude právě v případě opomenutí dolózním, kupříkladu z důvodu lékařova zájmu na vedení operace za účelem vyzkoušení si nových lékařských metod a postupů.

Podle § 147 trestního zákoníku spočívá trestný čin těžkého ublížení na zdraví z nedbalosti v pachatelově kulpózním způsobení těžké újmy na zdraví jiného. Objektem tohoto trestného činu je lidské zdraví. Objektivní stránkou je způsobení těžké újmy na zdraví. Pachatelem může být jak fyzická, tak právnická osoba. Subjektivní stránkou je nedbalostní zavinění. Tento trestný čin lze spáchat jak konáním, tak opomenutím. Aby daný skutek byl kvalifikován jako těžké ublížení na zdraví, musí být kumulativně splněny dvě podmínky podle § 122 odst. 2 trestního zákoníku, tedy musí se jednat o vážnou poruchu zdraví nebo jiné vážné onemocnění (i.) a daná újma musí být podřaditelná pod některý z taxativně vyjmenovaných druhů těžké újmy na zdraví (ii.). V rámci protiprávních sterilizací přichází v úvahu zejména poškození důležitého orgánu podle § 122 odst. 2 písm. e) trestního zákoníku spočívajícího v poškození některého z tělesných orgánů, při němž vzniká nebezpečí pro život nebo jiný závažný déle trvajících nebo trvalý následek.¹⁴³ Byť v kapitole 1.1. uvádím, že sterilizace může být dočasná a návratná, její povaha zcela nepochybně i v takovém případě naplňuje definiční znak poškození důležitého orgánu bez ohledu na fakt, že v některých případech může dojít k svévolnému či chirurgickému obnovení plodnosti. Předpokladem trestní odpovědnosti za tento trestný čin je příčinná souvislost mezi nedbalostním jednáním lékaře postupujícího *non lege artis* a těžkým ublížením na zdraví. V kontextu protiprávních sterilizací lze naplnit skutkovou podstatu trestného činu těžké ublížení na zdraví z nedbalosti tím, že lékař nebude postupovat v souladu s požadavky na správný postup (*lege artis*) spočívající kupříkladu v poškození cévního zásobení vaječníků, v důsledku čehož dojde ke sterilizaci. Rovněž je třeba zmínit medializovaný případ lékaře, který provedl pacientce sterilizaci a informovaný souhlas s výkonem od ní získal bezprostředně před operací, kdy již žena

---

¹⁴² § 28. In: MACH, J., BURIÁNEK, A., ZÁLESKÁ, D., MÁCA, M., STEINLAUF (VRÁBELOVÁ), B., STIERANKOVÁ, A. *Zákon o zdravotních službách: Praktický komentář*. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2023-10-19]. ASPI_ID KO372_2011CZ. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.

¹⁴³ § 147. In: ŠČERBA, F. a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 1. vydání (2. aktualizace). [online]. [cit. 2023-10-15] Praha: C.H. Beck, 2022. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz>

byla pod vlivem léků, tedy v rozporu s požadavky kladenými zákonem na časový úsek mezi uděleným souhlasem a samotným výkonem. Soud jej shledal vinným, přičemž konstatoval, že jeho úmyslem nebylo ženu sterilizovat proti její vůli, ale dostatečně vůli ženy nezjišťoval.¹⁴⁴

Podle §145 trestního zákoníku spočívá trestný čin těžkého ublížení na zdraví v pachatelově úmyslném způsobení těžké újmy na zdraví jiného. Tento trestný čin se od toho nedbalostního podle § 147 trestního zákoníku liší toliko jinou formou zavinění. Úmysl se musí vztahovat i k samotnému následku, tedy pachatel musí být přinejmenším srozuměn s tím, že svým jednáním způsobí poškozenému těžké ublížení na zdraví.¹⁴⁵ V kontextu protiprávních sterilizací lze naplnit skutkovou podstatu trestného činu těžkého ublížení na zdraví tím, že sterilizaci provede jiná osoba než lékař, nebo pokud by pachatel úmyslně sterilizoval pacienta proti jeho vůli. Domnívám se, že s ohledem na celý systém českého zdravotnictví, který je kontrolován (kupříkladu stran dosaženého vzdělání zdravotnických pracovníků) a na samotném operačním sále se vyskytuje více zdravotnických pracovníků současně, je tento popsáný trestný čin až na úplné excesy téměř neproveditelný.

Podle § 401 písm. d) trestního zákoníku spočívá trestný čin útoku proti lidskosti v dopuštění se v rámci rozsáhlého nebo systematického útoku zaměřeného proti civilnímu obyvatelstvu vynucené sterilizace. Objektem tohoto trestného činu je ochrana civilního obyvatelstva, právo na život a lidská důstojnost. Objektivní stránkou je vedení rozsáhlého nebo systematického útoku, při němž se pachatel dopustí vynucené sterilizace. Pachatelem může být jak fyzická, tak právnická osoba. Subjektivní stránka vyžaduje úmysl.¹⁴⁶ Předpokladem spáchání tohoto trestného činu je jeho záměrné spáchání na civilním obyvatelstvu, rozsáhlost a systematickosti útoku ve vztahu k počtu obětí a organizovanost útoku. Vynucená sterilizace pak znamená nedobrovolné zbavení biologických reprodukčních schopností, k níž dojde bez svolení poškozeného a bez zákonných důvodů.¹⁴⁷ Páchání tohoto trestného činu je typické během ozbrojených konfliktů, které jsou etnicky nebo národnostně motivované. Na území České republiky by asi nejznámějším takovým případem byla systematická sterilizace žen zejména židovského původu za druhé světové války.

De lege ferenda je třeba zmínit Istanbulskou úmluvu, kterou Česká republika dne 2. května 2016 podepsala, ovšem do dne odevzdání práce neratifikovala. Na jaře 2023 se však objevily

---

¹⁴⁴ ŠTÁVOVÁ, R. Za nechtěnou sterilizaci pacientky soud potrestal lékaře roční podmínkou. *ct24.cz* [online]. [cit. 2023-11-1]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/archiv/1101587-za-nechtenou-sterilizaci-pacientky-soud-potrestal-lekare-rocni-podminkou>.

¹⁴⁵ § 145. In: ŠČERBA, F. a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 1. vydání (2. aktualizace). [online]. [cit. 2023-10-15] Praha: C.H. Beck, 2022. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz>

¹⁴⁶ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 5. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 924-925.

¹⁴⁷ § 401. In: ŠČERBA, F. a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 1. vydání (2. aktualizace). [online]. [cit. 2023-10-18] Praha: C.H. Beck, 2022. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz>.

diskuze, jestli je česká společnost připravena na přijetí závazků z ní vyplývajících do českého právního řádu.¹⁴⁸ Tato debata vyústila dne 25. ledna 2024, kdy senát odmítl udělit souhlas k její ratifikaci. I přestože není jasné, zda bude Istanbulská úmluva v České republice vůbec někdy ratifikována, nejasným se zdá být i rozšíření katalogů trestných činů právě o nucenou sterilizaci. Ratifikací Istanbulské úmluvy se totiž smluvní strany zavážou, že „přijmou nezbytná legislativní nebo jiná opatření, která zajistí trestnost úmyslného jednání spočívajícím v provedení chirurgického zákroku, jehož účelem nebo následkem je ukončení přirozené reprodukční schopnosti ženy, bez jejího předchozího a informovaného souhlasu nebo pochopení zásahu.“¹⁴⁹ Byť by se mohlo zdát, že se nucená sterilizace stane dalším trestným činem uvedeným v trestním zákoníku, v předkládací zprávě pro vládu ČR je uvedeno, že předmětné ustanovení je již plně provedeno v českém právním řádu, neboť nucená sterilizace je postižitelná jako trestný čin těžkého ublížení na zdraví, kdy jakékoliv nedodržení striktně stanovených podmínek požadovaných zákonem o specifických zdravotních službách naplňuje právě zmíněný trestný čin. Osobně s tímto postojem nesouhlasím, neboť předmětný argument odporuje principu *nullum crimen sine lege certa*,¹⁵⁰ který požaduje, aby trestní jednání trestním právem zakázané bylo obsaženo v trestním kodexu. Nelze tak akceptovat, aby nedodržení podmínek stanovených jiným zákonem, nikoliv trestním zákoníkem, automaticky naplňovalo znaky trestného činu, aniž by bylo výslovně uvedeno, že je předmětné jednání trestné. Nadto samotný zákon o specifických zdravotních službách obsahuje ustanovení o přestupcích, tudíž ani v tomhle ohledu není jasné, co má být trestným činem a co přestupkem, protože předkládací zpráva pro vládu ČR předpokládá, že každé jednání v rozporu se zákonem o specifických zdravotních službách je právě trestným činem. Podle mého názoru je takový postup snahou zákonodárce (resp. předkladatele) o usnadnění si práce spojenou se změnou legislativy a namísto vytvoření nové skutkové podstaty trestného činu podřazení předmětného jednání pod již stávající trestný čin, i přestože je takto zvolený způsob krajně nešťastný a nedostatečný.

Domnívám se, že kvůli medializaci a podpoře ze strany veřejnosti, které se Istanbulské úmluvě zejména v období jednání senátu o ní v lednu 2024 dostalo, by některá témata, kterých se dotýká, mohla být přijata i v jiné formě než prostřednictvím Istanbulské úmluvy (např. zákonem). Pokud by tak v budoucnu Česká republika přijala závazky s podobnými účinky z nich vyplývající

---

¹⁴⁸ MATOŠKA, L. Čtyři ministerstva požadují odklad projednání Istanbulské úmluvy. „Její význam je symbolický, ale důležitý. Odklad není rozumný,“ říká zmocněnkyně pro lidská práva. *plus.rozhlas.cz* [online]. [cit. 2023-11-8]. Dostupné z: <https://plus.rozhlas.cz/ctyri-ministerstva-pozaduji-odklad-projednani-istanbulske-umluvy-jeji-vyznam-je-8961186>.

¹⁴⁹ Čl. 39 písm. b) Istanbulské úmluvy.

¹⁵⁰ Zásada *nullum crimen sine lege certa* vyjadřuje požadavek, aby jednání považované za trestný čin bylo zákonodárcem jasně a určitě označeno v zákoně jako trestné a bylo vymezeno způsobem nevzbuzujícím pochybnosti.

do českého právního řádu jako Istanbulská úmluva, zajisté by se podle mého názoru měla vyvarovat legislativnímu postupu plánovanému v případě Istanbulské úmluvy a vytvořit nové skutkové podstaty trestných činů. Nadto je třeba doplnit, že dne 1. června 2023 bylo schváleno přistoupení EU k Istanbulské úmluvě, tudíž se Istanbulská úmluva stane závaznou i pro Českou republiku, ovšem toliko ve věcech spadajících do pravomoci EU. Tím sice nedojde k rozšíření katalogu trestných činů i o nucenou sterilizaci, přesto věci, na které se bude Istanbulská úmluva vztahovat, nepochybně i téma nucených sterilizací ovlivní (např. justiční spolupráce v trestních věcech). Z těchto důvodů není i přes negativní stanovisko senátu z ledna 2024 komentování Istanbulské úmluvy prostřednictvím úvah *de lege ferenda* úplnou fikcí.

I přestože se stávající právní úprava trestního zákoníku zdá být dostatečná, což jednak vyplývá z judikatury ESLP, který shledal, že státy nejsou povinny případy sterilizací stíhat prostředky trestního práva, ale postačí prostředky občanskoprávní obrany,¹⁵¹ a jednak z judikatury Ústavního soudu, který ve svém nálezu sp. zn. III. ÚS 2253/13 ze dne 9. ledna 2014 dospěl k závěru, že právě v případech neúmyslného porušení práva na život nebo zásahu do fyzické integrity člověka v medicínské oblasti není trestní řízení nutností a postačí náprava prostředky dostupnými v právu občanském, jeví se zavedení nové skutkové podstaty trestného činu nucené sterilizace jako vysoce žádoucí. Domnívám se, že výhradně tak budou splněny závazky vyplývající z Istanbulské úmluvy a pouze tak bude státem zajištěna suficientní ochrana zdraví člověka. Rovněž se jedině tím docílí očekávaných účinků preventivní funkce trestního práva v této oblasti a zajistí přesnější právní kvalifikace protiprávního jednání. Nadto se v rámci právních řádů jednotlivých členských států EU trestné činy protiprávních sterilizací objevují (např. na Slovensku¹⁵²), Česká republika by tak nebyla výjimkou. Samozřejmě ne na každý případ protiprávní sterilizace mají být aplikovány normy trestního práva, zajisté se v méně závažných případech mají využít právě možnosti řízení o přestupku, a náhrady újmy zejména podle občanského zákoníku,¹⁵³ nicméně tato skutečnost nemá na zavedení nového trestného činu nucené sterilizace vliv.

2.3.6. Trestní řád

Trestní řád je primárním pramenem trestního práva procesního, přičemž upravuje normy trestního řízení. Jeho právní úprava navazuje na trestní zákoník. Pokud bude provedení protiprávní sterilizace kvalifikováno jako některý trestný čin, pak jeho významnost především spočívá v úpravě samotného trestního řízení, nicméně s ohledem na rozsah této problematiky jí nebude

---

¹⁵¹ Rozsudek ESLP ve věci V. C. proti Slovensku ze dne 8. listopadu 2011, stížnost č. 18968/07.

¹⁵² § 159 zákona č. 300/2005 Z.z., trestný zákon, v znení neskorších predpisov.

¹⁵³ Usnesení Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 231/07 ze dne 24. července 2007.

v této práci věnováno žádné pozornosti. Trestní řád však zásadně upravuje náhradu újmy z protiprávních sterilizací prostřednictvím práva poškozeného na náhradu majetkové škody nebo nemajetkové újmy v trestním řízení, přičemž o tomto tématu komplexně pojednává kapitola 6.1. Z tohoto důvodu tak trestní řád představuje významný právní předpis upravující náhradu újmy z protiprávních sterilizací.

2.3.7. Zákon o odpovědnosti za přestupky

Zákon o odpovědnosti za přestupky je právním předpisem upravujícím obecnou část hmotného přestupkového práva, tak řízení o přestupku, u nějž se subsidiárně použije zákon č. 500/2004 Sb. správní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „správní řád“).¹⁵⁴ Pro protiprávní sterilizace, jejichž provedení je znakem skutkové podstaty přestupku, však bude relevantní zákon o specifických zdravotních službách, neboť právě v něm jsou dané skutkové podstaty přestupků zakotveny. Ty jsou blíže komentovány v kapitole 2.3.4. Jelikož zákon o specifických zdravotních službách nepřináší v této oblasti procesní odchylky, nebude v tomhle ohledu zákon o odpovědnosti za přestupky k němu ve vztahu *lex generalis*. Přesto je použití zákona o odpovědnosti za přestupky stěžejní právě pro jeho úpravu řízení o přestupku. V rámci tématu práce je kruciólním ustanovení § 89 odst. 1 zákona o odpovědnosti za přestupky, na jehož základě může poškozený uplatnit v řízení o přestupku škodu způsobenou spácháním přestupku, o čemž blíže pojednává kapitola 5.2. Z tohoto důvodu je tak zákon o odpovědnosti za přestupky významným právním předpisem upravujícím náhradu újmy z protiprávních sterilizací.

2.3.8. Zákon č. 297/2021 Sb.

Zákon č. 297/2021 Sb. je právním předpisem výlučně upravujícím problematiku poskytnutí jednorázové peněžní částky určené protiprávně sterilizovaným osobám. Tento zákon se zabývá především hmotněprávními otázkami týkající se daného nároku, těm procesním je věnováno významně méně pozornosti, přičemž výslovně je uvedena možnost subsidiární aplikace správního řádu. Zákon č. 297/2021 Sb. zejména stanovuje podmínky pro přiznání nároku na poskytnutí jednorázové peněžní částky, uvádí okruh osob, kterým je toto odškodnění určeno, upravuje některá práva a povinnosti Ministerstva zdravotnictví jakožto správního orgánu rozhodujícího o nároku ve správním řízení, a prodlužuje skartační lhůty právních předpisů o archivnictví. Byť je zákon č. 297/2021 Sb. účinný pouze tři roky, což je v poměru s jinými právními předpisy v ČR poměrně krátká doba, z lidskoprávního hlediska se jedná o významný právní předpis. Tímto zákonem

---

¹⁵⁴ § 1. In: BOHADLO, D., BROŽ, J., KADEČKA, S., PRŮCHA, P., RIGEL, F., ŠTASTNÝ, V. *Zákon o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich: Komentář*. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2024-10-17]. ASPI_ID KO250_2016CZ. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.

se totiž Česká republika vypořádala s její odpovědností za v minulosti prováděné protiprávní sterilizace. Rovněž by tento právní předpis mohl být určitým vzorem pro některé státy (např. Slovensko), na jejichž území nepochybně byly dříve také prováděny protiprávní sterilizace a které se dostatečným způsobem s touto skutečností doposud nevypořádaly.

2.3.9. Zákon č. 45/2013 Sb.

Zákon č. 45/2013 Sb. upravuje práva obětí trestných činů, pomoc, která jim je státem poskytována, jakož i vztahy mezi státem a subjekty poskytující služby obětem trestných činů.¹⁵⁵ V rámci náhrady újmy z protiprávních sterilizací je důležitý § 23 a násl. zákona č. 45/2013 Sb., který upravuje právo na peněžitou pomoc. Nárok na její poskytnutí vzniká oběti při splnění zákonem stanovených podmínek, přičemž její samotná výše bude odvislá od konkrétních okolností případu a poměrech oběti.¹⁵⁶ Tento zákon upravuje i samotný postup při podávání žádosti o peněžitou pomoc, jakož i její posuzování Ministerstvem spravedlnosti. Celé této problematice je pak věnována kapitola 6.2.

2.3.10. Vyhláška č. 340/2012 Sb.

Vyhláškou č. 340/2012 Sb., vydanou Ministerstvem zdravotnictví se s účinností od 2. listopadu 2012 zrušila směrnice Ministerstva zdravotnictví České socialistické republiky č. 1/1972 Věstník MZ ČSR, o provádění sterilizace, oznámená v částce 5/1972 Sb. (dále jen „vyhláška č. 1/1972 Věstník MZ“). Ta upravovala podmínky pro provedení sterilizací, kdy její zrušení vyvstalo z potřeby úpravy dané problematiky zákonem, a nikoliv podzákonným právním předpisem. Nadto zákon o specifických zdravotních službách, který na úrovni zákona upravuje podmínky provedení sterilizace, nabyl účinnosti od 1. dubna 2012, tudíž potřeba derogace zmíněné směrnice byla vysoce žádoucí. Vyhláška č. 340/2012 Sb., tak představuje v podstatě jediný významný podzákonný právní předpis, který upravuje problematiku protiprávních sterilizací.

Pro úplnost je třeba doplnit, že s účinností od 1. ledna 2024 bude Vyhláška č. 340/2012 Sb. zrušena zákonem č. 276/2023 Sb., o zrušení obsoletních právních předpisů.

---

¹⁵⁵ § 23. In: DURDÍK, T., ČÍRTKOVÁ, L., HÁKOVÁ, D., VITOUŠOVÁ, P. *Zákon o obětech trestných činů: Komentář*. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2023-12-7]. ASPI_ID KO45_2013CZ. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.

¹⁵⁶ GRIVNA, T., ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Oběti trestných činů. Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2020, s. 140-144.

3. Relevantní neplatná právní úprava

Pro náhradu újmy z protiprávních sterilizací je významná i již neplatná právní úprava, neboť právě na jejím základě byly v minulosti na území České republiky, resp. Československa, sterilizace prováděny, a právě rozpornost s ní pak zakládá nárok na náhradu újmy. I přestože je obsažena na úrovni zákonů, nejvýznamnější jsou právě podzákonné právní předpisy, které upravují samotné provádění sterilizací. Vzhledem k tomu, že se jedná o již neplatnou právní úpravu, nebude jí věnováno tolik pozornosti jako té platné. Současně je třeba zmínit, že nebudou uváděny jednotlivé instituty náhrady újmy podle již neplatné právní úpravy, neboť dle mého názoru není důležité, jak se protiprávně sterilizované osoby mohly v minulosti bránit, ale jaké možnosti k dosažení náhrady újmy mají nyní.

3.1. Zákon č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu

Zákon č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu (dále jen „zákon o péči o zdraví lidu“) byl právní předpis, na jehož základě byla v období od 1. července 1966 do 31. března 2012 poskytována zdravotní péče, posléze byl nahrazen zákonem o zdravotních službách. Nejenže upravoval podmínky poskytování zdravotní péče, povinnosti pracovníků ve zdravotnictví, tak i některé specifické výkony. V kontextu protiprávních sterilizací jsou zásadní ustanovení týkající se poučení a souhlasu nemocného a provedení sterilizace. Již úvodem je třeba akcentovat, že v porovnání se stávající právní úpravou je jeho znění velice stručné a nedostatečné.

Podle § 23 zákona o péči o zdraví lidu informoval zdravotnický pracovník pacienta, popřípadě další osoby o účelu a povaze poskytované zdravotní péče a každého vyšetřovacího nebo léčebného výkonu, stejně tak o jeho důsledcích, alternativách a rizicích. Samotné vyšetřovací a léčebné výkony se mohly provádět se souhlasem pacienta, nebo bylo-li možné tento souhlas předpokládat. Byť by se mohlo zdát, že poskytnutí zdravotní služby bylo podmíněno informovaným souhlasem již zákonem o péči o zdraví lidu, alternativa toliko předpokládající souhlas činila z takové podmínky *soft law*. Podle mého názoru totiž předmětné znění produkovalo prostor pro dotváření si přání a souhlasu pacienta, což přinášelo negativní důsledky v obou rovinách – jak v rovině ochrany pacienta, kdy se neposuzovala pouze existence souhlasu, ale právě okolnosti, na základě nichž by šel takový souhlas předpokládat, tak v rovině poskytovatele zdravotních služeb, který kvůli takovému ustanovení mohl kapitulovat na obstarávání si souhlasu (i když by jej kupříkladu získal), a s tím spojené obtížnější prokazování jeho předvídání. Současná právní úprava, jak se uvádí v kapitole 2.3.3., naštěstí nic jako předpokládaný souhlas nezná, a obligatorně stanovuje, že zdravotní služby lze poskytovat výlučně se souhlasem pacienta, přičemž v případě výjimečných situací si vystačí se stavem nouze. Mimo stavu nouze podle § 23 odst. 4 zákona

o péči o zdraví lidu existovala ještě jedna situace, jak poskytovat zdravotní péči nemocnému, kterým bylo dítě nebo osoba zbavená způsobilosti k právním úkonům¹⁵⁷ bez souhlasu jeho rodičů či opatrovníka. Tou bylo neodkladné provedení vyšetřovacího nebo léčebného úkonu nezbytného k záchraně života nebo zdraví, kdy i přes nesouhlas výše uvedených osob měl ošetřující lékař oprávnění rozhodnout o provedení výkonu. Zakotvení takové možnosti v zákoně se sice mohlo jevit, že je na ochranu zranitelné osoby, ovšem ani u ošetřujícího lékaře disponujícím tímto právem nelze jeho jednání v zájmu pacienta vždy dovozovat, a to přinejmenším z povahy jeho postavení. Mnohem přílehavější by tak bylo přiznání práva rozhodovat o provedení daného výkonu nezávislému a ve věci nezaujatému orgánu (kupříkladu soudu).

Ustanovení § 27 zákona o péči o zdraví lidu stanovovalo možnost provedení sterilizace toliko se souhlasem nebo na vlastní žádost osoby, které měla být sterilizace provedena, a to za podmínek stanovených Ministerstvem zdravotnictví. Zákon o péči o zdraví lidu bližší podmínky provedení sterilizace neupravoval a odkazoval na prováděcí předpis, který tyto specifikoval a precizoval. Lze však uvést, že sterilizaci v dikci zákona o péči o zdraví lidu bylo možné provést pouze za souhlasu pacienta, neboť v případě jeho žádosti lze takový souhlas dovést. Provedení sterilizačního zákroku bez souhlasu pacienta bylo i za účinnosti zákona o péči o zdraví lidu protiprávní.

Ustanovení § 27c zákona o péči o zdraví lidu zakládalo nutnost předchozího písemného souhlasu u každého lékařského výkonu, který není v bezprostředním zájmu osoby, které má být proveden. I když se ještě dnes v literatuře i judikatuře běžně uvádí, že sterilizace je zákrokem, který není v bezprostředním zájmu pacienta, bylo již v kapitole 1.1. vysvětleno, že nepochybně existují případy, kdy lze sterilizační zákrok hodnotit jako v bezprostředním zájmu dotčené osoby (např. pokud by danými okolnostmi byl zánět vejcovodů jako zdroj sepse). Protože však není blíže specifikováno, co konkrétně je „v bezprostředním zájmu“ a ani další okolnosti pro aplikaci tohoto ustanovení (např. že by byl pacient ve stavu neumožňujícím poskytnout souhlas), domnívám se, že dané ustanovení umožňuje určité ohýbání práva, kdy vyžadování předchozího písemného souhlasu je podmíněno okolnostmi zákroku, nikoliv výlučně jeho povahou. Tedy teoreticky by nemusel být vyžadován souhlas se sterilizací, i přestože by dotčená osoba byla ve stavu, kdy by byla schopná jej poskytnout, ale kvůli okolnostem způsobujícím, že sterilizační zákrok je v bezprostředním zájmu dotčené osoby, nebude její názor (a souhlas) zjišťován. Tímto

---

¹⁵⁷ Způsobilost k právním úkonům byl právní pojem používaný zákonem č. 40/1964 Sb. občanský zákoník, který byl s přijetím občanského zákoníku nahrazen pojmem svéprávnost. Podle nové právní úpravy již není možné zbavení takové způsobilosti, ale pouze za zákonem stanovených podmínek její omezení.

ustanovením samozřejmě není dotčena nezbytnost získání souhlasu ke sterilizaci podle předchozího odstavce.

Byť byl zákon o péči o zdraví lidu účinný až do roku 2012, kvůli jeho jednoduchosti a obsahovým nedostatkům jej lze hodnotit již pro tehdejší potřeby poskytování zdravotních služeb, resp. zdravotní péče, jako nepostačující. Zcela nevhodným bylo odkázání podmínek pro provedení sterilizace na podzákonný právní předpis, kdy to bylo Ministerstvo zdravotnictví a nikoliv zákonodárce, kdo takto zásadní podmínky určoval. Pokud by zákon o péči o zdraví lidu obsahoval alespoň rámec či nastínění takových podmínek, a podzákonný právní předpis by tyto v jeho mezích pouze precizoval, nebylo by téměř možné takovou právní úpravu kritizovat. Jako pozitivní lze ale shledat právní úpravu zákona o zdravotních službách doplněný o příslušná ustanovení zákona o specifických zdravotních službách, která zákon o péči o zdraví lidu nahradila, a vyvarovala se zásadním chybám, který právě zákon o péči o zdraví lidu obsahoval.

3.2. Směrnice č. 1/1972 Věstník MZ

Ministerstvo zdravotnictví na základě zmocnění § 27 zákona o péči o zdraví lidu vydalo směrnici č. 1/1972 Věstník MZ, prostřednictvím níž stanovilo podmínky pro provádění sterilizací pro obě pohlaví. Směrnice v příloze obsahovala seznam indikací, které mohou být důvodem k provedení sterilizace. Tato směrnice byla s účinností od 2. listopadu 2012 zrušena vyhláškou č. 340/2012 Sb.

Ustanovení § 1 směrnice č. 1/1972 Věstník MZ definovalo, co je to sterilizace a jaké znaky provedení takového zákroku vykazuje. Tedy že se jedná o lékařský výkon, který zabraňuje plodnosti, aniž by došlo k poškození nebo odstranění pohlavních žláz. Znění této definice se příliš neliší od té uvedené v § 12 věty první zákona o specifických zdravotních službách, která je podrobně rozebrána v kapitole 1.1.

Ustanovení § 2 směrnice č. 1/1972 Věstník MZ umožňovalo provedení tohoto zákroku výlučně na vlastní žádost nebo se souhlasem pacienta, pročež současně taxativně uvádělo případy, kdy bylo tento možné provést. Povaha daného ustanovení neumožňovala rozšiřovat uvedené podmínky, tedy nejenže nebylo možné provést sterilizaci bez souhlasu či žádosti pacienta, ale i bez naplnění některého z uvedených případů, i kdyby daná osoba se sterilizací souhlasila. Vzhledem k tomu, že § 2 písm. b) až f) směrnice č. 1/1972 Věstník MZ odkazovalo na indikace, které mohou být důvodem k provedení sterilizace, byly tyto blíže specifikovány v příloze směrnice č. 1/1972 Věstník MZ. Ustanovení § 2 písm. g) směrnice č. 1/1972 Věstník MZ odkazovalo na podmínky pro umělé přerušování těhotenství ze zdravotních důvodů, v tomhle ohledu byly tak indikace pro provedení sterilizace stejné jako pro umělé přerušování těhotenství. V této otázce je

současná právní úprava značně benevolentnější, neboť nyní je možné provést sterilizaci i z jiných než zdravotních důvodů, a to pouze za předpokladu, že pacient dovršil věku 21 let a nebrání-li jejímu provedení závažné zdravotní důvody. Aktuální právní úprava neobsahuje v případě provádění sterilizace z jiných než zdravotních důvodů žádný seznam indikací, který by musel pacient naplňovat.

Ustanovení § 4 směrnice č. 1/1972 Věstník MZ naopak uvádělo, že sterilizaci nelze povolit kvůli existenci kontraindikací, jimiž se rozuměly všechny chorobné stavy nepřipouštějící chirurgický zákrok. Rovněž toto ustanovení nařizovalo, že před samotným zákrokem je pacient povinen podstoupit celkové interní vyšetření. O tom, byla-li sterilizace indikována, rozhodoval podle § 5 směrnice č. 1/1972 Věstník MZ buď vedoucí lékař nebo lékařská komise, a to v závislosti na druhu případu podle § 2. Současně toto ustanovení explicitně uvádělo nároky na personální složení lékařské komise, pročež nepřipouštělo odchýlení se od takto stanoveného personálního složení sterilizační komise. Měla-li být provedena sterilizace z genetických důvodů (tedy podle § 2 písm. c) a d) směrnice č. 1/1972 Věstník MZ), byla sterilizační komise povinna vyžádat si stanovisko genetické komise při endokrinologické sekci Československé lékařské společnosti J. E. Purkyně.

Žádost o provedení sterilizace mohla být podána buď samotným pacientem, nebo s jeho souhlasem ošetřujícím lékařem, přičemž v obou případech musela být naplněna písemná forma takové žádosti. Daná žádost se adresovala předsedovi sterilizační komise místně určené podle adresy trvalého pobytu, příp. sídla pracoviště nebo školy navštěvující pacientem. Žádost musela být řádně odůvodněna. Nebylo ji možné podat z důvodu podle § 2 písm. a) směrnice č. 1/1972 Věstník MZ. Byla-li pacientem nezletilá osoba či osoba s omezenou způsobilostí k právním úkonům, vyžadoval se k podání žádosti i souhlas jejího zákonného zástupce. Byla-li pacientem osoba se zcela zbavenou způsobilostí k právním úkonům, podával danou žádost její zákonný zástupce. Byla-li pacientem osoba způsobilá k právním úkonům z důvodu duševní nemoci, vyžadoval se souhlas opatrovníka ustanoveného soudem zvlášť pro tento účel. Po obdržení žádosti byl předseda komise povinen bezodkladně zajistit u členů sterilizační komise potřebné vyšetření pacienta a současně mu sdělit, kam a kdy se měl dostavit pro absolvování daných vyšetření. Ta byla potřeba provést v takovém časovém úseku, aby nejpozději do třech týdnů po obdržení žádosti měl předseda sterilizační komise odborné posudky a mohl tak svolat komisi k samotnému projednání žádosti. Podání žádosti nebylo limitováno státním občanstvím, tedy mohla být podána a sterilizace povolena i cizímu státnímu příslušníku, pokud na území Československa dlouhodobě pobýval.

Po projednání žádosti sterilizační komisí jí tato buď povolila, bylo-li zjištěno, že je sterilizace indikována, nebo zamítnuta, bylo-li zjištěno, že indikována není. O každém projednání žádosti byl předseda sterilizační komise povinen pořídit protokol, který musel obsahovat náležitosti uvedené v § 10 směrnice č. 1/1972 Věstník MZ. Byla-li žádost pacienta povolena, poslal jej předseda sterilizační komise s doporučením na urologické nebo chirurgické oddělení, jehož vedoucí byl členem sterilizační komise. Předseda sterilizační komise současně na dané pracoviště zaslal opis protokolu, jenž se stal součástí chorobopisu. Ustanovení § 11 směrnice č. 1/1972 Věstník MZ vyžadovala před samotným provedením zákroku písemné prohlášení pacienta, příp. jeho zákonného zástupce či opatrovníka, že s provedením sterilizace souhlasí a že bere na vědomí povahu sterilizačního zákroku s ohledem na jeho reparabilní podstatu, o čemž musel být pacient poučen. Byla-li žádost zamítnuta, sdělil tuto skutečnost předseda sterilizační komise pacientovi, příp. zákonnému zástupci či opatrovníkovi, a poučil jej o možnostech přezkoumání takového zamítavého rozhodnutí podle § 77 zákona o péči o zdraví lidu.

Protiprávnost provedení sterilizace mohla spočívat podle tohoto ustanovení v různých aspektech. Především jím mohla být absence souhlasu pacienta či zákonného zástupce nebo opatrovníka v závislosti na okolnostech, nedostatky žádosti, provedení sterilizace z jiného důvodu než podle § 2 písm. a) – g) směrnice č. 1/1972 Věstník MZ, ale rovněž opomenutí jakékoliv náležitosti stanovené touto směrnicí (např. nedodržení personálních požadavků na složení sterilizační komise, nevyhotovení protokolu o projednání žádosti sterilizační komisí či její nezaslání příslušnému pracovišti, kde měla být sterilizace provedena).

Byť tento podzákoný právní předpis upravoval podmínky provedení sterilizace poměrně komplexně, je třeba takové právní úpravě vytknout deficit jakéhokoliv postihu osob zúčastněných na procesu projednávání žádosti či samotného provádění sterilizačního výkonu. Zatímco zákon o specifických zdravotních službách obsahuje ustanovení o přestupcích, o kterých je pojednáno v kapitole 2.3.4., tehdejší právní úprava nic takového neznala. Přestože je třeba hodnotit znění směrnice č. 1/1972 Věstník MZ v kontextu tehdejší doby, kdy bylo právo společnosti nadřazeno právu jedince, nelze nezkritizovat obligatorní rozhodování o indikaci sterilizace jinou osobou, než je pacient. V případě neshledání indikací pro provedení zákroku totiž nebyl na jeho vůli být sterilizován brán zřetel. Současně je však třeba pochválit důraz na písemnou formu projevu vůle pacienta, kdy jak při podání žádosti/souhlasu s žádostí, tak udělení souhlasu se sterilizací před samotným zákrokem byla vyžadována právě tato forma.

3.3. Vyhláška č. 152/1988 Sb.

Ministerstvo zdravotnictví a sociálních věcí ČSSR vydalo vyhlášku č. 152/1988 Sb., která byla s účinností od 27. května 1991 zrušena vyhláškou ministerstva práce a sociálních věcí České republiky č. 182/1991 Sb., kterou se provádí zákon o sociálním zabezpečení a zákon České národní rady o působnosti orgánů České republiky v sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů.

Ustanovení § 35 vyhlášky č. 152/1988 Sb. zakotvovalo možnost poskytnutí zvláštního jednorázového peněžitého příspěvku nebo i věcné dávky občanům, kteří se podrobili lékařskému zákroku podle zvláštního právního předpisu v zájmu zdravé populace a k překonání nepříznivých životních poměrů rodiny. Tu jim mohl poskytnout okresní národní výbor, a to do jednoho roku po provedení lékařského zákroku. Podle § 31 odst. 4 byla stanovena maximální výše jednorázové peněžité dávky až do 10.000 Kčs, v případě věcné dávky byla tato stanovena až do výše 5.000 Kčs, ve výjimečných případech mohla činit maximální výše věcné dávky 10.000 Kčs. Toto ustanovení se vztahovalo právě i na podstoupení zdravotního výkonu zabraňujícího plodnosti.

Ve znění tohoto ustanovení je neskrytě ukázán eugenický charakter důvodu k podstoupení sterilizace a odměny za její provedení. Zakotvení takové dávky a příspěvku odůvodněné „zájmem zdravé populace“ přímo v podzákoném právním předpisu lze označit za dosti odvážné, přičemž je zřejmé, že se tehdejší režim takovými praktiky ani netajil. Z hlediska aktuální náhrady újmy z protiprávních sterilizací však hodnotím existenci takového ustanovení obsažené ve vyhlášce spíše pozitivně, neboť podle mého názoru by se mnohem hůře prokazovalo obdržení dávky takové povahy na základě interního předpisu namísto toho podzákoného.

4. Náhrada újmy z protiprávních sterilizací v rovině občanskoprávní

Náhrada újmy v občanskoprávním řízení představuje základní a bezvýjimečně zaručující možnost domoci se kompenzace za újmu z protiprávní sterilizace. Ne každá protiprávní sterilizace totiž dosahuje intenzity trestného činu či přestupku, tudíž použití norem trestního a správního práva ve věci je významně omezené. Protiprávní sterilizací dochází k zásahu do osobnostních práv požívající ochrany jako součást všeobecných osobnostních práv, ovšem dílčí tato práva se mohou v závislosti na okolnostech případu lišit. Kvůli povaze zásahu bude pro náhradu újmy relevantní zejména § 2956 občanského zákoníku, avšak je třeba akcentovat, že občanský zákoník obsahuje i několik navazujících ustanovení upravujících zvláštní nároky poškozeného při zásahu do jeho dílčích přirozených práv;¹⁵⁸ v rámci tématu práce to bude zejména ublížení na zdraví dle § 2958 občanského zákoníku. I přestože existují názory,¹⁵⁹ že je vyloučena duplicitní náhrada újmy podle obecného ustanovení (§ 2956 občanského zákoníku) a ustanovení zvláštního (např. právě § 2958 občanského zákoníku) z důvodu jejich vztahu vyjádřeného zásadou *lex specialis derogat generali*, osobně s tímto nesouhlasím. Domnívám se, že se sice jedná o dva samostatné nároky, byť vycházející ze stejné škodní události, ovšem každý jiného charakteru, tudíž jejichž současné uplatnění není duplicitní, čímž mohou být uplatněny vedle sebe. Tétož názoru je kupříkladu Vojtek.¹⁶⁰ Optikou výše uvedeného se protiprávně sterilizovaná osoba podle mého názoru může v závislosti na okolnostech případu domáhat náhrady újmy na základě § 2956 občanského zákoníku i následujících ustanovení.

4.1. Náhrada újmy vzniklé v souvislosti s neoprávněným zásahem do osobnostních práv

Přirozená práva k lidské osobnosti jsou vrozená, nedotknutelná, nepřevoditelná, nezczitelná, nezrušitelná, působí *erga omnes* a mají osobní povahu.¹⁶¹ Stát je neuděluje, ale pouze respektuje a zajišťuje jejich ochranu. Osobnost člověka a jeho přirozená práva jsou spolu spjata a nelze je od sebe oddělovat, což vyplývá z § 81 odst. 1 věty první občanského zákoníku.¹⁶² Demonstrativní výčet těchto práv, které požívají ochrany, je uveden v odst. 2 téhož ustanovení. Ochrany požívá i osobnostní právo na fyzickou a psychickou integritu člověka, které je uvedeno v navazujícím ustanovení § 91 a násl. občanského zákoníku. V případě neoprávněného zásahu do přirozených

¹⁵⁸ PAVELEK, O. *Náhrada nemajetkové újmy na zdraví a usmrcení*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2020, s. 14.

¹⁵⁹ Např. PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2019, s. 140.

¹⁶⁰ § 2958. In: ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník: Komentář, Svazek VI, (§ 2521-3081)*. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2024-10-22]. ASPI_ID KO89_f2012CZ. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.

¹⁶¹ MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník. Velký komentář. Svazek I § 1 – 117*. Praha: Leges, 2013, s. 509.

¹⁶² PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2019, s. 133.

práv pak občanský zákoník upravuje několik nároků proti škůdci, z nichž jedním z nich je právě ten na náhradu újmy.¹⁶³ Náhrada újmy se pak neodčiňuje při úplně každém zásahu do osobnostních práv, ale pouze pokud oním neoprávněným zásahem došlo k újmě na přirozeném právu člověka chráněném první částí občanského zákoníku, což vyplývá z § 2956 občanského zákoníku. K tomu je třeba doplnit, že ne všechny stránky osobnosti mají přirozenoprávní původ, ovšem ty zasáhnuší v případě protiprávních sterilizací jej nepochybně mají.

Protiprávní sterilizací může být zasaženo do osobnostních práv různými způsoby, neboť neoprávněnost zásahu i jeho forma může být v závislosti na jednotlivých případech rozličná. Zatímco v minulosti šlo zejména o absenci svobodného a informovaného souhlasu, dnes to bude spíše z důvodu postupu *non lege artis*.¹⁶⁴ Dlužno ovšem doplnit, že k zásahu do osobnostních práv může dojít i jednáním *lege artis*, tedy i v případě medicínsky správného zákroku může dojít do zásahu do jiné složky osobnostních práv (např. důstojnosti, soukromí), tudíž je třeba vždy zkoumat všechny složky osobnostních práv jednotlivě.¹⁶⁵ I přestože tedy v případě protiprávních sterilizací typicky dochází k újmě i na jiných chráněných statcích osobnostních (např. důstojnost, vážnost, svoboda, právo na rodinný a soukromý život), zajisté nejvýznamnějším je zásah do fyzické a psychické integrity člověka. Ovšem ne každý zásah do fyzické a psychické integrity člověka bezděčně způsobuje poškození zdraví – kupříkladu provedení sterilizace při absenci informovaného souhlasu může být zásahem do fyzické integrity, aniž by byla způsobena újma na zdraví.¹⁶⁶ Kvůli variabilitě zasáhnuších statků je tak při uplatňování nároku na náhradu újmy nezbytné vycházet z individuálních rozměrů každého jednotlivého případu. Zásahu do osobnostních práv v případě protiprávních sterilizací se spíše optikou následků a zdravotních komplikací, které takový zákrok může mít, věnuje i kapitola 1.1.3.

Ustanovení § 2956 občanského zákoníku je tzv. asistenčním ustanovením či tzv. nesamostatnou skutkovou podstatou, které se uplatní, až jsou-li splněny zákonné předpoklady pro vznik povinnosti k náhradě újmy.¹⁶⁷ Dané ustanovení totiž upravuje toliko rozsah náhrady újmy při zásahu do přirozených práv, ovšem jeho použití je vázáno na skutkové podstaty, které občanský zákoník vymezuje v předchozích částech, pochopitelně tyto musí chránit zasažené osobnostní právo. Obecně důvodem vzniku povinnosti k náhradě újmy je porušení dobrých mravů,

---

¹⁶³ PAVELEK, O. *Náhrada nemajetkové újmy na zdraví a usmrcení*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2020, s. 13.

¹⁶⁴ NĚMEČKOVÁ, J. *Uplatňování nároku na náhradu nemajetkové újmy v medicínsko-právních sporech*. Diplomová práce, vedoucí Prchal, P. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Právní fakulta, Katedra občanského práva, 2021, s. 23.

¹⁶⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 3223/2011 ze dne 14. května 2013.

¹⁶⁶ ŽDÁREK, R., TĚŠINOVÁ, J., ŠKÁROVÁ, M., WALTR, R., PÚRY, F. a kol. *Metodika odškodňování imateriálních újem na zdraví*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2015, s. 56.

¹⁶⁷ HAVLÍČKOVÁ, J. *Náhrada při újmě na přirozených právech člověka*. Rigorózní práce, vedoucí Dvořák, J. Praha: Univerzita Karlova, Právníká fakulta, Katedra občanského práva, 2016, s. 44.

zákona a smluvní povinnosti.¹⁶⁸ Občanský zákoník obsahuje další zvláštní skutkové podstaty náhrady újmy, v rámci tématu práce přichází v úvahu zejména použití vadné věci¹⁶⁹ a škoda způsobená informací nebo radou.^{170 171} Byť by všechny tyto důvody vzniku povinnosti k náhradě újmy mohly čistě hypoteticky v rámci protiprávních sterilizací vzniknout, nedomnívám se, že tomu tak v praxi bude. Relevantním tak podle mého názoru bude především porušení zákona a porušení smluvní povinnosti (k protiprávní sterilizaci dojde při poskytování zdravotních služeb, tedy především ve vztahu založeném smlouvou o péči o zdraví dle § 2636 občanského zákoníku). Protiprávnost bude zejména dána porušením ustanovení upravujících podmínky sterilizace dle zákona o specifických zdravotních službách, tak postupem *non lege artis*. K odpovědnosti u postupu *non lege artis* lze uvést, že existují různé názory, je-li odpovědnost v takovém případě vyvozována na základě porušení zákona či smlouvy. Zajisté je však vždy možné domáhat se náhrady újmy výlučně z jednoho titulu, přičemž kvůli procesní vhodnosti lze doporučit právě nárok vyplývající ze smluvní povinnosti.¹⁷² Přesto kvůli striktním podmínkám pro provedení sterilizací dle zákona o specifických zdravotních službách, tak postupu *non lege artis* jakožto porušení zákonného práva na ochranu osobnosti dle § 81 občanského zákoníku,¹⁷³ bude v případě jejich porušení uplatnitelná odpovědnost vyplývající z porušení právě zákona, tudíž lze konstatovat, že uplatnění nároku dle § 2910 občanského zákoníku bude v rámci protiprávních sterilizací v praxi široce využitelné.

4.1.1. Prvky odpovědnosti

Povinnost k náhradě újmy obecně vzniká při naplnění obligatorních znaků, kterými jsou protiprávnost, újma, příčinná souvislost mezi protiprávním činem a újmou; v případě porušení zákonné povinnosti je pak vyžadováno i zavinění. Jedná se o předpoklady, jejichž naplnění zakládá odpovědnostní vztah mezi škůdcem a poškozeným. Absencí byť jednoho z nich povinnost k náhradě újmy nevzniká.¹⁷⁴

---

¹⁶⁸ § 2909, § 2910 a § 2913 občanského zákoníku.

¹⁶⁹ § 2936 občanského zákoníku.

¹⁷⁰ § 2950 občanského zákoníku.

¹⁷¹ VALUŠ, A. *Civilní spory mezi lékařem a pacientem*. 1. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 66-67.

¹⁷² HYNČICOVÁ, J. *Kauzální nexus mezi postupem non lege artis a vznikem újmy při poskytování zdravotní péče*. Diplomová práce, vedoucí Bezouška, P. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Právnická fakulta, Katedra občanského práva, 2019.

¹⁷³ VALUŠ, A. *Civilní spory mezi lékařem a pacientem*. 1. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 113.

¹⁷⁴ To samozřejmě neplatí absolutně, neboť existují skutkové podstaty, na základě nichž vzniká povinnost k náhradě újmy, které kupříkladu nepředpokládají protiprávnost. Ovšem porušení zákona a smluvní povinnosti je natolik v praxi časté, že i Nejvyšší soud ve svých rozhodnutích používá protiprávnost jako obligatorní prvek. Tedy v případě skutkových podstat porušení zákona a smluvní povinnosti je protiprávnost vyžadována vždy.

4.1.1.1. Protiprávnost

Protiprávností je nesoulad jednání škůdce s objektivním právem, tedy jednání porušující nějakou právní povinnost. V případě deliktní odpovědnosti se jedná o jednání porušující povinnost stanovenou zákonem, přičemž se může projevat jakožto protiprávní jednání zasahující do absolutního práva, tak protiprávní jednání porušující ochranný účel normy.¹⁷⁵ V rámci tématu práce se mohou objevit obě tyto skutkové podstaty. V případě smluvní odpovědnosti se pak jedná o porušení povinnosti převzaté smlouvou.¹⁷⁶ Protiprávní jednání může mít formu opomenutí, tak konání. Obě tyto podoby jednání jsou možné i v rámci protiprávních sterilizací, byť *stricto sensu* lze sterilizaci provést toliko konáním, avšak protiprávnost může spočívat i v opomenutí (např. v absenci poučení pacienta a nezískání svobodného a informovaného souhlasu, postupu *non lege artis* spočívajícím ve výkonu zákroku povahou *ultimum refugium* za současného přeskočení předchozích doporučených postupů). Protiprávnost však podléhá korektivu v podobě okolností vylučujících protiprávnost, při jejichž naplnění se na protiprávní jednání hledí, jako by bylo v souladu s právem. V rámci protiprávních sterilizací bude podle mého názoru právě protiprávnost činu stěžejním argumentem, jehož nesplnění bude škůdce tvrdit. Zatímco v minulosti docházelo k úmyslným protiprávním sterilizacím, dnes to bude podle mého názoru spíše důsledek jednání, které je rozporné se zákonnou povinností či zákazem, nikoliv však primární účel takového jednání.

V souvislosti s tím je třeba zmínit institut obrácení důkazního břemene, který může být v medicínsko-právních případech aplikován, jehož následkem je v podstatě presumování protiprávního jednání jakožto jednoho z předpokladů vzniku újmy. Z nálezu Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 14/17 ze dne 9. května 2018 vyplývá, že soud je povinen zvážit obrácení důkazního břemene ohledně prokazování, pokud poskytovatel zdravotních služeb porušil svou povinnost vést řádně zdravotnickou dokumentaci. K tomu může přistoupit až jako *ultima ratio*, pokud tvrzení žalobce nejde jiným způsobem prokázat (např. uložení vyšetřovací povinnosti žalovanému dle § 129 odst. 2 OSŘ). Ústavní soud tuto praxi podpořil v nálezu sp. zn. I. ÚS 1785/21 ze dne 28. června 2022, kdy pro strohost lékařské zprávy nebylo možné posoudit, postupoval-li lékař *lege artis* či nikoliv. I v takovém případě je možné za splnění judikatorních podmínek obrácení důkazního břemene.

---

¹⁷⁵ HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2014, s. 1537-1561.

¹⁷⁶ ŠUSTEK, P., HOLČAPEK, T. *Zdravotnické právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 314.

4.1.1.2. Příčinná souvislost

Dalším obligatorním znakem je příčinná souvislost mezi protiprávním jednáním škůdce a vzniknuvší újmou jakožto vztah porušení povinnosti a následku. Je-li jednání škůdce a újma ve vzájemném poměru příčiny a následku, je vztah příčinné souvislosti naplněn.¹⁷⁷ Prostřednictvím příčinné souvislosti je možné určit příčinu vzniku újmy, identifikovat kauzální děj (řetězec) a mnohdy i zjistit škůdce povinného k náhradě újmy. Pro konstatování příčinnosti existuje několik teorií, kterými se podrobně zabýval Nejvyšší soud v rozsudku č. j. 23 Cdo 2144/2023-381 ze dne 17. dubna 2024. Zřejmě nejvýznamnější jsou dvě teorie, a to teorie podmínky, která stojí na tezi, že protiprávní jednání musí být skutečnou příčinou daného následku, tedy její podstatou je prosté porovnání vztahů určitých jevů – protiprávního jednání a následku.¹⁷⁸ Druhou je teorie adekvátní příčinné souvislosti, kterážto vychází z předvídatelnosti následku s ohledem na obecné zkušenosti a pravděpodobnost, tedy zda by bylo možné vůbec předvídat, že dané jednání bude mít takový škodlivý následek. Soudy zpravidla používají kombinaci obou těchto teorií.¹⁷⁹

V praxi je často kladen důraz na prokázání existence příčinné souvislosti „s praktickou jistotou“, tedy je vyžadována poměrně vysoká úroveň podání důkazu, většinou nestačí pouze tvrzení o možném vzniku újmy.¹⁸⁰ Obecně platí, že prokazování příčinné souvislosti je v případě medicínsko-právních sporů tím obtížnějším, přičemž podle mého názoru tomu bude u protiprávních sterilizací navzdory snadno zjistitelnému následku taky tak. To je umocněno i tím, že prvek protiprávnosti sterilizace může být skutečně různorodý. Nadto je to právě poškozený, kdož musí příčinnou souvislost prokázat, čímž je jeho postavení značně oslabeno. Z judikatury však vyplývá, že právě z těchto důvodů je v medicínsko-právních sporech možné přijmout adekvátnější a realističtější výklad „způsobení škody“ ve vztahu k prokazování příčinné souvislosti. Soudy tak v těchto sporech nemusí lpět na „stoprocentním“ prokazování, kteréžto je nereálné, nedosažitelné a neudržitelné.¹⁸¹

---

¹⁷⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 3285/2015 ze dne 15. srpna 2017.

¹⁷⁸ VALUŠ, A. *Civilní spory mezi lékařem a pacientem*. 1. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 88-89.

¹⁷⁹ VALUŠ, A. *Civilní spory mezi lékařem a pacientem*. 1. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 90-91.

¹⁸⁰ HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2014, s.1537-1561.

¹⁸¹ Usnesení Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1919/08 ze dne 12. srpna 2008.

4.1.1.3. Zavinení

Zavinení je vnitřní vztah škůdce k jednání bezprostředně vedoucímu ke vzniku újmy.¹⁸² Zavinení je vyžadováno právě v případě porušení zákona, nikoliv v případě porušení smluvní povinnosti.¹⁸³ Zavinení se v závislosti na existenci rozumové a volní složky dělí na nedbalost (nevědomou a vědomou) a úmysl (přímý a nepřímý). Jednotlivé stupně zavinení mohou ovlivňovat použitá pravidla vztahující se právě k náhradě újmy.¹⁸⁴ Je třeba akcentovat, že zákon však může ve zvlášť stanovených případech určit, že škůdce je povinen k náhradě škody i bez zavinení. Zjištění zavinení je v praxi obtížné, neboť jako takové je psychické povahy, tudíž nikdy nelze s jistotou přesně zjistit. Rozhodné tak jsou vnější okolnosti při spáchání činu.¹⁸⁵ K tomu je třeba doplnit domněnku nedbalosti vyjádřenou v § 2911 občanského zákoníku, tedy reálně bude právě na škůdci, aby prokázal, že způsobenou újmu nezavinil. V praxi tak bude zjišťování zavinení kvůli objektivní odpovědnosti v případě porušení smluvní povinnosti a domněnce nedbalosti v případě porušení zákonné povinnosti spíše tím méně významným – samozřejmě optikou poškozeného.¹⁸⁶

4.1.1.4. Újma

Újma je škodlivým následkem, který vznikne ve sféře poškozeného jakožto konsekvence protiprávního jednání škůdce. Může mít formu materiální a nemateriální, přičemž obě jsou podrobně popsány v následujících kapitolách.

4.1.2. Majetková újma

Majetkovou újmu je újma na jmění, nikoliv však výlučně na majetku,¹⁸⁷ která vznikla poškozenému v důsledku protiprávního jednání škůdce. Účelem je vyrovnat rozdíl mezi stavem, který by tu byl, pokud by nedošlo ke skutečnosti vyvolávající škodu, a stavem, který tu je v důsledku této skutečnosti. V rámci majetkové újmy se hradí skutečná škoda a ušlý zisk, přičemž uplatnění obou těchto institutů je na sobě nezávislé.¹⁸⁸ Skutečná škoda představuje ztrátu či snížení jmění poškozeného, včetně nákladů vynaložených k navrácení vzniklé škody do původního stavu.¹⁸⁹ V rámci medicínsko-právních sporů to budou typicky náklady léčby a náklady péče

¹⁸² ACHOUR, G., PELIKÁN, M. *Náhrada škody a nemajetkové újmy v občanskoprávních a obchodních vztazích*. 1. vydání. Ostrava: Key Publishing, 2015, s. 22.

¹⁸³ Byť v případě porušení smluvní povinnosti není vyžadováno zavinení, existují liberační důvody, pro které je možné se odpovědnosti zprostit.

¹⁸⁴ HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2014, s. 1537-1561.

¹⁸⁵ HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2014, s. 1537-1561.

¹⁸⁶ VALUŠ, A. *Civilní spory mezi lékařem a pacientem*. 1. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 94.

¹⁸⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 986/2001 ze dne 20. února 2003.

¹⁸⁸ § 2952 občanského zákoníku.

¹⁸⁹ Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 548/99 ze dne 20. listopadu 2000.

o osobu poškozenou a její domácnost. Ušlým ziskem je pak to, oč nedošlo ke zvětšení jmění poškozeného, i když by bylo možné s vysokou pravděpodobností očekávat. Tím by kupříkladu mohla být ztráta výdělků po dobu pracovní neschopnosti.¹⁹⁰ Povinnost náhrady újmy v sobě vždy zahrnuje povinnost k náhradě škody.¹⁹¹ V rámci tématu práce nebude majetková újma pro poškozeného natolik zajímavá jako nemajetková, to ostatně platí téměř u všech medicínsko-právních sporů.

4.1.3. Nemajetková újma

Nemajetková újma se neprojevuje ve sféře jmění poškozeného, ale naopak vzniká působením na tělesnou a duševní integritu člověka.¹⁹² Je tak ve své podstatě abstraktním pojmem, za níž lze považovat jakoukoliv skutečnost, kterou poškozený shledává jako své osobní neštěstí, nepohodlí či další nežádoucí účinky spjaté se zásahem do svých přirozených práv.¹⁹³ Na rozdíl od majetkové újmy nárok na nemajetkovou újmu náleží pouze poškozenému, ujednaly-li si to smluvní strany, případně stanoví-li tak zákon.¹⁹⁴ Právní úprava nemajetkové újmy se tak v mnohých ohledech od té majetkové liší, zejména s ohledem na možnosti uplatnění každé z nich, přesto je v občanském zákoníku zakotven jednotný postup pro posouzení, zda újma vznikla a kdo je povinen k její náhradě.¹⁹⁵ Ustanovením § 2956 občanského zákoníku vzniká škůdci povinnost náhrady nemajetkové újmy na přirozeném právu poškozeného, čímž tak dochází k zajištění nápravy materiální i nemateriální újmy právě v případě zásahu do osobnostních práv člověka.¹⁹⁶ Tedy i porušení smluvní povinnosti, které obecně samo o sebe vede toliko k náhradě majetkové újmy,¹⁹⁷ způsobuje v případě zásahu do osobnostních práv právo na náhradu nemajetkové újmy.¹⁹⁸

Nemajetkovou újmou jsou ve smyslu § 2956 občanského zákoníku i duševní útrapy. Jedná se o vnitřní trýznivé pocity, které mohou mít různý projev, intenzitu, délku a původ. Původce újmy na přirozených právech je tak povinen k odčinění jakýchkoliv těchto negativních projevů v psychické sféře oběti.¹⁹⁹ Ty však musí dosáhnout určité kvalifikované intenzity, neboť účelem

---

¹⁹⁰ ŽDÁREK, R., TĚŠINOVÁ, J., ŠKÁROVÁ, M., WALTR, R., PÚRY, F. a kol. *Metodika odškodňování imateriálních újem na zdraví*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2015, s. 15.

¹⁹¹ § 2894 odst. 1 občanského zákoníku.

¹⁹² Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 16/04 ze dne 4. května 2005.

¹⁹³ MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník IX. svazek § 2894-3081. Závazky z deliktů a z jiných právních důvodů*. Praha: Leges, 2018, s. 43.

¹⁹⁴ § 2894 odst. 1 a 2 občanského zákoníku.

¹⁹⁵ VALUŠ, A. *Civilní spory mezi lékařem a pacientem*. 1. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 66.

¹⁹⁶ HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2014, s. 1700-1701.

¹⁹⁷ § 2913 odst. 1 občanského zákoníku.

¹⁹⁸ ŠUSTEK, P., HOLČAPEK, T. *Zdravotnické právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 303.

¹⁹⁹ HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2014, s. 1700-1701.

náhrady nemajetkové újmy není satisfakce každého příkoří. Pro posouzení se používá test běžného člověka, o čemž blíže pojednává kapitola 4.1.5.5. Je ovšem třeba akcentovat, že duševní útrapy podle § 2956 občanského zákoníku nejsou nikterak spojeny s poškozením zdraví nebo ztrátou života; pokud vzniknuvší duševní útrapy mají svůj původ právě v zásahu do zdraví či života, bude příléhavým odčinění v rámci nároku na náhradu další nemajetkové újmy dle § 2958 občanského zákoníku.²⁰⁰ Rovněž není možné duplicitní odškodnění duševních útrap dle § 2956 a § 2958 občanského zákoníku. Přerostou-li však duševní útrapy v psychické utrpení, je možné se domáhat i nároku při újmě na zdraví.²⁰¹ Příkladem duševních útrap by optikou práce mohlo být ponížení či pocit méněcennosti vyvolaného zásahem do rodinného života kvůli sterilizaci.

4.1.4. Nemajetková újma na zdraví

Jelikož protiprávní sterilizací bude typicky způsobena újma na zdraví člověka, je třeba komentovat i zákonný rámec pro poskytování nemajetkové újmy spojené se zásahem do tělesné a duševní integrity člověka, při němž dochází k újmě na zdraví. Ustanovení § 2958 občanského zákoníku je totiž zvláštní úpravou navazující na obecné ustanovení § 2956 občanského zákoníku, přičemž z rozličných neoprávněných zásahů do přirozených práv upravuje tu část, kdy dochází právě k poškození zdraví.²⁰² Zdraví není pojmem zákonem definovaným, Pavelek odkazuje na vymezení Světové zdravotnické organizace, která jím shledává stav fyzické a duševní pohody.²⁰³ Ryška ho shledává jako součást integrity člověka, přičemž právo na zdraví jako součást osobnostního statusu jednotlivce.²⁰⁴ Doležal spatřuje ve zdraví složku tělesnou a duševní, pročež nemajetková újma může vzniknout zásahem do kterékoliv z nich, přičemž je nelze od sebe oddělovat, neboť zdraví je nepochybně stavem komplexním a zásah do jedné složky se jistě promítne do složky druhé.²⁰⁵ Je však třeba akcentovat, že ne každý zásah do tělesné a psychické integrity člověka je ublížením na zdraví. Samotný zásah totiž musí dosahovat určité intenzity a následku – zpravidla je vyžadována medicínsky zachytitelná porucha zdraví.²⁰⁶ Pro zásah na zdraví není vyžadováno, aby došlo přímo ke zhoršení zdravotního stavu, ale může jím být

²⁰⁰ Usnesení Nejvyššího soudu č. j. 7 Tdo 313/2023-1181 ze dne 19. dubna 2023.

²⁰¹ PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2019, s. 3112.

²⁰² § 2958. In: ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník: Komentář, Svazek VI, (§ 2521-3081)*. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2024-10-28]. ASPI_ID KO89_f2012CZ. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.

²⁰³ PAVELEK, O. *Náhrada nemajetkové újmy na zdraví a usmrcení*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2020, s. 18.

²⁰⁴ PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2019, s. 3116.

²⁰⁵ MELZER, F. a kol. *Občanský zákoník: velký komentář, svazek IX, § 2894-3081*. Praha: Leges, s. 508-509.

²⁰⁶ MELZER, F. a kol. *Občanský zákoník: velký komentář, svazek IX, § 2894-3081*. Praha: Leges, 2018, s. 992.

i ztráta očekávaného zlepšení, ke kterému došlo v důsledku chybného postupu poskytovatele zdravotních služeb.²⁰⁷ Optikou tématu práce může dojít k poškození zdraví různými způsoby, jakož může být zasažena složka tělesná i duševní, o čemž pojednává kapitola 1.1.3. Ustanovení § 2958 občanského zákoníku upravuje specifické druhy nemajetkové újmy, kterými jsou bolestné, náhrada za ztížení společenského uplatnění a tzv. další nemajetkové újmy.²⁰⁸

Bolestné je kompenzace za zásah do zdraví vyvažující plně vytrpěnou bolest. Bolest je Mezinárodní asociací pro studium bolesti definována jako *nepříjemný smyslový a emoční zážitek spojený se skutečným nebo potenciálním poškozením tkáně, nebo popisovaný výrazy pro takové poškození*.²⁰⁹ Bolest může mít povahu fyzickou, tak psychickou, může mít projevy vnitřní i vnější. Někdy lze vnímání bolesti s jistou pravděpodobností objektivizovat na základě oběhových projevů aktivace části vegetativního nervového systému (např. vysoký krevní tlak a zrychlený tep), zpravidla je však subjektivním prožitkem.

Náhrada za ztížení společenského uplatnění je náhradou na újmě za následky na zdraví, které mají trvalou povahu a prokazatelně nepříznivý vliv na realizaci poškozeného v jeho soukromém životě a ve společnosti.²¹⁰ Ustanovení § 2958 občanského zákoníku označuje podmínku pro uplatnění tohoto nároku, že je poškozením zdraví vyvolána „překážka lepší budoucnosti“. Cílem je tak nahrazení omezené či zcela ztracené možnosti žít plnohodnotný život v jeho nejrůznějších sférách a aspektech.²¹¹ Tyto následky mohou mít fyzickou či psychickou podobu a typicky budou vysoce individuální – tedy budou se projevovat u každého poškozeného jinak, a to i v případě stejného či obdobného zásahu do zdraví. Nárok na náhradu za ztížení společenského uplatnění bude v praxi zřejmě tím nejzajímavějším, neboť právě v jeho případě bývá odčinění nejvyšší.

Další nemajetkové újmy jsou sice explicitně uvedeny v § 2958 občanského zákoníku, ovšem bez bližší specifikace. Jedná se o nárok, který nelze klasifikovat ani jako bolestné, ani jako ztížení společenského uplatnění, ovšem současně se nejedná o nárok v případě zásahu do jiných osobnostních práv.²¹² Tedy jde o různorodé následky spojené se zásahem do zdraví a jeho léčbou, které však nevznikají pravidelně a zvyšují intenzitu utrpěné újmy na zdraví nad rámec obvyklého,

---

²⁰⁷ Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 2253/13 ze dne 9. ledna 2024.

²⁰⁸ VALUŠ, A. *Civilní spory mezi lékařem a pacientem*. 1. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 74.

²⁰⁹ International Association for the Study of Pain [online]. [cit. 2024-9-28]. Dostupné z: <https://www.iasp-pain.org/publications/iasp-news/iasp-announces-revised-definition-of-pain/>.

²¹⁰ Stanovisko občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu sp. zn. Cpjn 203/2010 ze dne 12. ledna 2011.

²¹¹ HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2014, s. 1703-1716.

²¹² PAVELEK, O. *Náhrada nemajetkové újmy na zdraví a usmrcení*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2020, s. 22.

příčemž nejde o přechodnou bolest, ani fyzickou a psychickou újmu trvalého charakteru.²¹³ Z judikatury vyplývá, že mohou být opravdu rozmanité a i značně široce pojaté (např. jím může být i nemožnost trávit Vánoce s rodinou či to, že poškozený není dočasně schopen se postarat o osobu blízkou, jež je závislá na jeho péči).²¹⁴ Typicky to však budou estetické újmy, komplikace spojené s léčbou nad rámec obvyklého či vícečetné operace. Valuš uvádí i újmu spočívající v zásahu do rodinného života např. při znemožnění reprodukční schopnosti poškozeného.²¹⁵ Je třeba akcentovat, že se jedná o zásah do rodinného života, nikoliv znemožnění reprodukční schopnosti jakožto následek poškození orgánu (vaječníků/dělohy/chámovodu), kteréžto by bylo typicky odškodňováno v rámci ztížení společenského uplatnění. Přesto se domnívám, že kvůli konkrétním okolnostem může být tato skutečnost podřazena i pod jiný nárok - pokud by totiž na zabránění reprodukčního sebeurčení bylo hleděno kupříkladu s ohledem na to, že v některých kulturách je plodnost výrazně prioritizována, kdy provedení sterilizace vyvolává určité sociální stigma,²¹⁶ jemuž poškozený musí navíc čelit, pak by se tato skutečnost měla podle mého názoru odškodňovat v rámci ztížení společenského uplatnění.

4.1.5. Způsob a rozsah náhrady újmy

Způsob náhrady újmy je v případě újmy majetkové a nemajetkové odlišný. Zvláštní pravidla se pak uplatní v případě nemajetkové újmy na zdraví.

4.1.5.1. Způsob a rozsah náhrady majetkové újmy

Podle § 2951 odst. 1 občanského zákoníku má být vznikuvší škoda primárně nahrazena uvedením do původního stavu a až sekundárně penězi, neboť takový postup odpovídá kompenzační funkci náhrady škody.²¹⁷ V penězích se pak hradí škoda, není-li uvedení do původního stavu možné či o to poškozený požádal. Takto zvolený postup je poměrně rozporný s evropským trendem v náhradě škody,²¹⁸ přesto je logicky zdůvodnitelný, neboť vhodněji odpovídá zájmům poškozeného. Zatímco naturální restitucí dojde k faktickému nahrazení škody, reálná restitucí pouze k jejímu vyrovnání penězi.²¹⁹

²¹³ Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 2245/2017 ze dne 1. listopadu 2017.

²¹⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 2635/2018 ze dne 2. května 2019.

²¹⁵ VALUŠ, A. *Civilní spory mezi lékařem a pacientem*. 1. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 76-77.

²¹⁶ TESAŘOVÁ, K., VODÁRENSKÁ, L. Lékaři ženám tvrdili, že jde o dočasnou antikoncepci, říká aktivistka a oběť násilné sterilizace Gorolová. *IROZHLAS.cz* [online]. [cit. 2024-07-22]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zivotni-styl/spolecnost/nasilna-sterilizace-elena-gorolova-bbc-dite-rom-nerom_1910041536_and.

²¹⁷ HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2014, s. 1496-1499.

²¹⁸ Např. podle Čl. 10:101 věty první PETL je náhrada škody peněžní platba, která má poškozenému nahradit škodu, jinak řečeno navrátit ho do stavu, pokud to jen penězi jde, ve kterém by byl, když by škodlivé jednání nebylo spácháno.

²¹⁹ HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2014, s. 1679-1688.

Nehradí se pouze vzniklá škoda, ale i ušlý zisk. Pro medicínsko-právní spory je, jak již bylo uvedeno v předchozích kapitolách, typická náhrada nákladů léčby, náhrada nákladů péče o osobu poškozenou a její domácnost a ztráta výtěžku po dobu pracovní neschopnosti. Rovněž je třeba akcentovat, že pro majetkovou újmu je charakteristická poměrně snadná vyčíslitelnost, kterou ovšem musí poškozený zpravidla uvést a prokázat.²²⁰

4.1.5.2. Způsob a rozsah náhrady nemajetkové újmy

U nemajetkové újmy je uvedení do původního stavu z podstaty věci vyloučené, tudíž poškozenému vzniká právo na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění.²²¹ Nejvyšší soud v rozsudku sp. zn. 25 Cdo 894/2018 ze dne 19. září 2018 uvedl: „u újmy, která nemá majetkový charakter, je vyloučeno uvedení do původního stavu, exaktní vyčíslení peněžité náhrady za tuto újmu je z povahy věci vyloučeno a normativní požadavek plného vyvážení utrpení je tedy iluzorní a nelze jej vykládat v tom smyslu, že by náhrada měla být co největší. Nastupuje proto satisfakce (zadostiučinění), která má alespoň zmírnit nepříznivé stavy vzniklé škodlivým zásahem do osobnostní sféry poškozeného, případně umožnit poškozenému, aby si těžko měřitelné a na peníze ne zcela exaktně převoditelné potíže nemajetkového charakteru vykompenzoval tím, že si pomocí finančních prostředků, případně předmětů či požitků pořízených za poskytnutou náhradu, zpříjemní či usnadní život.“ Zadostiučinění se poskytuje v penězích, není-li jiná forma odčinění dostačující.²²² Lze-li tedy vzniknuvší nemajetkovou újmu dostatečně účinně odčinit morální satisfakcí, má být prioritizována.²²³ V rámci protiprávních sterilizací to byla právě omluva, k níž soudy ukládaly povinnost poskytovatelům zdravotních služeb, u nichž byla předmětná sterilizace provedena (to ale bylo ovlivněno i promlčením práva na finanční kompenzaci v případě nemajetkové újmy dle tehdejší právní úpravy). Zajisté by ale přicházelo v úvahu i deklarování zásahu do osobnostních práv. Domáhat se lze vícero forem zadostiučinění za nemajetkovou újmu vedle sebe. Dlužno však dodat, že je to poškozený, kdož konkrétní volbu způsobu zadostiučinění v žalobním návrhu určuje.

Je-li nemajetková újma odčítána v penězích, je vyčíslení její výše ve srovnání se škodou poměrně obtížné z důvodu její složité objektivizovatelnosti a kvantifikovatelnosti. Rovněž se jedná o náhradu újmy při zásahu do osobnostních práv jiných než na zdraví, které je zpravidla

---

²²⁰ Výjimku z pravidla, že výši újmy určuje a prokazuje poškozený, představuje § 2955 občanského zákoníku, kdy bylo-li by určování přesné výše škody vysoce obtížné nebo nemožné, určí jí soud.

²²¹ § 2951 odst. 2 věty první občanského zákoníku.

²²² SVEJKOVSKÝ, J., VOJTEK, P., ARNOŠTOVÁ, L. a kol. *Zdravotnictví a právo*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2016, s. 361.

²²³ Důvodová zpráva k návrhu občanského zákoníku, k § 2951-2971. s. 576.

měřitelné pomocí odborných medicínských kritérií (např. diagnóza, délka léčení).²²⁴ Absence takových kritérií tak způsobuje vyčíslení peněžní satisfakce ještě obtížnější. Pro určení výše nemajetkové újmy v penězích se tak zpravidla uplatní postup dle § 136 OSŘ a soud určí konkrétní výši přiměřeného zadostiučinění dle své úvahy. Tedy výše přiměřeného zadostiučinění a metoda jejího výpočtu je ponechána na diskreci soudu, zákon pouze stanovuje zásady, podle nichž má soud při úvaze o přiměřenosti požadované satisfakce postupovat.²²⁵ Úvaha soudu pak musí být důsledně odůvodněna, jakož musí mít svůj základ ve zjištěném skutkovém stavu a zohledňovat právě zákonná kritéria pro poskytnutí přiměřeného zadostiučinění.

4.1.5.3. Způsob a rozsah náhrady nemajetkové újmy na zdraví

Náhrada nemajetkové újmy na zdraví je poměrně specifická, co se určování způsobu a výše týče, oproti náhradám nemajetkových újem na jiných osobnostních právech. Náhrada nemajetkové újmy na zdraví se totiž odčínuje toliko v penězích, jiný způsob náhrady není možný. Pro objektivizování vzniknuvší újmy se zpravidla v praxi učiní znalecký posudek, jehož účelem je na základě odborných znalostí posoudit charakter zdravotních obtíží. Soud pak u těchto výsledků znaleckého zkoumání zohlední okolnosti konkrétního případu, pročež při určení výše vezme v úvahu zákonem stanovené zásady. Pavelek dělí daná objektivizační kritéria dle osoby poškozené (věk; dosavadní život; rodina a partnerské vztahy; studium, profese a zaměstnání; záliby a volný čas; majetkové poměry; spoluodpovědnost; pohlaví, diskriminace a šikana) a na straně škůdce (míra zavinění; majetkové poměry), dlužno však dodat, že se nejedná o rigidní výčet.²²⁶ Ačkoliv lze na protiprávní sterilizace hledět (mimo jiné) jako na újmu na zdraví, kterou lze objektivně zjistit, nelze přehlédnout i rozdílné subjektivní vnímání jejich následků každým poškozeným, a i rozličné následky v závislosti na okolnostech případu. Z tohoto důvodu může být rozsah náhrady nemajetkové újmy na zdraví v případě protiprávních sterilizací skutečně rozmanitý.

Výše bolestného se předně určuje podle objektivně měřitelných kritérií, kterými jsou zejména intenzita a délka bolesti,²²⁷ za současného respektování principu plné náhrady újmy a zásady slušnosti a hlediska přiměřenosti. Princip plné náhrady újmy přichází v úvahu právě v případech, kdy není možné zajistit nápravu uvedením do původního stavu či je toto možné jen s neúměrnými obtížemi, přičemž v takovém případě je původce újmy povinen k plné kompenzaci. Tím je tak

---

²²⁴ PAVELEK, O. *Náhrada nemajetkové újmy na zdraví a usmrcení*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2020, s. 17.

²²⁵ SIVÁK, J. *Pilíře a limity ochrany osobnosti nejen ve dvacátém prvním století*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2023, s. 195.

²²⁶ PAVELEK, O. *Náhrada nemajetkové újmy na zdraví a usmrcení*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2020, s. 56-66.

²²⁷ HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2014, s. 1703-1716.

zajištěna účinná ochrana práva na tělesnou a duševní integritu podle Čl. 7 odst. 1 LZPS.²²⁸ Účelem zásady slušnosti je vytvoření prostoru pro rozumné a spravedlivé posouzení věci právě s ohledem na individuální okolnosti konkrétního případu. Je tedy na soudci, jakým způsobem a v jaké výši náhradu při ublížení na zdraví určí, vždy je však vázán elementárními požadavky, kterými jsou právě zásada slušnosti a maximální respektování požadavku na plnou náhradu újmy. Byť z jazykového výkladu § 2958 občanského zákoníku by mohlo vyplývat, že náhrada nemajetkové újmy na zdraví se až sekundárně odčiní podle zásad slušnosti, Ústavní soud akcentoval, že tomu tak není a že citované ustanovení se aplikuje jako jeden významový celek.²²⁹ Tedy zásada slušnosti je integrální součástí principu plné kompenzace.²³⁰

V souvislosti s tím je třeba doplnit, že nyní již neexistuje právní předpis, na základě něž by bylo možné konkrétní výši bolestného určit.²³¹ Pro samotnou výši bolestného je však významný dokument označený jako Metodika Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 občanského zákoníku) (dále jen jako „Metodika NS“), který ovšem není právně závazný a je tak v podstatě jen aplikační pomůckou soudům, aby objektivně podobné újmy byly odškodňovány srovnatelně.²³² Přesto lze tvrdit, že Metodika NS již byla implementována do rozhodovací praxe soudů. Navzdory tomu sama o sobě skutečně představuje pouze vodítko pro výpočet nemajetkové újmy na zdraví, přičemž je to vždy na posouzení soudců, zda konkrétní případ neodůvodňuje zjištěnou částku určitým způsobem modifikovat. Ti svá rozhodnutí musí rovněž řádně odůvodnit, a to včetně vyložení kritérií ovlivňující daný případ.²³³ Ústavní soud však praxi při používání Metodiky NS podrobil značné kritice, kdy především vytknul nepřipustné využívání znaleckého zkoumání při dokazování. Není to totiž znalec, kdož v rámci znaleckého posudku stanovuje a určuje náhradu nemajetkové újmy na zdraví, ale vždy právě soud. Znalecký posudek je tak pouze důkazem, který stejně jako každý jiný musí soud hodnotit při současném respektování zásady volného hodnocení důkazů.²³⁴ Mimochodem právě povaha Metodiky NS spočívající pouze v podpůrném podkladu pro stanovení konkrétní výše náhrady nemajetkové újmy na zdraví byla jedním

---

²²⁸ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2410/23 ze dne 20. prosince 2023.

²²⁹ Nález Ústavního soudu sp. zn. P1. ÚS 27/23 ze dne 13. března 2024.

²³⁰ KOČÍ, R. K základním funkcím náhrady nemajetkové újmy na zdraví. *Časopis zdravotnického práva a bioetiky*. 2024, 14 (1), s. 52-71.

²³¹ Základem pro určení výši bolestného podle předchozí právní úpravy byla vyhláška č. 440/2001 Sb., o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění. Ovšem tento koncept byl často předmětem kritiky kvůli zasahování moci výkonné do moci soudní. I přes nepochybnou právní jistotu bylo od tohoto konceptu s přijetím občanského zákoníku upuštěno.

²³² DOLEŽAL, T. Jak odškodňovat nemateriální újmy na zdraví? Principy a východiska. *Časopis zdravotnického práva a bioetiky*. 2015, 5 (2), s. 38–51.

²³³ Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 2578/19 ze dne 31. března 2020.

²³⁴ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1010/22 ze dne 8. března 2023.

z důvodů, proč Ústavní soud shledal větu druhou § 2958 občanského zákoníku ústavně konformní.²³⁵ Při samotném určení výše bolestného vychází Metodika NS z etiologického přístupu, který je založen na hodnocení bolesti podle postižení konkrétních orgánů nebo částí těla. Tím je pak vyjádřen stupeň bolesti jako újmy tělesné a duševní.²³⁶

Pro ztížení společenského uplatnění používá občanský zákoník pojem překážka lepší budoucnosti, přičemž je třeba zdůraznit, že výklad tohoto neurčitého pojmu je pro konkrétní případ výhradně odpovědností soudce, nikoliv znalce, jak tomu v praxi mnohdy bylo.²³⁷ Pro určení je tak zásadní srovnání aktivit, způsobu života a možností poškozeného před poškozením zdraví a po ustálení zdravotního stavu, včetně omezení plynoucích ze vzniknuvší situace. Metodika Metodiku NS lze použít jako určité východisko, nikoliv však zcela bezvýhradně. Ústavní soud apeloval, že se jedná o nezávaznou metodickou pomůcku, přičemž soudce by měl rozhodovat podle zákona, tedy podle zásady plné kompenzace a podle zásad slušnosti, vždy však musí být zvolené zadostiučinění přiměřené.²³⁸ V rámci tématu protiprávních sterilizací to bude zejména znemožnění reprodukčních schopností jakožto typický trvalý následek provedeného zákroku, ale individuálně se mohou objevit i jiné projevy. Kupříkladu bolest jakožto trvalý následek poškození zdraví, kdy žena po sterilizaci může trpět chronickou pánevní bolestí,²³⁹ se v takovém případě odškodňuje právě v rámci náhrady za ztížení společenského uplatnění, nikoliv bolestným.²⁴⁰ Ztížení společenského uplatnění se zpravidla vypočítává dle toho, v kolika procentech je poškozený omezen na životních aktivitách, resp. jakým procentním vyjádřením došlo ke ztrátě lepší budoucnosti. Metodika NS pro to obsahuje několik oblastí společenského zapojení, v jejichž rámci se procentuální vyjádření ztráty životních příležitostí evaluuje, a další různé hodnotící kategorie. To se děje po ustálení zdravotního stavu, ovšem dojde-li po uplatnění nároku ke zhoršení zdravotního stavu, lze se domáhat dalšího nároku na náhradu nemajetkové újmy za ztížení společenského uplatnění. Výchozí částkou pak je 400násobek průměrné hrubé měsíční mzdy za rok předcházející ustálení zdravotního stavu.²⁴¹

Stanovení další nemajetkové újmy je odlišné od bolestného a ztížení společenského uplatnění, což je dáno především její mimořádností. Nejde totiž o vytrpěnou bolest ani újmu trvalého

---

²³⁵ Nález Ústavního soudu sp. zn. P1. ÚS 27/23 ze dne 13. března 2024.

²³⁶ PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2019, s. 3118.

²³⁷ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1010/22 ze dne 8. března 2023.

²³⁸ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1010/22 ze dne 8. března 2023.

²³⁹ YUNKER, A.C. et al. "Incidence and risk factors for chronic pelvic pain after hysteroscopic sterilization." *Journal of minimally invasive gynecology* vol. 22,3 (2015): 390-4. doi:10.1016/j.jmig.2014.06.007. [online]. [cit. 2024-07-14]. Dostupné z: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4272330/>.

²⁴⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 3228/2014 ze dne 16. prosince 2015.

²⁴¹ PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2019, s. 3118.

charakteru, ale spíše specifické okolnosti způsobující vytrpěnou újmu závažnější nad rámec obvyklého či (až excesivně) vybočující se obvyklému způsobu léčby a stabilizaci zdravotního stavu.²⁴² Kvůli tomu nebude třeba vyhotovovat znalecký posudek ani jiná odborná vyjádření, ale právě zohlednit okolnosti daného případu.²⁴³ Soud je však i v tomto případě vázán zásadami při poskytování přiměřeného zadostiučinění. Z praxe vyplývá, že odčinění dalších nemajetkových újem nebývá příliš vysoké.

Závěrem je třeba akcentovat, že cílem této podkapitoly nebylo přednést přesný výpočet a konkrétní částku, kterou by bylo možné v době odevzdání práce nárokovat, neboť případy protiprávních sterilizací mohou být skutečně různorodé, jakož i jejich následky, a tudíž i výsledné částky. Individuální okolnosti jsou pak zásadním hlediskem, co by soud měl zohledňovat, a to i při současném užití objektivizujících kritérií. I Ústavní soud v nálezu sp. zn. P1. ÚS 27/23 ze dne 13. března 2024 zdůrazňoval, že náhrada za bolest a ztížení společenského uplatnění se po vzoru příbuzných právních řádů nevypočítává dle rigidních pravidel, ale optikou celkového dopadu okolností daného případu. A protože je to soud, kdož na základě volného hodnocení důkazů rozhoduje o náhradě újmy, a nikoliv předpis „bodově ohodnocující“ způsobenou újmu, je zbytečné zde vytvářet mechanické výpočty na základě Metodiky NS. Byť se to tedy může zdát jako alibistické, tak přednesení konkrétního výpočtu by podle mého názoru nebylo k prospěchu věci.

4.1.5.4. Test proporcionality

Určený způsob náhrady nemajetkové újmy, tak případně i její výše v penězích, musí odpovídat obdobným, v minulosti posuzovaným případům, aby bylo dostáno právní jistotě a předvídatelnosti a bylo co nejvíce eliminováno libovolné přiznávání rozdílných zadostiučinění, kterážto by mohla vyvolat ve společnosti představu o disharmonii právního systému.²⁴⁴ Srovnání výše náhrady nemajetkové újmy s jinými případy Nejvyšší soud poměrně nešťastně označuje jako test proporcionality.²⁴⁵ Toto téma bylo poměrně rozsáhle rozebráno v rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 2422/2019 ze dne 15. dubna 2021, kdy byly srovnávány typové příklady zásahu do osobnosti člověka včetně uvádění ukázky z judikatury ESLP. I když se dané rozhodnutí týkalo jiné problematiky, Nejvyšší soud přesto v odůvodnění uvedl příklad protiprávních sterilizací,

---

²⁴² Usnesení Nejvyššího soudu č. j. 25 Cdo 2245/2017-117 ze dne 1. listopadu 2017.

²⁴³ PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2019, s. 3119.

²⁴⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu č. j. 7 Tdo 1485/2019-433 ze dne 12. února 2020.

²⁴⁵ Testem proporcionality se označuje právní princip při kolizi vícero chráněných subjektivních práv, proto je tímto pojmem označované porovnávání v zásadě stejných případech podle mého názoru nešťastné.

že i vzdor standardnímu rozmezí v případech náhrad přisuzovaných ESLP za zásah podle Čl. 8 EÚLP je právě v případě sterilizací možné přiznat částku i mimo uvedené rozmezí.

Jak již bylo uvedeno výše, případy náhrady újmy z protiprávních sterilizací, které byly v minulosti žalovány, mnohdy skončily uložením povinnosti spočívající v omluvě a v některých případech náhradou újmy v penězích. Kupříkladu ženě, které byla v průběhu porodu vedeném císařským řezem provedena sterilizace bez jejího vědomí, a tedy i bez svobodného a informovaného souhlasu, přiznal po podání žaloby krajský soud omluvu a částku 500.000 Kč. Vrchní soud však peněžní náhradu kvůli promlčení nároku zrušil, Nejvyšší soud reflektující judikaturu týkající se možnosti námitky promlčení nároku v rozporu s dobrými mravy rozhodnutí vrchního soudu zrušil a věc vrátil k dalšímu projednání. V mezidobí ovšem uzavřela žalobkyně s poskytovatelem zdravotních služeb smír, na jehož základě jí byla mj. vyplacena částka 500.000 Kč.²⁴⁶ V jiném případě uložil krajský soud poskytovateli zdravotních služeb povinnost zaslat žalobkyni dopis s omluvou a zaplatit 50.000 Kč, odvolací vrchní soud pak přiznal žalobkyni dalších 150.000 Kč. Ovšem předmětná částka byla významně ovlivněna tím, že poskytovatel zdravotních služeb nerozhodl o sterilizaci svévolně, ani v době probíhajícího porodu, tedy kdy by byla rozhodovací a volní složka žalobkyně v důsledku této skutečnosti omezena. Pochybením pouze bylo, že sterilizační komise nerozhodla o žádosti žalobkyně o sterilizaci ještě před zákrokem.²⁴⁷ Na těchto dvou případech je rovněž možné spatřovat, jak okolnosti provedení sterilizace mohou ovlivnit výši poskytnutého zadostiučinění. Dlužno však doplnit, že oba zmiňované případy byly rozhodovány dle tehdejší právní úpravy. Jaká by byla dnes výše nemajetkové újmy z protiprávních sterilizací lze těžko odhadovat, samozřejmě je to opět odvislé od konkrétních okolností, přesto kvůli typickým následkům sterilizace by podle mého názoru daná částka mohla být mnohem vyšší. A to i z důvodu ekonomického vývoje, v jehož důsledku se náhrady nepochybně valorizují. A taky z důvodu, že v prvním popisovaném případě se žalobkyně domáhala svých nároků až 7 let po provedení sterilizace, ve druhém případě 5 let po jejím provedení, kdy z judikatury vyplývá, že odstup doby od zásahu do osobnostních práv většinou intenzitu újmy snižuje.²⁴⁸

K tématu ještě doplním, že když Nejvyšší soud v rozsudku č. j. 25 Cdo 55/2022-663 ze dne 29. listopadu 2023 prováděl v jím posuzované věci test proporcionality právě s případem zásahu do osobnosti člověka způsobeným protiprávní sterilizací, o němž rozhodoval Nejvyšší soud

---

²⁴⁶ Rozsudek ESLP ve věci Červeňáková proti České republice ze dne 23. října 2012, stížnost č. 26852/09.

²⁴⁷ Rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem č. j. 34 C 43/2006-76 ze dne 19. prosince 2008, rozsudek Vrchního soudu v Praze č. j. 1 Co 147/2009-136 ze dne 5. listopadu 2009.

²⁴⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 1752/2019 ze dne 17. prosince 2020.

v usnesení sp. zn. 30 Cdo 2646/2010 ze dne 13. září 2011, k protiprávní sterilizaci uvedl: „jde o zásah, který má zásadní dopad na celý život poškozené a který je zcela neodčinitelný. Ve srovnání s posuzovanou věcí zasahuje osobnost poškozené mnohem intenzivněji a navíc trvale, čemuž odpovídá i výše zadostiučinění.“ Tedy ne každý zásah do osobnosti člověka je, co se týče výše zadostiučinění, srovnatelný s jinými případy, přesto by soud měl porovnávat nikoliv výlučně obdobné případy, ale i ty případy zásahu do osobnosti člověka, které se s projednávanou věcí v podstatných znacích neshodují. Právě tak může být naplněno hledisko srovnatelnosti.²⁴⁹

4.1.5.5. Podmínka přiměřenosti

V případě náhrady nemajetkové újmy musí být vždy dostáno podmínce přiměřenosti zvoleného zadostiučinění, což vyplývá z § 2951 odst. 2 občanského zákoníku. Optikou přiměřenosti nejde pouze o zvolení formy a rozsahu poskytnutého zadostiučinění, ale taky má-li být toto vůbec poskytnuto. Stanovením dané podmínky tak dochází k eliminování banálních případů, neboť přiměřené zadostiučinění se neposkytuje úplně při každém zásahu do osobnostních práv, jelikož člověk žijící ve společnosti musí jisté zásahy snést.²⁵⁰ Hlediskem, kdy vzniknuvší nemajetková újma má již být odčiněna, však není na subjektivním posouzení situace poškozeným, ale naopak je to třeba hodnotit objektivně, jak by danou újmu pocítovala každá fyzická osoba nacházející se na místě a v postavení postižené fyzické osoby. Nejvyšší soud takové posouzení označuje jako tzv. konkrétní a diferencované objektivní hodnocení.²⁵¹ Kupříkladu nebude odčínován přiměřeným zadostiučiněním zásah do soukromí v podobě sdílení pokoje na jednotce intenzivní péče po operaci sterilizace s osobami různého pohlaví, neboť provoz nemocnice to jinak neumožňuje. Jinou situací by však bylo, pokud by nemocnice disponovala čistě gynekologickou jednotkou intenzivní péče, a i přes dostatek kapacity by vybrala multioborovou jednotku intenzivní péče s pacienty různých pohlaví.²⁵²

Přiměřenost musí být dána i mezi zásahem a zvolenou satisfakcí. A tedy způsob a výše (v případě peněžní satisfakce), tak obsah (v případě morální satisfakce) musí přiměřeně odpovídat zásahu, za který je poskytováno zadostiučinění.²⁵³ Shledá-li soud, že je zvolené zadostiučinění nepřiměřené a nedojde-li k úpravě žaloby, soud žalobu zamítne.²⁵⁴ Dlužno doplnit, že stanovení

²⁴⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu č. j. 25 Cdo 2422/2019-443 ze dne 15. dubna 2021.

²⁵⁰ HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2014, s. 1746-1751.

²⁵¹ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 4431/2007 ze dne 7. října 2009.

²⁵² Je však třeba akcentovat, že ne každý pacient po operaci sterilizace bude přeložen na jednotku intenzivní péče. Zatímco po plánovaném výkonu sterilizace bez nastalých komplikací zpravidla nebude na jednotku intenzivní péče přeložen, při provedení sterilizace při císařském řezu ano.

²⁵³ PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2019, s. 3113.

²⁵⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 298/2011 ze dne 21. ledna 2013.

formy, příp. výše či obsahu přiměřeného zadostiučinění je čistě v dikci prvostupňového soudu, přípustnost dovolání zpravidla nemůže být založena na nesouhlasu s formou či výší zvoleného zadostiučinění s výhradou případu zcela zjevné nepřiměřenosti zvoleného zadostiučinění.²⁵⁵

Samotné posouzení musí vycházet z individuálních okolností případu, zohlednit zjištěný skutkový stav, různá další hlediska ovlivňující daný případ (např. způsob zásahu, rozsah újmy, dobu od způsobení újmy, význam narušeného statku), ale i přihlédnout i k účelu a funkcím náhrady nemajetkové újmy při ochraně osobnosti. K tomu se v případě protiprávní sterilizace Ústavní soud v usnesení sp. zn. II. ÚS 3894/11 ze dne 30. května 2012 vyjádřil, že „výši přiměřeného zadostiučinění nelze dopředu přesně stanovit. Je především věcí obecného soudu, aby na základě zjištění učiněných v konkrétní věci, stanovil jeho výši. Přitom musí vzít v úvahu především hlediska závažnosti vzniklé újmy a okolnosti zásahu do osobnostních práv, a to jak na straně oběti, tak i na straně pachatele.“ S podmínkou přiměřenosti zadostiučinění samozřejmě souvisí i jiná hlediska – zejména test proporcionality, tak okolnosti zvláštního zřetele hodné. Všechny tyto skutečnosti budou mít vliv, je-li zvolené zadostiučinění přiměřené.

4.1.5.6. Okolnosti zvláštního zřetele hodné

V rámci tématu práce je třeba komentovat i okolnosti zvláštního zřetele hodné, které mohou zásah do osobnostních práv doprovázet. Ustanovení § 2957 občanského zákoníku obsahuje jejich demonstrativní výčet, soud však může shledat i jiné okolnosti, které je třeba vzít v potaz při stanovování výše a způsobu náhrady nemajetkové újmy. Jedná se o okolnosti související s chováním škůdce, způsobu a okolnostech vzniku újmy, které jsou způsobitelné újmu přivozenou zásahem do osobnostních práv zhoršit.²⁵⁶ Optikou tématu práce bude relevantním především projev zásahu do osobnostních práv tkvící v diskriminaci. V minulosti prováděné protiprávní sterilizace byly totiž mnohdy dvojnásobně diskriminační – a to na základě pohlaví a národnosti. Další okolností zvláštního zřetele hodné přílehlavé k tématu práce je zajisté úmyslné způsobení újmy, navzdory tomu, že se domnívám, že v současné době není úmyslné provedení protiprávní sterilizace možné, v minulosti ale nepochybně bylo takovým způsobem prováděno. A kvůli povaze vztahu poskytovatele zdravotních služeb/ lékaře a pacienta i zneužití závislosti poškozeného na škůdci. I přestože je volba poskytovatele zdravotních služeb právem pacienta, kdy se již spádovost podle bydliště v zásadě neuplatní, lze i přesto jistou závislost pacienta kvůli typicky zdravotnímu stavu vyžadujícímu odbornou pomoc spatřovat. Nadto má poskytovatel

---

²⁵⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu č. j. 70 Co 41/2019-344 ze dne 28. listopadu 2018.

²⁵⁶ § 2957. In: ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník: Komentář, Svazek VI, (§ 2521-3081)*. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2024-8-24]. ASPI_ID KO89_f2012CZ. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.

zdravotních služeb profesionální i etickou povinnost provést zdravotní služby *lege artis*, přičemž pacient se ve své podstatě na tuto skutečnost musí spolehnout.²⁵⁷ V případě probíhajících porodů, při nichž byly v minulosti protiprávní sterilizace často prováděny, lze spatřovat tuto závislost významnou kvůli akutnosti výkonu a důvěřivosti rodící ženy způsobené mj. strachem o dítě.

Aplikace tohoto ustanovení se tak může v rámci konkrétních případů významně lišit, přičemž ponechává soudu prostor pro zhodnocení konkrétních faktorů případu. Je třeba akcentovat, že okolnosti zvláštního zřetele hodné se uplatní pouze v případě přiměřeného zadostiučinění, tedy náhrady nemajetkové újmy, nikoliv v případě náhrady majetkové újmy, tam soud prostor pro toto uvážení nemá.

4.1.5.7. Snížení náhrady újmy

Surčením výše náhrady újmy je třeba komentovat i možnost její moderace soudem, kdy z důvodu zvláštního zřetele hodného lze náhradu újmy²⁵⁸ přiměřeně snížit. Jedná se o kritérium snižující tvrdost zákona. Občanský zákoník obsahuje v § 2953 demonstrativní výčet, ovšem soud může shledat i jiná kritéria odůvodňující snížení náhrady újmy. Těmi tedy zejména budou okolnosti vzniku újmu, osobní a majetkové poměry škůdce, jakož i poměry poškozeného. Limitem pro použití tohoto ustanovení je však úmyslné způsobení újmy. Je-li újma způsobena úmyslně, nelze náhradu újmy moderovat. *De lege ferenda* bych navrhovala vypustit důvody spočívající v osobních a majetkových poměrech škůdce, neboť si nemyslím, že by tyto okolnosti měly jít k tíži poškozeného. Obzvlášť pak, je-li primární funkcí náhrady újmy funkce satisfakční, nikoliv sankční, neměly by tyto okolnosti odůvodňovat snížení výše náhrady újmy. Tím samozřejmě není dotčeno zohlednění těchto faktorů v rámci ukládání trestu (např. v rámci správního či trestního řízení).²⁵⁹ Dále se domnívám, že na odčinění újmy by nemělo mít vliv, zdali má poškozený již své potomky a další by již neměl v plánu, neboť bez ohledu na zdravotní následky se sterilizací spojené újma spočívá v upření možnosti volby poškozeného takové rozhodnutí učinit. Přesto některé soudy shledávaly jako okolnosti snižující negativní dopad sterilizace právě skutečnost, že protiprávně sterilizovaná osoba již vychovává několik svých dětí.²⁶⁰ Osobně s takovým posouzením soudu kategoricky nesouhlasím.

---

²⁵⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 1528/2014 ze dne 22. října 2014.

²⁵⁸ Ustanovení § 2953 odst. 1 občanského zákoníku se sice vztahuje ke škodě, ovšem aplikací § 2894 odst. 2 věty druhé občanského zákoníku jej lze použít i pro nemajetkovou újmu.

²⁵⁹ 47. epizoda; *Záznam z Noci práva (6. 3. 2024, Olomouc)*. In: Herohero [online]. 20. 7. 2024 [cit. 2024-8-24]. Dostupné z: <https://herohero.co/judikatura>. Kanál uživatele Judikatura.

²⁶⁰ Např. rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem č. j. 34 C 43/2006-76 ze dne 19. prosince 2008.

4.1.6. Řízení o žalobě na náhradu újmy způsobené neoprávněným zásahem do osobnostních práv

O nároku na náhradu újmy způsobené neoprávněným zásahem do osobnostních práv se rozhoduje v občanském soudním řízení, pravomoc k projednání a rozhodnutí této věci mají soudy. Věcně příslušným k rozhodování jsou okresní soudy.²⁶¹ Místně příslušným je obecný soud žalovaného.²⁶² Zahájení řízení může být za určitých okolností osvobozené od soudního poplatku, a to v případě řízení o náhradě újmy na zdraví včetně náhrady škody na věcech vzniklých v souvislosti s ublížením na zdraví a náhrady nákladů léčení.²⁶³ Bude-li však předmětem žaloby jiný nárok, podléhá poplatkové povinnosti.²⁶⁴ Řízení je zahájeno výhradně na návrh, který se nazývá žalobou; dnem doručení žaloby soudu je řízení zahájeno.

4.1.6.1. Žaloba na náhradu újmy

Žaloba je procesní úkon žalobce, jímž je zahajováno občanské sporné řízení. Tu lze podat pouze písemně, a to buď v listinné či elektronické podobě.²⁶⁵ Žaloba musí splňovat náležitosti obecné dle § 42 odst. 4 a zvláštní § 79 odst. 1 OSŘ, přičemž musí být dle § 43 odst. 1 OSŘ srozumitelná a určitá. Tedy musí obsahovat označení soudu, označení procesních stran včetně jejich příslušných identifikačních údajů, příp. označení zástupců procesních stran, mají-li je, datum a podpis žalobce.²⁶⁶ Neobsahuje-li žaloba některou z výše uvedených náležitostí či je nesrozumitelná nebo neurčitá, bude soud postupovat dle § 43 OSŘ, tedy vyzve žalobce, aby danou žalobu opravil či doplnil v jím určené lhůtě, přičemž jej o způsobu opravy či doplnění poučí. Neučiní-li tak žalobce i přes výzvu soudu, nelze kvůli tomuto nedostatku v řízení pokračovat, kvůli čemuž soud žalobu odmítne a řízení je tak skončeno.

Další z náležitostí žaloby je vyličení rozhodných skutečností. Jedná se o informace o skutku, na jehož základě uplatňuje žalobce svůj nárok, a to v rozsahu, který neumožňuje záměnu s předměty jiných řízení. Vyličení rozhodných skutečností může být v rámci tohoto sporu problematické, neboť osoba protiprávně sterilizovaná spíše nebude odborně znalá a rozhodné informace budou dostupné zvláště ze zdravotnické dokumentace, kdy existují i případy jejího

---

²⁶¹ § 9 odst. 1 OSŘ.

²⁶² Obecný soud je určen dle § 85 a násl. OSŘ.

²⁶³ § 11 odst. 2 písm. d) zákona č. 549/1991 Sb. Zákona České národní rady o soudních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů.

²⁶⁴ To samozřejmě neplatí absolutně, existují další důvody pro osvobození od poplatku související s tématem této práce – např. § 11 odst. 2 písm. r) a s) zákona č. 549/1991 Sb., Zákona České národní rady o soudních poplatcích a § 138 občanského soudního řádu.

²⁶⁵ § 42 odst. 1 OSŘ.

²⁶⁶ § 79 In: LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský soudní řád: Praktický komentář*. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2024-8-27]. ASPI_ID KO99_p11963CZ. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.

zničení. Nejvyšší soud v usnesení sp. zn. 25 Cdo 2596/2018 ze dne 30. května 2019 uvedl, že „na žalobce nelze klást přehnané požadavky ohledně podrobnosti a odborné kvality vymezení důvodů odpovědnosti žalovaného. I přesto ale je nutné trvat na tom, aby z hlediska skutkového vyličení nároku žaloba obsahovala (byť laickým popisem) specifikaci postupů, od nichž poškozený dovozuje vznik škodní události, a popis negativních projevů, s nimiž spojuje své obtíže, které požaduje odčinit.“ Optikou výše uvedeného tedy není třeba zdlouhavé a terminologicky přesné popisování podstoupivšího zákroku, ale spíše vyličit skutkový děj – tedy okolnosti a důvody zdravotního výkonu, při němž došlo k protiprávní sterilizaci, a v každém případě neopomenout uvést, v čem spatřuje žalobce neoprávněný zásah do svých osobnostních práv a jaký má tento dopady do jeho života. Vyličení rozhodných skutečností by se mělo týkat výlučně jen těch informací, které mají pro vydání rozhodnutí význam,²⁶⁷ byť se zdá tato teze jako jasná, v medicínsko-právních sporech to může být obtížné. K tomu je třeba ještě doplnit, že žalobce není povinen ke kvalifikování nároku po právní stránce, ale stačí jej vyličit po stránce skutkové, neboť posouzení věci dle hmotného práva je věcí soudu.²⁶⁸ Nejvyšší soud v usnesení sp. zn. 29 Cdo 2268/2011 ze dne 23. května 2012 uvedl, že „vyličení rozhodujících skutečností může mít zprostředkovaně původ i v odkazu na listinu, kterou žalobce (co by důkazní materiál) připojí k žalobě a na kterou v textu žaloby výslovně odkáže, je výjimkou ze zásady, že vyličení rozhodujících skutečností má obsahovat samotná žaloba a jako výjimka by měl být aplikován restriktivně.“ Navzdory judikatuře se domnívám, že i v případech, kdy bylo ve zdravotnické dokumentaci uvedeno: „sterilizace z důvodu romského původu,“²⁶⁹ z čehož samo o sobě zřejmě vyplývá protiprávnost zákroku a zásah do osobnostních práv, i v takovém případě doporučuji vyličit rozhodující skutečnosti přímo v žalobě a nespokojit se pouze s odkazem na důkaz listinou. Vylíčí-li žalobce aspoň takové rozhodující skutečnosti, jimiž byl vymezen předmět řízení po skutkové stránce, nejde o vadu bránící v pokračování v řízení, soud tedy nebude postupovat dle § 43 OSŘ.²⁷⁰ Nebude-li soudu z žaloby známo, co má projednat a o čem rozhodnout, bude postupovat dle § 43 OSŘ.

Žalobce je v žalobě dále povinen označit důkazy – jimiž budou typicky zdravotnická dokumentace a znalecký posudek, ale i výslech žalobce či svědka a zpráva pojišťovny. Jedná se samozřejmě o vyčet demonstrativní, je tedy na žalobci, jakých důkazů se v žalobě bude

---

²⁶⁷ Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. Cdo 370/2002 ze dne 15. října 2002.

²⁶⁸ § 79. In: JIRSA, J. a kol. *Občanský soudní řád, 2. část: Soudcovský komentář*. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2024-8-27]. ASPI_ID KO99_p2b1963CZ. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.

²⁶⁹ KOŠLEROVÁ, Anna. Sterilizace z důvodu romského původu: ministerstvo ale ženě odmítlo přiznat odškodnění. *IROZHLAS.cz* [online]. [cit. 2024-07-21]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/romsky-sterilizace-stat-ministerstvo-zdravotnictvi-odskodneni_2211080500_ank.

²⁷⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 2370/2021 ze dne 12. ledna 2022.

dovolávat. S tím souvisí i povinnost žalobce připojit písemné důkazy, jichž se dovolává – to opět může učinit formou listinnou či elektronickou. Neoznačení ani nepřipojení důkazů není vadou žaloby, soud v takovém případě nebude postupovat dle § 43 OSŘ, ovšem zajisté tato skutečnost bude mít vliv na unesení důkazního břemene, jehož důsledkem bude zamítnutí žaloby.

Povinnou náležitostí žaloby je i žalobní návrh, tzv. petit. Ten musí být jasný, konkrétní, určitý a srozumitelný, neboť bylo-li by vyhověno petitu s opačnými vlastnostmi, nebyl by takový rozsudek materiálně vykonatelný.²⁷¹ Soud je vázán rozsahem žalobního návrhu – je totiž povinen rozhodnout o celé projednávané věci,²⁷² tak zásadně nemůže žalobní návrh překročit či přiznat něco jiného.²⁷³ Samotný výrok soudu může být formulován i jinak, než jak je uvedeno v žalobním návrhu, avšak obsahově musí přesně odpovídat tomu, čeho se žalobce skutečně domáhal.²⁷⁴ V případě náhrady újmy z protiprávních sterilizací půjde o žalobu na plnění, kdy žalobce žádá uložení povinnosti žalovanému typicky spočívající v omluvě či zaplacení určité peněžní částky. Omluva musí být dostatečně konkrétní a určitá, aby byl žalobní návrh vykonatelný. Nepostačí tedy požadovat uložení povinnosti omluvy bez bližšího upřesnění jejího obsahu.²⁷⁵ Kupříkladu Krajský soud v Ostravě rozsudkem č. j. 23 C 25/2005-58 ze dne 11. listopadu 2005 uložil žalované v případě protiprávní sterilizace povinnost zaslat žalobkyni dopis ve znění: „*Vážená paní F., dne 10.10.2001 jsme Vám na gynekologicko-porodnickém oddělení naší nemocnice provedli sterilizaci, aniž bychom Vás řádně poučili a nenechali Vás poradit se před provedením s Vaším manželem, čímž jsme vážně zasáhli do Vaší nejintimnější sféry a způsobili Vám trvalé fyzické a psychické následky. Za tento zásah do Vašeho práva na ochranu osobnosti se Vám tímto omlouváme. V. nemocnice, a.s.*“ Co se týče formy omluvy, tak s ohledem na citlivost případů protiprávních sterilizací lze spíše očekávat soukromý dopis s omluvou namísto jeho veřejného uveřejnění. Ostatně taková forma zajisté splňuje požadavek přiměřenosti, a i reflektuje pro případy protiprávních sterilizací typické okolnosti, zejména pak povahu a charakter zasažené hodnoty osobnosti.²⁷⁶ Domáhá-li se žalobce zaplacení peněžní částky, musí výši uplatňovaného nároku stanovit konkrétní částkou, bezpochyby nestačí uvést neurčitě, že je to ve výši zjištěné v průběhu řízení před soudem.²⁷⁷ Nelze-li peněžní nárok přesně vyčíslit, stačí uvedení alespoň přibližné výše.²⁷⁸ Současně musí žalobce uvést měnu, ve které mu má žalovaný zaplatit.

---

²⁷¹ § 261a odst. 1 OSŘ.

²⁷² § 152 odst. 2 OSŘ.

²⁷³ Až na výjimky dle § 153 odst. 2 OSŘ.

²⁷⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Odo 760/2003 ze dne 30. listopadu 2005.

²⁷⁵ SIVÁK, J. *Pilíře a limity ochrany osobnosti nejen ve dvacátém prvním století*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2023, s.199.

²⁷⁶ Srov. rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 298/2011 ze dne 31. ledna 2013.

²⁷⁷ Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 2596/2018 ze dne 30. května 2019.

²⁷⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 1239/2007 ze dne 19. prosince 2007.

Žalobce může v jedné žalobě uplatňovat vícero samostatných nároků za podmínky, že v řízení o všech nárocích je věcně příslušný týž soud a že se dané nároky hodí ke společnému projednání.²⁷⁹ V takovém případě musí v žalobě uvést konkrétní výši částky, které se domáhá pro každý jednotlivý nárok.²⁸⁰ To platí, i když jednotlivé nároky na náhradu újmy budou vycházet z jedné škodné události - protiprávní sterilizace, přičemž některé mohou dokonce vyplývat i z jednoho ustanovení (např. bolestné, ztížení společenského uplatnění a další nemajetkové újmy - všechny jsou vycházející z § 2958 občanského zákoníku), ovšem i tak je třeba každý zvlášť co do výše specifikovat. Trpí-li žaloba nedostatky v žalobním návrhu, jedná se o vadu řízení a bude se postupovat dle § 43 OSŘ. Pokud však žalobce zvolil nesprávný způsob ochrany svého práva (např. namísto náhrady újmy se domáhal zdržení se neoprávněného zásahu do práva na ochranu osobnosti, který s ohledem na povahu protiprávních sterilizací nedává smysl), pak soud nebude postupovat dle § 43 OSŘ, žalobu neodmítne, ale zamítne.²⁸¹

4.1.6.2. Žalobce

Žalobcem je ten, kdož podal žalobu.²⁸² Aktivně legitimovaným žalobcem je oprávněný z náhrady újmy, tedy pouze protiprávně sterilizovaná osoba, což je dáno zejména povahou osobnostních práv, která typicky neumožňují převod ani přechod na jinou osobu. Její smrtí tak zaniká právo na náhradu újmy na přirozených právech, včetně náhrady újmy na zdraví.²⁸³ Tím samozřejmě nejsou dotčeny případné samostatné nároky vznikající pozůstalým, kterými jsou zejména odčinění nemajetkové újmy sekundárních obětí dle § 2959 a § 2971 občanského zákoníku a náklady spojené s péčí o zdraví dle § 2960 občanského zákoníku.²⁸⁴ Rovněž došlo-li k protiprávní sterilizaci porušením povinnosti vyplývající ze smlouvy o péči o zdraví, dle § 2913 občanského zákoníku *svědčí náhrada škody i osobě, jejímuž zájmu mělo splnění ujednané povinnosti zjevně sloužit*. Optikou toho by šlo uvažovat nad uplatněním nároku na náhradu škody např. manželem protiprávně sterilizované ženy.

Pokud však bylo právo na náhradu újmy ke dni úmrtí protiprávně sterilizované osoby uznáno nebo uplatněno u orgánu veřejné moci, stává se součástí její pozůstalosti a je tedy předmětem dědictví.²⁸⁵ Obdobné platí pro postoupení pohledávky – za života protiprávně sterilizované osoby

---

²⁷⁹ § 79 In: LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský soudní řád: Praktický komentář*. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2024-08-27]. ASPI_ID KO99_p11963CZ. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.

²⁸⁰ Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 2596/2018 ze dne 30. května 2019.

²⁸¹ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 2925/2005 ze dne 9. května 2006.

²⁸² Způsobilost být účastníkem řízení je upravena v § 19 OSŘ, procesní způsobilost pak v § 20 OSŘ.

²⁸³ § 2009 odst. 2 občanského zákoníku

²⁸⁴ POŘÍZEK, J. Kdy právo na náhradu nemajetkové újmy nezaniká smrtí poškozeného či povinného. *Právní prostor*. [online]. [cit. 2024-08-31]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/kdy-pravo-na-nahradu-nemajetkove-ujmy-nezanika-smrti-poskozeneho-ci-povinného>.

²⁸⁵ § 1475 odst. 2 občanského zákoníku.

nelze právo na náhradu újmy na přirozených práv postoupit, ovšem dojde-li k přechodu tohoto práva na dědice, je již postupitelné.²⁸⁶ K tomu je třeba doplnit, že dojde-li k úmrtí žalobce po uplatnění nároku na náhradu újmy, není tato skutečnost důvodem ke snížení náhrady.²⁸⁷ *De lege ferenda* by bylo užitečné uvažovat nad postupitelností náhrady újmy i již za života protiprávně sterilizované osoby. Byly-li v minulosti prováděny protiprávní sterilizace zejména u sociálně slabších osob, příslušníků menšin a nízkopříjmových osob, nelze moc dobře očekávat jejich aktivní domáhání se svých práv u soudu. Domnívám se tak, že možnost úplatného postoupení by jim přinesla značnou satisfakci, přičemž současně přenesla riziko vedení soudního sporu a jeho náklady na jinou osobu. K tomuto závěru (ovšem z jiných důvodů) se přiklání i Doležal.²⁸⁸ Za současné právní úpravy tak lze doporučit protiprávně sterilizovaným osobám co nevděsnější uplatnění jejich nároku u orgánu veřejné moci, v tomto případě soudu, aby daná pohledávka měla co nejpříznivější vlastnosti.

4.1.6.3. Žalovaný

Žalovaným je ten, na nějž žalobce podal u soudu žalobu. Pasivně legitimovaným žalovaným je povinný k náhradě újmy, kterým typicky bude poskytovatel zdravotních služeb, neboť právě jemu je přičitatelná újma způsobená zmocněncem, zaměstnancem nebo jiným pomocníkem.²⁸⁹ Právě s ním uzavírá zpravidla pacient smlouvu o péči o zdraví, a je to i ten, kdož případně poskytuje zdravotní péči bez souhlasu pacienta (v případě splnění zákonných podmínek). Poskytovatel zdravotních služeb jakožto zaměstnavatel (ale i z jiného právního titulu) používá ke plnění svých povinností různé osoby (lékaře a jiný zdravotnický personál), které jsou jemu podřízeny, jednají jeho jménem a na jeho riziko. Jelikož má prospěch z činností vykonávaných takovými pomocnými osobami, nese i riziko neúspěchu, a to bez ohledu na jeho přičinění.²⁹⁰ Při porušení právní povinnosti je tak poskytovatel zdravotních služeb jakožto osoba hlavní povinen k náhradě újmy, jako by ji sám způsobil. Dlužno dodat, že taková odpovědnost za újmu se uplatní pouze v souvislosti s výkonem povinnosti přenesené pomocné osobě, kdy je vázána pokyny osoby hlavní.²⁹¹ Nejvyšší soud se v rozsudku sp. zn. 25 Cdo 2613/2022 ze dne 11. června 2024 vypořádával se situací, kdy lékař vykonávající odbornou činnost byl současně

²⁸⁶ § 1881 odst. 2 občanského zákoníku.

²⁸⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 1630/2023 ze dne 14. prosince 2023.

²⁸⁸ DOLEŽAL, T. Několik poznámek k problematice převoditelnosti práva na náhradu nemajetkové újmy vzniklé v důsledku zásahu do přirozených práv člověka a jeho přechodu da dědice - Some Remarks on the Problem of the Transmissibility of the Claims for Non-Pecuniary Losses. *Zdravotnické právo a bioetika*. [online]. [cit. 2024-09-03.] Dostupné z: <https://medlawjournal.ilaw.cas.cz/index.php/medlawjournal/article/view/111>.

²⁸⁹ § 2914 občanského zákoníku.

²⁹⁰ HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2014, s. 1577-1581.

²⁹¹ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 1029/2021 ze dne 26. října 2021.

i poskytovatelem zdravotních služeb (resp. jednatelem a společníkem právnické osoby, společnosti s ručením omezeným, jež byla poskytovatelem zdravotních služeb), kdy právě optikou míry autonomie a závislosti pomocné osoby dospěl k závěru, že nelze o podřízenosti pomocné osoby vůči hlavní uvažovat, neboť byl lékař současně osobou ovládající osobu hlavní.

Výše uvedené nebude platit v případě excesu, kdy není dána vnitřní souvislost mezi výkonem povinnosti pro osobu hlavní a vzniklou újmou.²⁹² Pro posouzení, jedná-li se o exces, se používá kritérium zájmu zúčastnivších: jednala-li pomocná osoba v zájmu osoby hlavní, měla by být dána odpovědnost osoby hlavní; sleduje-li jednání pomocné osoby čistě její vlastní zájmy nebo zájmy třetí osoby, pak se jedná o exces. Tato teorie je někdy doplněna kritériem rizika, dle nějž je k újmě povinen ten, komu je přiřítelné riziko, které se realizuje právě ve vzniknuvší újmě.²⁹³ Aby byla osoba hlavní povinna k náhradě újmy způsobené osobou pomocnou, je třeba, aby byla dána místní, časová a věcná souvislost mezi jednáním osoby pomocné způsobující újmu a činností vykonávanou pro osobu hlavní. Chybí-li některá z těchto složek vztahu, jedná se o exces a není dána odpovědnost osoby hlavní.²⁹⁴

Problematice excesu se věnoval Ústavní soud v nálezu sp. zn. II. ÚS 288/23 ze dne 19. června 2024, kdy shledal odpovědnost zaměstnavatele i za protiprávní čin zaměstnance, kterého se dopustil v rámci pracovní činnosti vůči spotřebiteli. Optikou tohoto rozhodnutí by tak měla být významně zvýšena odpovědnost poskytovatele zdravotních služeb, kterýžto uzavírá smlouvu o péči o zdraví s příkazci, kteří často v praxi budou současně pacienti nacházejícími se v postavení spotřebitele.²⁹⁵ Osobně s takovým závěrem nesouhlasím a domnívám se, že odpovědnost osoby hlavní by neměla být bezbřehá, navzdory přítomnosti smluvního vztahu se spotřebitelem. Tedy pokud lékař nedbalostně provede protiprávní sterilizaci, je újma vzniklá z této skutečnosti přiřítelná poskytovateli zdravotních služeb. Pokud lékař úmyslně provede protiprávní sterilizaci, ovšem za stavu vědomí, že tím realizuje činnost pro zaměstnavatele, poskytovatele zdravotních služeb, pak se nejedná o exces a je dána odpovědnost poskytovatele zdravotních služeb. Ovšem pokud protiprávní sterilizaci provede sledujíc tím vlastní pohnutku (např. mstu, škodolibost či nějaké zvrácené potěšení), pak se jedná o exces. K tomuto závěru

---

²⁹² MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník IX. svazek § 2894-3081. Závezky z deliktů a z jiných právních důvodů*. Praha: Leges, 2018, s. 44.

²⁹³ MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník IX. svazek § 2894-3081. Závezky z deliktů a z jiných právních důvodů*. Praha: Leges, 2018, s. 60.

²⁹⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 796/2017 ze dne 3. května 2017.

²⁹⁵ § 2914. In: ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník: Komentář, Svazek VI, (§ 2521-3081)*. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2024-8-24]. ASPI_ID KO89_f2012CZ. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.

dospěl soud i v případě „heparinového vraha“²⁹⁶, který sice s tématem práce nikterak nesouvisí, ovšem podstatou je, že rozhodne-li se kvalifikovaný a doposud bezúhonný zaměstnanec úmyslně páchat trestnou činnost nesledující tím zájmy zaměstnavatele, jedná se o exces, který nelze přičítat zaměstnavateli.²⁹⁷ Je však třeba akcentovat, že se jedná o nejednoznačnou problematiku, na kterou existují různé právní názory. Kupříkladu Melzer uvádí, že otevřel-li pacient svou ochrannou sféru vůči poskytovateli zdravotních služeb, který je smluvní stranou, přičemž mu je způsobena újma zaměstnancem, kterého si ale pacient ne zvolil, pak by i za okolností „heparinového vraha“ měl nést odpovědnost poskytovatel zdravotních služeb.²⁹⁸ V každém případě je na soudech, aby jednotlivé okolnosti posoudily a snad správně identifikovaly, jedná-li se o exces či nikoliv. Osobně doufám, že citovaný nálezn Ústavního soudu, kterýžto v podstatě popírá institut excesu, nebude rozhodovací praxí soudů následován.

4.1.6.4. Promlčení

S ohledem na případy odčinění náhrady újmy z protiprávních sterilizací v minulosti je třeba komentovat promlčení, kteréžto bylo mnohdy důvodem, proč nebylo protiprávně sterilizovaným dosaženo peněžní kompenzace. Dlužno ovšem dodat, že ony „známé“ žaloby,²⁹⁹ prostřednictvím nichž se domáhaly protiprávně sterilizované osoby odškodnění, byly podány ještě za účinnosti zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, v němž byla otázka promlčitelnosti práv ze zásahů do osobnostních práv člověka řešena jinak, než jak je tomu za účinnosti občanského zákoníku. Zatímco předchozí právní úprava byla v tomto ohledu nejasná, judikatura byla poměrně rozdílná, jejíž konsolidaci přinesl až rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Cdo 3161/2008 ze dne 12. listopadu 2008, naopak aktuální právní úprava přesně uvádí, která práva podléhají promlčení a která nikoliv. Podle § 612 občanského zákoníku se při zásahu do osobnostních práv promlčuje právo na náhradu majetkové újmy i právo na odčinění nemajetkové újmy, a to včetně specifických nároků při ublížení na zdraví. Promlčení podléhá jak odčinění újmy morální satisfakcí, tak poskytnutím přiměřeného zadostiučinění v penězích.³⁰⁰ Délka promlčecí lhůty, počátek jejího

---

²⁹⁶ „Heparinový vrah“ je označení sériového vraha Petra Zelenky, který jakožto zdravotník na oddělení ARO v havlíčkobrodské nemocnici přivodil smrt sedmi pacientům tak, že jim v nadměrném množství podal lék heparin. Rozsudkem Vrchního soudu v Praze č. j. 8 To 52/2008-2294 ze dne 11. 6. 2008 mu byl uložen trest odnětí svobody na doživotí.

²⁹⁷ Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 1122/2018-557 ze dne 28. května 2019 a rozsudek Vrchního soudu v Praze č. j. 3 Co 3/2017-466 ze dne 10. října 2017.

²⁹⁸ 58. epizoda; *Výklad zákona při dotčení zájmu spotřebitele (II. ÚS 288/23)*. In: Herohero [online]. 20. 7. 2024 [cit. 2024-8-24]. Dostupné z: <https://herohero.co/judikatura>. Kanál uživatele Judikatura.

²⁹⁹ Tím jsou myšleny žaloby z let cca 2005-2010, kdy se osoby protiprávně sterilizované za účinnosti zákona o péči o zdraví lidu domáhaly (zpravidla) náhrady újmy na zdraví. Např. žaloba podaná H. Ferenčíkovou, na jejíž základě byl vydán rozsudek Krajského soudu v Ostravě sp. zn. 23 C 25/2005 ze dne 11. listopadu 2005.

³⁰⁰ LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654)*. Komentář. 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2022, s. 2055-2059.

běhu, tak použití objektivní a subjektivní promlčecí lhůty bude odvislé od konkrétních okolností případu. A protože v případě náhrady újmy z protiprávních sterilizací může být dílčích nároků několik, může být promlčecí lhůta u jednotlivých těchto nároků rozdílná, jakožto i začátek jejich běhu.

U náhrady újmy na zdraví, životě a svobodě³⁰¹ bude promlčecí lhůta tříletá a začne plynout ode dne, kdy poškozený získal znalost okolností rozhodných pro uplatnění svých práv,³⁰² těmi typicky bude vědomost o vzniklé újmě a o osobě povinné k její náhradě.³⁰³ V případě bolestného je odvislá od okamžiku vzniku odškodňované bolesti,³⁰⁴ u náhrady za ztížení společenského uplatnění je to okamžikem ustálení zdravotního stavu poškozeného. Objektivní lhůta se v takovém případě vůbec nepoužije.³⁰⁵ U jiných nároků na náhradu újmy (např. ze zásahu do důstojnosti či do práva na soukromý a rodinný život) bude subjektivní promlčecí lhůta tříletá,³⁰⁶ objektivní promlčecí lhůta desetiletá, příp. patnáctiletá (byla-li tato způsobena úmyslně). Subjektivní promlčecí lhůta je vázána na vědomí poškozeného, a je tedy odvislá od okamžiku, kdy se poškozený dozvěděl o okolnostech rozhodných pro uplatnění práva. Objektivní promlčecí lhůta je nezávislá na vědomí poškozeného, a počíná běžet ode dne vzniku újmy. Tyto lhůty běží nezávisle na sobě, přičemž právo na náhradu újmy se promlčí marným uplynutím dřívější z nich.³⁰⁷ Dlužno doplnit, že počátek běhu promlčecí lhůty může být odlišný nejen v závislosti na konkrétním nároku na náhradu újmy, ale i kvůli postavení osoby poškozené. Tou totiž může být osoba, jejíž postavení vyžaduje zvláštní ochranu – typicky to bude osoba nezletilá nebo s omezenou svéprávností. Relevantními ustanoveními rozhodnými pro určení počátku běhu promlčecí lhůty jsou v takovém případě zejména § 622 a § 645 občanského zákoníku.

V souvislosti s promlčením je třeba upozornit na možnost rozporu jeho námitky s dobrými mravy. Tedy u všech práv podléhajících promlčení lze jejich rozpor s dobrými mravy uplatnit, aniž by byla narušena právní jistota či byl dán rozpor s dobrými mravy. Ústavní soud k otázce námitky promlčení ve svém nálezu sp. zn. III. ÚS 3358/20 ze dne 1. června 2021 uvedl: „*uplatnění této námitky je výrazem zneužití práva na úkor účastníka, který marné uplatnění promlčecí lhůty nezavinil a vůči němuž by za takové situace zánik nároku v důsledku uplynutí promlčecí lhůty byl*

---

³⁰¹ Jedná se o taxativní výčet osobnostních práv, který nelze dále rozšiřovat. V rámci tématu práce bude relevantním újma na zdraví.

³⁰² LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654)*. Komentář. 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2022, s. 2087–2094.

³⁰³ WEINHOLD, D. *Promlčení a prekluze v soukromém právu*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2015, s. 95–96.

³⁰⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 2414/2008 ze dne 26. srpna 2010.

³⁰⁵ § 636 odst. 3 občanského zákoníku.

³⁰⁶ § 629 odst. 1 občanského zákoníku.

³⁰⁷ LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654)*. Komentář. 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2022, s. 2087–2094.

nepřiměřeně tvrdým postihem ve srovnání s rozsahem a charakterem jím uplatňovaného práva a s důvody, pro které své právo včas neuplatnil.“ Okolnosti protiprávních sterilizací provedených v minulosti byly mnohdy důvodem pro použití tohoto institutu. Nejvyšší soud ve svém rozsudku sp. zn. 30 Cdo 2819/2009 ze dne 23. června 2011 shledal právě ve věci protiprávní sterilizace nutnost námitku promlčení posuzovat korektivem dobrých mravů, nejsou-li dány důvody pro jejich rozpor. Jednalo se totiž o případ, kdy se protiprávně sterilizovaná žena dozvěděla o své sterilizaci dávno po marném uplynutím lhůty pro včasné uplatnění jejího práva u soudu, tedy v době, kdy její právo na náhradu újmy již bylo promlčeno. K stejnému závěru dospěl Nejvyšší soud v rozsudku sp. zn. 30 Cdo 1528/2014 ze dne 22. října 2014, kdy nejenže protiprávně sterilizovaná žena nevěděla o provedeném zákroku, ale ještě byla při neúspěšných pokusech o další těhotenství zabezpečována, že je zdravá. I když se jedná o výjimečný institut, kterým má být zmírňována tvrdost zákona a umožňovat soudu uplatnit pravidla slušnosti, osobně se domnívám, že navzdory hojně judikatuře vyšších soudů, které již koncipovaly určitá teoretická pravidla pro jejich použití, nelze hovořit o existenci objektivních kritérií. A zrovna ve věci náhrady újmy z protiprávních sterilizací, které jsou samy o sobě jedním z nejcitlivějších právních případů, by bylo možné nalézt rozpor námitky s dobrými mravy již z podstaty věci téměř vždy. Navzdory tomu hodnotím dosavadní rozhodovací praxi jako poměrně racionální, kdy není tohoto institutu nerozumně nadužíváno – příkladem může být usnesení Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 7/13 ze dne 17. ledna 2012, v němž Ústavní soud neshledal vznesenou námitku promlčení rozpornou s dobrými mravy. Jednalo se totiž o případ, kdy se poškozená o provedené sterilizaci dozvěděla již po jejím výkonu, přičemž Ústavní soud nepřisvědčil argumentaci o nedostatku majetku pro domáhání se nároku na náhradu újmy v soudním řízení.

Otázkou promlčení nároků na náhradu nemajetkové újmy v rozporu s dobrými mravy a nepředvídatelnosti změny judikatury se zabýval ESLP, kdy v rozhodnutí ve věci *Maděrová proti České republice* ze dne 8. června 2021, stížnost č. 32812/2013 označil stížnost ženy nezákonně sterilizované jako zjevně neopodstatněnou. Uvedl, že *„promlčecí lhůty jsou ve vnitrostátních právních systémech smluvních států obvyklé a sledují v případech újmy na zdraví zajištění právní jistoty a ochranu žalovaných před opožděnými žalobami, kterým by bylo obtížné čelit, a zamezení nespravedlnosti, ke kterému by mohlo dojít, pokud by soudy musely přezkoumávat skutečnosti nastalé v dávné minulosti na základě nespolehlivých a z důvodu plynutí času neúplných důkazů (Stubbings a další proti Spojenému království, č. 22083/93 a 22095/93, rozsudek ze dne 22. října 1996, § 51).*“ Protiprávně sterilizovaná osoba měla dostatečně času pro uplatnění svého nároku, neboť se o sterilizaci dozvěděla několik dní po jejím provedení. Vnitrostátní soudy tak nepochybily, když se zabývaly posouzením jejího nároku, ale pouze dospěly k závěru o jeho

promlčení. Takový postup je souladný s Čl. 8 EÚLP. K nepředvídatelnosti judikatury uvedl, že žaloba k vnitrostátnímu soudu byla podaná až po ustálení judikatury, tudíž ji neshledal rozpornou s Čl. 6 odst. 1 EÚLP.

Jak již bylo nastíněno v předchozích kapitolách, protiprávní sterilizace byly prováděny typicky v období za účinnosti zákona o péči o zdraví lidu, tedy ještě před účinností občanského zákoníku. Spolu s tím vyvstává otázka, kterým právním předpisem by se měl tehdejší nárok na náhradu újmy, ovšem uplatněný v dnešní době, řídit. Byť by mohl být v rámci této otázky relevantním § 3037 občanského zákoníku, kvůli legislativní chybě je nepoužitelný, neboť pracuje s tezí, že práva vznikající při zásahu do osobnostních práv se prekludují.³⁰⁸ Z tohoto důvodu se tak použije § 3036 občanského zákoníku, dle něž se podle dosavadních právních předpisů posuzují všechny lhůty a doby, které začaly běžet přede dnem účinnosti občanského zákoníku, jakož i lhůty a doby pro uplatnění práv, které se řídí dosavadními právními předpisy, i když začnou běžet po dni nabytí účinnosti občanského zákoníku.³⁰⁹ Tedy i pokud by se protiprávně sterilizovaná osoba o rozhodné skutečnosti dozvěděla až po účinnosti občanského zákoníku, posoudí se promlčení práva na náhradu újmy způsobené neoprávněným zásahem do všech osobnostních práv podle tehdejších právních předpisů, tj. zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, nikoliv ustanovení občanského zákoníku. Touto otázkou se jako *orbiter dictum* zabýval Obvodní soud pro Prahu 2 v rozsudku č. j. 12 C 146/2017-216 ze dne 12. března 2021, a to právě ve věci protiprávní sterilizace, když výše uvedený závěr potvrdil. Mimo to uvedl, že protiprávní sterilizace provedená v roce 1982, kdy se sice poškozená o jejím provedení dozvěděla téhož dne, ovšem jí byly sděleny nepravdivé informace o nezbytnosti daného zákroku a v podstatě zamlčena protiprávnost, přičemž o její protiprávnosti se dozvěděla až v roce 2012, je v nároku na odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění již promlčen.

4.1.6.5. Překážky *litispence* a *rei iudicatae*, vázanost rozhodnutí

Překážka věci zahájené, tzv. *litispence*, je procesní podmínkou upravenou v § 83 OSŘ, která vylučuje, aby v téže věci probíhalo další soudní řízení. Soud k ní přihlíží z úřední povinnosti kdykoliv v průběhu řízení. Existence překážky *litispence* se posuzuje ke dni rozhodnutí soudu, nikoliv ke dni zahájení řízení. Probíhá-li o téže věci dvě řízení, to pozdější musí soud v souladu s § 104 odst. 1 OSŘ usnesením zastavit. V případě vícero současně zahájených řízení je na úvaze

---

³⁰⁸ LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2022, s. 2223-2224.

³⁰⁹ § 3036. In: ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník: Komentář, Svazek VI, (§ 2521-3081)*. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2024-8-16]. ASPI_ID KO89_f2012CZ. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.

soudu, které řízení zastaví, ovšem musí postupovat tak, aby byla zajištěna spravedlivá, rychlá a účinná ochrana práv a oprávněných zájmů účastníků řízení.³¹⁰ Pro uplatnění překážky *litispendence* je důležité posouzení tzv. totožnosti skutku. To je dáno, vychází-li obě řízení z identického skutku, je-li předmět procesního nároku stejný a vystupují-li v řízeních totožní účastníci řízení. Pokud tedy poškozený kvalifikovaným a určitým způsobem dříve uplatnil svůj nárok na náhradu újmy v rámci jiného řízení (např. typicky v adhezním řízení v rámci trestního řízení), zakládá tato skutečnost překážku *litispendence* a soud řízení zastaví. Ovšem byl-li nárok na náhradu újmy uplatněn v rámci jiného řízení až po podání civilní žaloby, není to důvodem k zastavení občanského soudního řízení.³¹¹ Jelikož provedená protiprávní sterilizace může být trestným činem (či přestupkem), nárok na náhradu újmy může být uplatněn i v jiném řízení než v tom občanskoprávním. Při splnění podmínek a dalších předpokladů si tak poškozený může alternativně zvolit, v rámci jakého řízení se bude svého nároku domáhat.³¹² Z tohoto důvodu je zjišťování překážky *litispendence* ve věci vysoce přílehavé.

Překážka věci rozsouzené, tzv. *rei iudicatae*, je procesní podmínkou upravenou v § 159a odst. 4 OSŘ, která vylučuje, aby byla věc již pravomocně rozhodnutá projednána znovu. Soud k ní přihlíží z úřední povinnosti kdykoliv v průběhu řízení. Zjistí-li soud, že již o věci bylo v rozsahu závaznosti výroku rozhodnutí pravomocně rozhodnuto, zastaví usnesením řízení dle § 104 odst. 1 OSŘ.³¹³ I v případě překážky *rei iudicatae* je zásadní totožnost věci – ta je dána stejným skutkem, shodným předmětem řízení a tentýž účastníky řízení.³¹⁴

S překážkami *litispendence* a *rei iudicatae* souvisí i vázanost rozhodnutí jiného orgánu dle § 135 OSŘ. Civilní soud je totiž vázán pravomocným rozhodnutím jiného orgánu, jímž byl někdo shledán vinným ze spáchání trestného činu, přestupku či jiného správního deliktu. Civilní soud pak nemůže vést úvahy o vině a řešit jako předběžnou otázku, zda ke spáchání skutku skutečně došlo. V této věci je vázán výrokem pravomocného rozhodnutí o vině. Dlužno však doplnit, že není vázán zprošťujícím rozhodnutím, odůvodněním rozhodnutí ani výrokem o trestu.³¹⁵ Rovněž není soud vázán rozhodnutím v blokovém řízení, i když to nebude v rámci tématu práce aplikovatelným. Jirsa tvrdí, že trestní rozsudek je v řízeních o náhradě újmy často stěžejním důkazem, přičemž v praxi mají žalovaní tendenci zpochybňovat svou vinu, která již byla

---

³¹⁰ Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 1525/2010 ze dne 12. června 2012.

³¹¹ § 83. In: LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský soudní řád: Praktický komentář*. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2024-9-15]. ASPI_ID KO99_p11963CZ. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.

³¹² Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 33 Odo 1345/2005 ze dne 30. října 2007.

³¹³ § 159a. In: JIRSA, J. a kol. *Občanský soudní řád, 2. část: Soudcovský komentář*. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2024-9-16]. ASPI_ID KO99_p2b1963CZ. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.

³¹⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 2663/2008 ze dne 4. září 2008.

³¹⁵ Nález Ústavního soudu sp. zn. IV ÚS 469/02 ze dne 29. dubna 2004.

prokázaná právě v řízení trestním či správním, resp. v řízení o přestupku. Soud je však vázán pravomocným rozhodnutím a nesmí ani provádět dokazování ve vztahu k vině. Pokud tak bude kupříkladu v rámci protiprávních sterilizací žalovaný odsouzen pro trestný čin ublížení na zdraví, civilní soud se nebude zabývat, ublížil-li žalovaný žalobci na zdraví, ale jakou újmu mu tím způsobil.³¹⁶ Toto pravidlo se použije obzvláště v případě odkázání poškozeného s jeho celým jeho nárokem na náhradu újmy nebo jeho částí trestním soudem na civilní soud.

4.1.6.6. Rozhodnutí

Výsledkem občanského soudního řízení je vydání rozhodnutí. To může mít formu rozsudku, kterým zpravidla soud rozhoduje o věci samé, nebo usnesení, rozhoduje-li zejména v procesních záležitostech.³¹⁷ Soud rozhoduje na základě zjištěného skutkového stavu věci, k němuž dospěl řádným a úplným dokazováním, nestanovuje-li mu zákon, že má rozhodnout na základě jiného podkladu. Jelikož řízení o náhradě újmy je řízením sporným, je soud vázán i žalobou. Tak nemůže přiznat žalobci více nebo něco jiného, než požadoval v žalobním návrhu, či na základě jiného skutku, než který byl předmětem řízení.³¹⁸ Naopak soud není vázán právní kvalifikací uplatněného nároku, tu si může po právní stránce sám posoudit.³¹⁹ Soud může žalobě vyhovět, zamítnout ji, odmítnout ji nebo řízení zastavit.³²⁰ Soud žalobě vyhoví nebo jí zamítne v závislosti úspěchu žalobce nebo žalovaného ve věci. Soud žalobu odmítne, pokud i přes výzvu soudu není podání řádně opraveno nebo doplněno, přičemž nelze v řízení pro daný nedostatek dále pokračovat.³²¹ Soud řízení zastaví např. pro zpětvzetí žaloby, nedostatek podmínek řízení, překážky v postupu řízení. Rozsudek musí mít náležitosti stanovené v § 157 OSŘ a musí být vyhlášen veřejně. Rozsudek, který byl řádně doručen a který nelze napadnout odvoláním, nabývá právní moci. Usnesení musí mít náležitosti dle § 169 odst. 1 OSŘ a vylašuje se přítomným účastníkům řízení. Nestanovuje-li OSŘ jinak, použije se přiměřeně ustanovení o rozsudku. Pro úpravu právní moci usnesení se tak použije § 159 a § 159a OSŘ.³²²

---

³¹⁶ § 135. In: JIRSA, J. a kol. *Občanský soudní řád, 2. část: Soudcovský komentář*. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2024-9-16]. ASPI_ID KO99_p2b1963CZ. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.

³¹⁷ Existují samozřejmě výjimky z uvedeného, kdy soud rozhoduje usnesením o věci samé – např. v případě schválení smíru. Rovněž existují i jiné formy rozhodnutí – kupříkladu platební rozkaz, ale těmi základními jsou nepochybně rozsudek a usnesení.

³¹⁸ DRÁPAL, L., BUREŠ, J. a kol. *Občanský soudní řád I. a II. Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2009, s. 1032-1039.

³¹⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 2744/99 ze dne 28. listopadu 2000.

³²⁰ Soud samozřejmě může rozhodnout i jinak – řízení přerušit, schválit smír, rozhodnout o podmínkách řízení, nákladech řízení atd.

³²¹ § 43 odst. 2 OSŘ.

³²² § 169. In: DAVID, L. kol. *Občanský soudní řád: Komentář*. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2024-9-21]. ASPI_ID KO99_1963CZ. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.

4.1.6.7. Opravné prostředky

Řádným opravným prostředkem proti rozhodnutí vydanému v prvním stupni v občanském soudním řízení je odvolání. O něm v případě náhrady újmy z protiprávních sterilizací rozhoduje krajský soud. Lhůta pro podání odvolání je patnáct dnů ode dne doručení písemného vyhotovení předmětného rozhodnutí, přičemž se podává prostřednictvím soudu prvního stupně, proti němuž odvolání směřuje. Oprávněnými k podání odvolání jsou zásadně účastníci řízení.^{323 324} Odvolání vedle obecných náležitostí dle § 42 odst. 4 OSŘ musí obsahovat i informace, proti kterému rozhodnutí směřuje, v jakém rozsahu jej napadá, v čem je spatřován odvolací důvod a jaký je odvolací návrh. Bylo-li rozhodnuto ve věci samé, pak § 205 odst. 2 OSŘ obsahuje taxativní výčet odvolacích důvodů. Řádně a včas podané odvolání má suspenzivní účinek, ovšem pouze v rozsahu, v jakém je prvostupňové rozhodnutí napadáno.³²⁵ Odvolací soud není vázán skutkovými zjištěními a právním posouzením věci soudu prvního stupně a může provádět dokazování. Účastníci řízení jsou však limitováni v uplatňování nových skutečností a důkazů z důvodu principu neúplné apelace.³²⁶ Odvolací soud může napadené rozhodnutí potvrdit dle § 219 OSŘ, změnit dle § 220 OSŘ, zrušit dle § 219a OSŘ, dále může odvolání odmítnout dle § 218 OSŘ nebo odvolací řízení zastavit pro zpětvzetí odvolání dle § 218c OSŘ. Rozhodnutí bude mít v odvolacím řízení spíše formu usnesení, neboť rozsudkem se rozhoduje pouze v případě potvrzení nebo změny prvostupňového rozsudku.³²⁷ Proti rozhodnutí odvolacího soudu nelze brojít odvoláním, lze však využít mimořádných opravných prostředků.

4.1.7. Dílčí závěr ke kapitole 4.1.

Protiprávní sterilizací dochází k zásahu do osobnostních práv požívající ochrany jako součást všeobecných osobnostních práv. Stát je povinen chránit osobnostní právo na fyzickou a psychickou integritu člověka (a samozřejmě i další osobnostní práva) a v případě nedbalostních medicínských zákroků zajistit poškozenému přístup k řízení, v němž se může domáhat nároku na náhradu újmy.³²⁸ To je umocněno v případě úmyslného zásahu do fyzické integrity člověka

---

³²³ Těmi jsou příznačně žalobce a žalovaný, nebyli-li plně úspěšní ve věci či jim daným rozhodnutím byla způsobena újma na jejich právech nebo se nevzdali práva na odvolání, ovšem legitimovanými k podání odvolání jsou i osoby považované za účastníky řízení a subjekty dle § 203 OSŘ.

³²⁴ DRÁPAL, L., BUREŠ, J., a kol. *Občanský soudní řád I. a II. Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2009, s. 1591-1598.

³²⁵ PAPEŽ, P. Řádné a mimořádné opravné prostředky v civilním řízení. *Právníké listy*. [online]. [cit. 2024-09-19]. Dostupné z: https://otik.zcu.cz/bitstream/11025/55305/1/PL_2_2023_05.pdf.

³²⁶ ŠÍNOVÁ, R., SVOBODA, K., HAMULÁKOVÁ, K. a kol. *Civilní proces: Obecná část a sporné řízení*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2014, s. 364.

³²⁷ § 152. In: LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský soudní řád: Praktický komentář*. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2024-9-18]. ASPI_ID KO99_p11963CZ. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.

³²⁸ Rozsudek ESLP ve věci Jurica proti Chorvatsku ze dne 2. května 2017, stížnost č. 30376/13.

ze strany poskytovatele zdravotních služeb.³²⁹ Byť lze v praxi spatřovat určitý posun v ochraně všeobecného osobnostního práva a i jistý apel akademické obce na judikaturu a doktrínu, kam až má daná ochrana sahát, nároky plynoucí z protiprávních sterilizací jsou a budou nepochybně v rámci ochrany osobnosti vždy přiléhavé.

Náhrada újmy v občanskoprávním řízení je tak bezvýhradní možností k dosažení kompenzace z protiprávních sterilizací. To je umocněno i tím, že lze v jiných (adhezních) řízeních odkázat poškozeného s jeho nárokem právě na občanskoprávní řízení, přičemž takový postup nepředstavuje odepření spravedlnosti.³³⁰ Univerzalita řízení je pak nepochybně jeho největší výhodou. Samozřejmě ne všechny protiprávně sterilizované osoby se mohou úspěšně domáhat svých nároků na náhradu újmy kvůli promlčení. Okolnosti provedení sterilizace však mohou způsobit, že vznesená námitka promlčení bude rozporná s dobrými mravy. Nelze tak stanovit přesné datum, odkdy jsou nároky z protiprávních sterilizací promlčené. Na tuto skutečnost má i vliv, že v rámci jednotlivých případů mohou být zasažena různá osobnostní práva, od čehož se odvíjí i rozdílná délka a počátek běhu promlčecí lhůty. S tím samozřejmě souvisí, jakých nároků se vůbec poškozený bude domáhat – v praxi to zřejmě bude nejčastěji bolestné a ztížení společenského uplatnění.

Výhodou občanskoprávního řízení oproti jiným řízením je, že o nároku bude (zpravidla) meritorně rozhodnuto a poškozený nebude odkázán na jiné řízení. Nemusí tak znovu absolvovat úkony nezbytné k zahájení řízení a vlastně celé nové řízení, kteréžto by s ohledem na citlivost případu mohlo být trýznivé a zbytečně traumatizující. Rovněž se toto řízení povede samostatně na rozdíl od adhezních řízení, která jsou přilnuta k řízení trestnímu či řízení o přestupky. Adhezní řízení totiž sledují osud těchto řízení, a nelze-li v nich nadále pokračovat, nemůže pokračovat ani adhezní řízení. Občanskoprávní řízení je v tomto ohledu zcela nezávislé. Tím samozřejmě netvrdím, že by bylo zcela nezávislé ke všem jiným řízením – nelze totiž přehlédnout překážky *rei iudicatae* a *litispendence* a vázanost rozhodnutí jiných orgánů. Pozitivem je i větší variabilita způsobu náhrady újmy, kdy je v případě majetkové újmy možné jak uvedení do původního stavu, tak nahrazení penězi, neboť v rámci adhezního řízení při trestním řízení je možné toliko nahrazení penězi. Dlužno doplnit, že v adhezním řízení při řízení o přestupku je možné nahrazení majetkové újmy jak v penězích, tak ve formě naturální restituce.³³¹ V rámci nemajetkové újmy je možné odčinění jak morální satisfakcí, která má být navíc prioritizována, tak penězi, ovšem přiléhavým

---

³²⁹ Rozsudek ESLP ve věci Codarcea proti Rumunsku ze dne 2. června 2009, stížnost č. 31675/04.

³³⁰ Usnesení Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 165/15 ze dne 18. února 2015.

³³¹ § 89. In: BOHADLO, D., BROŽ, J., KADEČKA, S., PRŮCHA, P., RIGEL, F., ŠŤASTNÝ, V. *Zákon o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich: Komentář*. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2024-10-29]. ASPI_ID KO250_2016CZ. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.

můžou být i zvláštní skutkové podstaty, které umožňují pouze odčinění penězi (např. § 2958 občanského zákoníku). V rámci adhezního řízení při trestním řízení je možné pouze nahrazení újmy penězi. V adhezním řízení při řízení o přestupku není možné domáhat se náhrady nemajetkové újmy.

Nevýhodou občanskoprávního řízení, které zajisté odrazuje potenciální žalobce od uplatnění svých nároků právě v tomto řízení, je riziko náhrady nákladů řízení protistrany v případě neúspěchu ve věci. Tato skutečnost nepochybně nutí vést potencionální žalobce úvahy o hospodárnosti a smysluplnosti případně uplatněného návrhu a taky byla poměrně častou argumentací žalobců, proč nepodali žalobu ve věci náhrady újmy z protiprávních sterilizací dříve.³³² I přestože existují situace, kdy se soudní poplatek nehradí, a zrovna v rámci tématu práce to může být tím případem, nepochybně je poplatková povinnost nezanedbatelným nákladem, kterýžto bude žalobce od uplatnění svých práv odrazovat, a to i kvůli neznalosti o osvobození od soudního poplatku. Dalším negativem je povinnost tvrzení a povinnost důkazní, které žalobce ve sporném řízení tíží. Tato skutečnost, která způsobuje významnou nerovnováhu v procesním postavení účastníků řízení, je však právě v případě medicínsko-právních sporů snižována tím, že není třeba „stoprocentního“ prokazování ve vztahu k příčinné souvislosti. Přesto bude pro úspěšnost ve sporu bude muset žalobce vyvinout podstatně větší aktivitu než v jiných řízeních, aby dosáhl náhradu újmy z protiprávní sterilizace. Současně je třeba doplnit, že v rámci kapitoly 6.1.6. je provedena komparace občanského soudního řízení s adhezním řízení při trestním řízení, přičemž jsou tam uvedeny nevýhody občanskoprávního řízení právě ve vztahu k adheznímu řízení.

Závěrem je ještě třeba uvést, že v případě protiprávních sterilizací může být rozlišení a rozdělení zásahů do jednotlivých složek osobnostních práv obtížně určitelné, a s tím i volba přílehlavé skutkové podstaty náhrady nemajetkové újmy. To neplatí o zásahu do fyzické integrity člověka spočívající ve výkonu zabraňujícího plodnosti, neboť tato skutečnost je sama o sobě poměrně snadno zjistitelná (např. pomocí sonografických metod), ale spíše ve vztahu při zásahu do důstojnosti člověka a jeho psychické integrity. I kvůli této skutečnosti lze v praxi doporučit příliš nerozlišovat, jaká část zásahu postihla důstojnost člověka a která je již psychickou újmou, ale spíše vzniknuvší újmu pojmout obecně, s uvedením složek osobnostních práv včetně způsobu, jak se daný zásah do nich projevil.³³³ V každém případě, ostatně jak již bylo uvedeno výše, může

---

³³² Např. usnesení Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 7/13 ze dne 17. ledna 2012.

³³³ KOČÍ, R. *Kompenzace újmy na zdraví a problematika vyčíslení náhrady nemajetkové újmy*. Diplomová práce, vedoucí Prchal, P. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Právnická fakulta, Katedra občanského práva, 2023, s. 12.

být protiprávní sterilizací zasaženo do vícero osobnostních práv současně, kdy se každý takový zásah posuzuje samostatně, jakož i podmínky pro vznik nároku na náhradu nemajetkové újmy.³³⁴

Jelikož byla náhrada újmy v rámci občanskoprávního řízení v podstatě jediným způsobem, jak se protiprávně sterilizované osoby mohly v minulosti domoci odškodnění, existuje díky tomu poměrně významné množství judikatury. A protože soudy vedly nejrůznější úvahy o procesních i hmotněprávních otázkách souvisejících s protiprávními sterilizacemi, trůfám si tvrdit, že toto téma je dostatečně „projudikováno“. A to navzdory tomu, že nezanedbatelná část případů byla posuzována dle předchozí právní úpravy, a že nyní ani v budoucnu nelze podle mého názoru očekávat takové množství řešených případů. Každopádně tak lze hodnotit, že žaloba na náhradu újmy při zásahu do osobnostních práv je účinným nástrojem, jak se nároku z protiprávních sterilizací domoci.

---

³³⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 2202/2021 ze dne 16. května 2023.

5. Náhrada újmy z protiprávních sterilizací v rovině správního práva

Újmu z protiprávních sterilizací lze v rovině správního práva nahradit několika způsoby, a to prostřednictvím náhrady škody podle zákona o odpovědnosti za přestupky, peněžitou pomocí obětem trestných činů podle zákona č. 45/2023 Sb. a jednorázovou peněžní částkou osobám sterilizovaným v rozporu s právem podle zákona č. 297/2021 Sb. Přestože se v řízení o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestných činů použije správní řád a rozhoduje o něm správní orgán, zařadila jsem jej tematicky do kapitoly pojednávající o náhradě újmy v rovině trestněprávní, neboť daná dávka je určena výlučně pro oběti trestných činů. Specifikum trestního práva je v dané věci natolik významné, že tomuto institutu nebude v této kapitole věnováno žádné pozornosti.

5.1. Poskytnutí jednorázové peněžní částky osobám sterilizovaným v rozporu s právem

Zákonem č. 297/2021 Sb. byla přijata další možnost náhrady újmy z protiprávních sterilizací určená osobám, které kumulativně splní podmínky stanovené právě tímto zákonem. Zavedení tohoto nároku je výsledkem dlouhodobě vedených politických debat, jak se vypořádat s historickou odpovědností za protiprávně provedené sterilizace.

5.1.1. Rozhodné období

Časovou podmínkou je podrobení se sterilizace v období od 1. července 1966 do 31. března 2012. Toto období přímo koreluje s účinností zákona o péči o zdraví lidu, které stanovovalo co do rozsahu zcela nedostatečné podmínky pro poskytování zdravotních služeb, včetně výkonu sterilizace. Veřejný ochránce práv ve svém Závěrečném stanovisku ze dne 23. prosince 2005³³⁵ ve věci sterilizací v rozporu s právem dovedl odpovědnost státu za provedené sterilizace v rozhodném období, jelikož to byla právě tehdejší právní úprava, která stanovením insuficientních podmínek informovaného souhlasu k provedení lékařských zákroků včetně sterilizace vytvářela prostor k jejich výkonu v rozporu se základními lidskými právy.³³⁶ Kvůli stanovení striktního časového rozmezí tak nebude možné odškodňovat předmětným institutem i protiprávně sterilizované osoby kupříkladu během druhé světové války, tak za účinnosti zákona o zdravotních službách. Tuto skutečnost hodnotím pozitivně, neboť smyslem zákona č. 297/2021 Sb. není automatické odškodnění každé protiprávní sterilizace, ale zajištění prostředku nápravy tam, kde nese odpovědnost stát, nikoliv cizí okupační mocnost či v současnosti poskytovatel zdravotních služeb postupující v rozporu s právními předpisy.

---

³³⁵ Veřejný ochránce práv. *Závěrečné stanovisko Veřejného ochránce práv, sp. zn. 3099/2004/VOP/PM ze dne 23. prosince 2005.* [online]. [cit. 2024-01-4]. Dostupné z: <https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/2596>.

³³⁶ Tím je zejména právo na nedotknutelnost osoby zaručená ústavními zákony, tak jiná práva vyplývající z mezinárodních závazků, k jejichž plnění se Česká republika či tehdejší Československo zavázalo.

5.1.2. Teritoriální vymezení

Místní podmínkou je sterilizace ve zdravotnickém zařízení na území, které je nyní součástí území České republiky. Někdy³³⁷ je zákonu č. 297/2021 Sb. vytýkáno nedostatečné teritoriální vymezení, které by mělo obsahovat celé území tehdejšího Československa, a nikoliv výlučně území současné České republiky, neboť za účinnosti zákona o péči o zdraví lidu docházelo k protiprávním sterilizacím i na území současné Slovenské republiky. Je však třeba akcentovat, že Česká republika nemůže nést odpovědnost za činy spáchané na území současné Slovenské republiky, neboť podle Čl. 1 odst. 2 Ústavního zákona č. 542/1992 Sb., o zániku České a Slovenské Federativní Republiky je nástupnickým státem Slovenské Federativní republiky Slovenská republika. Odškodnění za protiprávní sterilizace provedené na území Slovenska je tak třeba nárokovat vůči Slovenské republice, ať už v individuálních případech podáním stížnosti k ESLP či prostřednictvím odškodňovacích mechanismů dle slovenské právní úpravy. Ke dni odevzdání této práce na Slovensku neexistuje titul k odškodnění obdobný jako je v České republice poskytnutí jednorázové peněžní částky podle zákona č. 297/2021 Sb.

Rovněž je třeba akcentovat, že daná sterilizace musela být provedena výlučně ve zdravotnickém zařízení. V tomto ohledu spatřuji poměrně významnou vágnost zákona, neboť přesně nestanovuje, co je zdravotnickým zařízením, či případně neodkazuje na příslušnou právní úpravu, která by zdravotnické zařízení jasně vymezovala (např. na zákon č. 160/1992 Sb., o zdravotní péči v nestátních zdravotnických zařízeních). Kvůli absenci definice zdravotnického zařízení vyvstává otázka, vztahovala-li by se působnost zákona č. 297/2021 Sb. i na zdravotnické zařízení, které by sice obsahovalo příslušné vybavení pro provádění operací, a i by mělo personální požadavky pro provozování zdravotnického zařízení, ovšem bez příslušných povolení. Tedy fakticky by to bylo zdravotnické zařízení, formálně však nikoliv. Pak by bylo na posouzení správním orgánem, bylo-li by možné takové zařízení klasifikovat i jako zdravotnické zařízení ve smyslu zákona č. 297/2021 Sb. Povaha zákroku sterilizace dost dobře neumožňuje tuto provést mimo zdravotnické zařízení, resp. alespoň mimo operační sál, neboť v případě ženy se jedná o vnitrobřišní operaci, v případě muže se sice jedná o méně invazivní operační výkon, přesto existuje významné riziko chirurgických komplikací. Z tohoto důvodu je podle mého názoru vyloučené provádění sterilizací kupříkladu ve vězení, kde není disponováno příslušným chirurgickým vybavením. Pokud by (spíše tedy teoreticky) došlo ke sterilizaci mimo zdravotnické

---

³³⁷ Např. SIVÁK, J. *Pilíře a limity ochrany osobnosti nejen ve dvacátém prvním století*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2023, s. 224.

zařízení, protiprávně sterilizovaná osoba bude muset využít jiné prostředky k nahrazení újmy než prostřednictvím tohoto zákona.

5.1.3. Oprávnění žadatelé

Toto odškodnění je určené výlučně fyzickým osobám, kterým byla provedena sterilizace v rozporu s právem (při současném splnění časové a místní podmínky). Jedná se o všechny fyzické osoby bez ohledu na věk, pohlaví, státní příslušnost a rasu. Podmínka sterilizace v rozporu s právem je blíže rozvinuta v § 3 zákona č. 297/2021 Sb. a rozumí se jí sterilizace bez udělení souhlasu oprávněné osoby (i.), nebo její udělení při současném porušení právních předpisů upravujících v rozhodném období provedení sterilizace (ii.) nebo její udělení za okolností, které vylučují nebo vážně narušují svobodu a prostotu omylu uděleného souhlasu (iii.).

Absence souhlasu sterilizované osoby porušuje § 27 zákona o péči o zdraví lidu, které jej jasně vyžadovalo. V tomto ohledu je protiprávnost sterilizace zcela signifikantní.

Co se týče souhlasu se sterilizací za současného porušení právních předpisů, tak v takovém případě šlo o nepostupování v různých aspektech dle zákona či podzákoného právního předpisu. Takové porušení mohlo spočívat v nedostatecích formálních (např. ústní forma žádosti o provedení sterilizace), personálních (např. složení komise v rozporu se Směrnicí č. 1/1972 Věstník MZ), organizačních (např. vyžádání si stanoviska genetické komise při jiné než endokrinologické sekci Československé lékařské společnosti J. E. Purkyně) apod. V tomhle ohledu je protiprávnost spíše marginální, přesto není o její existenci pochyb. Navzdory tomu Městský soud v Praze v rozsudku č. j. 14 Ad 3/2024-39 ze dne 19. června 2024 uvedl, že: *„nárok na poskytnutí jednorázové peněžní částky podle zákona o odškodnění nezákonných sterilizací nenáleží za provedení sterilizace, při které došlo k jakémukoliv pochybení v rozporu s platnými právními předpisy.“* Přičemž příkladem takového rozporu s právními předpisy, vzdor tomu nezakládající nárok na odškodnění dle tohoto zákona, je chybějící datum projednání sterilizační komisí či složení sterilizační komise. S tímto výrokem soudu nesouhlasím, neboť se domnívám, že zákon nestanovuje, o jaké vady by mělo jít (např. že by měla být podstatná) a správní orgán tak tyto ani nemůže posuzovat. Jakmile byl udělen souhlas se sterilizací při současném porušení právních předpisů upravujících její provedení, nárok na odškodnění dle mého názoru vzniká.

Souhlas se sterilizací za okolností vylučujících nebo vážně narušujících svobodu a prostotu omylu uděleného souhlasu je poměrně abstraktní podmínkou, vždy bude muset být posuzována *ad hoc*. Rovněž je třeba akcentovat, že zákonodárce v tomto případě zdůraznil míru závažnosti takových okolností, kdy zatímco u předchozí podmínky jakákoliv protiprávnost (byť optikou celého systému schvalování sterilizací by tato mohla být nepodstatná) způsobuje aktivaci práva

na poskytnutí odškodnění dle zákona č. 297/2021 Sb., v tomto případě musí být skutečně významná. Musí se tedy jednat o okolnost buď vážně narušující svobodu a prostotu omylu uděleného souhlasu nebo přímo je vylučující. Nelze tak akceptovat okolnost pouze tyto narušující. V tomto případě bude na správním uvážení Ministerstva zdravotnictví, je-li tato podmínka splněna, v důsledku čehož lze doporučit žadateli, aby tuto skutečnost pečlivě odůvodnil.

Zákonodárce v § 3 odst. 2 a 3 zákona č. 297/2021 Sb. precizoval tyto podmínky uvedením jejich demonstrativního výčtu. Tuto skutečnost hodnotím pozitivně, neboť u některých jmenovaných případů by mohlo být dle mého názoru rozporné, jsou-li podmínky splněny, čímž bylo usnadněno správnímu orgánu jeho rozhodování.

5.1.4. Jednorázová peněžní částka

Jednorázová peněžní částka se poskytuje ve výši 300.000 Kč. Jedná se o paušální částku, správnímu orgánu nepřísluší správní uvážení o její výši. Důvodová zpráva k zákonu č. 297/2021 Sb. tuto skutečnost odůvodňuje především tím, že *„trvalá ztráta reprodukční schopnosti znamená pro všechny poškozené v zásadě stejnou (ve smyslu stejně závažnou) újmu, byť její dopady do soukromého života a subjektivní vnímání mohly být u jednotlivých poškozených různé.“* Zákonodárce však opomenul, že mohou existovat natolik významně rozdílné okolnosti v jednotlivých případech, které jednotnou výši odškodnění způsobí nepřiměřeně nespravedlivou. Podle mého názoru totiž není korektní odškodnit stejnou částkou osobu trvale sterilizovanou, jakož i osobu, která byla sice sterilizována v rozporu s právem, ale u níž došlo k svévolnému způsobilosti vejcovodů. Stejně tak osobu, která nesouhlasila se sterilizací, jakož i osobu, která si sama podala žádost o provedení sterilizace a bylo v jejím případě postupováno v souladu se Směrnicí č. 1/1972 Věstníku MZ až na marginální požadavky touto směrnicí kladené (kupříkladu na personální složení sterilizační komise). Podle mého názoru okolnosti provedení sterilizace a její individuální důsledky způsobují, že by bylo vhodnější zvolit finanční rozmezí a určení přesné částky nechat věci správního uvážení. Pokud by však bylo určení konkrétní výše na správním orgánu, zajistě by to prodloužilo celé správní řízení. Ostatně tuto skutečnost zmiňuje i Důvodová zpráva k zákonu č. 297/2021 Sb. a podle mého názoru se jedná o relevantní argument pro určení právě paušální částky. Přesto se domnívám, že byť paušální částka představuje efektivní prostředek odškodnění protiprávních sterilizací, současně jej však činí nespravedlivým.

5.1.5. Lhůta pro uplatnění nároku

Lhůta pro uplatnění nároku, tedy podání žádosti Ministerstvu zdravotnictví činí 3 roky od účinnosti zákona č. 297/2021, tedy až do 1. ledna 2025. Vzhledem k tomu, že konec lhůty

případně na státní svátek, je posledním dnem lhůty pro podání žádosti nejbližší následující pracovní den,³³⁸ tedy 2. ledna 2025. Je třeba akcentovat, že se jedná o lhůtu prekluzivní, jejím marným uplynutím nárok zaniká. Lhůta pro podání žádosti je zachována, pokud je její poslední den doručena Ministerstvu zdravotnictví, s ohledem na její hmotněprávní charakter nestačí předání žádosti držiteli poštovní licence. Osobně se domnívám, že zvolení tříleté lhůty vytváří dostatečný prostor pro možnost protiprávně sterilizovaným osobám uplatnit svůj nárok, přesto odhaduji, že spousta osob tuto lhůtu promešká a bude se domáhat tohoto odškodnění i po 1. lednu 2025.³³⁹ Je tak třeba tomuto tématu věnovat více mediální pozornosti zejména s blížícím se koncem prekluzivní lhůty, aby pozdě podaných žádostí bylo minimum (či dokonce žádná). Jedná se totiž o lhůtu zákonnou, tudíž správní orgán ji nemůže ze své vůle prodloužit.

5.1.6. Řízení o přiznání nároku na poskytnutí jednorázové peněžité částky

O poskytnutí jednorázové peněžní částky se rozhoduje ve správním řízení, pro nějž se použije správní řád, pokud zákon č. 297/2021 Sb. nestanoví něco jiného. Pravomoc k vedení tohoto řízení má výlučně Ministerstvo zdravotnictví. Jedná se o řízení o žádosti, tudíž jeho zahájení je plně v dispozici žadatele, stejně jako se v průběhu řízení předpokládá jistá aktivní účast žadatele. Zahájení řízení nepodléhá žádnému správnímu poplatku. Dnem doručení žádosti Ministerstvu zdravotnictví je řízení zahájeno.

5.1.6.1. Žádost o přiznání nároku

Žádost o přiznání nároku na poskytnutí jednorázové peněžní částky musí kromě obecných náležitostí kladených pro podání podle § 37 odst. 2 správního řádu a pro žádost podle § 45 správního řádu obsahovat i specifické náležitosti podle § 6 zákona č. 297/2021 Sb. Žádost lze podat ústně do protokolu, učinit ji písemně anebo ji podat v elektronické podobě. Rovněž lze využít i jiných technických prostředků za předpokladu potvrzení žádosti podle § 37 odst. 5 správního řádu.

Mezi specifika žádosti o přiznání nároku patří vylíčení rozhodných skutečností případu (i.), zvláště pak označení zdravotnického zařízení, v němž byla protiprávní sterilizace provedena, datum zákroku a vylíčení okolností, při nichž byla protiprávní sterilizace provedena, značení listin a jiných důkazních prostředků (ii.) a bankovní účet, kam má být zaslána poskytnutá peněžité částka (ii.). Z vylíčení rozhodných skutečností případu má především vyplývat, v čem účastník řízení spatřuje protiprávnost provedené sterilizace a zdali její provedení splňuje podmínky

---

³³⁸ § 40 odst. 1 písm. c) správního řádu.

³³⁹ Při mém odhadu vycházím ze skutečnosti, že počty podaných žádostí neklesají, byť by se dalo předpokládat, že největší množství jich podaných bude právě zpočátku, a s během lhůty se jejich počet bude spíše snižovat.

pro odškodnění dle tohoto zákona (§ 3 zákona č. 297/2021 Sb.). Povaha řízení (o žádosti) vyžaduje vyšší aktivitu žadatele, která je konkrétněji rozvinuta právě v § 6 zákona č. 297/2021 Sb., přesto je třeba akcentovat, že odpovědnost za zjištění skutkového stavu, o němž nejsou důvodné pochybnosti, není na žadatele tímto ustanovením přenesena, a je stále zodpovědností správního orgánu. Pokud žadatel poukazuje na určité relevantní okolnosti jsoucí významné pro zjištění skutkového stavu, je povinností správního orgánu tyto posoudit a případně si k nim obstarat podklady.³⁴⁰ Přesto je to právě žadatel, kdož je povinen zajistit podklady pro rozhodnutí Ministerstva zdravotnictví.³⁴¹

Žadatel je povinen uvést bankovní účet, kam mu v případě vyhovění žádost bude zaslána peněžní částka. Jiný způsob jejího vyplacení není možný (např. hotově či složenkou). V souvislosti s tím se nabízí otázka, zda by nebylo vhodnější přidat kupříkladu ještě možnost výplaty peněžité částky v hotovosti prostřednictvím České pošty (i za cenu zpoplatnění této služby), neboť lze očekávat, že někteří žadatelé vzhledem k jejich věku nebudou bankovním účtem disponovat. Byť by rozšíření možnosti způsobu vyplacení peněžité částky zajisté bylo pro žadatele vstřícné, lze současně chápat právní úpravu *de lege lata* zejména s ohledem na rychlost, jednoduchost a bezpečnost jakožto typické vlastnosti, které transakce na bankovní účet nabízí. Nicméně zákon neuvádí, že se musí jednat výlučně o bankovní účet vedený na jméno žadatele, tudíž tak může být veden na kohokoliv.

5.1.6.2. Důkazní prostředky

Signifikantním problémem se v praxi ukázala právě otázka důkazních prostředků. Obecně je žadatel podle § 52 správního řádu *povinen označit důkazy na podporu svých tvrzení. Správní orgán není návrhy účastníka řízení vázán, vždy však provede důkazy potřebné ke zjištění stavu věci.* Žadatel může svá tvrzení prokazovat různými důkazními prostředky, které jsou vhodné ke zjištění stavu věci, správní řád uvádí pouze jejich demonstrativní výčet.³⁴² Optikou předmětu tohoto řízení přichází v úvahu zejména zdravotnická dokumentace vedená o žadateli. Ta byla zpočátku v podstatě výlučným důkazním prostředkem, na jehož základě Ministerstvo zdravotnictví existenci nároku posuzovalo. Byť takový postup zajisté nelze shledat jako souladný se správním řádem (zvláště pak se zmiňovaným § 52), lze chápat, že tak Ministerstvo zdravotnictví postupovalo za účelem zjištění materiální pravdy, neboť určitě předpokládalo, že především ze zdravotnické dokumentace příslušného zdravotnického zařízení lze zjistit okolnosti provedení

³⁴⁰ Rozsudek Nejvyššího správního soudu č. j. 8 Azs 109/2021-34 ze dne 1. června 2021.

³⁴¹ Rozsudek Městského soudu v Praze č. j. 8 Ad 6/2023-33 ze dne 13. prosince 2023.

³⁴² Viz § 51 odst. 1 správního řádu.

sterilizačního zákroku. Ke změně v přístupu Ministerstva zdravotnictví došlo zejména po zásahu soudů,³⁴³ které akcentovaly použití i jiných důkazních prostředků, které jsou vhodné k objasnění stavu věci. To platí obzvláště v případě, kdy se zdravotnická dokumentace z různých důvodů nedochovala (např. z důvodu její skartace či zničení událostí *vis maior*). Avšak samotný výkon sterilizace či dokonce její protiprávnost nemusí nutně vyplývat z každé zdravotnické dokumentace, byť je tato k dispozici. Z tohoto důvodu je nutné připustit jiné důkazní prostředky i při dochování zdravotnické dokumentace. Nedostatečnost informací rozhodných pro posouzení protiprávnosti sterilizace ve zdravotnické dokumentaci lze spatřovat kupříkladu na případu, kdy ze zdravotnické dokumentace bylo možné získat informace o okolnostech udělení souhlasu se sterilizací, ovšem nikoliv co do rozsahu o jeho udělení dostatečně svobodně.³⁴⁴

Skutečnost, že byla provedena sterilizace, a to v rozporu s tehdejšími právními předpisy může vyplynout ze souhrnu různých důkazů, včetně těch nepřímých. Důkaz svědeckou výpovědí je samozřejmě jednou z možností, ovšem v takovém případě bude muset správní orgán zejména hodnotit věrohodnost výpovědi svědka zejména s ohledem na jeho vztah k účastníkovi řízení a projednávané věci. Byť obecně jakýkoliv poměr svědka k účastníkovi řízení nezakládá jeho nezpůsobilost vypovídat, s ohledem na jeho zájem na výsledku řízení je věrohodnost jeho výpovědi zpravidla menší.³⁴⁵ Rovněž vyvstává otázka, přináší-li svědecké výpovědi zejména blízkých osob v této věci natolik významné údaje, které by nemohly být získány kupříkladu čestným prohlášením dotyčných osob. Správní orgán by pak hodnotil předmětné čestné prohlášení jako důkaz listinou a až pokud by z něj zjistil, že obsahuje popis skutečností, které mohou být pro výsledek rozhodnutí esenciální, přistoupil by k výslechu svědka. Je-li totiž v tomto řízení obzvláště třeba dbát na zásadu rychlosti řízení, nedovedu si v praxi představit, že by správní orgán prováděl bezděčně výslech každé blízké osoby, jejíž výpověď by byla účastníkem řízení navrhována. Takový postup by totiž přinejmenším výrazně zpomalil celé správní řízení. V případě osob, které mohou objasnit okolnosti provedené sterilizace a nejsou v žádném vztahu s účastníkem řízení (např. lékař provádějící zákrok, sociální pracovník atd.), a jejich věrohodnost je tak zpravidla vyšší, by podle mého názoru měl správní orgán přistoupit k výslechu spíše.

Navzdory výše uvedenému musím vyjádřit svou kritiku k svědeckým výpovědím, neboť optikou faktu, že protiprávní sterilizace odškodňované právě zákonem č. 297/2021 Sb. byly provedené před desítkami let, nelze dost dobře očekávat, že dotčené osoby si budou relevantní

---

³⁴³ Např. rozsudek Městského soudu v Praze č. j. 10 Ad 20/2022-32 ze dne 29. září 2023, rozsudek Nejvyššího správního soudu č. j. 4 AS 290/2022-42 ze dne 14. listopadu 2023.

³⁴⁴ Rozsudek Městského soudu v Praze č.j. 14 Ad 9/2022-33 ze dne 15. listopadu 2022.

³⁴⁵ JEMELKA, L., PONDĚLÍČKOVÁ, K., BOHADLO, D. a kol. *Správní řád. Komentář*. 7. vydání. Praha: C.H.Beck, 2023, s. 419-431.

informace a okolnosti pamatovat. Kupříkladu Městský soud v Praze v rozsudku č. j. 8 Ad 6/2023-33 ze dne 13. prosince 2023 k postupu Ministerstva zdravotnictví v řízení o žádosti uvedl: „popřípadě mohl žalovaný sám výslech MUDr. H. provést a zeptat se jej na důvody, proč byla žádost pro žalobkyni vyplněna, resp. proč ji nevyplnila ona sama a pouze ji podepsala, proč sterilizaci žalobkyni doporučil, kolika dalším ženám ji doporučil, kolik z nich byly romské národnosti atd.“ Jen doplním, že „MUDr. H.“ byl primářem gynekologicko-porodnického oddělení, kde byla v roce 2008 žadatelce provedena sterilizace, přičemž řízení o poskytnutí peněžní částky probíhalo v roce 2022. Osobně sledávám důkaz svědeckou výpovědí v takových případech jako nadmíru glorifikovaný, neboť nevěřím, že by mohl pomoci objasnit skutkový stav. To platí obzvláště u lékařů a jiných zdravotnických pracovníků, kteří se v množství pacientek a s odstupem tolika let nemohou na takové soudem navržené dotazy pamatovat.

Dalšími důkazními prostředky, které by mohly objasnit stav věci, jsou znalecký posudek, odborné vyjádření a listiny, jak ostatně uvádí i Důvodová zpráva k zákonu č. 297/2021 Sb. Nejedná se o jejich taxativní výčet, tudíž mohou být použity samozřejmě i jiné důkazní prostředky.

5.1.6.3. Nedostatečné poučení

Nedostatečné splnění poučovací povinnosti je rovněž často Ministerstvu zdravotnictví vytýkáno ze strany soudů, tak ze strany Veřejného ochránce práv. To je projevem zásady součinnosti, kterážto se řadí mezi základní zásady činnosti správních orgánů. Typicky se projevuje při odstranění vad žádosti, kdy správní orgán pomůže žadateli vady odstranit nebo ho vyzve k odstranění, poskytne mu k tomu přiměřenou lhůtu a poučí jej o následcích neodstranění těchto vad v určené lhůtě.³⁴⁶

Podle § 4 odst. 2 správního řádu *správní orgán v souvislosti se svým úkonem poskytne dotčené osobě přiměřené poučení o jejích právech a povinnostech, je-li to vzhledem k povaze úkonu a osobním poměrům dotčené osoby potřebné*. Na základě tohoto ustanovení má správní orgán povinnost poučit dotčenou osobu o jejích právech a povinnostech vyplývajících z příslušných právních předpisů upravujících dané řízení před tímto správním orgánem.³⁴⁷ Z judikatury vyplývá, že poučovací povinnost se vztahuje na procesní práva a povinnosti. Rozhodně však do poučovací povinnosti nepatří návod, jak má účastník postupovat, aby byl ve věci úspěšným.³⁴⁸ Rozsah poučení má být co nejširší, a to z důvodu, že žadatelé jsou mnohdy právně neznalé osoby traumatizované provedenou sterilizací, kvůli účelu zákona č. 297/2021 Sb. a rovněž povaze

³⁴⁶ § 45 odst. 1 a 2 správního řádu.

³⁴⁷ Rozsudek Nejvyššího správního soudu č. j. 6 Ads 57/2007-42 ze dne 26. srpna 2008.

³⁴⁸ Rozsudek Nejvyššího správního soudu č. j. 5 As 1/2010-76 ze dne 14. října 2010.

samotného řízení, jehož předmětem je vyplacení odškodnění. Zjistí-li se kupříkladu v průběhu řízení, že zdravotnická dokumentace je s největší pravděpodobností zničená, musí Ministerstvo zdravotnictví poučit žadatele o tom, že „*k prokázání svého tvrzení o nezákonné sterilizaci musí navrhnout další důkazy a o jaké návrhy důkazů se případně může jednat.*“³⁴⁹ Tímto poučením pak jistě není výzva podle § 36 odst. 3 správního řádu, kterážto je příliš obecná a nevyplývají z ní možnosti důkazních prostředků k prokázání oprávněnosti odškodnění a požadavky pro jejich uplatnění vyžadované zákonem.

Byť si uvědomuji, že projednávané případy jsou již z principu vysoce citlivé a žadatelé jsou právní laici jsoucí současně obětí pochybení státu, a je tak bezpochyby vyžadováno jejich co nejrozsáhlejší poučení, je třeba akcentovat, že poučovací povinnost není bezbřehá. A současně upozornit na tenkou hranici poučovací povinnosti a již poskytování právní pomoci. Kupříkladu uvádění návrhů důkazů, které k prokázání protiprávní sterilizace může žadatel využít, by mělo být podle mého názoru zcela v obecné rovině a správní orgán by měl užít kupříkladu demonstrativního výčtu důkazních prostředků, aby si žadatel vytvořil určitou představu o svých možnostech, nikoliv však uvádět přesné instrukce, které jsou přímo aplikované na jeho případ. Nadto správní řízení o žádosti je povahou formalizovaným řízením, od něhož se podle mého názoru očekává, že již jeho zahájením bude žadatel bdělý svých práv a bude si tak aktivně dohledávat informace mu správním orgánem sdělené. Tudíž nelze od správního orgánu očekávat a požadovat po něm, aby žadateli vymýšlel strategii vedoucí k úspěchu v řízení a poskytoval právní služby, neboť toto kategoricky činit nesmí.

5.1.6.4. Nedodržování zákonné lhůty pro vydání rozhodnutí

Lhůta pro vydání rozhodnutí ve věci činí 60 dní ode dne podání žádosti. Prodlení ve vydávání rozhodnutí je často předmětem kritiky, Veřejný ochránce práv ve své Zprávě o šetření ze dne 12. října 2023³⁵⁰ (dále jen „Zpráva o šetření“) tuto problematiku dokonce zařadil mezi své závěry, v čemž Ministerstvo zdravotnictví pochybilo. Stanovením zákonné lhůty v § 5 odst. 3 zákona č. 297/2021 Sb. dochází ke konkretizaci zásady rychlosti a procesní ekonomie vyjádřené v § 6 odst. 1 správního řádu.³⁵¹ Dlužno dodat, že se jedná o lhůtu povahou pořádkovou a s jejím zmeškáním (tedy nevydáním rozhodnutí v zákonem stanovené lhůtě) zákon nespojuje žádné

---

³⁴⁹ Rozsudek Městského soudu v Praze sp. zn. 15 Ad 2/2023 ze dne 4. října 2023.

³⁵⁰ Veřejný ochránce práv. *Zpráva o šetření z vlastní iniciativy ve věci odškodnění protiprávní sterilizace, sp. zn. 15744/2022/VOP/MKZ, č. j. KVOP-36688/2023 ze dne 12. října 2023.* [online]. [cit. 2024-01-7]. Dostupné z: <https://www.ochrance.cz/uploads-import/ESO/VI.%20in.%2015744-22-MKZ%20Z18.pdf>.

³⁵¹ JEMELKA, L., PONDĚLÍČKOVÁ, K., BOHADLO, D. a kol. *Správní řád. Komentář.* 7. vydání. Praha: C.H.Beck, 2023, s. 58-63.

právní důsledky pro věc samou.³⁵² Ovšem nevydání rozhodnutí ve věci v zákonné lhůtě může aktivovat opatření proti nečinnosti dle § 80 správního řádu. Ve Zprávě o šetření se uvádí: „*Ministr zmínil tři základní důvody, proč nejsou žádosti vyřizovány včas: vady žádostí o odškodnění, nedostatek pracovníků vyřizujících žádosti o odškodnění, značné vytížení až zahlcení právního odboru svěřenou agendou.*“ Je otázkou, neměla-li být v této věci učiněna preventivně opatření proti nečinnosti ze strany nadřízeného správního orgánu, tedy ministra zdravotnictví, když je z okolností zřejmé, že o zjevné budoucí nečinnosti Ministerstva zdravotnictví ví? Přesto navzdory existenci těchto zákonných nástrojů proti nečinnosti namísto jejich aktivace vyzval Veřejný ochránce práv v tiskové zprávě ze dne 2. října 2024 ministra zdravotnictví k omluvě žadatelkám za průtahy a k zajištění vyřízení žádostí v co nejkratší době.³⁵³

Veřejný ochránce práv dospěl ve Zprávě o šetření k závěru, že nedodržováním zákonné lhůty pro vyřízení žádostí Ministerstvo zdravotnictví postupuje v rozporu s právní úpravou, porušuje základní zásady činnosti správních orgánů i principy dobré správy, konkrétně princip včasnosti. Samozřejmě bez znalosti jednotlivých případů, jak aktivní Ministerstvo zdravotnictví při vedení správních řízení je a jaký podíl na překročení zákonem stanovené délky řízení má případná liknavost žadatelů či jiné skutečnosti, které nemůže Ministerstvo zdravotnictví objektivně ovlivnit, nelze toto tvrzení jakkoliv hodnotit. Nicméně obecně ne každé nedodržení zákonné lhůty naplňuje výše uvedené, neboť princip včasnosti zavazuje správní orgány vyřizovat podání bez zbytečných průtahů v rozumném a přiměřeném čase.³⁵⁴ Princip včasnosti tak může být naplněn i při významném překračování zákonných lhůt, pokud není správní orgán nečinný. Jak jsem však uvedla výše, bez znalosti konkrétních postupů Ministerstva zdravotnictví v jednotlivých případech nelze evaluovat porušení principů včasnosti, případně jiné principy dobré správy. Rozhodně je však akcentovat, že řízení o žádosti o přiznání nároku je právě tím typem řízení, u nějž je rychlost vyřízení obzvlášť signifikantní, neboť se v podstatě jedná o řízení o dávce *sui generis*. V tomto ohledu by měl správní orgán skutečně dbát na co nejrychlejší vyřízení věci.

Podle mého názoru je zásadním problémem nedostatečné personální obsazení, které přímo dopadá na délku jednotlivých řízení. Tato skutečnost je ostatně uváděna i ministrem zdravotnictví ve Zprávě o šetření. Z mé zkušenosti zvyšující se počet obdržených žádostí (a tedy rozšiřování

---

³⁵² Rozsudek Nejvyššího správního soudu č. j. 1 As 42/2019-50 ze dne 18. června 2020.

³⁵³ Veřejný ochránce práv. *Ombudsman shrnul vládě prohřešky Ministerstva zdravotnictví při odškodňování za protiprávní sterilizace: extrémní průtahy, špatné hodnocení důkazů, rozhodování v rozporu s názorem soudů i ignorování obsahu opakovaných žádostí* [online]. [cit. 2024-01-14]. Dostupné z: <https://www.ochrance.cz/aktualne/ombudsman-shrnul-vlade-prohresky-ministerstva-zdravotnictvi-pri-odskodnovani-za-protipravni-sterilizace-extremni-prutahy-spatne-hodnoceni-dukazu-rozhodovani-v-rozporu-s-nazorem-s-oudu-i-ignorovani-obsahu-opakovanych-zadosti/>.

³⁵⁴ Veřejný ochránce práv. *Principy dobré správy*. [online]. [cit. 23-12-5]. Dostupné z: <https://www.ochrance.cz/dokument/principy-dobre-spravy/principy-dobre-spravy.pdf>.

agendy co do množství) nebývá relevantním důvodem pro systemizaci příslušných pracovních míst tak, aby se počet oprávněných úředních osob vyřizujících žádosti rozšířil, nadto lze spatřovat spíše aktuální trend ve snižování počtu úředníků. Byť samozřejmě nedisponuji informacemi z Ministerstva zdravotnictví o případném posílení personálního obsazení osob vedoucích správní řízení o žádosti o přiznání nároku, neboť se jedná o informace ryze interní, odhaduji však, že se spíše nerozšíří. Úřední oprávněná osoba pak může při neúměrném množství jí vedených řízení buď polevovat na kvalitu vydaných rozhodnutí nebo prodlužovat délku řízení. Osobně se domnívám, že menším zlem je právě nevyřizování žádostí včas. Jako fatální chybu mající přímý vliv na aktuální stav délek řízení spatřuji v odhadu celkového počtu žádostí, které bylo uvedeno v Důvodové zprávě k zákonu č. 297/2021 Sb. V té se totiž doslova udává: „*V současné době se uvádí odhad maximálně 400 odškodňovaných obětí. Tento odhad vychází z dlouholetého monitorování situace v terénu ze strany nestátních neziskových organizací, poskytovatelů sociálních služeb, dále z počtu probíhajících soudních sporů týkajících se nedobrovolných sterilizací. Rovněž na veřejného ochránce práv se v této věci obrátilo přibližně jen 100 osob.*“ Přitom k datu 30. září 2024, tedy ještě v dostatečném časovém prostoru pro podání žádosti, byl počet žádostí přijatých Ministerstvem zdravotnictví celkem 1 979.³⁵⁵ Pokud by odhad byl reálnější, nepochybně by již s přijetím zákona bylo předpokládáno personální posílení odboru vykonávací tuto agendu či dokonce vytvoření nového oddělení specializující se výlučně na tuto problematiku. Podle mého názoru tak příčina aktuálního nezvládnutí včasného vyřizování žádostí Ministerstvem zdravotnictví tkví právě v této neomluvitelně chybné estimaci. Veřejný ochránce práv ve své Zprávě o šetření uvedl: „*Je tak namístě otevřeně říci, že ministerstvo nebylo dostatečně připraveno na rozhodování o žádostech o odškodnění, o kterých bylo předem známo, že budou od 1. ledna 2022 s velkou pravděpodobností přicházet, už s ohledem na prolomení dlouholeté nerozhodnosti státu ohledně přijetí odpovědnosti a nastavení podmínek odškodnění.*“ Optikou výše uvedeného shledávám tuto kritiku Veřejného ochránce práv jako absolutně nepřiléhavou.

Ve Zprávě o šetření Veřejný ochránce práv navrhl řešení překračování zákonných lhůt tím, že by docházelo k upřednostňování některých žadatelů. Konkrétně uvedl: „*Za této specifické situace, kdy dochází k překračování zákonných lhůt, by mělo ministerstvo zvážit možnost ve výjimečných případech, tj. u žadatelek pokročilého věku nebo se závažnými diagnózami ohrožení života, vyřizovat jejich žádosti nikoliv dle pořadí, jak byly doručeny, nýbrž přednostně před ostatními.*“ Domnívám se, že takový postup by byl v rozporu se zásadou rovnosti účastníků řízení a nestranného přístupu k nim, byť se nejedná o účastníky totožného řízení.

---

³⁵⁵ Poslední šance [online]. [cit. 2024-10-25]. Dostupné z: <https://www.posledni-sance.cz>.

Nadto si nedovedu představit, jak by se toto v praxi aplikovalo – stanovením věkové hranice a výčtu závažných diagnóz? Kdo by závažnost diagnóz posuzoval? Byl-li by jím ošetřující lékař, znalec či přímo Ministerstvo zdravotnictví? Bylo by zařazení takového žadatele se závažnou diagnózou pro správní orgán závazné? Existovaly by pro žadatele opravné prostředky v případě, že by nebyly zařazeny mezi osoby se závažnými diagnózami ohrožení života? Řešení navrhané Veřejným ochráncem práv přináší spoustu otázek, které jej podle mého názoru činí nerealizovatelným. Navíc zavádět takovou praxi v průběhu vyřizování žádostí mi rovněž nepřijde šťastné, neboť již zahájená řízení by bylo nemožné prioritizovat. A argumentovat nutností upřednostnit teprve budoucí žadatele, aby jejich žádost byla vyřízena co nejdříve, je kvůli skutečnosti, že již měli více než dva roky ze tří na podání žádostí, mi rovněž nepřijde přiléhavé. Tento nápad Veřejného ochránce práv hodnotím jako scestný, kdy jeho realizace by založila nedůvodnou nerovnost mezi jednotlivými žadateli, nadto by se nejedno o tzv. pozitivní opatření ve smyslu § 7 odst. 2 zákona č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Veřejný ochránce práv k tomuto dále uvedl: *„Ještě vstřícnější by tento postup byl v případech, kdy se žadatelky po zamítnutí žádosti o odškodnění ministerstvem i ministrem bránily úspěšně správní žalobou a dosáhly zrušení rozhodnutí o zamítnutí žádostí“*. V tomto případě lze s upřednostňováním „staronových“ žádostí, tedy těch případů, které by správní orgán posuzoval opakovaně po zásahu soudu, souhlasit. Rozhodování o věci oběma instancemi správního orgánu, tak posléze správními soudy může celkovou délku řízení učinit nepřiměřenou, tudíž je třeba vidět snahu všech orgánů veřejné moci své posouzení věci maximálně zkrátit.³⁵⁶ Domnívám se, že upřednostněním právě těchto žadatelů je realizována ochrana práv účastníků řízení na projednání a rozhodnutí jejich věci v přiměřené lhůtě.

5.1.6.5. Další práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 297/2021 Sb.

Aby mohlo Ministerstvo zdravotnictví efektivně projednávat přijaté žádosti a mělo přístup ke všem informacím potřebným ke zjištění skutkového stavu, je v § 6 odst. 2 zákona č. 297/2021 Sb. stanovena povinnost určená všem státním orgánům, právníckým a fyzickým osobám. Ta spočívá v poskytnutí nezbytné součinnosti Ministerstvu zdravotnictví potřebné ke zjištění skutkového stavu bez důvodných pochybností, zvláště pak v předložení listin či jiných důkazních prostředků. Tyto osoby jsou povinny poskytnout součinnost na výzvu Ministerstva zdravotnictví, kterážto má formu usnesení a je doručována výlučně státním orgánům či osobám

---

³⁵⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu č. j. 30 Cdo 3673/2021-272 ze dne 31. srpna 2022.

povinným k poskytnutí součinnosti. Zákonodárce zde poněkud zbytečně zařadil i státní orgány, neboť podle § 50 odst. 1 správního řádu mohou být podkladem pro vydání rozhodnutí podklady od orgánů veřejné moci, které zahrnují právě i státní orgány. Byť by se mohlo Ministerstvo zdravotnictví při vyžadování součinnosti opírat právě o § 50 odst. 1. správního řádu, hodnotím v důsledku jako správné, že jsou státní orgány zařazeny ve výčtu v § 6 odst. 2 zákona č. 297/2021 Sb., čímž tak dochází k odstranění jakýkoliv pochybností. Pokud by však Ministerstvo zdravotnictví potřebovalo získat informace kupříkladu od orgánu samosprávy, kterýžto může disponovat relevantními informacemi k věci, bude muset stejně použít správní řád (např. § 53 správního řádu), neboť tento orgán není ve výčtu zařazen.

Vzhledem k tomu, že zdravotnická dokumentace zpravidla osvětluje okolnosti výkonu sterilizace a je tak pro posouzení nároku žadatelů mnohdy stěžejním důkazem, ustanovení § 7 odst. 1 zákona č. 297/2021 Sb. rozšiřuje okruh osob umožňujících nahlížet do příslušné zdravotnické dokumentace a činit si z ní výpisy stanovený v § 65 zákona o zdravotních službách i o osoby oprávněné k provádění úkonů správního orgánu v řízení při výkonu působnosti podle zákona č. 297/2021 Sb. Limitací takového oprávnění je rozsah nezbytný pro splnění účelu zákona č. 297/2021 Sb. V § 7 odst. 2 zákona č. 297/2021 Sb. je pak vyjádřena povinnost osoby vedoucí zdravotnickou dokumentaci o žadateli spočívající v jejím poslání Ministerstvu zdravotnictví do 15 dnů ode dne doručení jeho písemné žádosti. Ministerstvu zdravotnictví rovněž v souvislosti s plněním jeho úkolů podle zákona č. 297/2021 Sb. vznikla oprávnění využívat referenční údaje ze základního registru obyvatel, tak zpracovávat osobní údaje v nezbytném rozsahu.

5.1.6.6. Problematika skartace

U těch dokumentů, jejichž obsah by mohl být významný k prokázání nároku na odškodnění dle zákona č. 297/2021 Sb., neběží až do 1. ledna 2032 skartační lhůty podle právních předpisů o archivnictví. Po tuto dobu rovněž nelze vyřadit a zničit zdravotnickou dokumentaci vztahující se k provedení výkonu sterilizace v období od 1. července 1966 do 31. března 2012.

Záměrem § 10 zákona č. 297/2021 Sb. bylo znemožnit zničení dokumentů, které by mohly být rozhodné pro zjištění skutkového stavu a posouzení tak nároku žadatele. Pro tyto účely byla zvolena dostatečně dlouhá doba, která však nekoreluje s účinností zákona č. 297/2021 Sb., nýbrž jí významně přesahuje. Skartační lhůty tak nepoběží ani tehdy, když už oprávněné osoby nebudou moci podat žádost o přiznání nároku. Zákonodárce nepochybně přistoupil k takovému kroku, aby byly relevantní dokumenty zachovány i po celou dobu vedení správního řízení a případně soudního přezkumu, nikoliv pouze do okamžiku přijímání žádostí. Podle mého názoru je okruh dokumentů, na něž se předmětné ustanovení vztahuje, zvolen poměrně šalamounsky a je

tak na individuálním posouzení, naplňuje-li dotčený dokument definiční znak spočívající ve významnosti k prokázání nároku. Hodnotím vysoce kladně, že při přijetí zákona č. 297/2021 Sb. bylo pamatováno i na možnost skartování či jiného zničení relevantních dokumentů jakožto mnohdy stěžejních důkazních prostředků, a čemuž tak bylo díky § 10 předejito.

Nepochybně však mohou být pro prokázání nároku žadatele eminentní i ty dokumenty, které však již byly skartovány či jinak zničeny. Podle bodu 5 přílohy 3 vyhlášky č. 98/2012 Sb., o zdravotnické dokumentaci, ve znění pozdějších předpisů, je v případě péče poskytované při hospitalizaci po zákrocích včetně sterilizace skartační lhůta čtyřicetiletá od poslední hospitalizace nebo deset let od úmrtí pacienta. Právní úprava předcházející té současné však ne vždy precizně upravovala délku skartační lhůty. Určitou exkurzi do historie právní úpravy týkající se právě skartačních lhůt v případě zdravotnické dokumentace ve svém rozsudku přednesl Městský soud v Praze č. j. 14 Ad 9/2022-33 ze dne 15. listopadu 2022. Kvůli existenci jistého právního vakua v této problematice není proto překvapením, že některé zdravotnické dokumentace již byly skartovány. V takovém případě je Ministerstvo zdravotnictví povinno obstarat jiné důkazy k objasnění skutkového stavu věci či alespoň vyvinout úsilí (i za kooperace žadatele) pro získání takových důkazů. Rozhodně však nelze akceptovat postup spočívající v zamítnutí žádosti s konstatováním, že bez příslušné zdravotnické dokumentace nelze protiprávní provedení sterilizace vyvrátit ani potvrdit.³⁵⁷

S otázkou, pojí-li se s prokázáním nedodržení skartačních předpisů, a tedy zjevně předčasné a protiprávní skartování daných dokumentů, vyvratitelná domněnka o tom, že žadatel byl sterilizován protiprávně, se Městský soud v Praze ve svém rozsudku č. j. 10 Ad 20/2022-32 ze dne 29. září 2023 nikterak nezabýval, byť to bylo součástí žalobních námitek. Osobně se domnívám, že nikoliv. Jestliže legislativa nikterak nestanovuje, že nelze-li u tvrzené skutečnosti prokázat, že nenastala, není podle mého názoru vyvratitelnou domněnkou presumováno, že nastala (tedy nelze-li prokázat, že sterilizace byla provedena v souladu s právem, nemá se za to, že byla provedena v rozporu s právem). Pokud tedy toto nevyplývá ze zákona, nelze si to domyslet, i přestože je to ve prospěch zranitelné osoby, která byla poškozena protiprávní sterilizací. Být judikatura pro sporná řízení není zpravidla aplikovatelná pro řízení o žádosti, nelze zcela přehlédnout nálezy Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1785/21 ze dne 28. června 2022, který se sice týká procesních nástrojů v občanskoprávním řízení, ovšem dle mého názoru mohou některé dílčí závěry zde soudem vyjádřené být přílehlavé právě i pro toto řízení. Citovaný nálezy pojednává o přenesení důkazního břemene v případech, kdy není možné předložit zdravotnickou

---

³⁵⁷ Rozsudek Městského soudu v Praze č. j. 14 Ad 9/2022-33 ze dne 15. listopadu 2022.

dokumentaci z důvodu porušení zákonných povinností při jejím řádném vedení a uchovávání. Rozhodně netvrdím, že by mělo být přeneseno důkazní břemeno i v tomto případě, ale spíše by se mělo zohlednit oslabené postavení protiprávně sterilizované osoby a její případnou důkazní nouzi z důvodu porušení zákona poskytovatelem zdravotních služeb. Z tohoto důvodu, a protože se jedná o pochybení jdoucím v určitém hledisku na vrub státu, že nezajistil dochování zdravotnické dokumentace, čímž se ztížila možnost osvětlení okolností provedení sterilizace, měl by tuto skutečnost podle mého názoru správní orgán zohlednit při hodnocení důkazů.

5.1.6.7. Některé procesní aspekty

Ve věci překážky *rei administratae* se mnohdy uvádí chybné informace, že žádost o přiznání nároku lze podat pouze jednou. Liga lidských práv ve svém videu k žádosti o přiznání nároku dokonce sděluje: „pokud bude tato odmítnuta, jedinou možností je pokračovat v celém procesu dále, není možné se pokusit ji podat celou znovu.“³⁵⁸ Ve správním řízení se však překážka věci rozhodnuté uplatní toliko omezeně, jak vyplývá z § 48 odst. 2 ve spojení s § 101 písm. b) správního řádu, neboť se nevztahuje na „negativní“ správní rozhodnutí, ale pouze na ta „pozitivní“, kterým bylo přiznáno určité právo. Tedy ne každé pravomocné správní rozhodnutí má účinky překážky věci rozhodnuté,³⁵⁹ zejména ne rozhodnutí zamítající žádost účastníka řízení.³⁶⁰ Pokud Ministerstvo zdravotnictví zamítne žádost účastníka řízení o přiznání nároku, může jej podat účastník řízení znovu. Rovněž bych chtěla k citovanému tvrzení Ligy lidských práv doplnit, že ve správním řízení není možné žádost odmítnout, tento způsob ukončení řízení není v dikci správního řádu možný, jedná se o institut vyplývající ze zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů, a tedy se používá až ve správním soudnictví.

V praxi se ukázala jako problematická i otázka procesního nástupnictví v případě úmrtí žadatele. V takovém případě záleží, v jaké fázi se řízení o poskytnutí nároku nachází. Nebyla-li ještě podána žádost žadatelem a došlo k jeho úmrtí, nepřechází žádná práva a povinnosti s tím související na dědice, neboť právo zahájit řízení je výlučně spjata s osobou toho času již zesnulého žadatele. Byla-li již podána žádost o zahájení řízení, v takovém případě je splněna podmínka dle § 1475 odst. 2 občanského zákoníku, dle které je pozůstalost tvořena i právy a povinnostmi vázanými výlučně na osobu zůstavitele, pokud byly jako dluh uznány nebo uplatněny u orgánu veřejné moci. Podáním žádosti totiž dochází k „uplatnění u orgánu

---

³⁵⁸ *Jak žádat o odškodnění za protiprávní sterilizaci.* In: Youtube [online]. 2. listopadu 2022 [cit. 2023-11-12]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=ddU8QxOQjwk>. Kanál uživatele Liga lidských práv.

³⁵⁹ VEDRAL, J. *Správní řád. Komentář.* 2. vydání. Praha: Bova Polygon, 2012, s. 502.

³⁶⁰ Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 752/18 ze dne 22. ledna 2019.

veřejné moci“, tudíž zde dochází k procesnímu nástupnictví.³⁶¹ Došlo-li k úmrtí žadatele před nabytím právní moci a vykonatelnosti již vydaného správního rozhodnutí, i v tomto případě nepochybně přechází práva a povinnosti na dědice, ovšem je třeba akcentovat, že případně přiznaná částka musí být projednána v dědickém řízení. Zamlčení a ponechání si dané částky bez jejího přiznání do dědického řízení by mohlo naplňovat skutkové podstaty trestných činů krádeže³⁶² nebo zatajení věci³⁶³.

5.1.6.8.Správní rozhodnutí

Výsledkem řízení o poskytnutí nároku je správní rozhodnutí, kterým se žádosti buď vyhová, zamítne se nebo se řízení zastaví. Ministerstvo zdravotnictví žádost zamítne, zejména byla-li podána před či naopak po účinnosti zákona č. 297/2021 Sb. nebo zvláště pak z důvodu nesplnění podmínek pro poskytnutí peněžní částky. Shledá-li správní orgán podmínky pro poskytnutí nároku za splněné, žádosti vyhová a přizná tak žadateli nárok na poskytnutí jednorázové peněžní částky. Ministerstvo zdravotnictví řízení o žádosti unesením zastaví, nastaly-li důvody uvedené v § 66 správního řádu. Správní orgán je povinen vydat rozhodnutí nejdéle do 60 dnů ode dne zahájení řízení, přičemž tato lhůta může být prodloužena, je-li v řízení třeba činit určité procesní úkony.³⁶⁴ Lhůta pro vydání rozhodnutí pak neběží po dobu běhu lhůtu pro předložení zdravotnické dokumentace, o níž si Ministerstvo zdravotnictví písemně zažádalo. Překročení zákonem stanovené lhůty pro vydání rozhodnutí nezpůsobuje nezákonnost rozhodnutí, ani nevyvolává fikci pozitivního či negativního správního rozhodnutí. Rozhodnutí musí splňovat náležitosti podle § 68 a násl. správního řádu. Pokud Ministerstvo zdravotnictví přizná žadateli nárok, musí jeho výplatu provést do 60 dnů od nabytí právní moci rozhodnutí o přiznání nároku. Správní orgán není oprávněn tuto lhůtu pro vyplacení prodlužovat.

5.1.6.9.Opravné prostředky

Řádným opravným prostředkem proti rozhodnutí o poskytnutí nároku je rozklad, o němž rozhoduje ministr zdravotnictví jakožto vedoucí Ministerstva zdravotnictví. Rozhodnutí

---

³⁶¹ Usnesení Nejvyššího správního soudu č. j. 9 As 61/2023-63 ze dne 17. června 2024.

³⁶² Podle § 205 odst. 1 písm. a) trestního zákoníku platí, že *kdo si přisvojí cizí věc tím, že se jí zmocní, a způsobí tak na cizím majetku škodu nikoliv nepatrnou, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta, zákazem činnosti nebo propadnutím věci.*

³⁶³ Podle § 219 odst. 1 trestního zákoníku platí, že *kdo si přisvojí cizí věc nikoliv nepatrné hodnoty, která se dostala do jeho moci nálezem, omylem nebo jinak bez přivolení osoby oprávněné, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok nebo zákazem činnosti.*

³⁶⁴ Podle § 71 odst. 3 správního řádu se ke lhůtě pro vydání rozhodnutí nepřipočítává doba až 30 dnů, jestliže je zapotřebí nařídit ústní jednání nebo místní šetření, je-li třeba někoho předvolat, někoho nechat předvést nebo doručovat veřejnou vyhláškou osobám, jimž se prokazatelně nedaří doručovat, nebo jde-li o zvlášť složitý případ nebo doba nutná k provedení dožádání podle § 13 odst. 3, ke zpracování znaleckého posudku nebo k doručení písemnosti do ciziny.

o rozkladu musí předcházet projednání věci rozkladovou komisí, kterážto je poradním orgánem.³⁶⁵ Její stanovisko je odborné a nestranné, ovšem pro ministra zdravotnictví nezávazné. Pokud by však danou věc neprojednala a své stanovisko ministru zdravotnictví nepředala, bylo by předmětné rozhodnutí stíženo vadou nezákonnosti. Ustanovení § 152 odst. 5 správního řádu odkazuje v případě rozkladu na právní úpravu odvolání a nevyklučuje-li to tedy povaha věci, použije se subsidiárně ustanovení o odvolání. Účastník řízení může v souladu s § 82 odst. 1 správního řádu napadnout rozkladem pouze výrokovou část rozhodnutí, jednotlivý výrok nebo jeho vedlejší ustanovení. Lhůta pro podání rozkladu činí 15 dnů ode dne oznámení prvostupňového rozhodnutí. V řízení o rozkladu lze prvostupňové rozhodnutí zrušit nebo změnit, či rozklad zamítnout. Proti rozhodnutí o rozkladu může žadatel brojit žalobou ve správním soudnictví, přičemž podle § 11 odst. 1 písm. n) zákona o soudních poplatcích je v této věci osvobozen od soudních poplatků.

5.1.7. Dílčí závěr ke kapitole 5.1.

Osoby, které byly v minulosti sterilizovány v rozporu s právem a splňují podmínky podle zákona č. 297/2021 Sb., mají možnost odškodnění spočívající ve vyplacení jednorázové paušální částky. Výhodou je, že většina takových osob by se již nemohla efektivně domáhat náhrady újmy v režimu jiné právní úpravy z důvodu promlčení nároku. K 19. září 2024 přijalo Ministerstvo zdravotnictví celkem 1.971 žádostí, z toho bylo vyřízeno 1.381 žádostí, kdy 656 bylo odškodnění přiznáno, 496 zamítnuto a 229 řízení zastaveno.³⁶⁶ Domnívám se, že Ministerstvo zdravotnictví má poměrně nelehký úkol, neboť odškodnění podle zákona č. 297/2021 Sb. je svého druhu dosti jedinečné a specifické, tudíž bude obtížně hledat inspiraci u jiných právních úprav a těžko bude mít „předlohu“, čemu se při rozhodování vyvarovat. Nevýhodou je i krátký časový úsek, během nějž budou žádosti přijímány, který zdaleka není dostatečný pro vznik hodnotné aplikační praxe a vytvoření významného množství právní judikatury, která by se do dalších řízení promítla a učinila je tak kvalitnějšími. Práci Ministerstva zdravotnictví shledávám jako poněkud rozporuplnou, kdy podle mého názoru kvalitní rozhodnutí jím vydaná jsou „poškozována“ procesními nedostatky a prodlevami v řízení. Navzdory kritice v médiích se však domnívám, že celkově se Ministerstvo zdravotnictví nevypořádalo s touto novou a náročnou agendou vůbec špatně, jen je třeba se poučit z výtek vyjádřených soudy a aplikovat je do nových rozhodnutí.

Samotné vyřizování žádostí je pod bedlivým dohledem různých lidskoprávních organizací a Veřejného ochránce práv, což hodnotím pozitivně, neboť je kvůli tomu upozorňováno na chyby,

---

³⁶⁵ VEDRAL, J. *Správní řád. Komentář*. 2. vydání. Praha: Bova Polygon, 2012, s. 1446.

³⁶⁶ Poslední šance [online]. [cit. 2024-10-25]. Dostupné z: <https://www.posledni-sance.cz/novinky/organizace-zadaji-prodlouzeni-zakona-o-odskodneni-protipravne-sterilizovanych-zen-analyza-ukazuje-na-problemy-s-odskodnovacim-procesem/>.

kterých se Ministerstvo zdravotnictví dopouští. Rovněž činí toto téma více medializovaným, tudíž se relevantní informace spíše dostanou k potenciálním žadatelům. Na druhou stranu evaluuji některá vyjádření lidskoprávních organizací jako opravdu nešťastná, kdy se v některých svých výrociích dopouští velkého množství chyb, které jsou zřejmě důsledkem jejich právní neznalosti, čímž zajisté není přispíváno k vyjasnění této problematiky. Rovněž některé příspěvky těchto organizací na mě působí až fanaticky, kdy mnohdy odmítají závěr, že žádost o přiznání nároku je sice nároková, ale až po splnění všech podmínek pro její poskytnutí, tedy ne že každá podaná žádost musí být nutně schválena. Ostatně i soudy shledávají, že ne všechny případy provedené sterilizace v minulosti naplňují podmínky pro poskytnutí jednorázové peněžní částky.³⁶⁷ Toto citlivé téma by si tak zasloužilo spíše ohleduplný přístup a pomoc s podáním žádosti se všemi zákonem vyžadovanými náležitostmi, nikoliv dle mého názoru téměř vyvolávání zloby o neschopnosti Ministerstva zdravotnictví, které mnohdy svým přístupem chybovalo, jak ostatně shledaly soudy, určitě však nelze tvrdit, že by se jednalo o systémová a komplexní pochybení. Zprávu o šetření Veřejného ochránce práv oceňuji především co do rozsahu rozebrání vzniknuvších problémů a podložení jej aktuální judikaturou. Naopak negativně hodnotím některé nápady, které Veřejný ochránce práv ke zlepšení stávající situace přednesl, kteréžto na mě působí jako výlučně účelové pro publikaci Zprávy o šetření, přičemž v praxi jsou však zcela nerealizovatelné. Domnívám se, že Veřejný ochránce práv má kompetence vyvolat kupříkladu diskuzi o personální nouzi na Ministerstvu zdravotnictví, upozornit tak na tento problém, jehož důsledkem by mohlo být posílení odboru vyřizující žádosti.

Kladně hodnotím obsáhlost Důvodové zprávy k zákonu č. 297/2021 Sb., která řeší problémy poměrně do hloubky, a objasňuje i praktické aspekty právní úpravy, nikoliv jen teoretické, jak tomu někdy bývá. Ostatně její kvalitu lze vyzdvihnout i kvůli jejímu četnému citování v soudních rozhodnutích týkajících se odškodnění protiprávních sterilizací, kde jí je zvláště soudy hojně argumentováno. Celkově tak počin zákonodárce, jak se vypořádat s historickou nespravedlností týkající se protiprávních sterilizací vyjádřenou zákonem č. 297/2021 Sb., shledávám komplexně jako dobrý, přičemž mohlo být očekáváno, že zvláště na začátku praxe vzniknou určité problémy, se kterými se bude muset správní orgán či soudy vypořádat.

5.2. Náhrada škody podle zákona o odpovědnosti za přestupky

Podle § 89 odst. 1 zákona o odpovědnosti za přestupky má poškozený právo uplatnit v řízení o přestupku (nebo v předcházejícím trestním řízení, byl-li jeho předmětem totožný skutek) škodu způsobenou spácháním přestupku. Obligatoří podmínkou je způsobení škody spácháním

---

³⁶⁷ např. rozsudek Městského soudu v Praze č. j. 9 Ad 18/2022-35 ze dne 10. dubna 2024.

přestupku, nelze tak akceptovat situaci, kdy by se poškozený domáhal náhrady škody v řízení o přestupku, kde by škoda sice věcně souvisela s projednávaným přestupkem, ale nebyla by způsobena přímo spácháním daného přestupku. Tím je jednak omezen okruh přestupků, v rámci nichž může poškozený uplatnit svůj adhezní nárok, tak samotný okruh poškozených. Optikou protiprávních sterilizací přichází v úvahu zejména přestupky podle § 90 odst. 1 zákona o specifických zdravotních službách, ty jsou blíže komentovány v kapitole 2.3.4.

5.2.1. Poškozený

Poškozeným je smyslu § 70 odst. 2 zákona o odpovědnosti za přestupky osoba, které byla spácháním přestupku způsobena škoda a uplatnila svůj nárok na náhradu škody. Podle § 68 zákona o odpovědnosti za přestupky je poškozený účastníkem řízení, ovšem pouze v té části řízení, která se týká jím uplatněného nároku na náhradu škody. Tím pádem poškozenému náleží procesní práva v rozsahu týkajícím se projednávání adhezního nároku, která obecně náleží právě účastníkům řízení.³⁶⁸ Pokud osoba, které spácháním přestupku vznikla škoda, uplatnila svůj nárok v předcházejícím trestním řízení o totožném skutku, poškozeným ve smyslu zákona o odpovědnosti za přestupky se stává zahájením řízení o přestupku. Uplatnění adhezního nároku je obligatorním definičním znakem poškozeného, pokud by tento svůj nárok neuplatnil, i přestože mu nepochybně škoda vznikla, nebyl by v dikci zákona o odpovědnosti za přestupky poškozeným. Důsledkem toho by mu nesvědčila práva a povinnosti náležející právě poškozenému. Vzhledem k tomu, že škoda musí být způsobena přímo spácháním přestupku, bude jím v rámci protiprávních sterilizací výlučně fyzická osoba. Jakákoliv právnická osoba jako poškozený je vyloučená, neboť jí vždycky vznikne škoda nepřímou, tedy nikoliv přímo spácháním přestupku, ale až v jeho důsledku. Typickým příkladem může být zdravotní pojišťovna, které spáchaný přestupek zasáhl do majetkové sféry, ale až v důsledku její úhrady nákladů za léčbu. Touto skutečností je okruh poškozených výrazně limitován.³⁶⁹

5.2.2. Škoda

Poškozený se může v rámci řízení o přestupku domáhat toliko náhrady škody, neboť ta jediná je v rámci tématu práce přiléhavá. Škodou se rozumí újma, která nastala v majetkové sféře poškozeného a je objektivně vyjádřitelná v penězích.³⁷⁰ Bohadla k tomu doplňuje, že jí lze napravit poskytnutím majetkového plnění, které může mít formu peněžní, ale i uvedením v předchozí

---

³⁶⁸ Např. právo nahlížet do spisu, činit návrhy na dokazování, vyjádřit se k podkladům rozhodnutí před jeho vydáním.

³⁶⁹ JEMELKA, L., VETEŠNÍK, P. *Zákon o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich. Zákon o některých přestupcích*. 2. vydání, Praha: C.H.Beck, 2020, s. 542-550.

³⁷⁰ Rozsudek Nejvyššího správního soudu sp. zn. 8 As 39/2009 ze dne 30. září 2009.

stav.³⁷¹ V kontextu protiprávních sterilizací jím můžou být zejména náklady léčby či ušlý zisk způsobený pracovní neschopností.

Dlužno doplnit, že poškozený má právo domáhat se v rámci řízení o přestupku i vydání bezdůvodného obohacení, které přestupce na jeho úkor spácháním přestupku získal, z hlediska protiprávních sterilizací je použití takového institutu vyloučené, neboť povaha protiprávních sterilizací bezdůvodné obohacení fakticky neumožňuje. Nadto tématem této práce je náhrada újmy, tudíž institutu bezdůvodného obohacení nebude v této kapitole věnováno pozornosti.

Naopak přiléhavým institutem by byla náhrada nemajetkové újmy, rozhodování o ní je však v rámci zákona o odpovědnosti za přestupky vyloučené. Protiprávně sterilizované osoby tak musí využít jiného právního předpisu, aby takového odškodnění dosáhly. V tomto ohledu lze jednoznačně *de lege ferenda* doporučit rozšíření pravomocí správního orgánu rozhodovat v rámci řízení o přestupku právě i o náhradě nemajetkové újmy. Je-li totiž správnímu orgánu svěřena kompetence rozhodovat o některých adhezních nárocích poškozeného, rozhodování právě i o náhradě nemajetkové újmy mající původ v totožném skutku – přestupku by nejenže časově zrychlilo možné uspokojení poškozeného, snížilo jeho trýzeň v nutnosti vést další řízení, ale rovněž by efektivně využilo již provedené dokazování správním orgánem. Důvodová zpráva³⁷² absenci nemajetkové újmy vysvětluje složitostí skutkových a právních otázek vzniknuvších v rámci tohoto nároku. Pokud by se však správní orgán setkal s natolik složitou záležitostí, která by byla odborně i kapacitně nad rámec jeho možností rozhodovat, jednoduše by mohl poškozeného odkázat s jeho nárokem na soud nebo jiný orgán veřejné moci odůvodňující to tím, že by jeho zjišťování vedlo ke značným průtahům v řízení. Takový postup by byl ostatně souladný s § 89 odst. 2 zákona o odpovědnosti za přestupky a zároveň by odpovídal právnímu názoru Nejvyššího správního soudu vyjádřeného k náhradě škody v rozsudku sp. zn. 2 As 46/2006 ze dne 31. října 2007³⁷³. Podle mého názoru tak zákonodárce zcela nelogicky omezil pravomoc správních orgánů a rozdělil tak možnost domoci se odškodnění vyvolaného jedním skutkem do vícero řízení, a to absurdně z preventivních důvodů.

---

³⁷¹ § 89. In: BOHADLO, D., BROŽ, J., KADEČKA, S., PRŮCHA, P., RIGEL, F., ŠŤASTNÝ, V. *Zákon o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich: Komentář*. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2024-10-29]. ASPI_ID KO250_2016CZ. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.

³⁷² Důvodová zpráva k zákonu o odpovědnosti za přestupky, § 70.

³⁷³ Nejvyšší správní soud ve svém rozsudku sp. zn. 2 As 46/2006 ze dne 31. října 2007 dospěl k názoru, že je-li adhezní řízení o náhradě škody prolnuto složitými, komplikovanými nebo spornými otázkami, může být projednán mimo řízení o přestupku příslušným orgánem (zpravidla soudem v občanskoprávním řízení).

5.2.3. Podmínky pro uložení povinnosti poškozenému

Předpokladem pro uložení povinnosti poškozenému spočívající v náhradě škody je kumulativní splnění podmínek uvedených v § 89 odst. 2 zákona o odpovědnosti za přestupky, kterými jsou způsobení škody spácháním přestupku (i.), její dobrovolné nenahrazení přestupcem (ii.), a její spolehlivé zjištění či že její zjišťování nepovede ke značným průtahům v řízení (iii). Nejsou-li tyto podmínky splněny, odkáže správní orgán poškozeného na soud nebo jiný orgán veřejné moci. Včasné uplatnění nároku na náhradu škodu poškozeným je obligatorní podmínkou, soud nikdy nerozhoduje o adhezním nároku z úřední povinnosti. Zákon nestanovuje, jaké konkrétní náležitosti má uplatnění nároku poškozeným mít, musí však splňovat formální a obsahové náležitosti stanovené pro podání v § 37 odst. 1 správního řádu. Poškozený je při uplatnění adhezního nároku časově limitován prvním ústním jednáním či lhůtou určenou správním orgánem za předpokladu nekonání ústního jednání. Počátek možnosti uplatnit adhezní nárok není stanoven, poškozený jej může učinit dokonce ještě před zahájením řízení o přestupku v předcházejícím trestním řízení, v takovém případě se stává poškozeným ve smyslu § 68 písm. b) zákona o odpovědnosti za přestupky zahájením řízení o přestupku. Pokud poškozený neuplatní adhezní nárok včas, správní orgán o něm nemůže rozhodovat.

Poškozený není při uplatnění nároku na náhradu škodu vázán povinností doložit důvody škody, ovšem nepodloží-li své tvrzení o vzniklé škodě a její náhradě přestupcem důkazy, nejspíše nebude v řízení úspěšný a správní orgán jej s jeho nárokem odkáže na soud či jiný orgán veřejné moci. Zjišťování škody, resp. okolností jejího spáchání tak, aby její náhrada mohla být přiznána v adhezním řízení, bude podle mého názoru bez doložení důkazů poškozeným natolik časově a úkonově náročné, že správní orgán bude spíše postupovat právě podle § 89 odst. 2 věty druhé zákona o odpovědnosti za přestupky. Zákon rovněž explicitně nestanovuje poškozenému povinnost vyčíslit škodu, i když § 89 odst. 3 zákona o odpovědnosti předpokládá, že uplatněný nárok bude konkretizován tak, aby bylo možné přiznat i pouze jeho část. Pokud poškozený neprecizuje přesnou částkou škodu, jejíž náhradu uplatňuje, správní orgán se přesto bude muset i takovým nárokem zabývat, neboť povinnost spolehlivě zjistit škodu náleží správnímu orgánu při ukládání povinnosti náhrady škody přestupci. Byť lze využít adhezního řízení pro stanovení a vyčíslení nároku na náhradu škody považovat za obvyklé a souladné se zákonem,³⁷⁴ minimálně lze poškozenému doporučit i nad rámec zákonných povinností škodu vyčíslit, právě kvůli zvýšení šancí, že správní orgán o nároku na náhradu škody meritorně rozhodne. V souvislosti s tím je třeba upozornit, že adhezní řízení nesmí být zneužíváno k tomu, aby poškozený získal podklady

---

³⁷⁴ Rozsudek Nejvyššího správního soudu č.j. 10 As 210/2016-66 ze dne 28. června 2018.

zajištěné správním orgánem a měl tak výhodnější a snazší pozici pro domáhání se náhrady škody jinými prostředky práva.³⁷⁵

Poškozenému lze přiznat nárok na náhradu škody pouze v rozhodnutí o přestupku v němž byla shledána vina přestupce. Je nutné doplnit, že poškozený se domůže náhrady škody i v rámci rozhodnutí o schválení dohody o narovnání podle § 87 zákona o odpovědnosti za přestupky. Jiné způsoby ukončení řízení vylučují uložení povinnosti náhrady škody přestupci, a to včetně rozhodnutí příkazem podle §90 odst. 2 písm. b) zákona o odpovědnosti za přestupky.

5.2.4. Řízení o náhradě škody podle zákona o odpovědnosti za přestupky

Řízení, v němž se posuzuje nárok poškozeného na náhradu škody, se nazývá tzv. adhezním řízením. To je součástí řízení o přestupku, ve kterém se rozhoduje o vině přestupce a případně se za spáchaný přestupek ukládá správní trest. Adhezní řízení je k řízení o přestupku, v jehož rámci se vede, přilnuto, a tedy není možné až na výjimku jej vést samostatně. Samostatně jej lze totiž vést, nabylo-li rozhodnutí o vině právní moci, ovšem v části týkající se náhrady škody bylo dané rozhodnutí odvolacím orgánem zrušeno a vráceno k novému projednání. Uplynula-li promlčecí doba přestupku, nelze ani takové samostatné adhezní řízení vést.³⁷⁶ Až na tuto výjimku platí, že je-li řízení o přestupku z jakéhokoliv důvodu ukončeno, není možné pokračovat ani v adhezním řízením. Rovněž nelze vést řízení o přestupku pouze za účelem rozhodnutí o adhezních nárocích poškozeného.³⁷⁷ Jsou-li dány důvody pro nepokračování v řízení o přestupku, nelze jej udržovat pouze kvůli možnému uspokojení poškozeného v adhezním řízení. Adhezní řízení tak není obligatorní součástí řízení o přestupku.

5.2.4.1. Uplatnění adhezního nároku

Podmínkou pro vedení adhezního řízení je uplatnění nároku na náhradu škody poškozeným nejpozději při prvním nařízeném ústním jednání či v lhůtě určené správním orgánem, pokud není v řízení nařízené ústní jednání. Správní orgán nemůže o tomto nároku rozhodovat z moci úřední, tedy bez podání návrhu poškozeným.

Správní orgán má povinnost spočívající v bezodkladném vyrozumění osoby, které spácháním přestupku byla způsobena škoda, o možnosti uplatnit její adhezní nárok. V případě protiprávních sterilizací nevzniká problém spočívající v neznalosti totožnosti takové osoby a povinnostech správnímu orgánu z nich vyplývající, tedy doručit vyrozumění osobě správnímu orgánu neznámé veřejnou vyhláškou. Podle mého názoru totiž není v praxi reálné vést řízení o přestupku,

---

³⁷⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 2715/2013 ze dne 22. ledna 2014.

³⁷⁶ Rozsudek Nejvyššího správního soudu č. j. 5 As 27/2020-22 ze dne 11. prosince 2020.

³⁷⁷ Rozsudek Nejvyššího správního soudu č. j. 10 As 210/2016-66 ze dne 28. června 2018.

kde existuje protiprávně sterilizovaná osoba jako poškozený, a současně správní orgán o této osobě neví. Ustanovení § 70 odst. 1 zákona o odpovědnosti za přestupky nespécifikuje blíže způsob takového vyrozumění, je tak na správním orgánu, jakou formu zvolí. Z praktického hlediska lze doporučit volbu takového způsobu vyrozumění, u něhož lze prokázat jeho převzetí. Byť by tedy bylo pro správní orgán méně formální vyrozumění nepochybně jednodušší, kvůli případnému prokazování jeho doručení by se mu měl dle mého názoru spíše vyvarovat. Pokud by však bylo takové vyrozumění spjato s neúměrnými obtížemi nebo náklady, správní orgán jej doručí veřejnou vyhláškou. Správnímu orgánu při splnění zákonných podmínek týkajících se neúměrných obtíží a nákladů tedy nevzniká právo volby způsobu doručení, ale povinnost doručovat právě veřejnou vyhláškou. Ta je odůvodněna nemožností zatížit řízení o přestupku řízením adhezním a znemožňovat tak kvůli němu vydání rozhodnutí ve věci. Pro samotné doručování veřejnou vyhláškou se nepoužije § 66 zákona o odpovědnosti za přestupky, tudíž správní orgán může postupovat zcela bez omezení podle § 25 správního řádu. Spolu s vyrozuměním o možnosti uplatnit nárok na náhradu škody správní orgán poučí osobu, které byla spácháním přestupku způsobena škoda, že daný nárok může uplatnit nejpozději při prvním ústním jednání nebo v jiné lhůtě, kterou správní orgán určí. Správní orgán má rovněž povinnost sdělit této osobě termín nařízeného ústního jednání.³⁷⁸

Jestliže osoba, které vznikla spácháním přestupku škoda, neuplatní adhezní nárok včas, tj. nejpozději při prvním nařízeném ústním jednání či v lhůtě určené správním orgánem, může požádat o prominutí zmeškání úkonu podle § 41 správního řádu. Pokud neuplatní včas adhezní nárok a současně buď nepožádá o prominutí zmeškání úkonu, požádá o jeho prominutí pozdě či jí správní orgán zmeškání úkonu nepromine, nebude mít postavení účastníka řízení.³⁷⁹ V takovém případě se správní orgán nebude meritorně zabývat adhezním nárokem, usnesením poškozeného odkáže na soud či jiný orgán veřejné moci a vyrozumí jej o výsledku řízení.³⁸⁰ V souvislosti s tím je třeba doplnit, že správní orgán nemusí uvádět všechny možnosti, jaké poškozený má, aby se mohl domoci náhrady dané škody. Naopak přesným uvedením takových informací by podle mého názoru správní orgán mohl porušit zákaz poučovat o hmotných právech (byť toto by byla spíše procesní práva vyplývající z hmotněprávních vztahů). Povinnost správního orgánu vyrozumět o výsledku řízení o přestupku poškozeného, jenž uplatnil svůj adhezní nárok opožděně, naopak přináší poškozenému značné benefity spočívající v tom,

---

³⁷⁸ JEMELKA, L., VETEŠNÍK, P. *Zákon o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich. Zákon o některých přestupcích*. 2. vydání, Praha: C.H.Beck, 2020, s. 542-550.

³⁷⁹ Rozsudek Nejvyššího správního soudu č. j. 2 As 73/2006-53 ze dne 29. srpna 2007.

³⁸⁰ JEMELKA, L., VETEŠNÍK, P. *Zákon o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich. Zákon o některých přestupcích*. 2. vydání, Praha: C.H.Beck, 2020, s. 726-733.

že se poškozený před využitím jiných prostředků k domožení se náhrady škody může seznámit s argumentací správního orgánu a výsledkem jeho rozhodování.

5.2.4.2. Překážky *litispendence* a *rei iudicatae*

Nárok na náhradu škody nelze uplatnit, jestliže se o něm již vede občanskoprávní nebo jiné řízení (překážka *litispendence*), či pokud již bylo o něm v takovém řízení rozhodnuto (překážka *rei iudicatae*). Pokud i přes existenci těchto překážek daná osoba uplatní nárok na náhradu škody, správní orgán ji vyrozumí o nemožnosti o něm rozhodovat. Adhezní řízení podle zákona o odpovědnosti za přestupky tak nemůže probíhat současně ani s občanskoprávním řízením ani jiným řízením (typicky trestním), v rámci nichž se rozhoduje právě o totožné náhradě škody.

Pokud však občanskoprávní či jiné řízení stále probíhá, správní orgán je povinen vyrozumět osobu, které byla spácháním přestupku způsobena škoda, o výsledku řízení. Tato skutečnost totiž může mít vliv na výsledek probíhajícího občanskoprávního či jiného řízení o náhradě škody. Povinnost správního orgánu vyrozumět o této skutečnosti z moci úřední, nikoliv na žádost poškozeného, hodnotím vysoce pozitivně a souladně s principem dobré správy. Jízlivě si dovoluji komentovat, že není příliš ustanovení jako § 70 odst. 3 zákona o odpovědnosti za přestupky, které by ukládaly správnímu orgánu povinnosti nad rámec účelu vedení řízení (tj. vydání rozhodnutí) a ještě z důvodu významu pro osobu, která byla poškozena spácháním přestupku. Povinnost správního orgánu vyrozumět o výsledku řízení by měla být podle mého názoru *de lege ferenda* rozšířena nejen ve vztahu k osobě, které byla spácháním přestupku způsobena škoda, tak orgánu rozhodujícím v občanskoprávním nebo jiném řízení o náhradě škody. Tento orgán by měl být vyrozuměn o výsledku řízení o přestupku bez ohledu na jeho výsledek (ať už bude obviněný shledán vinným ze spáchání přestupku či nikoliv). A to i přes skutečnost, že tento orgán není zcela vázán výrokem rozhodnutí o přestupku – tedy i pokud bude vyslovena vina přestupce, neznamená na to automaticky i přiznání náhrady škody poškozenému a naopak. Takovou povinnost bych shledávala jako vysoce užitečnou, i přestože bude jistým způsobem narušovat zásadu projednací ovládanou sporné řízení. Přesto uznávám, že by v praxi byla taková povinnost těžko realizovatelná, neboť správnímu orgánu spíše nebude známo, domáhá-li se poškozený svých práv u soudu či jiného orgánu veřejné moci. A rovněž po něm nelze dost dobře požadovat, aby si tuto skutečnost sám zjišťoval. Tedy správní orgán by měl tuto povinnost pouze ve vztahu k soudu či jinému orgánu veřejné moci, které by mu byly známy.

5.2.4.3. Další povinnost správního orgánu

Správní orgán, který vede řízení o přestupku, působí na přestupce, aby škodu způsobenou spácháním přestupku dobrovolně nahradil, a to při splnění podmínky řádného uplatnění adhezního nároku poškozeným. Pokud nebyl nárok na náhradu škody řádně uplatněn, správní orgán samozřejmě na přestupce nijak nepůsobí. Zákon blíže nespecifikuje, jakou formu takové působení na přestupce má mít, ovšem v praxi jím bude zejména výzva k dobrovolnému nahrazení škody před ukončením řízení. Správní orgán může v souvislosti s tím upozornit přestupce, že dobrovolné nahrazení způsobené škody je polehčující okolností podle § 39 písm. c) zákona o odpovědnosti za přestupky a může se promítnou do možnosti využít odklonů³⁸¹ (např. § 42 zákona o odpovědnosti za přestupky). Pokud přestupce škodu dobrovolně nenahradí a je-li její výše spolehlivě zjištěna, uloží příslušný orgán přestupci povinnost tuto škodu nahradit. Nelze-li škodu spolehlivě zjistit nebo vedlo-li by její zjišťování ke značným průtahům v řízení, či uplatnil-li poškozený nárok opožděně, správní orgán poškozenému náhradu škody nepřizná a odkáže jej s jeho nárokem na soud nebo jiný orgán veřejné moci.

5.2.4.4. Správní rozhodnutí

Vydáním rozhodnutí o přestupku, v němž je správním orgánem rozhodnuto o vině a trestu a současně o nároku poškozeného na náhradu škody, řízení o přestupku končí.³⁸² Správní orgán je povinen vydat rozhodnutí bezodkladně, nejpozději však do 60 dnů ode dne zahájení řízení, přičemž tato lhůta může být prodloužena, je-li v řízení třeba činit určité procesní úkony.³⁸³ Ustanovení § 94 zákona o odpovědnosti za přestupky stanovuje lhůtu rozdílnou oproti té obecné pro vydání rozhodnutí podle § 71 správního řádu, přesto se ustanovení správního řádu i v případě těchto lhůt použije jako *lex generalis*.

Je třeba akcentovat, že se jedná o lhůtu pořádkovou, a nebude-li správní orgán v řízení nečinný, může správní řízení trvat mnohem déle, aniž by byla porušena zásada rychlosti a zásada dobré správy. Domnívám se, že zejména přestupky podle § 90 odst. 1 zákona o specifických zdravotních službách budou natolik věcně složité, že jen stěží bude v praxi zachována tato šedesátidenní lhůta. Pokud správní orgán překročí lhůtu pro vydání rozhodnutí, nezpůsobuje to nezákonnost posléze

---

³⁸¹ Odklony jsou alternativní způsoby vyřešení projednávaného přestupku za podmínek a předpokladů stanovených zákonem.

³⁸² Řízení o přestupku samozřejmě může skončit z různých důvodů (např. zastavením z obligatorních a fakultativních důvodů či zvláštními způsoby jeho ukončení).

³⁸³ Podle § 71 odst. 3 správního řádu se ke lhůtě pro vydání rozhodnutí nepřipočítává doba až 30 dnů, jestliže je zapotřebí nařídít ústní jednání nebo místní šetření, je-li třeba někoho předvolat, někoho nechat předvést nebo doručovat veřejnou vyhláškou osobám, jimž se prokazatelně nedaří doručovat, nebo jde-li o zvlášť složitý případ nebo doba nutná k provedení dožádání podle § 13 odst. 3, ke zpracování znaleckého posudku nebo k doručení písemnosti do ciziny.

vydaného rozhodnutí, ovšem v případě jeho nečinnosti může dojít k aktivaci opatření proti ní. Jestliže správní orgán překročí tuto lhůtu, nevyvolává to ani fikci pozitivního ani negativního správního rozhodnutí.

Samotné rozhodnutí musí mít náležitosti stanovené § 68 a násl. správního řádu, přičemž výroková část musí nad rámec požadavků vyplývajících ze správního řádu obsahovat i náležitosti dle § 93 zákona o odpovědnosti za přestupky. Správní orgán může v rozhodnutí poškozenému přiznat jím uplatněnou náhradu škody v plné výši, pouze v její části a se zbytkem jej odkázat na soud nebo jiný orgán veřejné moci, nebo s celým nárokem jej odkázat na soud či jiný orgán veřejné moci. Správní orgán není oprávněn adhezní nárok poškozeného zamítnout, a to ani v případě, že zjistí, že škoda poškozenému nevznikla či nebyla způsobena spácháním přestupku, ale naopak jej odkáže na soud či jiné orgán veřejné moci. V těchto případech bude správní rozhodnutí obsahovat výrok o náhradě škody. Existuje však situace, kdy i přes poškozeným uplatněný adhezní nárok nebude výroková část správního rozhodnutí informací o náhradě škody obsahovat. Tím je případ zpětvzetí nároku poškozeným, tedy situace, kdy sice poškozený včas a řádně uplatnil svůj nárok, ale v průběhu řízení jej vzal zpět.

Poškozený se může domoci náhrady škody i uzavřením dohody o narovnání s přestupcem, kterou za kumulativního splnění zákonem stanovených podmínek schvaluje správní orgán. Jedná se o institut, kterým dochází ke zrychlení řízení a poměrně komplexnímu urovnání vztahů mezi poškozeným a přestupcem, to vše s důsledky pro přestupce obdobnými jako při vydání rozhodnutí o vině a trestu správním orgánem.

Ustanovení § 87 stanovuje podmínky, při jejichž splnění přistoupí správní orgán ke schválení dohody o narovnání, tedy že způsob vyřízení věci není v rozporu s veřejným zájmem a je dostačující vzhledem k předmětnému přestupku (i.), přestupce prohlásí svou vinu (ii), přestupce uhradil poškozenému škodu (iii.) a složil na účet správního orgánu peněžní částku určenou k veřejně prospěšným účelům (iv.). Samotná dohoda musí být uzavřena dobrovolně a musí s ní souhlasit poškozený i přestupce, což si správní orgán před vydáním rozhodnutí ověří jejich výsledkem. Jeho součástí je i zjištění okolností a způsobu uzavření dohody o narovnání. Jsou-li splněny tyto podmínky, správní orgán nemá prostor pro uvážení a musí dohodu o narovnání schválit. To provede vydáním rozhodnutí o schválení dohody o narovnání, jehož nabytím právní moci řízení o přestupku končí.³⁸⁴ Optikou protiprávních sterilizací je využití tohoto institutu problematické, domnívám se, že správní orgán může v některých případech spatřovat rozpor s veřejným zájmem. Veřejný zájem je totiž takovým zájmem, kterého by bylo možné označit

---

³⁸⁴ JEMELKA, L., VETEŠNÍK, P. *Zákon o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich. Zákon o některých přestupcích*. 2. vydání, Praha: C.H.Beck, 2020, s. 712-717.

za obecný či obecně prospěšný.³⁸⁵ Tím podle mého názoru je zájem společnosti na tom, aby sterilizace jakožto závažný zásah integrity člověka byla prováděna pouze ze zákonných důvodů. Tedy kupříkladu v případě § 90 odst. 1 písm. e) zákona o specifických zdravotních službách by mohlo být uvažováno nad rozporem s veřejným zájmem, ovšem vždy by záleželo na dílčích okolnostech posuzovaného případu.

5.2.4.5. Opravné prostředky

Správní řízení o přestupku je ovládáno zásadou dvojinstančnosti řízení, přičemž právo na odvolání je obecně zakotveno v § 81 správního řádu. Poškozený má podle § 96 odst. 1 písm. b) zákona o odpovědnosti za přestupky právo podat odvolání proti výroku o nároku na náhradu škody, pokud byla rozhodnutím o přestupku vyslovena vina přestupce. Právo brojit odvoláním proti jiným částem rozhodnutí mu nepřísluší, byť na nich (např. na výroku o vině) má nepochybně zájem, ovšem tyto nijak nezasahují do jeho právní sféry.³⁸⁶ Stejně tak mu nepřísluší brojit odvoláním proti výroku o náhradě škody v rozhodnutí, jimž je přestupce shledán nevinným. Dále mu nepřísluší právo odvolat se, pokud se jej v souladu s § 81 odst. 3 správního řádu vzdal. Naopak mu svědčí právo odvolat se proti rozhodnutí o schválení dohody o narovnání.

Samotné odvolání musí splňovat formální a obsahové náležitosti stanovené pro podání v § 37 odst. 1 správního řádu. Poškozený nemusí uvádět, proti kterému výroku rozhodnutí brojí, neboť tím nemůže být jiné než to o náhradě škody.³⁸⁷ Lhůta pro odvolání činí 15 dnů ode dne oznámení rozhodnutí, nestanoví-li zvláštní zákon jinak. Odvolací lhůta je lhůtou zákonnou, správnímu orgánu tedy nepřísluší jí prodloužit či zkrátit.³⁸⁸ Opožděné či nepřipustné odvolání bude správním orgánem v souladu s § 92 správního řádu zamítnuto.

Vzhledem k tomu, že má poškozený podle § 27 odst. 3 správního řádu ve spojení s § 68 písm. b) zákona o odpovědnosti postavení účastníka řízení, je podle mého názoru oprávněn použit i mimořádný opravní prostředek, kterým je v dikci správního řádu obnova řízení, či může podat správnímu orgánu podnět k zahájení přezkumného řízení. Rozhodnutí o náhradě škody je přezkoumatelné nikoliv ve správním soudnictvím, ale v civilním podle části páté občanského soudního řádu, neboť se jedná o věc, která vyplývá ze soukromoprávních vztahů.

---

³⁸⁵ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 198/95 ze dne 28. března 1996.

³⁸⁶ Srov. rozsudek Nejvyššího správního soudu č. j. 2 As 73/2006-53 ze dne 29. srpna 2007.

³⁸⁷ A to i přestože § 82 odst. 2 věty druhé správního řádu stanovuje, že není-li v odvolání uvedeno, v jakém rozsahu odvolatel rozhodnutí napadá, platí, že se domáhá zrušení celého rozhodnutí.

³⁸⁸ JEMELKA, L., PONDĚLÍČKOVÁ, K., BOHADLO, D. a kol. *Správní řád. Komentář*. 7. vydání. Praha: C.H.Beck, 2023, s. 622-637.

5.2.4.6. Užití *analogie legis*

Pro správní trestání platí obdobné principy jako pro trestání soudní, tudíž lze v řízení o přestupku analogicky použít teze stanové trestním právem. Z rozsudku Nejvyššího správního soudu č. j. 1 As 27/2008-67 ze dne 16. dubna 2008 ovšem vyplývá, že analogie je v oblasti správního trestání možná pouze v omezeném rozsahu a to tehdy, kdy vzniklá situace není právem upravena (i.), použití analogie nejde k újmě přestupce (ii.) a ani k újmě na ochraně hodnot, na jejichž vytváření a hájení je veřejný zájem (iii.). Byť trestní řád upravuje problematiku adhezního řízení mnohem širěji, kdy poškozený má v rámci trestního řízení více možností pro uplatnění svého nároku – zejména co do rozsahu škody³⁸⁹ a způsobu uplatnění svého nároku³⁹⁰, zajisté lze i přes tento nesoulad právní úpravy analogicky použít pro spoustu otázek adhezního řízení v dikci zákona o odpovědnosti za přestupky úpravu trestního řádu, stejně tak závěry z mnohem bohatší judikatury vztahující se právě pro právo trestní. S ohledem na tuto skutečnost lze odkázat na kapitolu 6.1.5., která se zabývá právě adhezním řízením dle trestního řádu.

5.2.5. Dílčí závěr ke kapitole 5.2.

Osoby, kterým protiprávní sterilizací, jejíž provedení je přestupkem, vznikla škoda, mají možnost náhrady škody i v rámci řízení o přestupku. Protože nelze v rovině zákona o odpovědnosti za přestupky rozhodovat o náhradě nemajetkové újmy, kterážto by byla pro protiprávně sterilizované osoby podstatně zajímavější, domnívám se, že využití tohoto institutu v praxi nebude příliš atraktivní. Tento svůj názor opírám o skutečnost, že vzniknuvší majetková škoda bude co do rozsahu zpravidla významně nižší než v jiném řízení uplatňovaná náhrada nemajetkové újmy. Přesto adhezní řízení v řízení o přestupku má nespornou výhodou oproti ostatním řízením o náhradách škody spočívající v tom, že po uplatnění nároku poškozeným zjišťuje a vyčísluje škodu správní orgán. Poškozený tak nemusí dokládat důkazy na podporu svého tvrzení o vzniknuvší škodě, a i když nesmí být účelem adhezního řízení právě tato skutečnost, nepochybně pak může získané podklady v řízení o přestupku využít i kupříkladu pro budoucí řízení o náhradě nemajetkové újmy.

---

³⁸⁹ V trestním řízení stačí, aby škoda byla způsobena trestným činem, zatímco ve správním řízení musí být způsobena výlučně spácháním přestupku. Rozsah škody je tak ve správním řízení menší oproti škodě, jejíž náhrady se lze domáhat v trestním řízení.

³⁹⁰ V trestním řízení se lze domáhat jak náhrady škody, bezdůvodného obohacení, tak nemajetkové újmy, zatímco ve správním řízení je nemajetková újma vyloučená.

Řízení o přestupku je limitováno promlčecí dobou, po jejímž uplynutí zaniká odpovědnost za přestupek.³⁹¹ I v tomhle ohledu je okruh protiprávně sterilizovaných osob omezen co do možnosti využít tento druh náhrady škody, kterážto kupříkladu nebude svědčit zejména právě těm, pro něž je určeno odškodnění podle zákona č. 297/2021 Sb.³⁹²

Rovněž je třeba se zamyslet nad budoucností tohoto institutu ve věci protiprávních sterilizací, která je dle mého názoru poměrně nejistá, neboť předkládací zpráva pro vládu ČR k Istanbulské úmluvě uvádí, že každé porušení striktních podmínek pro provádění sterilizací bude trestným činem, a nikoliv tedy v některých případech přestupkem, jako tomu je nyní. Pokud by každé takové porušení bylo trestným činem, možnost náhrady škody v řízení o přestupku by byla zcela eliminována. Bude-li však někdy ratifikována Istanbulská úmluva a s jakými legislativními dopady, je ke dni odevzdání této práce neznámo. Pokud by však byla přijata Istanbulská úmluva nebo taková právní úprava obsahem podobná Istanbulské úmluvě, čímž by protiprávní sterilizace nebyly přestupkem a adhezní řízení podle zákona o odpovědnosti za přestupky by bylo na danou věc neaplikovatelné, doporučuji, aby legislativní dopady byly rozdílné oproti těm plánovaným ve věci Istanbulské úmluvy. Především aby byly přestupky ve věci protiprávních sterilizací zachovány, neboť podle mého názoru mohou v praxi vzniknout takové případy, které sice budou odporovat zákonu, přesto pro svou nezávažnost nebudou odpovídat principu *ultima ratio*, a tedy řízení o nich v rámci přestupkového práva by bylo přiléhavé.

---

³⁹¹ V případě přestupků podle § 90 odst. 1 písm. a) až e) zákona o specifických zdravotních službách činí délka promlčecí doby 3 roky.

³⁹² To je určeno pro osobám podrobeným sterilizaci v období od 1. července 1966 do 31. března 2012.

6. Náhrada újmy z protiprávních sterilizací v rovině trestněprávní

Újmu z protiprávních sterilizací lze v rovině trestněprávní nahradit dvěma způsoby, a to prostřednictvím náhrady majetkové škody a nemajetkové újmy podle § 43 trestního řádu a peněžité pomoci obětem trestných činů podle § 23 a násl. zákona č. 45/2013 Sb. V první řadě je třeba zdůraznit, že ne každý případ protiprávní sterilizace bude moci být reparován prostřednictvím těchto institutů, neboť se tyto použijí pouze na případy, které je třeba řešit *ultima ratio* prostřednictvím trestního práva. Ovšem ani při aplikaci norem trestního práva nelze použití těchto institutů mechanicky dovést, jelikož je třeba splnit zákonem stanovené podmínky. Tedy ne každá protiprávně sterilizovaná osoba je poškozenou či obětí ve smyslu trestního řádu, a ne každému takovému poškozenému a oběti náleží nárok na tyto náhrady újmy.

Poskytnutí peněžité pomoci obětem trestného činu je v tomto výčtu zařazeno z důvodu, že její použití se výlučně vztahuje na oběti trestných činů, byť se v řízení o tomto nároku použije správní řád a pro hmotněprávní úpravu občanský zákoník, tudíž je její zařazení do roviny trestněprávní přinejmenším diskutabilní.

6.1. Náhrada škody a nemajetkové újmy podle trestního řádu

Podle § 43 odst. 3 trestního řádu má poškozený právo navrhnout soudu, aby v odsuzujícím rozsudku uložil obžalovanému povinnost nahradit v penězích škodu³⁹³ nebo nemajetkovou újmu³⁹⁴, která byla poškozenému způsobena trestným činem. Nárok na náhradu škody či nemajetkové újmy musí být v příčinné souvislosti se skutkem, pro který je obžalovaný stíhán.³⁹⁵ Nelze tak akceptovat situaci, kdy by se protiprávně sterilizovaná osoba domáhala této náhrady újmy kupříkladu po poskytovateli zdravotních služeb, který sice sterilizaci protiprávně provedl, ovšem je stíhán pro jiný skutek, který však nesouvisí s jejím provedením (např. trestný čin mající znak korupčního chování).

6.1.1. Poškozený

Poškozeným je ve smyslu § 43 odst. 1 trestního řádu fyzická nebo právnická osoba, které bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková škoda nebo nemajetková újma, nebo na jejíž úkor osoby se obžalovaný trestným činem bezdůvodně obohatil.³⁹⁶ ³⁹⁷ V kontextu

---

³⁹³ Majetkovou škodou se rozumí újma v majetkové sféře poškozeného vyjádřená v penězích, přičemž její výše zohledňuje náklady nutně vynaložitelné pro navrácení do původního stavu.

³⁹⁴ Nemajetkovou újmu se rozumí újma, která nepředstavuje přímou ztrátu na majetku poškozeného, ale naopak zásah do jeho osobní sféry (typicky zásah do zdraví, cti, soukromí, rodinných vztahů apod.).

³⁹⁵ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád*. 7. vydání. Praha: C.H.Beck, 2013, s. 506-536.

³⁹⁶ Bezdůvodným obohacením se rozumí získání neoprávněného prospěchu na úkor jiného bez spravedlivého důvodu.

³⁹⁷ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád*. 7. vydání. Praha: C.H.Beck, 2013, s. 506-536.

protiprávních sterilizací přichází v úvahu zejména fyzická osoba, ovšem vykonávat práva poškozeného může i některá právnická osoba (např. zdravotní pojišťovna, pokud alespoň částečně uhradila náklady léčení protiprávně sterilizované osoby).³⁹⁸ Právní úprava tak definuje poškozeného pro účely nároku na náhradu újmy v dikci trestního řádu poměrně restriktivně, nespádají pod ní osoby, které se subjektivně cítí jako poškození, ale nenaplnují zákonem požadované podmínky (zejména podmínku vzniku újmy způsobené zaviněním pachatele a jejím vznikem v příčinné souvislosti s trestným činem),³⁹⁹ tak samozřejmě ani osoby, které sice nepochybně fakticky poškozené protiprávně provedenou sterilizací jsou, ale skutkem, jenž není trestným činem.

Zákonná definice poškozeného odkazuje na termíny trestního práva hmotného jako je ublížení na zdraví dle § 122 odst. 1 trestního zákoníku, tak termíny občanského práva hmotného jako je nemajetková újma dle § 2971 občanského zákoníku.⁴⁰⁰ Byť má poškozený právo navrhnout, aby obžalovanému byla uložena povinnost náhrady škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení, optikou protiprávních sterilizací je bezdůvodné obohacení fakticky vyloučené, resp. nedovedu si představit, jakým způsobem by měla tato být provedena, aby se pachatel na poškozeném právě bezdůvodně obohatil. Z tohoto důvodu celá práce bude opomíjet bezdůvodné obohacení, neboť dle mého názoru věcně nesouvisí s tématem práce.

6.1.2. Obviněný

Poškozený je povinen uplatňovat předmětný nárok vůči konkrétní osobě, tedy vůči určitému obviněnému. Tato teze je významná především v případě vedení společného řízení⁴⁰¹, kdy je projednávána věc více obviněných. Způsobil-li poškozenému škodu nebo nemajetkovou újmu jen jeden z obviněných, musí poškozený přesně specifikovat, vůči kterému z nich náhradu uplatňuje. Způsobili-li poškozenému škodu nebo nemajetkovou újmu více obviněných, musí poškozený uvést, kteří z nich, či byli-li to všichni, přičemž budou odpovídat za škodu buď společně a nerozdílně nebo podle své účasti na jejím způsobení; toto bude určeno nikoliv však podle uvážení poškozeného, ale v závislosti na hmotněprávním předpisu rozhodným pro nárok uplatňovaný poškozeným.⁴⁰²

---

³⁹⁸ Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích sp. zn. 4 To 22/97 ze dne 23. ledna 1997.

³⁹⁹ SEDLÁČKOVÁ, J. Krátké zamyšlení nad dvěma úskalími uplatnění, přiznání a následného vymáhání nároku poškozeného. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2016, č. 1, s. 79-91.

⁴⁰⁰ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád*. 7. vydání. Praha: C.H.Beck, 2013, s. 506-536.

⁴⁰¹ Společné řízení je druhem trestního řízení, které se vede proti více obviněným, o všech útocích pokračujícího nebo hromadného trestného činu a o všech částech trvajících trestného činu, za podmínek podle § 20 odst. 1 trestního řádu.

⁴⁰² JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 5. vydání. Praha: Linde, 2007, s. 234.

6.1.3. Podmínky pro přiznání nároku

Předpokladem pro přiznání náhrady škody nebo nemajetkové újmy je kumulativní splnění podmínek uvedených v § 43 odst. 3 trestního řádu, kterými jsou podání návrhu poškozeným (i.), nejpozději u hlavního líčení⁴⁰³ před zahájením dokazování⁴⁰⁴ (ii.), vylíčením a doložením důvodů a výše nároku na náhradu škody nebo nemajetkové újmy v penězích (iii.).

Podání návrhu poškozeným je obligatorní podmínkou pro uplatnění tohoto nároku, soud nikdy o tomto návrhu nerozhoduje z úřední povinnosti.⁴⁰⁵ Zákon nestanovuje, jaké konkrétní náležitosti má daný návrh mít, pouze z něj musí patrné důvody a výše uplatňovaného nároku. Rovněž není stanovena speciální forma návrhu, použije se tak pro ni obecné ustanovení podle § 59 trestního řádu. Poškozený je při uplatnění návrhu na náhradu škody nebo nemajetkové újmy časově limitován hlavním líčením, nejpozději u nějž návrh musí učinit. Je-li sjednávána dohoda o vině a trestu⁴⁰⁶, pak je časově omezen prvním jednáním o ní. Počátek možnosti uplatnění tohoto nároku naopak není stanoven, může být poškozeným učiněn kdykoliv, kupříkladu již v přípravném řízení.⁴⁰⁷ Pozdní uplatnění tohoto nároku způsobuje jeho neúčinnost a bude mít za následek, že soud o něm nemůže rozhodovat.

Poškozený je povinen vylíčit a doložit důvod a výši nároku na náhradu újmy. To představuje základní východisko pro rozhodování soudu (tedy jestli plně vyhoví nároku poškozeného či jej sníží, nebo vůbec nepřizná), soud nemá oprávnění určit výši škody nebo nemajetkové újmy pouze na základě vlastního uvážení bez jejího předchozího vyčíslení poškozeným. Soud v souladu se zásadou *ne ultra petita partium*⁴⁰⁸ nemůže přiznat více, než poškozený ve svém návrhu požadoval. Poškozený může určit přesnou částku, stanovit ji prostřednictvím rozsahu či uvést informace, na základě nichž je požadovaná částka jednoznačně odvoditelná (např. bodové ohodnocení bolesti). Poškozený má právo výši požadované náhrady škody nebo nemajetkové újmy měnit, a to až do okamžiku odebrání se soudu k závěrečné poradě v hlavním líčení, neboť průběh dokazování může mít vliv na určení takové výše. Z doktríny vyplývá, že při vylíčení důvodů postačí, uvede-li poškozený, že jím uplatňovaná škoda nebo nemajetková újma byla způsobena právě předmětným trestným činem.⁴⁰⁹ Osobně se domnívám, že je přinejmenším vhodné vysvětlit

⁴⁰³ Hlavní líčení je stádium trestního řízení, který zahajuje předseda senátu v souladu s § 205 trestního řádu. Jeho důležitost tkví zejména v tom, že se v něm rozhoduje o vině a trestu obžalovaného a o náhradě škody poškozenému.

⁴⁰⁴ Dokazování je nejdůležitější částí hlavního líčení, jehož cílem je zjistit stav věci.

⁴⁰⁵ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 9. vydání. Praha: Leges, 2022, s. 697.

⁴⁰⁶ Dohoda o vině a trestu je institut, který je upraven v § 175a a násl. trestního řádu, prostřednictvím nějž je možné vyřídit některé trestní věci. Jeho podstata spočívá v uzavření dohody mezi státním zástupcem a obviněným, přičemž tuto musí schválit soud ve veřejném zasedání.

⁴⁰⁷ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád*. 7. vydání. Praha: C.H.Beck, 2013, s. 506-536.

⁴⁰⁸ Zásada vyjadřující „ne nad rámec žádosti“.

⁴⁰⁹ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád*. 7. vydání. Praha: C.H.Beck, 2013, s. 506-536.

příčinnou souvislost mezi trestným činem a způsobenou újmou, a ideálně podložit toto tvrzení důkazy, neboť pouhé konstatování příčiny uplatňované škody nebo nemajetkové újmy ve spáchaném trestném činu není dostatečně odůvodňující, čímž tak dle mého názoru není naplněn smysl zákonné úpravy. V rámci protiprávních sterilizací bude doložení důvodu provedeno především prostřednictvím lékařských zpráv, odborných vyjádření a znaleckých posudků.

Dalším předpokladem pro přiznání nároku na náhradu škody nebo nemajetkové újmy poškozenému je rozsudek. Soud nemůže rozhodnout o nároku poškozeného, byl-li obviněný zproštěn obžaloby, a rovněž rozhoduje-li soud jinak než rozsudkem – tedy vrátí-li věc státnímu zástupci podle § 221 trestního řádu, postoupí-li věc podle § 222 trestního řádu, zastaví-li trestní stíhání podle § 223 trestního řádu, zastaví-li podmíněně trestní stíhání a schválí-li narovnání podle § 223a trestního řádu a přeruší-li trestní stíhání podle § 224 trestního řádu. Uložit povinnost obžalovanému k náhradě škody nebo nemajetkové újmy (alespoň z části) může soud toliko v odsuzujícím rozsudku. Ovšem zabývat se adhezním nárokem poškozeného může soud i v rozsudku zprošťujícím, v němž poškozeného s jeho nárokem odkáže na občanskoprávní řízení.

6.1.4. Způsob náhrady újmy

Vzniklá škoda nebo nemajetková újma se nahrazuje toliko v penězích, jiný způsob přiznání nároku (např. uvedení v předchozí stav) nepřichází v dikci trestního řádu v úvahu. To přináší polemiku, je-li takové odškodnění z hlediska reparace poškozeného zdraví a důstojnosti suficientní, příp. zda by nebylo efektivnější a účinnější propojení morálního (např. omluvy) a peněžitého plnění, či naturální restituce a peněžitého plnění (toto za předpokladu, že provedená sterilizace umožňuje znovuoobnovení reprodukčních schopností). Podle mého názoru by se *de lege ferenda* měl katalog požadovaných náhrad rozšířit přinejmenším právě o naturální restituci, neboť v určitých situacích by takový způsob náhrady přinášel nejžádanější výsledek. Ovšem současně připouštím, že v případě protiprávních sterilizací by uvedení v předešlý stav bylo jako jeden ze způsobů náhrady v praxi těžko aplikovatelný. Je totiž otázkou, lze-li i za předpokladu návratnosti provedené sterilizace opravdu předchozí stav plně navrátit (zejména stran jizev, psychiky a dalších následků sterilizace). Rovněž si lze těžko představit důvěru protiprávně sterilizované osoby ve zdravotnické zařízení, kde jí byl výkon proveden, tudíž náhrada spočívající v chirurgickém obnovení reprodukčních schopností právě tím, kdo jí sterilizaci provedl, by nepochybně byla nemorální a ve své podstatě i trýznící. Z tohoto důvodu uznávám, že požadovat zavedení možnosti naturální restituce je optikou protiprávních sterilizací absurdní, přičemž nahrazení škody nebo nemajetkové újmy v penězích by stejně bylo nejpřílehavějším.

6.1.5. Řízení o náhradě škody nebo nemajetkové újmy

Doktrína označuje tu část řízení, v níž se rozhoduje o nároku poškozeného na náhradu škody nebo nemajetkové újmy, jako adhezní řízení. To je součástí trestního řízení, nikoliv tedy částí samostatnou, čímž tak dochází spolu s trestním stíháním obviněného zároveň i k objasnění nároku poškozeného na náhradu škodu nebo nemajetkové újmy. Nastanou-li tak okolnosti, kvůli nimž nelze dále pokračovat v trestním řízení (např. z důvodu postoupení věci jinému orgánu), není možné pokračovat ani v adhezním řízení, a tedy soud nemůže rozhodnout o nároku poškozeného.⁴¹⁰ Adhezní řízení odpovídá svou povahou spíše občanskoprávnímu řízení, které ve své podstatě nahrazuje, přestože se nepoužije OSŘ, ale trestní řád. V rámci adhezního řízení je tak třeba zohledňovat hmotněprávní ustanovení právních předpisů, na jejichž základě je nárok uplatňovaný poškozeným založen, ovšem procesně se bude postupovat právě podle trestního řádu.⁴¹¹ V případě protiprávních sterilizací bude hmotněprávním předpisem typicky občanský zákoník, relevantním bude zejména § 2958 občanského zákoníku. Soud bude rozhodovat na základě dokazování, pročež bude na poškozeném, aby uvedl, z jakých důvodů a v jaké výši nárok na náhradu škody a nemajetkové újmy uplatňuje.

6.1.5.1. Návrh na uložení povinnosti obžalovanému

Podmínkou pro vedení adhezního řízení je návrh poškozeného, soud nemůže o nároku poškozeného na náhradu škody nebo nemajetkové újmy rozhodnout z úřední povinnosti.⁴¹² Poškozený je při podání návrhu vázán lhůtou a náležitostmi, které jsou blíže popsány v úvodní části této podkapitoly. Zahájení adhezního řízení má vliv na běh zákonných lhůt, neboť jeho okamžikem dochází k stavění promlčení lhůty podle § 648 občanského zákoníku.

Poškozený má právo vzít jím podaný návrh na náhradu škody nebo nemajetkové újmy zpět. V případě zpětvzetí pak soud postupuje tak, jako by poškozený daný nárok vůbec neuplatnil, a tedy nejenže o daném nároku nerozhoduje, tak ani v rozhodnutí tuto skutečnost nemusí odůvodňovat.⁴¹³ Zpětvzetí podaného návrhu omezuje některá další práva poškozeného (např. právo podat odvolání). I přes včasné podaný návrh může soud rozhodnout o tom, že poškozenému zřejmě nepřísluší jím uplatňovaný nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy.

---

⁴¹⁰ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 5. vydání. Praha: Linde, 2007, s. 276.

⁴¹¹ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád*. 7. vydání. Praha: C.H.Beck, 2013, s. 506-536.

⁴¹² JELÍNEK, J. a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 9. vydání. Praha: Leges, 2022, s. 697.

⁴¹³ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád*. 7. vydání. Praha: C.H.Beck, 2013, s. 506-536.

Návrh nelze podat, jestliže o nároku již bylo rozhodnuto v občanskoprávním řízení nebo jiném příslušném řízení (překážka *rei iudicatae*).⁴¹⁴ V souvislosti s tím je třeba doplnit, že není třeba věci pravomocně rozhodnuté, ale pouze rozhodnuté. Naopak překážka věci zahájené (překážka *litispendence*) nebrání podání návrhu a faktickému zahájení adhezního řízení. Jak již bylo uvedeno v kapitole 1.2.4., uplatňuje-li poškozený adhezní nárok až po zahájení občanskoprávního řízení, můžou obě řízení probíhat současně. Domáhá-li se však svého nároku nejdříve v rámci trestního řízení a až posléze v občanskoprávním, vyvolává zahájené adhezní řízení překážku *litispendence* podle § 83 občanského soudního řádu.

Poškozený musí být o svých právech a povinnostech poučen orgány činnými v trestním řízení⁴¹⁵ ve smyslu § 46 trestního řádu, ovšem dané poučení musí zůstat v obecné rovině, aby jím nebyl porušen zákaz poučovat účastníka řízení o jeho hmotných právech.⁴¹⁶ Pokud by soud poučil poškozeného nejen o jeho právech a povinnostech procesní povahy, ale právě i těch hmotněprávních, porušil by tím zásadu rovnosti účastníků a nestrannosti soudu.⁴¹⁷ Dané poučení tak musí zejména obsahovat, jaké náležitosti má mít řádně podaný návrh, dokdy jej lze včasné podat, a o povinnosti doložit důvod a výši škody a nemajetkové újmy. Poškozený musí být poučen i v případě, obsahuje-li jím podaný návrh vadu, přičemž tuto je třeba odstranit nejpozději do hlavního líčení před zahájením dokazování. Lze-li v řízení sjednat dohodu o vině a trestu, musí orgány činné v trestním řízení poučit poškozeného, že dojde-li k jejímu sjednání, pak nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy musí poškozený uplatnit nejpozději při prvním jednání o takové dohodě. Byť být poučen představuje významné právo poškozeného, jeho nedostatek a v jeho důsledku pozdní a nesprávné uplatnění nároku na náhradu škody nepředstavuje podstatnou vadu řízení podle § 256 odst. 1 písm. a) trestního řádu a uplatňovaný nárok poškozeného touto skutečností nemůže být zhojen.⁴¹⁸

Povinným předpokladem pro uplatnění tohoto nároku je podání návrhu k uložení povinnosti obžalovanému poškozeným nejpozději u hlavního líčení před zahájením dokazování. V souvislosti s tím vzniká předsedovi senátu povinnost vyjádřená v § 206 odst. 2 trestního řádu, přičemž provedení tohoto úkonu bezprostředně předchází právě dokazování u hlavního líčení. Samotný

---

⁴¹⁴ § 44 odst. 3 trestního řádu.

⁴¹⁵ Podle § 12 odst. 1 trestního řádu se *orgány činnými v trestním řízení rozumějí soud, státní zástupce a policejní orgán.*

⁴¹⁶ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 9. vydání. Praha: Leges, 2022, s. 698.

⁴¹⁷ V souvislosti s tím lze zmínit již překonaný názor vyjádřený v dřívější judikatuře, že soud měl povinnost poučit poškozeného o možnosti uplatnění zvýšené náhrady škody, měl-li podle soudu s ohledem na výsledky dokazování nárok na více, než požaduje (srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR sp. zn. 4 Tz 31/79 ze dne 21. června 1979). V této otázce tak je možné sledovat významný progres právního názoru soudů, který podstatně lépe zohledňuje zásady vedení soudního řízení.

⁴¹⁸ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád*. 7. vydání. Praha: C.H.Beck, 2013, s. 550-553.

způsob jeho provedení je závislý na skutečnosti, účastní-li se poškozený⁴¹⁹ hlavního líčení či nikoliv. Je-li přítomen, předseda senátu se jej dotáže, zda navrhuje, aby byla obžalovanému uložena povinnost k náhradě škody nebo nemajetkové újmy a v jakém rozsahu. Pokud poškozený teprve v tomto úseku řízení uplatní nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy, musí i v této fázi řízení daný návrh splňovat náležitosti podle § 43 odst. 3 trestního řádu. Jestliže poškozený již uplatnil svůj nárok, předseda senátu se jej přesto dotáže, aby mohl poškozený tento svůj návrh modifikovat. Poškozený tak může potvrdit své stanovisko a odkázat na svůj dříve uplatněný nárok, či tento svůj nárok jakkoliv upravit zejména co do důvodů a výše. Pokud se poškozený nevyjádří, soud při rozhodování zohlední uplatněný nárok poškozeného obsažený ve spise. Z doktríny vyplývá, že poškozený má možnost upřesnit svůj již podaný návrh kdykoliv v průběhu hlavního líčení, pokud jej podal řádně a včas.⁴²⁰ S ohledem na tuto skutečnost se tak dle mého názoru jeví povinnost předsedy senátu spočívající v dotázání se poškozeného, který již podal řádně a včas svůj nárok, jako zbytečná, jelikož se v takovém případě nejedná o poslední možnost upřesnění daného návrhu. Není-li poškozený přítomen u hlavního líčení, ovšem uplatnil-li již daný nárok, přečte předseda senátu tento návrh na náhradu škody nebo nemajetkové újmy obsažený v trestním spise. Není-li poškozený přítomen u hlavního líčení a neuplatnil-li již daný nárok, tedy neobsahuje-li trestní spis znění jeho návrhu, nebude mít již poškozený možnost využít tuto náhradu újmy.⁴²¹ V případě porušení této povinnosti předsedy senátu by vzniklo poškozenému právo na odvolání se proti vydanému rozhodnutí, neboť bylo porušeno ustanovení o řízení předcházejícím rozsudku, čímž tak byly naplněny podmínky pro zrušení napadeného rozhodnutí odvolacím soudem podle § 258 odst. 1 písm. b) trestního řádu.

6.1.5.2. Rozhodnutí v trestním řízení

Výsledkem takového řízení je rozhodnutí, kterým soud buď nárok poškozeného odmítne, přizná zcela, přizná z části a se zbytkem jej odkáže do občanskoprávního řízení či jiného řízení, nebo zcela odkáže do občanskoprávního řízení či jiného řízení. Nenapadá mě jiné řízení než to občanskoprávní, na které by v této věci mohl soud odkázat, z tohoto důvodu bude následující text zmiňovat toliko občanskoprávní řízení, byť zákon obecně umožňuje i jiná řízení.

K samotnému rozhodování soudu je třeba uvést, že za žádných okolností nemůže soud zamítnout adhezní nárok poškozeného. Pokud dospěje k názoru, že nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy nevznikl, nezamítne jej, ale odkáže poškozeného v souladu s § 229 trestního

---

⁴¹⁹ Není vyžadována účast přímo poškozeného, pro použití tohoto ustanovení postačí, bude-li se účastnit jeho zmocněnec, zákonný zástupce apod.

⁴²⁰ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád*. 7. vydání. Praha: C.H.Beck, 2013, s. 1635-1651.

⁴²¹ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád*. 7. vydání. Praha: C.H.Beck, 2013, s. 2586-2605.

řádu na občanskoprávní řízení. Soud nárok poškozeného odmítne, pokud jej podal pozdě nebo jej neodůvodnil. Naopak poškozenému přizná jím uplatňovaný nárok v celém rozsahu za předpokladu, že je daný nárok i jeho výše odůvodněn výsledky hlavního líčení. V takovém případě soud rovněž uloží obžalovanému povinnost nahradit poškozenému náhradu škody nebo nemajetkové újmy.

Je-li výše škody součástí popisu skutku uvedeného ve výroku rozhodnutí, v němž je shledána vina obžalovaného, přičemž tato nebyla doposud zaplácena, a nebrání-li tomu zákonná překážka, soud uloží podle § 228 odst. 1 trestního řádu povinnost obžalovanému k náhradě takové škody vždy. Toto ustanovení však dle mého názoru bude moci stěží být použito v případě protiprávních sterilizací, neboť skutková podstata trestného činu, kterým se obžalovaný dopustil protiprávní sterilizace, velmi těžko bude obsahovat výši škody; o trestných činech, jejichž skutková podstata může být naplněna spácháním protiprávních sterilizací, pojednává kapitola 2.3.5. Soud dále může přiznat poškozenému jeho nárok z části a ve zbytku jej odkázat na občanskoprávní řízení či jiné obdobné řízení. Je tak vázán co do výše navrhané částky poškozeným, kterou nemůže přesáhnout, ale naopak ji může snížit. Dojde-li ke snížení nárokované částky, soud musí s jejím zbytkem poškozeného odkázat právě do občanskoprávního řízení, ať už ke snížení došlo z jakéhokoliv důvodu. Soud poškozeného odkáže do občanskoprávního s celým jeho nárokem, pokud z výsledků dokazování nevyplývá podklad pro vyslovení povinnosti k náhradě škody nebo nemajetkové újmy či pokud by pro rozhodnutí o povinnosti k jejich náhradě bylo třeba provádět další dokazování, která by významně prodloužila trestní řízení.⁴²² Ovšem není-li třeba provádět další dokazování, které by podstatně protáhlo trestní řízení, soud nesmí odkázat poškozeného do občanskoprávního řízení, neboť takový postup by byl porušením práva na soudní ochranu podle Čl. 36 odst. 1 LZPS.⁴²³

Byť je trestní řízení (včetně adhezního řízení) vázáno zásadou materiální pravdy, kdy soud nesmí uložit obžalovanému povinnost k náhradě škody nebo nemajetkové újmy, aniž by dostatečně zjistil skutkový stav bez důvodných pochybností, má rovněž zásadně povinnost rozhodnout právě o řádně uplatněném nároku.⁴²⁴ Tedy i přestože by z praktického hlediska bylo nepochybně pro soud jednodušší odkázat poškozeného rovnou na občanskoprávní řízení odůvodňujíc to právě zásadou materiální pravdy, svěřením povinnosti rozhodnout o adhezních nárocích to neumožňuje. I přestože toto platí obzvlášť v případě zvlášť zranitelných obětí ve smyslu § 2 odst. 4 zákona č. 45/2013 Sb., kdy protiprávně sterilizované osoby obecně jejich

---

⁴²² § 229 odst. 1 trestního řádu.

⁴²³ Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 405/24 ze dne 4. června 2024.

⁴²⁴ ŠÁMAL, P. *Trestní řád. Komentář*. 6. vydání. Praha: C.H.Beck, 2008, s. 1871-1877.

definici nenaplnují, je podle mého názoru zejména náhrada újmy za protiprávní sterilizace právě tím nárokem, o němž by měl trestní soud rozhodovat v rámci trestního řízení a minimalizovat tak odkazování poškozených na občanskoprávní řízení. Poškození protiprávními sterilizacemi by tedy měli mít možnost dosáhnout uspokojení svých nároků, aniž by museli podstupovat další občanskoprávní řízení, když tato skutečnost pro ně může být značně traumatizující, což ostatně koreluje s postojem Ústavního soudu vyjádřeného v nálezu sp. zn. I. ÚS 1222/22 ze dne 27. června 2023.⁴²⁵

6.1.5.3. Opravné prostředky

V souladu se zásadou dvojinstančnosti výkonu soudnictví vyplývá možnost napadnout rozsudek řádným opravným prostředkem. Poškozený je osobou oprávněnou napadnout rozsudek odvoláním podle § 246 odst. 1 písm. d) trestního řádu. Současně je však omezen výrokem rozsudku, který může napadnout, tím je výrok o náhradě škody nebo nemajetkové újmy, a to z důvodu jeho nesprávnosti. Pokud by poškozený brojil odvoláním proti jinému výroku z titulu poškozeného, soud by takové odvolání zamítl. Tím však není dotčeno, aby poškozený, který je současně i jinou osobou oprávněnou podat odvolání, toto nemohl učinit (tedy postavení poškozeného nevyklučuje současné uplatňování práv i z pozice jiné osoby zúčastněné na řízení).

Možnost podat odvolání pak náleží pouze tomu poškozenému, který řádně a včas uplatnil svůj nárok na náhradu škody, pokud toto neučinil či se vzdal svých práv, dané právo mu nepřísluší.⁴²⁶ V případě rozsudku o schválení dohody o vině a trestu má poškozený právo napadnout odvoláním výrok o náhradě škody nebo nemajetkové újmy pouze v případě, pokud nesouhlasil s rozsahem a způsobem náhrady škody nebo nemajetkové újmy a daná dohoda byla schválená soudem v takové podobě, s jakou rovněž nevyslovil souhlas. Poškozený může brojit odvoláním proti výroku o náhradě škody nebo nemajetkové újmy z důvodu nesprávnosti takového výroku. Tím zpravidla bude přiznání nižší částky či nepřiznání žádné částky a odkázání na občanskoprávní řízení. Dlužno dodat, že právo na odvolání poškozenému nesvědčí, byl-li odkázán na občanskoprávní řízení v rámci zprošťujícího rozsudku. To však neplatí absolutně, a i zprošťující rozsudek může napadnout odvoláním za předpokladu, že v něm zcela chybí výrok o náhradě škody.⁴²⁷ V případě rozhodnutí soudu formou trestního příkazu, nemá poškozený právo proti němu brojit opravným prostředkem.

---

⁴²⁵ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1222/22 ze dne 27. června 2023.

⁴²⁶ Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích, sp. zn. 4 To 548/2002 ze dne 22. srpna 2002.

⁴²⁷ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád*. 7. vydání. Praha: C.H.Beck, 2013, s. 2964-2974.

6.1.6. Dílčí závěr ke kapitole 6.1.

Osoby, k jejichž protiprávnímu sterilizování došlo spácháním trestného činu, mají možnost náhrady újmy i dle trestního řádu. Vzhledem k tomu, že protiprávní sterilizace jako takové nejsou samostatným trestným činem, nelze uvést počet protiprávně sterilizovaných osob, kterým byl přiznán tento nárok, ani kolik se bezúspěšně této náhrady újmy domáhalo. Obecně je tímto institutem reparována újma, která byla poškozeným trestným činem způsobena, aby tyto osoby byly ušetřeny dalšího občanskoprávního řízení, které nejenže prodlužuje jejich útrapy, ale zpravidla vyžaduje i další finanční náklady. Tyto skutečnosti byly rovněž principiálním důvodem, proč se poškození nedomáhali svých nároků v občanskoprávním řízení, což vyústilo v potřebu zavedení možnosti náhrady újmy právě v takovém rozsahu do trestního řízení. Je však třeba zdůraznit, že protiprávně sterilizovaná osoba se může domáhat na základě jednoho skutku (protiprávní sterilizace) náhrady škody a nemajetkové újmy způsobené trestným činem v rámci trestního řízení, tak před tím na základě stejného skutku podat žalobu na plnění v občanskoprávním řízení.

Pro zhodnocení institutu náhrady škody nebo nemajetkové újmy v rámci trestního řádu je podle mého názoru nejvhodnější využít komparaci právě s institutem náhrady újmy v rámci občanského zákoníku, kterýžto je povahou do jisté míry značně podobný, přičemž je jejich vzájemný vztah obou řízení co do překážky *litispence a rei iudicatae* popsán v kapitolách 1.2.4. a 1.2.1. Ačkoliv je jeho výraznou nevýhodou právě partikulárnost – zejména ve vztahu k nutnosti vedení trestního řízení a splnění restriktivních podmínek pro bytí poškozeným, lze shledat i jeho významná pozitiva zvláště právě oproti občanskoprávnímu řízení. I přestože má poškozený povinnost doložit důvod a výši škody či nemajetkové újmy, což sice představuje výjimku ze zásady vyhledávací, na základě níž jsou to právě orgány činné v trestním řízení, které v rámci dokazování zjišťují všechny skutečnosti z moci úřední, z praktického hlediska je i tak postavení poškozeného stran dokazování příznivější, neboť není jediný, kdož rozhodné skutečnosti zjišťuje a důkazy shromažďuje. Poškozenému tak v praxi postačí odkázat na důkazy, které již byly nashromážděny orgány činnými v trestním řízení, a jen doplnit svůj subjektivní postoj k věci a vyčíslit újmu. Tato skutečnost způsobuje, že povinnost poškozeného při uplatňování nároku na náhradu škody či nemajetkové újmy nelze srovnávat s nesením důkazního břemene v občanskoprávním řízení.

Dalším přínosem je absence překážky *rei iudicatae* v případě negativního výroku rozhodnutí o nároku na náhradu škody nebo nemajetkové újmy, tedy pokud trestní soud nárok poškozeného odmítne, přizná jen z části nebo odkáže nárok do občanského řízení, může se poškozený domáhat

svého nároku právě v občanskoprávním řízení. Pokud civilní soud zamítne nárok poškozeného, toho času už v postavení žalobce, zakládá takové rozhodnutí překážku *rei iudicatae*. Nespornou předností institutu náhrady škody a nemajetkové újmy v trestním řízení je, že poškozenému nevznikají žádné zvláštní náklady spočívající v hrazení soudního poplatku. Navíc pokud byl poškozený odsuzujícím rozhodnutím se svým nárokem nebo v jeho zbytku odkázán na řízení občanskoprávní, je od poplatku právě občanskoprávního řízení osvobozen podle § 11 odst. 2 písm. q) zákona č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů.

Jak již bylo uvedeno v úvodu této kapitoly, ne každá protiprávně sterilizovaná osoba má nárok na náhradu újmy podle trestního řádu, jakož ani ne každá osoba, jejíž protiprávní sterilizace byla způsobena trestným činem. Okruh osob, které mohou tuto náhradu újmy využít je zúžen zejména kvůli zániku trestní odpovědnosti. Typicky jí tak nebudou moci využít ti, kdož byli sterilizováni spácháním trestného činu v minulosti, i přestože mají nárok na odškodnění v díkci zákona č. 297/2021 Sb. a s ohledem na uplatněnou námitku promlčení v rozporu s dobrými mravy i v režimu občanského zákoníku, a to právě z důvodu přilnutí adhezního řízení k tomu trestnímu, které se právě kvůli promlčení nepovede.

Dále je třeba zmínit Istanbulskou úmluvu, jejímž ratifikováním a zavedením do právního řádu tak, jak její smysl vyžaduje, by se měl rozšířit katalog trestných činů i o nucené sterilizace, čímž by se dostupnost tohoto institutu zvýšila a rovněž umožnila vést případnou statistiku o těchto nárocích. To se však nestalo a ke dni odevzdání práce nejsou známy žádné politické snahy zařadit nucené sterilizace mezi trestné činy.

6.2. Peněžité pomoc obětem trestných činů

Ustanovení § 23 a násl. zákona č. 45/2013 Sb. zakládá závazek státu poskytovat obětem trestných činů odškodnění z veřejných zdrojů. Účel peněžité pomoci vyplývá z § 25 odst. 1 zákona č. 45/2013 Sb., který rozlišuje dva jeho druhy v závislosti na okruhu obětí. První se uplatní pro oběti, kterým bylo v důsledku trestného činu na nich spáchaného ublíženo na zdraví či způsobena těžká újma na zdraví, nebo osobě pozůstalé po oběti, která v důsledku trestného činu zemřela. V takovém případě účel peněžité pomoci spočívá v překlenutí zhoršené sociální situace, která byla způsobena oběti trestným činem. Druhý se uplatní pro *oběť trestného činu proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti na ní spáchaného a dítě, na kterém byl spáchán trestný čin týrání svěřené osoby, kterým vznikla nemajetková újma*. V takovém případě účel peněžité pomoci spočívá v úhradě nákladů spojených s poskytnutím odborné psychoterapie a fyzioterapie či jiné odborné služby zaměřené na nápravu vzniklé nemajetkové újmy. Podle § 28 odst. 2 zákona č. 45/2013 Sb., je však druhotným účelem peněžité pomoci náhrada újmy.

Byť je obecně poskytnutí peněžité pomoci institutem typicky jednorázovým, za určitých okolností předpokládaných právě § 28 odst. 3 zákona č. 45/2013 Sb. se může i opakovat, tedy může být poskytnut opětovně v téže věci.

Velice důležitým ustanovením, které dotváří podstatu peněžité pomoci, je § 33, na jehož základě *poskytnutím peněžité pomoci oběti přechází nárok oběti na náhradu škody nebo nemajetkové újmy vůči pachateli na stát, a to v rozsahu poskytnuté peněžité pomoci*. Bude to tedy stát, resp. Ministerstvo spravedlnosti, který bude po pachateli trestného činu oprávněn vymáhat nárok nyní již státu na náhradu škody nebo nemajetkové uspokojení nároku v rozsahu právě poskytnuté pomoci, který na něj přešel z oběti v důsledku poskytnutí peněžité pomoci.⁴²⁸

6.2.1. Oprávnění žadatelé

Peněžitá pomoc podle zákona č. 45/2013 Sb. se poskytuje oběti, která je buď občanem ČR nebo cizincem, který se stal obětí trestného činu na území ČR, za současného splnění jedné z následujících podmínek. Může se jednat o občana ČR, který buď má na území ČR trvalý pobyt (i.), který se na území ČR obvykle zdržuje (ii.) nebo se právě na území ČR stal obětí trestného činu (iii.); anebo se musí jednat o cizince jsoucím obětí trestného činu na území ČR, který buď má na území ČR trvalý pobyt (i.), pobývá na území ČR nepřetržitě alespoň 90 dnů v souladu s právními předpisy (ii.), požádal o mezinárodní ochranu (iii.), byl mu udělen azyl (iv.), nebo mu byla udělena doplňková ochrana na území ČR (v.). Nárok na peněžitou pomoc má i cizinec nespĺňující výše uvedené, pokud tak stanoví mezinárodní smlouva, kterou je ČR vázaná.

Splnění těchto podmínek se posuzuje ke dni rozhodování o žádosti, nikoliv ke dni spáchání trestného činu. Dále se musí jednat o oběť, které bylo v důsledku trestného činu ublíženo na zdraví nebo byla způsobena těžká újma na zdraví, přičemž pro účely odškodnění podle tohoto zákona se použije jejich význam podle § 24 odst. 2 a 3. V souvislosti s protiprávními sterilizacemi přichází zejména v úvahu těžké ublížení na zdraví podle § 24 odst. 3 písm. e) spočívající v poškození důležitého orgánu, nicméně není vyloučeno použití i jiného typu těžkého ublížení na zdraví nebo ublížení na zdraví. Splnění této podmínky se bude především posuzovat z trestního spisu, ovšem oběť může doložit i jiné důkazy na podporu takového tvrzení.⁴²⁹ *De lege ferenda* by bylo vhodné rozšířit tento výčet i o oběti, které sice nenapĺňují podmínky stanovené v § 24 odst. 1 zákona č. 45/2013 Sb. (např. ublížení na zdraví na ní nebylo trestným činem

---

⁴²⁸ § 23. In: DURDÍK, T., ČÍRTKOVÁ, L., HÁKOVÁ, D., VITOUŠOVÁ, P. *Zákon o obětech trestných činů: Komentář*. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2023-12-13]. ASPI_ID KO45_2013CZ. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.

⁴²⁹ GRIVNA, T., ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Oběti trestných činů. Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2020, s. 144-155.

spácháno), ale vzhledem k okolnostem případu se lze důvodně obávat, že průběh trestního řízení bude mít negativní vliv na jejich psychický stav, což může být typické právě pro oběti protiprávních sterilizací.

6.2.2. Podmínky pro poskytnutí peněžité pomoci

Předpoklady pro poskytnutí peněžité pomoci jsou uvedeny v § 26 zákona č. 45/2013 Sb. Toto ustanovení upravuje celkem tři situace, kdy má oběť trestného činu při současném splnění výše uvedených podmínek nárok na peněžitou pomoc. V první řadě je to případ, kdy je nepochybné, že daný trestný čin byl spáchán a kdo jej spáchal. Jedná se tak o zproštění obžaloby pachatele pro nepřičetnost nebo jeho uznání vinným ze spáchání trestného činu, kterým byla způsobena újma na zdraví nebo jiná nemajetková újma. V druhé řadě je to případ, kdy na základě výsledků šetření orgánů činných v trestním řízení nelze pochybovat o tom, že se trestný čin stal, kdo je jeho obětí, ale osoba pachatele není známa nebo ji nelze stíhat. Jedná se tak o odložení věci pro nepřijatelnost nebo neúčelnost, zastavení trestního stíhání pro nepřijatelnost, nepřičetnost osoby pachatele v době činu, neúčelnost trestního stíhání, z důvodu rozhodnutí o totožném skutku jiným orgánem, z důvodu naplnění účelu trestního řízení. V poslední řadě je to případ, kdy je nepochybné, že se skutek stal a kdo je obětí trestného činu, ale poskytnutí tohoto nároku je žádoucí a potřebné ještě před vynesením odsuzujícího rozsudku nebo naopak zprošťujícího rozsudku pro nepřičetnost pachatele.⁴³⁰

6.2.3. Důvody pro neposkytnutí peněžité pomoci

I přes splnění výše uvedených podmínek však § 27 zákona č. 45/2013 Sb. uvádí tři situace, kdy stát peněžitou pomoc oběti neposkytne. Nutno dodat, že se nejedná o taxativní výčet, neboť další takové případy jsou uváděny i v jiných ustanoveních předmětného zákona (např. při zmeškání lhůty pro podání žádosti podle § 30 odst. 2 věty první, při plném uhrazení újmy podle § 25 odst. 2).

Prvním důvodem pro neposkytnutí peněžité pomoci je stíhání oběti jako spoluobviněného v trestním řízení, přičemž se musí jednat o stíhání pro trestný čin, v jehož důsledku mu byla způsobena škoda, újma na zdraví nebo jiná nemajetková újma. Toto se použije i pro případ, kdy oběť je účastníkem⁴³¹ trestného činu. Neposkytování peněžité pomoci takové oběti má zcela logické a morální odůvodnění spočívající v nepodporování žádným způsobem ty,

---

⁴³⁰ § 26. In: DURDÍK, T., ČÍRTKOVÁ, L., HÁKOVÁ, D., VITOUŠOVÁ, P. *Zákon o obětech trestných činů: Komentář*. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2023-12-13]. ASPI_ID KO45_2013CZ. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.

⁴³¹ Podle § 24 trestního zákoníku je účastníkem na dokonaném trestném činu nebo jeho pokusu organizátor, návodce nebo pomocník.

kdož se jakýmkoliv způsobem podílí na páchání trestné činnosti. V souvislosti s tím je třeba pochválit právní úpravu, která takový důvod uvádí jako obligatorní a nenechává tak žádný prostor správnímu orgánu pro jeho uvážení, neboť tím přinejmenším značně usnadňuje odůvodnění případného zamítavého rozhodnutí.

Dalším důvodem je neposkytnutí souhlasu⁴³² oběti k trestnímu stíhání pachatele, pokud je jeho zahájení či pokračování v něm podmíněno právě jejím souhlasem. Toto se použije i pro případ, kdy oběť předmětný souhlas dala, ale posléze jej vzala zpět. Nebude-li spáchaný trestný čin stíhán a objasněn, a to právě z důvodu na straně oběti, nelze jí přiznávat stejná práva, jako kdyby bylo trestní stíhání zahájeno. Toto ustanovení koreluje se zásadou legality vyjádřené v § 2 odst. 3 trestního řádu, jejíž podstatou je zájem společnosti na stíhání všech trestných činů, přičemž jednu z výjimek z této zásady představuje právě neudělení souhlasu poškozeného, resp. v tomto případě oběti.

Třetím důvodem je neposkytnutí součinnosti orgánům činným v trestním řízení, přičemž je uveden demonstrativní výčet, kdy taková součinnost není poskytnuta. I tento případ lze odůvodnit zájmem společnosti na stíhání všech trestných činů, přičemž pokud oběť neposkytuje součinnost, která ve svém důsledku maří či znemožňuje trestní stíhání, nepřísluší jí nárok na peněžitou pomoc. Použití toho ustanovení je třeba posuzovat *ad hoc*, neboť optikou nároku na peněžitou pomoc bude zcela rozdílně hleděno na situace, kdy kupříkladu oběť nepodá oznámení o trestném činu z důvodu její liknavosti a z důvodu jejího vyhrožování pachatelem.

6.2.4. Řízení o poskytnutí peněžité pomoci

O poskytnutí peněžité pomoci se rozhoduje ve správním řízení, které je upraveno ve správním řádu a § 31 a násl. zákona č. 45/2013. Jeho výsledkem je správní rozhodnutí, kterým se žádosti alespoň částečně vyhoví, zamítne se nebo se řízení zastaví.⁴³³ Pravomoc k vedení tohoto řízení má výlučně Ministerstvo spravedlnosti. Jeho zahájení je vázáno na podání žádosti a je tak plně v dispozici budoucího účastníka řízení. Zahájení řízení z moci úřední je v této věci vyloučené.⁴³⁴ Doručení žádosti Ministerstvu spravedlnosti je okamžikem zahájení řízení. Dlužno dodat, že i přestože hmotněprávní vztah mezi státem a obětí, příp. pozůstalé osobě po ní, se vytváří

---

⁴³² Ustanovení § 163 trestního řádu obsahuje taxativní výčet trestných činů, které lze stíhat pouze se souhlasem poškozeného.

⁴³³ § 9. In: PRŮCHA, P. *Správní řád s výkladovými poznámkami a vybranou judikaturou*. [Systém ASPI]. Nakladatelství Leges [cit. 2023-11-25]. ASPI_ID KO50012004CZ. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.

⁴³⁴ Pokud by správní orgán zahájil řízení o poskytnutí peněžní pomoci z moci úřední, překročil by meze stanovené Čl. 2 odst. 3 Ústavy a Čl. 2 odst. 2 LZPS (srov. rozsudek Vrchního soudu v Praze č. j. 7 A 22/99-30 ze dne 9. května 2001).

již v okamžiku spáchání trestného činu, procesněprávní vztah vzniká až doručením žádosti Ministerstvu spravedlnosti.⁴³⁵

Samotná žádost musí obsahovat kromě obecných náležitostí kladených pro podání podle § 37 odst. 2 správního řádu a pro žádost podle § 45 správního řádu i specifické náležitosti vyžadované právě pro žádost o poskytnutí peněžité pomoci podle § 31 zákona č. 45/2013 Sb. Žádost lze podat ústně do protokolu, v elektronické podobě, tak písemně (jednou z variant písemného podání je vyplnění příslušného formuláře Ministerstva spravedlnosti, které současně komentuje jednotlivé vyplňované části).⁴³⁶ Mezi specifika žádosti o poskytnutí peněžité pomoci patří uvedení identifikačních údajů o oběti; připojení posledního rozhodnutí orgánu činného v trestním řízení o trestném činu nebo o jeho oznámení, příp. označení orgánu činného v trestním řízení konající naposledy úkony v trestním řízení a údaje o osobě podezřelé; údaje o škodě nebo nemajetkové újmě, příp. o rozsahu, v jakém již došlo k nahrazení škody nebo nemajetkové újmy, a o úkonech činěných obětí k vymáhání náhrady škody nebo nemajetkové újmy; údaje o svých majetkových a výdělkových poměrech, příp. čestné prohlášení; relevantní doklady prokazující výše uvedené.

6.2.4.1. Žádost o poskytnutí peněžité pomoci

Žadatelem je ten, kdo podává žádost o poskytnutí peněžité pomoci, aktivně legitimovaným žadatelem je oběť ve smyslu zákona č. 45/2013 Sb., příp. její zástupce, nebo pozůstalá osoba po oběti. Je-li žadatelem oběť, které bylo v důsledku trestného činu na ní spáchaného ublíženo na zdraví nebo způsobena těžká újma na zdraví, je povinna k žádosti přiložit lékařskou zprávu prokazující vzniklou škodu. Je-li žadatelem osoba pozůstalá po oběti, je povinna označit důkazy prokazující, že je osobou pozůstalou podle § 24 odst. 1 písm. c) a zda je jedinou osobou splňující podmínky v tomto ustanovení uvedeném, případně kolik osob tyto podmínky splňuje. Po podání žádosti vzniká žadateli informační povinnost ve vztahu k Ministerstvu spravedlnosti spočívající v bezodkladném sdělení okolností mající vliv na posouzení žádosti a stanovení její výše. Mezi takovou okolnost ustanovení § 31 odst. 5 zákona č. 45/2013 Sb. demonstrativně uvádí částečnou náhradu škody nebo nemajetkové újmy, ale mohou jí být okolnosti ovlivňující postavení žadatele jako oběti, vývoj trestního řízení apod.⁴³⁷ Závěrem je třeba zdůraznit, že pro vydání

---

⁴³⁵ JELÍNEK, J. *Zákon o obětech trestných činů: komentář s judikaturou*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 171-172.

⁴³⁶ § 31. In: DURDÍK, T., ČÍRTKOVÁ, L., HÁKOVÁ, D., VITOUŠOVÁ, P. *Zákon o obětech trestných činů: Komentář*. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2023-12-13]. ASPI_ID KO45_2013CZ. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.

⁴³⁷ GRIVNA, T., ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Oběti trestných činů. Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2020, s. 179-182.

vyhovujícího rozhodnutí musí žadatel splňovat podmínky a předpoklady, které jsou blíže popsány v úvodní části této podkapitoly.

Ustanovení § 30 odst. 2 zákona č. 45/2013 Sb., stanovuje lhůty pro podání žádosti. Subjektivní lhůta činí 2 roky od okamžiku, kdy se oběť dozvěděla o škodě nebo nemajetkové újmě způsobené trestným činem, objektivní činí 5 let od spáchání daného trestného činu. Tyto lhůty jsou prekluzivní, jejich nedodržení je tedy spojeno se zánikem práva na peněžitou pomoc od státu, tak možnosti domoci se jejího přiznání u správního orgánu, či posléze u soudu. Lhůta pro podání žádosti je zachována, pokud je její poslední den doručena Ministerstvu spravedlnosti, s ohledem na její hmotněprávní charakter nestačí předání žádosti provozovateli poštovních služeb.⁴³⁸ Po obdržení žádosti o peněžitou pomoc má Ministerstvo spravedlnosti povinnost písemně potvrdit žadateli její přijetí. Vzhledem k tomu, že § 30 odst. 3 zákona č. 45/2013 Sb. nestanovuje žádnou konkrétní lhůtu, musí tak učinit v lhůtě přiměřené. S ohledem na simplexní povahu takového úkonu a charakter celého řízení lze očekávat od správního orgánu poměrně rychlou reakci na takovou žádost, lze tedy tvrdit, že Ministerstvo spravedlnosti musí potvrdit přijetí žádosti bezodkladně.

6.2.4.2. Správní rozhodnutí

Ministerstvo spravedlnosti vázáno povinností vyřizovat věci bez zbytečných průtahů zakotvenou v § 6 odst. 1 správního řádu je povinno vydat rozhodnutí o žádosti nejpozději do 3 měsíců od zahájení řízení, přičemž se do této lhůty nezapočítává doba, je-li třeba v řízení činit určité procesní úkony.⁴³⁹ Ustanovení § 30 odst. 3 zákona č. 45/2013 Sb. stanovuje lhůtu rozdílnou, delší oproti té obecné pro vydání rozhodnutí podle § 71 správního řádu. V souvislosti s tím je třeba uvést, že se jedná o lhůtu pořádkovou, a pokud nebude správní orgán v řízení liknavý, správní řízení může trvat mnohem déle i při současném dodržení zásady rychlosti a zásady dobré správy. Překročení této lhůty tak nezpůsobuje nezákonnost následně vydaného rozhodnutí. Dlužno však dodat, že za určitých okolností může překročení této zákonem stanovené lhůty znamenat nečinnost správního orgánu a aktivovat tak nástroje k ochraně před ní.⁴⁴⁰ Překročení této lhůty nevyvolává fikci pozitivního ani negativního správního rozhodnutí.

---

⁴³⁸ GRIVNA, T., ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Oběti trestných činů. Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2020, s. 172-178.

⁴³⁹ Podle § 30 odst. 3 zákona č. 45/2013 Sb., je-li potřeba nařídít ústní jednání nebo místní šetření, či někoho předvolat, nechat jej předvést nebo doručovat veřejnou vyhláškou osobám, kterým se prokazatelně nedaří doručovat, nebo pokud se jedná o zvlášť složitý případ, připočítává se k lhůtě pro vydání rozhodnutí až 30 dnů. Je-li potřeba provést dožádání, zpracování znaleckého posudku nebo doručení písemnosti do ciziny, připočte se ke lhůtě pro vydání rozhodnutí doba nutná k provedení daného úkonu.

⁴⁴⁰ Nečinností se rozumí nejen absolutní nečinnost správního orgánu, ale i nedůvodné průtahy v řízení. Nečinnost správního orgánu může nastat i bez překročení této lhůty (srov. rozsudek Nejvyššího správního soudu č. j. 8 Ans 14/2012-35 ze dne 29. března 2013).

Ministerstvo spravedlnosti vydává ve věci samé rozhodnutí konstitutivní povahy, v procesních otázkách rozhoduje usnesením. Správní rozhodnutí musí mít náležitosti podle § 67 a násl. správního řádu. Ministerstvo spravedlnosti může žádosti vyhovět, částečně vyhovět nebo ji zamítnout. Výše peněžité pomoci, o kterou žadatel žádá, může být tedy snížena či vůbec nepřiznána, a to především s ohledem na sociální poměry oběti a do jaké míry újmu spoluzavinila. Rovněž se zohledňuje, využila-li oběť všechny zákonné nástroje k uplatnění nároku po pachateli. Žádost o poskytnutí peněžité pomoci je zejména zamítnuta, pokud byla podána opožděně nebo pokud žadatel nesplňuje podmínky pro poskytnutí peněžité pomoci. Dále může Ministerstvo spravedlnosti řízení unesením zastavit, pokud nastaly důvody předpokládané § 66 správního řádu.

Samotná výše může být stanovena buď paušální částkou nebo prokazatelnou výší, jejíž hranice je však dána zákonem. Paušální i prokazatelná výše je stanovena v § 28 odst. 1 zákona č. 45/2013 Sb. pro každou kategorii oběti rozdílně. Nutno dodat, že Ministerstvo spravedlnosti nemůže přiznat vyšší částku nad rámec zákonem stanovené horní hranice výše jednotlivé peněžité pomoci.⁴⁴¹ Pokud by Ministerstvo spravedlnosti přiznalo částku vyšší (např. z morálních důvodů nebo pokud byla pravomocným rozsudkem zjištěna vyšší škoda či nemajetková újma), zatížilo by takové rozhodnutí nezákonností. Žadatel, který je obětí trestného činu, není povinen dokazovat prokazatelnou výši spočívající ve ztrátě na výdělku, náklady s léčením či odborné služby zaměřené na nápravu vzniklé nemajetkové újmy, pokud o nich bylo již rozhodnuto pravomocným rozsudkem bez ohledu na to, jaký soud (civilní nebo trestní) o výši takové náhrady škody nebo nemajetkové újmy rozhodoval. V praxi je taková situace spíše raritní, neboť Ministerstvo spravedlnosti zejména rozhoduje o žádostech o peněžitou pomoc ještě před rozhodnutím soudu o takové věci, což odpovídá účelu této pomoci.⁴⁴² Ovšem nastane-li taková situace, lze tvrdit, že přinejmenším usnadní oběti přístup k této pomoci.

6.2.4.3. Opravné prostředky

Významnou výjimkou oproti standardnímu správnímu řízení je nemožnost podání řádného opravného prostředku. To představuje odchylku od běžné dvojinstančnosti správního řízení, a tedy určité vybočení z tradičního procesualistického pojetí, že každé správní rozhodnutí je přezkoumatelné v rámci odvolacího řízení. Důvodem takové povahy správního řízení je dle mého názoru zájem na rychlosti, kdy podáním opravného prostředku kvůli suspenzivnímu účinku dochází k odložení nabytí právní moci napadeného rozhodnutí. Neúspěšný žadatel se však může

---

⁴⁴¹ Rozsudek Nejvyššího správního soudu č. j. 10 As 120/2018-31 ze dne 20. září 2018.

⁴⁴² GRIVNA, T., ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Oběti trestných činů. Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2020, s. 164-170.

brojit proti rozhodnutí o žádosti žalobou ve správním soudnictví. Vyloučením použití řádných opravných prostředků není dotčeno použití mimořádných opravných prostředků podle správního řádu.

6.2.5. Dílčí závěr ke kapitole 6.2.

Oběti protiprávních sterilizací, jejichž provedení naplňuje znaky trestného činu, mají za určitých okolností další možnost náhrady újmy, a to právě v dikci zákona č. 45/2013 Sb. Vzhledem k tomu, že protiprávní sterilizace jako takové nejsou samostatným trestným činem, Ministerstvo spravedlnosti neeviduje počet protiprávně sterilizovaných osob, kterým byla tato pomoc poskytnuta, které byly tímto způsobem odškodněny.

Obecně tímto institutem stát obětem určitým způsobem kompenzuje, že je nedokázal ochránit před spácháním trestného činu, a nabízí jim tak účelnou pomoc pro překlenutí ztížené sociální situace, sekundárně pak (alespoň částečně) reparuje újmu, která byla obětem trestným činem způsobena.⁴⁴³ Možnost takové pomoci i obětem protiprávních sterilizací, jsou-li současně oběti trestného činu, je nepochybně žádoucí s ohledem na způsobenou újmu a citlivost celého případu. Jak již bylo uvedeno v úvodu této kapitoly, ne každá protiprávně sterilizovaná osoba má nárok na tuto náhradu újmy; ratifikováním Istanbulské úmluvy a rozšířením katalogu trestných činů o nucené sterilizace by se však *de lege ferenda* mohla dosažitelnost tohoto institutu rozšířit. Za aktuálního stavu zůstává podle mého názoru peněžité pomoc obětem trestných činů osobám protiprávně sterilizovaným jako spíše nedosažitelná, nadto se zajisté nejedná o „klasický“ způsob náhrady újmy - ve výčtu je zařazen především kvůli povaze do jisté míry podobné té dle zákona č. 297/2021 Sb. a kvůli jeho sekundárnímu účelu, jímž je právě náhrada újmy.

Závěrem je ještě třeba doplnit, že Veřejný ochránce práv podrobil poskytování peněžité pomoci obětem trestných činů šetření, jehož výsledkem bylo přijetí Zprávy o šetření č. j.: KVO-P-30857/2023 ze dne 23. října 2023,⁴⁴⁴ kterážto přináší spoustu podnětů z praxe.

---

⁴⁴³ Rozsudek Nejvyššího správního soudu č. j. 2 As 297/2017-25 ze dne 25. října 2018.

⁴⁴⁴ Veřejný ochránce práv. *Zpráva o šetření ve věci poskytování peněžité pomoci obětem trestných činů, sp. zn. 4418/2021/VOP/MHU, č. j. KVO-P-30857/2023 ze dne 23. října 2023.* [online]. [cit. cit. 2023-12-16]. Dostupné z: <https://www.ochrance.cz/uploads-import/ESO/Poskytování%20peněžité%20pomoci%20obětem%20trestných%20činů.pdf>

Závěr

V práci bylo zanalyzováno celkem pět institutů, na jejichž základě se můžou protiprávně sterilizované osoby domáhat náhrady újmy. Tyto lze použít při současném splnění podmínek pro aplikaci konkrétního z nich. Individuální skutkové okolnosti provedení protiprávní sterilizace tak mohou aktivovat použití vícero zmiňovaných institutů současně či jen některý z nich. V závislosti na těchto aspektech tak může aktuální právní úprava nabízet některé protiprávně sterilizované osobě bohaté prostředky k dosažení náhrady újmy, jiné osobě tyto podstatně omezenější. Zajisté však vždy existuje přístup k náhradě újmy z protiprávních sterilizací v rámci občanskoprávního řízení. V souhrnu tak hodnotím stávající právní úpravu jako dostačující, i když nelze přehlédnout dílčí nedostatky, na které bylo upozorněno v průběhu práce. Určitě však splňuje požadavky na ní kladené mezinárodními závazky⁴⁴⁵, tak judikaturou ESLP⁴⁴⁶. Lze jí tak označit za přehlednou, v zásadě neodporující si, přizpůsobenou aktuálním požadavkům společnosti a komplexně pokrývající veškeré dosavadní potřeby na náhradu újmy z protiprávních sterilizací, což je způsobeno především díky zákonu č. 297/2021 Sb.

Nejuniverzálnějším je náhrada újmy v rámci občanskoprávního řízení, která je aplikovatelná pro všechny případy. Z praxe však vyplývá, že ne všechny protiprávně sterilizované osoby se prostřednictvím občanskoprávního řízení mohly úspěšně domoci svého nároku z důvodu jeho promlčení. Přesto z judikatury vyplývá v některých případech možnost rozporu námítky promlčení s dobrými mravy, čímž se okruh osob, jež mohou využít tohoto institutu, reálně rozšiřuje. Protiprávní sterilizací dochází k zásahu do osobnostních práv, které mohou být v závislosti na okolnostech rozličné, tudíž mohou být v rámci jednotlivých případů uplatňovány i rozdílné nároky. Byť to v praxi nejčastěji byla náhrady nemajetkové újmy na zdraví, konkrétně pak bolestné a ztížení společenského uplatnění, právní úprava nepochybně nabízí i jiné možnosti. K této problematice existuje poměrně hojná judikatura, která se sice mnohdy týkala předchozí právní úpravy a docela turbulentně se vyvíjela, ovšem vzdor tomu kvalitně a dostatečně vyjasňuje danou problematiku a lze jí označit za ustálenou.

Velká pozornost byla věnována poskytnutí jednorázového příspěvku dle zákona č. 297/2021 Sb., který je poměrně medializovaný a současně často předmětem kritiky. Přestože nelze přehlédnout pochybení, která jsou při vyřizování žádostí vytýkány Ministerstvu

---

⁴⁴⁵ Např. Čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a svobod.

⁴⁴⁶ Stát je zavázán ke splnění své pozitivní povinnosti zajistit účinný soudní systém, v jehož rámci je poškozeným umožněn plný přístup k civilnímu nebo i jinému řízení, které může vést k přiznání odpovídající náhrady škody a stanovení odpovědnosti za lékařskou nedbalost. ESLP se k tomuto tématu vyjadřoval např. ve svých rozsudcích ve věci Csoma proti Rumunsku ze dne 15 ledna 2013, stížnost č. 8759/05 či ve věci Calvelli a Ciglio proti Itálii ze dne 17. ledna 2002, stížnost č. 32976/96.

zdravotnictví soudy a jinými subjekty, hodnotím jej vcelku pozitivně. I když už nezbyvá mnoho času pro podání žádosti, kvůli případným opravným prostředkům a soudnímu přezkumu může rozhodování o některých těchto žádostech trvat ještě klidně roky. V rámci této kapitoly byly rozebrány i některé výroky Veřejného ochránce práv a lidskoprávních organizací a v mnohých případech poměrně tvrdě, byť věcně zkritizovány. I přestože se totiž nepochybně zasloužily o zviditelnění problematiky a o výsledek aktuální právní úpravy, lidskoprávní organizace pak i o zastupování protiprávně sterilizovaných žen u soudů, i díky čemuž existuje množství judikatury, domnívám se, že věcná kritika jejich činnosti je právě v akademické práci potřeba. Není třeba zde znovu upozorňovat na jejich chyby, ale spíše akcentovat, že to jsou právě oni, kdož mají moc svým vlivem změnit nedostatky, které mnohdy samy (ovšem nepostačujícím způsobem) kritizují. Přestože si nemyslím, že by mohly nějak výrazně zvrátit mezery ve vyřizování žádostí o přiznání nároku podle zákona č. 297/2021 Sb., neboť na to reálně není čas, zároveň se ale domnívám, že model „odškodňovacího zákona za protiprávní sterilizace“ se v českém právním řádu ještě může objevit, a to kvůli dosavadní sterilizaci trans lidí. Byť je tedy zákon č. 297/2021 Sb. do jisté míry jednorázový, mohl by dle mého názoru sloužit jako určitý vzor pro další případnou „odškodňovací legislativu.“ Nastane-li taková situace, což je v současné době ale opravdu velká fikce, očekávám při přijímání takového zákona jejich poučení se z chyb, které jsem v práci předestřela. A to i přestože by přijímání a reálná aplikace takového zákona byla v mnohem jiná (zvláště kvůli přesným datům o sterilizacích, kompletní zdravotnické dokumentaci apod.). Rovněž je třeba vyzdvihnout kvalitu Důvodové zprávy k zákonu č. 297/2021 Sb., která se významně podílí na výkladu zákona č. 297/2021 Sb. a také je i soudy hojně citovaná. I přestože se nejedná o právně závazný dokument, ukazuje se, že je-li precizně zpracován, může významně usnadnit samotnou aplikaci zákona. Tedy objeví-li se v budoucnu potřeba státu hromadně odškodnit poškozené za nějaké příkoří, je možné se inspirovat právě konceptem odškodnění dle zákona č. 297/2021 Sb. za současného se poučení z vytýkaných chyb, a zvláště pak klást důraz na kvalitu legislativy a souvisejících dokumentů.

V rovině správního práva je třeba ještě zmínit adhezní řízení v řízení o přestupku, ovšem kvůli nemožnosti domáhat se v rámci něj náhrady nemajetkové újmy je jeho praktické využití spíše hypotetické. I přes některé dílčí výhody adhezního řízení v řízení o přestupku jej tak protiprávně sterilizovaným osobám nelze doporučit. Rovněž nelze přehlédnout fakt, že bude-li přijata Istanbulská úmluva s legislativními dopady, jaké jsou zamýšlené v době odevzdání práce, tedy že jakékoliv protiprávní provedení sterilizace bude trestným činem a nikoliv přestupkem, bude náhrada škody z protiprávních sterilizací v rámci řízení o přestupku zcela vyloučena. V takovém případě sice protiprávně sterilizované osoby přijdou o jednu z možností, jak se domoci

náhrady (majetkové) újmy, ovšem reálně se jejich možnosti spíše rozšíří, neboť adhezní řízení při trestním řízení je pro účely náhrady újmy podstatně zajímavější.

Použití náhrady újmy v rámci trestního práva je *de lege lata* relativně omezené, neboť je podmíněno vedením trestního řízení, kdy kvůli principu *ultima ratio* zdaleka ne všechny případy protiprávních sterilizací budou stíhány prostřednictvím norem trestního práva. Tomu zajisté nepomáhá ani neexistence skutkové podstaty trestného činu, která by se výslovně týkala protiprávních sterilizací a stanovovala, za jakých podmínek je její provedení trestným činem. I přes tuto skutečnost může kvůli skutkovým okolnostem provedení protiprávní sterilizace dojít ke spáchání jiného trestného činu, tudíž náhrada újmy z protiprávních sterilizací v rovině trestního práva je nepochybně možná. Při splnění všech podmínek tak představuje zajímavou a příznivou možnost, jak docílit reparace vznikuvší újmy. Výhod oproti občanskoprávnímu řízení a adheznímu řízení při řízení o přestupku je vícero, tudíž tak lze využití tohoto institutu protiprávně sterilizovaným osobám nepochybně doporučit, osobně bych jej dokonce upřednostnila právě před zmiňovanými.

V rámci trestního práva byla komentována i peněžitá pomoc obětem trestných činů, i když se nejedná *stricto sensu* o náhradu újmy. Protože je jejím sekundárním účelem náhrada újmy a je povahou do jisté míry podobná jednorázové peněžní částce dle zákona č. 297/2021 Sb., je zařazena v této práci. Vzhledem ještě k přísnějším podmínkám pro aplikaci tohoto institutu je jeho praktické uplatnění významně limitované. Nedomnívám se tak, že by peněžitá pomoc obětem trestných činů byla obecně pro protiprávně sterilizované osoby nějakým závatným nástrojem v rámci jejich náhrady újmy, přesto její existenci hodnotím jako vysoce pozitivní. V „extrémních“ případech protiprávních sterilizací, kdy dojde k naplnění předpokladů pro použití peněžité pomoci obětem trestných činů, bude nepochybně žádoucím východiskem. Tedy i přes v praxi relativně omezené použití jeho jsoucnost doplňuje celý systém o další specifickou možnost náhrady újmy z protiprávních sterilizací.

Zatímco právní úpravu *de lege lata* shledávám jako postačující, překvapivě jako nedostatečnou a nepropracovanou do detailu spatřuji právní úpravu *de lege ferenda*, jejíž přijetí se však nezdá zcela nereálné. Tím je myšlena Istanbulská úmluva, na jejímž základě chystaná legislativní a jiná opatření se v kontextu náhrady újmy z protiprávních sterilizací dle mého názoru jeví jako nevyhovující. Bude-li přijata Istanbulská úmluva, je třeba změnit trestní zákoník tak, aby vznikla nová skutková podstata trestného činu, a nikoliv se spokojit s tím, že ustanovení o nucené sterilizaci je již plně provedeno a je postižitelné jako trestný čin těžkého ublížení na zdraví. Přijetí Istanbulské úmluvy s právě takovými legislativními opatřeními způsobí zmatky, co je trestným činem a co přestupkem. Dále byly v práci vedeny úvahy o možné „další generaci protiprávně

sterilizovaných osob“, kterými by dle mého názoru mohly být trans osoby podstoupivší sterilizaci při změně pohlaví navzdory jejich nesouhlasné vůli být sterilizován. Dlužno ovšem dodat, že povinná sterilizace při změně pohlaví bez ohledu na faktickou vůli pacienta, který je nucen tento zákrok podstoupit, aby byla právně uznaná změna pohlaví, vyplývá z občanského zákoníku. Zásah do tělesné integrity má tak svůj právní základ, tudíž jej nelze odškodňovat prostřednictvím v této práci popsaných institutů. I přestože toto téma zatím není předmětem žádné diskuze, neboť teprve nedávno shledal Ústavní soud stávající právní úpravu vyžadující sterilizaci při změně pohlaví jako protiústavní, nelze podle mého v budoucnu vyloučit volání po politické odpovědnosti jako tomu bylo v případě protiprávních sterilizací za účinnosti zákona o péči o zdraví lidu. Pokud tomu tak bude, přeji si, aby tyto sterilizované osoby nemusely čekat na svou náhradu újmy tak dlouho jako ti, kterým je určeno odškodnění dle zákona č. 297/2021 Sb.

Seznam použitých zdrojů

1. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- ACHOUR, G., PELIKÁN, M. *Náhrada škody a nemajetkové újmy v občanskoprávních a obchodních vztazích*. 1. vydání. Ostrava: Key Publishing, 2015, 276 s. ISBN 978-80-7418-231-0.
- BENCKO, V. a kol. *Hygiena: Učební texty k seminářům a praktickým cvičením*. 2. vydání. Praha: Karolinum, 2002, 206 s. ISBN 978-80-7184-551-5.
- DOLEŽAL, T. Jak odškodňovat nemateriální újmy na zdraví? Principy a východiska. *Časopis zdravotnického práva a bioetiky*. 2015, 5 (2). ISSN 1804-8137.
- DRÁPAL, L., BUREŠ, J. a kol. *Občanský soudní řád I. a II. Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2009, 2500 s. ISBN 978-80-7400-107-9.
- GŘIVNA, T., ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Oběti trestných činů. Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2020, 792 s. ISBN 978-80-7400-793-4.
- GŘIVNA, T., ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Zákon o obětech trestných činů*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2014, 520 s. ISBN 978-80-7400-513-8.
- HAVLÍČKOVÁ, J. *Náhrada při újmě na přirozených právech člověka*. Rigorózní práce, vedoucí Dvořák, Jan. Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Katedra občanského práva, 2016.
- HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2014, 2080 s. ISBN 978-80-7400-287-8.
- HYNČICOVÁ, J. *Kauzální nexus mezi postupem non lege artis a vznikem újmy při poskytování zdravotní péče*. Diplomová práce, vedoucí Bezouška, P. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Právnická fakulta, Katedra občanského práva, 2019.
- JELÍNEK, J. a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 9. vydání. Praha: Leges, 2022, 752 s. ISBN 978-80-7201-641-9.
- JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 5. vydání. Praha: Leges, 2016, 976 s. ISBN 978-80-7502-120-5.
- JELÍNEK, J. *Zákon o obětech trestných činů: komentář s judikaturou*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, 320 s. ISBN 978-80-7502-016-1.
- JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 5. vydání. Praha: Leges, 2007, 752 s. ISBN 978-80-7201-641-9.
- JEMELKA, L., PONDĚLÍČKOVÁ, K., BOHADLO, D. a kol. *Správní řád. Komentář*. 7. vydání. Praha: C.H.Beck, 2023, 1224 s. ISBN 978-80-7400-932-7.
- JEMELKA, L., VETEŠNÍK, P. *Zákon o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich. Zákon o některých přestupcích*. 2. vydání, Praha: C.H.Beck, 2020, 1056 s. ISBN 978-80-7400-772-9.
- JIRKA, V. Porušení povinnosti lékaře poskytovat zdravotní péči se souhlasem pacienta a trestní právo. *Trestněprávní revue*, 2006, č. 4(5). ISSN 1213-5313.
- JIRKA, V., Tzv. informovaný souhlas pacienta s lékařským zákrokem jako nezbytný předpoklad přípustnosti zásahu do jeho tělesné integrity. *Právní rozhledy*, 2004, č. 15. ISSN 1210-6410.

- KMEC, J., KOSAŘ, D., KRATOCHVÍL, J., BOBEK, M. *Evropská úmluva o lidských právech*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2012, 1696 s. ISBN 978-80-7400-365-3.
- KOLDINSKÁ, K., TOMEŠ, I., KŘEPELKA, F. *Sociální právo EU*. Praha: Wolters Kluwer, 2017, 340 s. ISBN 978-80-7552-701-1.
- KOČÍ, R. *Kompenzace újmy na zdraví a problematika vyčíslení náhrady nemajetkové újmy*. Diplomová práce, vedoucí Prchal, P. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Právnická fakulta, Katedra občanského práva, 2023.
- KOČÍ, R. K základním funkcím náhrady nemajetkové újmy na zdraví. *Časopis zdravotnického práva a bioetiky*. 2024,14 (1). ISSN 1804-8137.
- KONŮPKA, P a kol. *Evropská úmluva o lidských právech. Praktický průvodce*. Praha: Právnická fakulta Univerzity Karlovy, 2022, 234 s. ISBN 978-80-7630-024-8.
- LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2022, 2296 s. ISBN 978-80-7400-852-8.
- MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník IX. svazek § 2894-3081. Závazky z deliktů a z jiných právních důvodů*. Praha: Leges, 2018, 1728 s. ISBN 978-80-7502-199-1.
- MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník. Velký komentář. Svazek I § 1 – 117*. Praha: Leges, 2013, 720 s. ISBN 978-80-87576-73-1.
- NĚMEČKOVÁ, J. *Uplatňování nároku na náhradu nemajetkové újmy v medicínsko-právních sporech*. Diplomová práce, vedoucí Prchal, P. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Právní fakulta, Katedra občanského práva, 2021.
- PAVELEK, O. *Náhrada nemajetkové újmy na zdraví a usmrcení*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2020. 136 s. ISBN 978-80-7400-785-9.
- PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2019. 3352 s. ISBN 978-80-7400-747-7.
- ROB, L., MARTIN, A., CITTERBART, K. a kolektiv. *Gynekologie*. 2. vyd. Praha: Galen, 2008. 319 s. ISBN 978-80-7262-501-7.
- SEDLÁČKOVÁ, J. Krátké zamyšlení nad dvěma úskalími uplatnění, přiznání a následného vymáhání nároku poškozeného. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2016, č. 1. ISSN 1210-9126.
- SIVÁK, J. *Pilíře a limity ochrany osobnosti nejen ve dvacátém prvním století*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2023, 296 s. ISBN 978-80-7676-683-9.
- SIVÁK, J. *Aspekty ochrany osobnosti lékaře a pacienta*. Praha: Wolters Kluwer, 2019, 156 s. ISBN 978-80-7598-609-2.
- SVEJKOVSKÝ, J., VOJTEK, P., ARNOŠTOVÁ, L. a kol. *Zdravotnictví a právo*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2016, 488 s. ISBN 978-80-7400-619-7.
- ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád*. 7. vydání. Praha: C.H.Beck, 2013, 4720 s. ISBN 978-80-7400-465-0.
- ŠÁMAL, P. *Trestní řád. Komentář*. 6. vydání. Praha: C.H.Beck, 2008, 3914 s. ISBN 978-80-7400-043-0.
- ŠIMÁČKOVÁ, K., HAVELKOVÁ, B., ŠPONDROVÁ, P. *Mužské právo. Jsou právní pravidla neutrální?* Praha: Wolters Kluwer, 2020, 1076 s. ISBN 978-80-7598-761-7.
- ŠÍNOVÁ, R., SVOBODA, K., HAMULÁKOVÁ, K. a kol. *Civilní proces: Obecná část a sporné řízení*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2014, 504 s. ISBN 978-80-7400-787-3.

- ŠUSTEK, P., HOLČAPEK, T. *Zdravotnické právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. 650 s. ISBN 978-80-7552-321-1.
- TICHÝ, L., ARNOLD, R., ZEMÁNEK, J., KRÁL, R., DUMBROVSKÝ, T. *Evropské právo*. 4. vydání. Praha: C.H.Beck, 2010, 902 s. ISBN 978-80-7400-333-2.
- TOMÁŠEK, M., ŠMEJKAL, V. *Smlouva o EU. Smlouva o fungování EU. Listina základních práv EU. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2022, 1696 s. ISBN 978-80-7676-508-5.
- TOMEŠ, I., KOLDINSKÁ, K. *Sociální právo Evropské unie*. Praha: C.H.Beck, 2003, 267 s. ISBN 978-80-7179-831-2.
- VALUŠ, A. *Civilní spory mezi lékařem a pacientem*. 1. vydání. Praha: Leges, 2014. 240 s. ISBN 978-80-7502-045-1.
- VEDRAL, J. *Správní řád. Komentář*. 2. vydání. Praha: Bova Polygon, 2012, 920 s. ISBN 978-80-7400-804-7.
- WAGNEROVÁ, E., ŠIMÍČEK, V., LANGÁŠEK, T., POSPÍŠIL, I. a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. 2. vydání, Praha: Wolters Kluwer, 2023, 1076 s. ISBN 978-80-7676-747-8.
- WEINHOLD, D. *Promlčení a prekluze v soukromém právu*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2015, 288 s. ISBN 978-80-7400-576-3.
- ŽDÁREK, R., TĚŠINOVÁ, J., ŠKÁROVÁ, M., WALTR, R., PÚRY, F. a kol. *Metodika odškodňování imateriálních újem na zdraví*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2015, 184 s. ISBN 978-80-7400-280-9.

2. SEZNAM POUŽITÝCH INTERNETOVÝCH ZDROJŮ

- BALÍK, M. a kol. Česká společnost anesteziologie, resuscitace a intenzivní medicíny ČLS JEP. *Mezioborové konsensuální stanovisko k peripartálnímu život ohrožujícímu krvácení* [online]. [cit. 2024-10-09]. Dostupné z: <https://www.csarim.cz/getmedia/c8201284-bb20-46ad-a5a2-1ee4e0c4cda3/doporuceny-postup-peripartalni-zivot-ohrozujici-krvaceni-mezioborove-konsensualni-stanovisko-2011.pdf.aspx>.
- BOHADLO, D., BROŽ, J., KADEČKA, S., PRŮCHA, P., RIGEL, F., ŠŤASTNÝ, V. *Zákon o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich: Komentář*. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2024-10-17]. ASPI_ID KO250_2016CZ. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.
- BOHADLO, D., BROŽ, J., KADEČKA, S., PRŮCHA, P., RIGEL, F., ŠŤASTNÝ, V. *Zákon o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich: Komentář*. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2024-10-29]. ASPI_ID KO250_2016CZ. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.
- DAVID, L. kol. *Občanský soudní řád: Komentář*. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2024-9-21]. ASPI_ID KO99_1963CZ. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.
- DOLEŽAL, T. *Problematické aspekty vztahu lékaře a pacienta zejména s ohledem na institut tzv. informovaného souhlasu. Časopis zdravotnického práva a bioetiky* [online]. [cit. 2023-11-24]. Dostupné z: <http://medlawjournal.ilaw.cas.cz/index.php/medlawjournal/article/view/1/pdf>.
- DOLEŽAL, T. Několik poznámek k problematice převoditelnosti práva na náhradu nemajetkové újmy vzniklé v důsledku zásahu do přirozených práv člověka a jeho přechodu da dědice - Some Remarks on the Problem of the Transmissibility of the Claims for Non-

Pecuniary Losses. *Zdravotnické právo a bioetika*. [online]. [cit. 2024-09-03.] Dostupné z: <https://medlawjournal.ilaw.cas.cz/index.php/medlawjournal/article/view/111>.

- DURDÍK, T., ČÍRTKOVÁ, L., HÁKOVÁ, D., VITOUŠOVÁ, P. *Zákon o obětech trestných činů: Komentář*. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2023-12-7]. ASPI_ID KO45_2013CZ. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.
- International Association for the Study of Pain [online]. [cit. 2024-9-28]. Dostupné z: <https://www.iasp-pain.org/publications/iasp-news/iasp-announces-revised-definition-of-pain/>.
- Jak žádat o odškodnění za protiprávní sterilizaci. In: *Youtube* [online]. 2. listopadu 2022 [cit. 2023-11-12]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=ddU8QxOQjwk>. Kanál uživatele Liga lidských práv.
- JANSA, J., PETERA, J. Hormonální léčba karcinomu prostaty. *Urologie pro praxi* [online]. [cit. 2023-09-03]. Dostupné z: <https://www.urologiepropraxi.cz/pdfs/uro/2009/06/05.pdf>.
- JIRSA, J. a kol. *Občanský soudní řád, 2. část: Soudcovský komentář*. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2024-8-27]. ASPI_ID KO99_p2b1963CZ. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.
- KOPALOVÁ, M. Vyšetřování lékařského zákroku provedeného bez řádného souhlasu pacienta v trestním řízení: Problematické momenty české právní praxe, evropská úmluva o lidských právech a srovnání s Německem. *Zdravotnické právo v praxi* [online]. [cit. 2023-11-24]. Dostupné z: <https://pravo.solen.cz/pdfs/praxi/2006/03/03.pdf>.
- KOŠLEROVÁ, A. Sterilizace z důvodu romského původu: ministerstvo ale ženě odmítlo přiznat odškodnění. *IROZHLAS.cz* [online]. [cit. 2023-09-06]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/romsky-sterilizace-stat-ministerstvo-zdravnictvi-odskodneni_2211080500_ank.
- KOŘENEK, A. Operační metody sterilizace u žen. *Česká gynekologie* [online]. [cit. 2024-05-07]. Dostupné z: <https://www.prolekare.cz/casopisy/ceska-gynekologie/2010-6/operacni-metody-sterilizace-u-zen-33459>.
- LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský soudní řád: Praktický komentář*. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2024-8-27]. ASPI_ID KO99_p11963CZ. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.
- MACH, J., BURIÁNEK, A., ZÁLESKÁ, D., MÁCA, M., STEINLAUF (VRÁBELOVÁ), B., STIERANKOVÁ, A. *Zákon o zdravotních službách: Praktický komentář*. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2023-10-2]. ASPI_ID KO372_2011CZ. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.
- MATOŠKA, L. Čtyři ministerstva požadují odklad projednání Istanbulské úmluvy. „Její význam je symbolický, ale důležitý. Odklad není rozumný,“ říká zmocněnkyně pro lidská práva. *plus.rozhlas.cz* [online]. [cit. 2023-11-8]. Dostupné z: <https://plus.rozhlas.cz/ctyri-ministerstva-pozaduji-odklad-projednani-istanbulske-umluvy-jeji-vyznam-je-8961186>.
- Mezinárodní právo. *Portál evropské e-justice*. [online]. [cit. 2023-09-12]. Dostupné z: https://e-justice.europa.eu/10/CS/international_law.
- MUCHA, Z., RAJMON, P., HLUŠÍ, P. Mužská sterilizace (vazektomie) – současné medicínské a právní aspekty. *Urologie pro praxi*. [online]. [cit. 2023-09-03]. Dostupné z: <https://www.solen.cz/pdfs/uro/2009/02/11.pdf>.

- PAPEŽ, P. Řádné a mimořádné opravné prostředky v civilním řízení. *Právnícké listy*. [online]. [cit. 2024-09-19]. Dostupné z: https://otik.zcu.cz/bitstream/11025/55305/1/PL_2_2023_05.pdf.
- POŘÍZEK, J. Kdy právo na náhradu nemajetkové újmy nezaniká smrtí poškozeného či povinného. *Právní prostor*. [online]. [cit. 2024-08-31]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/kdy-pravo-na-nahradu-nemajetkove-ujmy-nezanika-smrti-poskozeneho-ci-povinneho>.
- Poslední šance [online]. [cit. 2024-10-25]. Dostupné z: <https://www.posledni-sance.cz>.
- Poslední šance [online]. [cit. 2024-10-25]. Dostupné z: <https://www.posledni-sance.cz/novinky/organizace-zadaji-prodlouzeni-zakona-o-odskodneni-protipravne-sterilizovanych-zen-analyza-ukazuje-na-problemy-s-odskodnovacim-procesem/>.
- PRŮCHA, P. *Správní řád s výkladovými poznámkami a vybranou judikaturou*. [Systém ASPI]. Nakladatelství Leges [cit. 2023-11-25]. ASPI_ID KO50012004CZ. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.
- ŠČERBA, F. a kol. *Trestní zákoník: komentář*. 1. vydání (2. aktualizace). [online]. [cit. 2023-10-18] Praha: C.H. Beck, 2022. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz>.
- ŠTÁVOVÁ, R. Za nechtěnou sterilizaci pacientky soud potrestal lékaře roční podmínkou. *ct24.cz* [online]. [cit. 2023-11-1]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/archiv/1101587-za-nechtenou-sterilizaci-pacientky-soud-potrestal-lekare-rocni-podminkou>.
- ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník: Komentář, Svazek VI, (§ 2521-3081)*. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2024-10-13]. ASPI_ID KO89_f2012CZ. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.
- TESAŘOVÁ, K., VODÁRENSKÁ, L. Lékaři ženám tvrdili, že jde o dočasnou antikoncepci, říká aktivistka a oběť násilné sterilizace Gorolová. *IROZHLAS.cz* [online]. [cit. 2024-05-08]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zivotni-styl/spolecnost/nasilna-sterilizace-elena-gorolova-bbc-dite-rom-nerom_1910041536_and.
- TRABERT, B. et al. “Reported Incidence and Survival of Fallopian Tube Carcinomas: A Population-Based Analysis From the North American Association of Central Cancer Registries.” *Journal of the National Cancer Institute* vol. 110,7 (2018): 750-757. doi:10.1093/jnci/djx263 [online]. [cit. 2024-10-09]. Dostupné z: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC6037124/>.
- Ústavní soud. *Chirurgický zákrok včetně sterilizace jako podmínka úřední změny pohlaví neobstál před Ústavním soudem* [online]. [cit. 2024-05-07]. Dostupné z: <https://www.usoud.cz/aktualne/chirurgicky-zakrok-vcetne-sterilizace-jako-podminka-uredni-zmeny-pohlavi-neobstal-pred-ustavnim-soudem>.
- Veřejný ochránce práv. *Zpráva o šetření z vlastní iniciativy ve věci odškodnění protiprávní sterilizace, sp. zn. 15744/2022/VOP/MKZ, č. j. KVOP-36688/2023 ze dne 12. října 2023*. [online]. [cit. 2024-01-7]. Dostupné z: <https://www.ochrance.cz/uploads-import/ESO/VI.%20in.%2015744-22-MKZ%20Z18.pdf>.
- Veřejný ochránce práv. *Zpráva o šetření ve věci poskytování peněžité pomoci obětem trestných činů, sp. zn. 4418/2021/VOP/MHU, č. j. KVOP-30857/2023 ze dne 23. října 2023*. [online]. [cit. 2023-12-16]. Dostupné z: <https://www.ochrance.cz/uploads-import/ESO/Poskytování%20peněžité%20pomoci%20obětem%20trestných%20činů.pdf>.
- Veřejný ochránce práv. *Principy dobré správy*. [online]. [cit. 23-12-5]. Dostupné z: <https://www.ochrance.cz/dokument/principy-dobre-spravy/principy-dobre-spravy.pdf>.

- Veřejný ochránce práv. *Ombudsman shrnul vládě prohřešky Ministerstva zdravotnictví při odškodňování za protiprávní sterilizace: extrémní průtahy, špatné hodnocení důkazů, rozhodování v rozporu s názorem soudů i ignorování obsahu opakovaných žádostí* [online]. [cit. 2024-01-14]. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/aktualne/ombudsman_shrnul_vlade_prohresky_ministerstva_zdravotnictvi_pri_odskodnovani_za_protipravni_sterilizace_extremni_prutahy_spatne_hodnoceni_d_ukazu_rozhodovani_v_rozporu_s_nazorem_soudu_i_ignorovani_obsahu_opakovanych_zadosti/.
- Veřejný ochránce práv. Závěrečné stanovisko Veřejného ochránce práv, sp. zn. 3099/2004/VOP/PM ze dne 23. prosince 2005. [online]. [cit. 2024-01-4]. Dostupné z: <https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/2596>.
- VICHEREK, R. Podmínky přiznání nároku na náhradu škody v trestním řízení. *Epravo.cz*. [online]. [cit. 2023-10-15]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/podminky-priznani-naroku-na-nahradu-skody-v-trestnim-rizeni-95828.html>.
- Vnitrostátní právní předpisy Česká republika. *Portál evropské e-justice*. [online]. [cit. 2023-09-10]. Dostupné z: https://e-justice.europa.eu/content_member_state_law-6-cz-maximizeMS-cs.do?member=1.
- Vyjádření veřejné ochránkyně práv k plnění závazků plynoucích z Úmluvy o odstranění všech forem diskriminace žen, č. j. KVOP-56681/2019, sp. zn. 98/2019/DIS ze dne 30. prosince 2019. [online]. [cit. 2023-12-23]. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/uploads-import/ESO/98-2019-DIS-AKV-doporuceni_vyjadreni_VOP_pro_Urad_vlady_CR.pdf.
- YUNKER, A.C. et al. "Incidence and risk factors for chronic pelvic pain after hysteroscopic sterilization." *Journal of minimally invasive gynecology* vol. 22,3 (2015): 390-4. doi:10.1016/j.jmig.2014.06.007. [online]. [cit. 2024-07-14]. Dostupné z: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4272330/>.
- 47. epizoda; Záznam z Noci práva (6. 3. 2024, Olomouc). In: *Herohero* [online]. 20. 7. 2024 [cit. 2024-8-24]. Dostupné z: <https://herohero.co/judikatura>. Kanál uživatele Judikatura.
- 58. epizoda; Výklad zákona při dotčení zájmu spotřebitele (II. ÚS 288/23). In: *Herohero* [online]. 20. 7. 2024 [cit. 2024-8-24]. Dostupné z: <https://herohero.co/judikatura>. Kanál uživatele Judikatura.

3. SEZNAM POUŽITÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

- Úmluva na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny: Úmluva o lidských právech a biomedicíně ze dne 4. dubna 1997.
- Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod ze dne 4. listopadu 1950.
- Všeobecná deklarace lidských práv ze dne 10. prosince 1948.
- Evropská sociální charta ze dne 27. května 1992.
- Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen ze dne 18. prosince 1979.
- Úmluva proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání ze dne 10. prosince 1984.
- Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace ze dne 7. března 1966.
- Mezinárodní pakt o občanských a politických právech ze dne 19. prosince 1966.

- Římský statut Mezinárodního trestního soudu ze dne 17. července 1998.
- Úmluva o prevenci a potírání násilí na ženách a domácího násilí ze dne 11. května 2011.
- Smlouva o Evropské unii ze dne 7. února 1992.
- Listina základních práv Evropské unie ze dne 7. prosince 2000.
- Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.
- Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod.
- Ústavní zákon č. 542/1992 Sb., o zániku České a Slovenské Federativní Republiky.
- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.
- Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách).
- Zákon č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách.
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.
- Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád).
- Zákon č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich.
- Zákon č. 297/2021 Sb., o poskytnutí jednorázové peněžní částky osobám sterilizovaným v rozporu s právem a o změně některých souvisejících zákonů.
- Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů).
- Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád.
- Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád.
- Zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní.
- Zákon č. 549/1991 Sb. České národní rady o soudních poplatcích.
- Zákona č. 198/2009 Sb. o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů /antidiskriminační zákon).
- Zákon č. 276/2023 Sb., o zrušení obsoletních právních předpisů.
- Vyhláška Ministerstva zdravotnictví č. 98/2012 Sb., o zdravotnické dokumentaci, ve znění pozdějších předpisů.
- Vyhláška Ministerstva zdravotnictví č. 340/2012 Sb., o zrušení směrnice Ministerstva zdravotnictví České socialistické republiky č. 1/1972 Věstník MZ ČSR, o provádění sterilizace, a směrnice Ministerstva zdravotnictví České socialistické republiky č. 4/1985 Věstník MZ ČSR, pro činnost zdravotnických pracovišť při ověřování nových poznatků na těle živého člověka použitím metod dosud nezavedených v klinické praxi.
- Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník.
- Zákona č. 300/2005 Z.z., trestný zákon.
- Zákon č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu.
- Zákon České národní rady č. 160/1992 Sb., o zdravotní péči v nestátních zdravotnických zařízeních.

- Směrnice Ministerstva zdravotnictví České socialistické republiky č. 1/1972 Věstník MZ ČSR, o provádění sterilizace.
- Vyhláška Ministerstva zdravotnictví a sociálních věcí č. 152/1988 Sb., kterou se provádí zákon o sociálním zabezpečení a zákon České národní rady o působnosti orgánů České socialistické republiky v sociálním zabezpečení.
- Vyhláška Ministerstva práce a sociálních věcí č. 182/1991 Sb., kterou se provádí zákon o sociálním zabezpečení a zákon České národní rady o působnosti orgánů České republiky v sociálním zabezpečení.

4. SEZNAM POUŽITÉ JUDIKATURY

- Rozhodnutí ESLP ve věci Maděrová proti České republice ze dne 8. června 2021, stížnost č. 32812/2013.
- Rozsudek ESLP ve věci Jurica proti Chorvatsku ze dne 2. května 2017, stížnost č. 30376/13.
- Rozsudek ESLP ve věci Garçon a Nicot proti Francii ze dne 6. dubna 2017, stížnost č. 79885/12.
- Rozsudek ESLP ve věci Y. Y. proti Turecku ze dne 10. března 2015, stížnost č. 14793/08
- Rozsudek ESLP ve věci Csoma proti Rumunsku ze dne 15 ledna 2013, stížnost č. 8759/05
- Rozhodnutí ESLP ve věci R.K. proti České republice ze dne 27. listopadu 2012, stížnost č. 7883/08.
- Rozhodnutí ESLP ve věci Červeňáková proti České republice ze dne 23. října 2012, stížnost č. 26852/09
- Rozsudek ESLP ve věci V.C. proti Slovensku ze dne 8. listopadu 2011, stížnost č. 18968/07.
- Rozhodnutí ESLP ve věci Ferenčíková proti České republice ze dne 30. srpna 2011, stížnost č. 21826/10,
- Rozsudek ESLP ve věci Andrlé proti České republice ze dne 17. února 2011, stížnost č. 6268/08.
- Rozsudek ESLP ve věci Codarcea proti Rumunsku ze dne 2. června 2009, stížnost č. 31675/04.
- Rozsudek ESLP ve věci Kafkaris proti Kypru ze dne 12. února 2008, stížnost č. 21906/04.
- Rozsudek ESLP ve věci Jalloh proti Německu ze dne 11. července 2006, stížnost č. 54810/00.
- Rozsudek ESLP ve věci Glass proti Spojenému království ze dne 9. března 2004, stížnost č. 61827/10.
- Rozsudek ESLP ve věci Goodwin proti Spojenému království ze dne 11. února 2002, stížnost č. 28957/95.
- Rozsudek ESLP ve věci Calvelli a Ciglio proti Itálii ze dne 17. ledna 2002, stížnost č. 32976/96
- Rozsudek ESLP ve věci Van Kück proti Německu ze dne 12. června 2003, stížnost č. 35968/97
- Rozsudek ESLP ve věci M.C. proti Bulharsku ze dne 4. prosince 2003, stížnost č. 39272/98.
- Rozsudek ESLP ve věci Stubbings a další proti Spojenému království dne 22. října 1996, stížnost č.22083/93 a 22095/93
- Rozsudek SDEU ve věci Zubair Haqbin proti Federaal Agentschap voor de opvang van asielzoekers ze dne 12. listopadu 2019, věc č. C-233/18

- Rozsudek SDEU ve věci S. Coleman proti Attridge Law a Steve Law ze dne 17. července 2008, věc č. C-303/06.
- Rozsudek SDEU ve věci Nizozemsko proti Evropskému parlamentu a Radě EU ze dne 9. října 2001, věc č. C-377/98.
- Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 288/23 ze dne 19. června 2024.
- Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 405/24 ze dne 4. června 2024.
- Nález Ústavního soudu sp. zn. P1. ÚS 52/23 ze dne 24. dubna 2024.
- Nález Ústavního soudu sp. zn. P1. ÚS 27/23 ze dne 13. března 2024.
- Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 2253/13 ze dne 9. ledna 2024.
- Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2410/23 ze dne 20. prosince 2023.
- Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1222/22 ze dne 27. června 2023.
- Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1010/22 ze dne 8. března 2023.
- Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1785/21 ze dne 28. června 2022.
- Nález Ústavního soudu sp. zn. P1. ÚS 2/20 ze dne 9. listopadu 2021.
- Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 3358/20 ze dne 1. června 2021.
- Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 2578/19 ze dne 31. března 2020.
- Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 752/18 ze dne 22. ledna 2019.
- Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 14/17 ze dne 9. května 2018.
- Usnesení Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 165/15 ze dne 18. února 2015.
- Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 2253/13 ze dne 9. ledna 2014.
- Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 444/11 ze dne 5. prosince 2012.
- Nález Ústavního soudu sp. zn. P1. ÚS 1/12 ze dne 27. listopadu 2012.
- Usnesení Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 3894/11 ze dne 30. května 2012.
- Usnesení Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 7/13 ze dne 17. ledna 2012.
- Usnesení Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1919/08 ze dne 12. srpna 2008.
- Usnesení Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 231/07 ze dne 24. července 2007.
- Nález Ústavního soudu sp. zn. P1. ÚS 16/04 ze dne 4. května 2005.
- Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 469/02 ze dne 29. dubna 2004.
- Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 639/2000 ze dne 18. května 2001.
- Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 548/99 ze dne 20. listopadu 2000.
- Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 198/95 ze dne 28. března 1996.
- Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 2613/2022 ze dne 11. června 2024.
- Rozsudek Nejvyššího soud č. j. 23 Cdo 2144/2023-381 ze dne 17. dubna 2024.
- Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 1630/2023 ze dne 14. prosince 2023.
- Rozsudek Nejvyššího soudu č. j. 25 Cdo 55/2022-663 ze dne 29. listopadu 2023.
- Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 2202/2021 ze dne 16. května 2023.

- Usnesení Nejvyššího soudu č. j. 7 Tdo 313/2023-1181 ze dne 19. dubna 2023.
- Rozsudek Nejvyššího soudu č. j. 25 Cdo 3100/2021-218 ze dne 20. ledna 2023.
- Rozsudek Nejvyššího soudu č. j. 30 Cdo 3673/2021-272 ze dne 31. srpna 2022.
- Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 2370/2021 ze dne 12. ledna 2022.
- Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 1029/2021 ze dne 26. října 2021.
- Rozsudek Nejvyššího soudu č. j. 25 Cdo 2422/2019-443 ze dne 15. dubna 2021.
- Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 1752/2019 ze dne 17. prosince 2020.
- Rozsudek Nejvyššího soudu č. j. 7 Tdo 1485/2019-433 ze dne 12. února 2020.
- Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 3423/2018 ze dne 29. srpna 2019.
- Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 2596/2018 ze dne 30. května 2019.
- Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 1122/2018-557 ze dne 28. května 2019.
- Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 2635/2018 ze dne 2. května 2019.
- Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 894/2018 ze dne 19. září 2018.
- Rozsudek Nejvyššího soudu č. j. 70 Co 41/2019-344 ze dne 28. listopadu 2018.
- Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 2245/2017 ze dne 1. listopadu 2017.
- Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 3285/2015 ze dne 15. srpna 2017.
- Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 796/2017 ze dne 3. května 2017.
- Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 3228/2014 ze dne 16. prosince 2015.
- Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 1381/2013 ze dne 29. dubna 2015.
- Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 1528/2014 ze dne 22. října 2014.
- Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 2715/2013 ze dne 22. ledna 2014.
- Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 2221/2011 ze dne 31. října 2013.
- Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 3223/2011 ze dne 14. května 2013.
- Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 298/2011 ze dne 31. ledna 2013.
- Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 1085/2011 ze dne 23. srpna 2012.
- Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 1525/2010 ze dne 12. června 2012.
- Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 2268/2011 ze dne 23. května 2012.
- Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 5157/2009 ze dne 25. ledna 2012.
- Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 2646/2010 ze dne 13. září 2011.
- Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 2819/2009 ze dne 23. června 2011.
- Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 2382/2010 ze dne 15. června 2011.
- Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 2414/2008 ze dne 26. srpna 2010.
- Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 4431/2007 ze dne 7. října 2009.
- Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Cdo 3161/2008 ze dne 12. listopadu 2008.
- Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 2663/2008 ze dne 4. září 2008.

- Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 1239/2007 ze dne 19. prosince 2007.
- Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 33 Odo 1345/2005 ze dne 30. října 2007.
- Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 2925/2005 ze dne 9. května 2006.
- Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Odo 760/2003 ze dne 30. listopadu 2005.
- Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 7 Tdo 219/2005 ze dne 22. března 2005.
- Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 986/2001 ze dne 20. února 2003.
- Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. Cdo 370/2002 ze dne 15. října 2002.
- Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 2744/99 ze dne 28. listopadu 2000.
- Stanovisko občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu sp. zn. Cpjn 203/2010 ze dne 12. ledna 2011.
- Rozhodnutie Najvyššieho súdu SSR sp. zn. 4 Tz 31/79 ze dne 21. června 1979.
- Usnesení Nejvyššího správního soudu č. j. 9 As 61/2023-63 ze dne 17. června 2024.
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu č. j. 4 AS 290/2022-42 ze dne 14. listopadu 2023.
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu č. j. 8 Azs 109/2021-34 ze dne 1. června 2021.
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu č. j. 1 As 42/2019-50 ze dne 18. června 2020.
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu č. j. 2 As 199/2018-37 ze dne 30. května 2019.
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu č. j. 2 As 297/2017-25 ze dne 25. října 2018.
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu č. j. 10 As 120/2018-31 ze dne 20. září 2018.
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu č. j. 10 As 210/2016-66 ze dne 28. června 2018.
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu č. j. 5 As 27/2020-22 ze dne 11. prosince 2020.
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu č. j. 5 As 1/2010-76 ze dne 14. října 2010.
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu sp. zn. 8 As 39/2009 ze dne 30. září 2009.
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu č. j. 6 Ads 57/2007-42 ze dne 26. srpna 2008.
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu č. j. 1 As 27/2008-67 ze dne 16. dubna 2008.
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu sp. zn. 2 As 46/2006 ze dne 31. října 2007.
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu č. j. 2 As 73/2006-53 ze dne 29. srpna 2007.
- Rozsudek Vrchního soudu v Praze č. j. 3 Co 3/2017-466 ze dne 10. října 2017.
- Rozsudek Vrchního soudu v Praze č. j. 1 Co 147/2009-136 ze dne 5. listopadu 2009.
- Rozsudek Vrchního soudu v Praze č. j. 8 To 52/2008-2294 ze dne 11. 6. 2008.
- Rozsudek Vrchního soudu v Praze č. j. 7 A 22/99-30 ze dne 9. května 2001.
- Rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 2 č. j. 12 C 146/2017-216 ze dne 12. března 2021.
- Rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem č. j. 34 C 43/2006-76 ze dne 19. prosince 2008.
- Rozsudek Krajského soudu v Ostravě sp. zn. 23 C 25/2005 ze dne 11. listopadu 2005.
- Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích, sp. zn. 4 To 548/2002 ze dne 22. srpna 2002.
- Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích sp. zn. 4 To 22/97 ze dne 23. ledna 1997.

- Rozsudek Městského soudu v Praze č. j. 14 Ad 3/2024-39 ze dne 19. června 2024.
- Rozsudek Městského soudu v Praze č. j. 18 Ad 3/2024-35 ze dne 14. května 2024.
- Rozsudek Městského soudu v Praze č. j. 9 Ad 18/2022-35 ze dne 10. dubna 2024.
- Rozsudek Městského soudu v Praze č. j. 8 Ad 6/2023-33 ze dne 13. prosince 2023.
- Rozhodnutí Městského soudu v Praze sp. zn. 9 Co 476/73 ze dne 16. srpna 1973.

5. SEZNAM OSTATNÍCH ZDROJŮ

- Rozhodnutí Evropského výboru pro sociální práva ve věci Transgender Europe a ILGA Europe proti České republice dne 15. května 2018, věc č. 117/2015.
- Výkladové stanovisko Nejvyššího státního zastupitelství č. 6/1998 ze dne 7. prosince 1998.
- Metodika Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 občanského zákoníku).
- Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.
- Důvodová zpráva k zákonu č. 297/2021 Sb., o poskytnutí jednorázové peněžní částky osobám sterilizovaným v rozporu s právem a o změně některých souvisejících zákonů.
- Důvodová zpráva k zákonu č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich.
- Principy evropského deliktního práva (PETL).

Seznam použitých zkratek

ČR	Česká republika
ESLP	Evropský soud pro lidská práva
EU	Evropská unie
SDEU	Soudní dvůr Evropské unie
OSN	Organizace spojených národů
EÚLP	Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod ze dne 4. listopadu 1950
Úmluva o biomedicíně	Úmluva na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny: Úmluva o lidských právech a biomedicíně ze dne 4. dubna 1997
Úmluva proti mučení	Úmluva proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání ze dne 10. prosince 1984
Úmluva o odstranění diskriminace	Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace ze dne 7. března 1966
Mezinárodní pakt	Mezinárodní pakt o občanských a politických právech ze dne 19. prosince 1966
Římský statut	Římský statut Mezinárodního trestního soudu ze dne 17. července 1998
Istanbulská úmluva	Úmluva o prevenci a potírání násilí na ženách a domácího násilí ze dne 11. května 2011
Smlouva o EU	Smlouva o Evropské unii ze dne 7. února 1992
LZPEU	Listina základních práv Evropské unie ze dne 7. prosince 2000
Ústava	Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky
LZPS	Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod
Občanský zákoník	Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
Zákon o zdravotních službách	Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách)
Zákon o specifických zdravotních službách	Zákon č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách
Trestní zákoník	Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
Trestní řád	Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

Zákon o odpovědnosti za přestupky	Zákon č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich.
Zákon č. 297/2021 Sb.	Zákon č. 297/2021 Sb., o poskytnutí jednorázové peněžní částky osobám sterilizovaným v rozporu s právem a o změně některých souvisejících zákonů.
Zákon č. 45/2013 Sb.	Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů).
Správní řád	Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád.
OSŘ	Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád.
Zákon o péči o zdraví lidu	Zákon č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu.
Směrnice č. 1/1972 Věstník MZ	Směrnice Ministerstva zdravotnictví České socialistické republiky č. 1/1972 Věstník MZ ČSR, o provádění sterilizace.
Vyhláška č. 152/1988 Sb.	Vyhláška Ministerstva zdravotnictví a sociálních věcí č. 152/1988 Sb., kterou se provádí zákon o sociálním zabezpečení a zákon České národní rady o působnosti orgánů České socialistické republiky v sociálním zabezpečení.
Vyhláška č. 340/2012 Sb.	Vyhláška č. 340/2012 Sb., o zrušení směrnice Ministerstva zdravotnictví České socialistické republiky č. 1/1972 Věstník MZ ČSR, o provádění sterilizace, a směrnice Ministerstva zdravotnictví České socialistické republiky č. 4/1985 Věstník MZ ČSR, pro činnost zdravotnických pracovišť při ověřování nových poznatků na těle živého člověka použitím metod dosud nezavedených v klinické praxi.
Metodika NS	Metodika Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 občanského zákoníku).
Zpráva o šetření	Zpráva o šetření z vlastní iniciativy ve věci odškodnění protiprávní sterilizace ze dne 12. října 2023 vydaná Veřejným ochráncem práv.

Abstrakt

Náhrada újmy z protiprávních sterilizací

Tato rigorózní práce se věnuje náhradě újmy z protiprávních sterilizací, a to v režimu civilního, správního a trestního práva. Reaguje tak na aktuální téma odškodňování protiprávních sterilizací Českou republikou jakožto vypořádání se s historickou odpovědností za v minulosti provedené protiprávní sterilizace. Přesto jsou v práci vedeny úvahy o možných problémech, které by se v budoucnosti v souvislosti s touto problematikou mohly objevit. Cílem práce je analýza náhrady újmy z protiprávních sterilizací, popis relevantní právní úpravy, jakož i identifikace jejích nedostatků a deficitů aplikační praxe, včetně předložení návrhů *de lege ferenda*. To je dosaženo rešerší odborné literatury, zhodnocením obsahu relevantní právní úpravy a kritickým rozbořem aktuální judikatury.

Práce je tvořena úvodem, šesti kapitolami a závěrem. V úvodu je uveden cíl práce včetně vymezení výzkumných otázek, metodologie a členění práce s jeho podrobným komentářem. První kapitola vysvětluje klíčový pojem sterilizace a náhrady újmy. Druhá kapitola pojednává o relevantní platné právní úpravě, a to mezinárodní, evropské a české. Třetí kapitola se zaměřuje na relevantní neplatnou právní úpravu. Další kapitoly jsou stěžejní, přičemž každá z nich obsahuje úvahy *de lege ferenda* a dílčí závěr, kde je uvedeno shrnutí problematiky, výhody a nevýhody dané náhrady újmy, případně její komparace s jinými náhradami. Čtvrtá kapitola rozebírá náhradu újmy v rovině občanskoprávní, konkrétně pak při zásahu do osobnostních práv. Vymezuje majetkovou a nemajetkovou újmu, způsob a rozsah její náhrady, jakož i řízení o nich. Pátá kapitola se týká náhrady újmy v režimu správního práva. První část se zaměřuje na poskytnutí jednorázové peněžní částky, v níž se rozebírají podmínky pro poskytnutí nároku a řízení o něm. Rovněž je zde komentována činnost soudů, správních orgánů, Veřejného ochránce práv i lidskoprávních organizací. Druhá část se věnuje náhradě škody v řízení o přestupku. Šestá kapitola se zaměřuje na náhradu újmy v režimu trestněprávním. První část pojednává o náhradě škody a nemajetkové újmy dle trestního řádu. Uvádí podmínky pro přiznání nároku, způsob náhrady a řízení o něm. Druhá část rozebírá peněžitou pomoc obětem trestných činů.

V závěru je provedeno zhodnocení cílů, celkové shrnutí jednotlivých náhrad újmy, posouzení současné právní úpravy a komentování právní úpravy *de lege ferenda*, jejíž přijetí však není nereálné.

Klíčová slova

protiprávní sterilizace, náhrada újmy, informovaný souhlas

Abstract

Compensation for harm arising from illegal sterilizations

This rigorous thesis examines the compensation for harm resulting from illegal sterilizations within the frameworks of civil, administrative, and criminal law. It addresses the current issue of compensation by the Czech Republic for illegal sterilizations as part of addressing its historical responsibility for such actions carried out in the past. Nonetheless, the thesis considers potential issues that may arise in the future in relation to this topic. The aim of the thesis is to analyze compensation for harm from illegal sterilizations, describe relevant legal regulations, identify gaps and deficiencies in their application, and propose recommendations *de lege ferenda*. This is achieved through a review of scholarly literature, an assessment of the relevant legal framework, and a critical analysis of recent case law.

The thesis comprises an introduction, six chapters, and a conclusion. The introduction presents the research aim, outlines the research questions, methodology, and structure of the work with detailed commentary. The first chapter explains the key concepts of sterilization and compensation for harm. The second chapter discusses relevant existing legal frameworks, including international, European, and Czech regulations. The third chapter focuses on relevant, now-repealed legal provisions. The subsequent chapters are central to the thesis, each featuring considerations *de lege ferenda* and a partial conclusion, which includes a summary of the issue, advantages and disadvantages of the respective compensatory mechanisms, or comparisons with other forms of compensation. The fourth chapter analyzes compensation for harm within civil law, particularly in cases involving infringement of personal rights. It defines material and non-material harm, the methods and scope of compensation, as well as the proceedings involved. The fifth chapter addresses compensation for harm within administrative law. The first part concentrates on the provision of a lump-sum payment, discussing conditions for eligibility and relevant proceedings, including the roles of courts, administrative bodies, the Public Defender of Rights, and human rights organizations. The second part covers compensation in administrative offense proceedings. The sixth chapter examines compensation for harm within criminal law. The first part discusses compensation for damages and non-material harm under the Code of Criminal Procedure, setting out conditions for eligibility, methods of compensation, and the proceedings involved. The second part analyzes financial assistance for victims of crime. The conclusion evaluates the research objectives, summarizes the various compensatory mechanisms, assesses the current legal framework, and comments on potential legal amendments *de lege ferenda*, noting that their implementation is not unfeasible.

Key words

illegal sterilization, compensation, informed consent